

אספקלריא לקהלה"א

אספקלריא לפרשת תצוה - זכור תשפ"ג

אספקלריא לימי הפורים תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת תצוה - זכור, ולימי הפורים תשפ"ג ז

אספקלריא לפרשת תצוה - זכור תשפ"ג.....ז

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ז
"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש
לדברי המגיד מקוז'ניץ!.....ז

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',
עיה"ק ירושלים..... י
סדרי המקדש והעבודה.....י

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים... טז
"אין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק" (מלחמתו של עמלק בדורו של
המן נגד 'קנין' ישראל, וכנגד זה משפחת הפורים).....טז

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד.....כב
בענין "אין עוד מלבדו".....כב

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי.....כו
אור התורה.....כו

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....כט
לבישת ח' בגדים לאורים ותומים.....כט

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' לא
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת תצוה.....לא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס.....לה
מדוע לא חששו למעילה בהשתמשות באור המנורה.....לה

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה).....לט
בענין בגדי כהונה שלא כמדתו.....לט

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים מא
ההחשבה ש"בבגדי כהונה", שכוחם לרומם את לובשם ולכן אף ל"כפר" על ישראל מא

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' מד
מצוות זכירת מחיית עמלק - מה היתה רעת עמלק יתר על שאר אומות ומה נדרש לזכור ולדעת מד

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב מט
מעיל מכפר על חטאי הלשון מט

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)... נג
הדרכה למעשה לקיים מחיית עמלק! נג

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד נו
סוד השלום - חכמת השתיקה נו

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית סה
חיצוניות סה

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית עג
בשיטת הרמב"ם ז"ל מה הם האורים ותומים עג
רשע עמלק - כפירה בהשגחה, עד דורו של משיח עד

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) עו
יקרה היא מפנינים עו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל עח
כי מכבדי אכבד עח
קודשא בריך הוא אורייתא וישראל חד הוא פ

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק פב
כיצד זוכים לבית המקדש בתוך בגלות!? פב

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי פד
הכר את עצמך! דע את מעלותיך!..... פד

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר פח
מחביבות ישראל הקב"ה מיהר את בנית המשכן..... פח

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס
'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים צ
אבנו של בנימין נקראת 'יש-פה' שיש לו פה ושותק, ונרמז בזה שהשומר פיו
זוכה לפרנסה טובה ונוחל ש"י עולמות..... צ
עשיית המעיל היתה רק מצבע תכלת - מפני שמכפר על לשון הרע, וע"י
ההתבוננות בתכלת ננצל מלשון הרע..... צא

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק צג
איזה לבוש הוא 'לכבוד ולתפארת'? ומה זה נוגע אלינו?..... צג

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קג
'אתה תצוה, 'זכור את', ועשרת בני המן..... קג

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם
טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח קט
שו"ת בפרשת תצוה | שו"ת במצות זכור..... קט

אספקלריא לימי הפורים תשפ"ג קיד

אספקלריא לימי הפורים / ישראל אברהם קלאר (דבר המו"ל) קיד
לא נבזבו את היום על פרוטות..... קיד

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים קטז
נס הצלת בית המקדש..... קטז

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד קכד
פורים - עת רצון לתפילה..... קכד

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים קכח
מנהג הכאת המן..... קכח

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס קלא
גדר בן עיר דפורים למול גדר בן עיר לכל חיובי העיר קלא
"חיים של שמחה" - פנינים מתורת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
בעניני פורים! קלא

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב קלז
הנוסח האמיתי: 'ארורים כל הערלים ברוכים כל ישראל' קלז

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית קמ
סעודת פורים בבשר עגל - לשיטת הרמב"ם קמ
תליית המן קמ
קריאת עשרת בני המן ע"י הקהל, וטעם הענין שנכתבים באותיות גדולות
קמא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קמב
מצות סעודת פורים כפי אשר תמצא ידו קמב

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה קמו
פורים - מצוות היום

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם
טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח קנא
שו"ת במגילת אסתר | שו"ת בענין כתיבת מגילה בעל פה, וכיצד קרא
רשב"י המגילה | שו"ת בענין מקרא בלילה [ג] קנא

חינוך קסח

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,
משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קסח
השער הראשון - נחיצות השמחה קסח
השער השני - שמחת הזולת קעא
השער השלישי - שליטה עצמית קעג
השער הרביעי - ישוב הדעת קעז
השער החמישי - כלי קיבול קעט

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קפב.....

נר תמיד שבלב.....קפב

פולמוס / הרב נחום אריה ברנט קפד

ענף א' - בענין משיחה אחר משיחה (והאיך היתה משיחת בני אהרן)....קפד

ענף ב' - בדעת הרמב"ן במשיחה אחר משיחה.....קצד

ענף ג' - בדברי הרמב"ן שלא נמשחו בני אהרן.....רי

חידות.....ריח

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'.....ריח

חידה בפרשת השבוע!.....ריח

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'.....ריט

אספקלריא לדף היומי.....רכ

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדתרכ

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....רכ

תמצית מסכת נזיר פרק ד' - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון לוד.....רכד

סיפור.....רלה

סיפור מיוחד לפורים / הסופר הרב יאיר וינשטוק.....רלה

צדיק מצרה נחלץ - סיפור לפורים.....רלה

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחירמה

היכן הקלפים!?!.....רמה

אספקלריא לפרשת תצוה - זכור, ולימי הפורים תשפ"ג

אספקלריא לפרשת תצוה - זכור תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי
הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!**

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה
במלים: **וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ.**

הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיל את תלמיד חכם "כעץ", וכמה נאה
לעסוק בזה כעת, בעומדנו די סמוך לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות!

*

בזוהר הקדוש מבואר הפסוק 'והיה כעץ שתול' כך:

כשם שעץ שתול על פלגי מים, שאינו יבש, מצמיח חלקים רבים (שרשים, גזע, ענפים,
עלים, פרחים וכו') - כך העמל בתורה כלולה תורתו מחלקים רבים (פשט, רמז, דרש, סוד
וכו').

*

נביא כאן את תרגום לשון הזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א):

כמה טובים הם דרכי ושבילי התורה!

שהרי בכל דבר ודבר יש כמה עצות, כמה טובות לבני אדם, כמה מרגליות שמאירות לכל
צד. ואין לך דבר בתורה שאין בו כמה נרות מאירים לכל צד: פסוק זה הוא כפשוטו, ויש בו
כפי מדרשו, ויש בו חכמה עליונה להזהיר למי שצריך.

אשרי חלקו מי שמתייגע בתורה תמיד. מי שמתייגע בה מה כתוב בו? **'כי אם בתורת ה'
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ**. למה זה סמוך לזה? אלא, מי שמשדל בתורה
יומם ולילה, לא יהיה כעץ יבש, אלא כעץ שתול על פלגי מים: מה אילן (1) יש בו **שרשים**,
(2) ויש בו **קליפות**, (3) ויש בו **מוח**, (4) ויש בו **ענפים**, (5) ויש בו **עלים**, (6) ויש בו **פרחים**,
(7) ויש בו **פרי** - שבעה מינים אלו עולים לשבעה עשר - לשבעים [כל מין מהשבע כלול
מעשר, כנגד עשר הספירות, סך הכל שבעים] - גם דברי תורה: (1) יש בהם **פשט המקרא**,
(2) **דרש**, (3) **רמז שרומז חכמה**, גימטריאות, (4) **סודות טמירים**, סודות נסתרים אלו על אלו,

(5) פסול וכשר, (6) טמא וטהור, (7) איסור והיתרא. מכאן והלאה מתפשטים הענפים לכל צד, 'והיה כעץ' ודאי. ואם לא - אינו חכם בחכמה".
עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

*

והנה, השוואה נפלאה לדברי הזוהר הקדוש, שמשלימה את ביאור המשך המזמור בנוסח 'דברי תורה עשירים במקום אחר', נמצא בקונטרס של המגיד מקוז'ניץ זי"ע על עשרה מזמורים ראשונים (נדפס בתוך ספר 'אמרי צדיקים'):

בזוהר הקדוש התפרש הפסוק 'והיה כעץ שתול' שרומז על כך שיש בתורה גם את חלק הסוד, כמו עץ שיש בו 'שבעים' חלקים, ובא הכתוב להורות שלומד התורה צריך שיהיו בו כל חלקי התורה, ואם לאו - אינו נחשב חכם בחכמת התורה.

והנה, המגיד מקוז'ניץ, בלא להזכיר כלל את דברי הזוהר הקדוש, בא ומפרש כך את הפסוק הבא אחריו! 'לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח' (תהלים א, ד), שהרשעים טוענים: 'לא כן' שיש בתורה את חלק הפנימיות, 'כי אם כמוץ' - הם טוענים שיש בתורה רק את חלק החיצוניות.

והדברים משלימים זה את זה להפליא, שעל מה שאמר הכתוב קודם לכן שהאמת היא 'והיה כעת שתול' שיש גם את חלק הסוד שהוא חלק בלתי נפרד מהתורה, על זה עצמו ממשיך הכתוב ואומר שהרשעים אומרים "לא כן!" [שבזה מבואר היטב שלא כן' אכן בא לשלול את מה שנאמר בפסוק הקודם].

ובזה לא נשלמה עדיין ההפתעה. המגיד מקוז'ניץ כותב שם לפרש, שבלשון 'לא כן' טמון רמז שלכך הכוונה, כי 'כן' עולה בגימטריא 70, כמנין "סוד!".

ובכך יש הוספה נפלאה להשוואה עם דברי הזוהר הקדוש, שהלוא אף בזוהר הקדוש הנ"ל נזכר שב'והיה כעץ וגו'" נרמז דבר זה בעזרת מספר זה עצמו - 70! שבתורה כמו בעץ יש 'שבעים' חלקים, שיש בתורה גם את חלק הסוד!

שהלוא כפי שהבאנו, מבואר בזוהר הקדוש שעל לומד התורה נאמר 'והיה כעץ', כי כשם שבעץ יש מניין 70 - שבעת חלקי העץ בהכפלת עשר כנגד הספירות, כך התורה כלולה מכל החלקים, גם חלק הסוד.

והוא נפלא בס"ד.

*

* אופן חלוקת ספירת שבע חלקי התורה רשמתי לעת עתה על פי השערה בלבד.

וראה גם בזהר חדש (רות צו ע"ב, תרגום):

"כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים", ושמה יש מקום לפרש גם שם כעין דברי הזוהר הקדוש הנ"ל, שתורת הגוים נמשלה כעץ יבש, כי אין בה את כל החלקים, חסר בה את חלק הסוד.ב.

*

וכעין ביאור זה למזמורנו, נמצא בתוך דברי רבינו ה'חתם סופר' (דרשות חלק א, דף כד ט"ד), שכתב, שלעומת הצדיק שתורתו היא 'כעץ שתול', הרי שתורתו של הרשע היא 'כמוץ' שאין לו שורש וענף. אכן שם מבאר זאת לכאורה מנקודת מבט אחרת: שלרשע אין סייעתא דשמיא לאוקמי גירסא.

*

מעניין לעניין באותו עניין:

בדברי הזוהר נכלל, ש'והיה כעץ שתול על אפיקי מים' בא להדגיש: 'ולא כעץ יבש'. והנה חשוב לדעת, שלפי האמת מצאנו דברים קרובים לזה גם בש"ס - לפי אחת הגירסאות במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א).

רבינו חננאל כותב שם: 'והיה כעץ שתול. שמשלח שרשים וענפים, ולא נעוץ ועומד בלבד', ופירש שם ב'חשק שלמה' (נדפס על דף הגמרא), שנראה שגירסת רבינו חננאל בגמרא עצמה היתה: 'כעץ שתול ולא נעוץ ועומד' (עיי"ש).

^ב וראה גם בזהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו, והשוה לכאן את דרשת חז"ל (ע"ז יט, א) אין אדם וכו' ממקום ובמקום שלבו חפץ, והאריז"ל פירשו על חלקו בתורה, וכן "ובתורתו" מבואר בשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, מא (טו)) שהכוונה לחלקו שלו בתורה.

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

סדרי המקדש והעבודה

אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָּיִם (כט, לט)
תמידות העבודה

בהקדמת עין יעקב הובא מדרש שמקורו עלום 'בן זומא אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא שמע ישראל וגו'. בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך. שמעון בן פזי אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא את הכבש האחד תעשה בבוקר. עמד רבי פלוני על רגליו ואמר הלכה כבן פזי דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן, ומהר"ל (נתיבות עולם אהבת רע א) האריך בביאורו.

בפשוטו נראה שנחלקו איזה היא הדרך הישרה אשר יבור לו האדם לעיקר העבודה, בן זומא סבר ששלימות מעלת האדם היא בדביקות אל יחוד השי"ת, ולכן אמר שהפסוק הכולל ביותר הוא 'שמע ישראל', בו מקיים האדם 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. ואילו בן ננס סבר שגם אם בכך השלים מעלתו בין אדם למקום, עדיין יתכן שיחסר בשלימות מעשיו, עד אשר ישלים גם הנהגתו בין אדם לחברו, ולכך אמר שהפסוק הכולל יותר הוא 'ואהבת לרעך כמוך'.

ובזאת נחלק רבי שמעון בן פזי, וסבר שהמעמיד עיקר עבודתו לצד אחד, הרי אף אם ישלימנה למעלה מכוחותיו, ממה נפשך יחסר לצד אחד, או בין אדם למקום או בין אדם לחברו, ולכך סדר העבודה הוא ללמוד ולעשות ולקיים את הכתוב בתורה כפי כוחו וטבעו, והעיקר הוא שיהיו מעשיו בקביעות רצופה תמידין כסדרן, ללא נטיה לכאן או לכאן, ועל כך אמר שהפסוק הכולל ביותר הוא 'את הכבש האחד תעשה בבוקר', לאמור, שבעבודת ישראל הציווי הוא להביא דבר קל, והעיקר שיהיה תמידי.

ועל זאת אמרו שההלכה כמוהו, שדרך העבודה היא שיקיים האדם את התורה והמצוות כפי כוחו וטבעו, שכן עולה מן הכתוב 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן', והכוונה מבוארת במדרשים (במד"ר יב י, יל"ש תרומה שסט) 'בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן, הראהו למעלה אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה, ואמר לו עשה לי משכן. אמר לו משה להקב"ה רבון העולמים וכי מאין יש לי אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה, אמר לו 'בתבניתם אשר אתה מראה בהר', משל למלך שנגלה לבן ביתו בלבוש לבן מרגליטין אמר לו עשה לי כזה אמר לו אדוני המלך מנין לי לבוש אלו מרגליטין

אמר לו אתה בסמיניך ואני בכבודי. כך אמר הקב"ה למשה, אתה עושה מה שלמעלה למטה אני מניח סנקליטין שלי שלמעלן ויורד ומצמצם שכינתי ביניהן למטה'.

העבודה לפי כח הנבראים

תנא דמסייע לביאור זה, מצינו במדרש (במדב"ר יב ו), אמר רבי יהודה בר סימון בשם רבי יוחנן, שלשה דברים שמע משה מן הקב"ה והרתיע לאחוריו, כיון שאמר לו 'ונתנו איש כופר נפשו' אמר משה מי יוכל ליתן כופר נפשו (איוב ב) 'עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו' ועדיין אינו מגיע שנאמר (תהלים מט) 'אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו ויקר פדיון נפשם'. אמר לו הקב"ה איני מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן, 'זה יתנו'. א"ר מאיר נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, והראה לו למשה 'זה יתנו' כזה יתנו. וכן בשעה שאמר לו הקב"ה 'צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי', אמר משה מי יוכל להספיק לו קרבנות, אם אנו מקריבין לפניו כל חיתו שדי ועורכין כל עצי לבנון אינו מספיק לו, שנאמר (ישעיה מ) 'ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה'. אמר לו הקב"ה איני מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן 'ואמרת להם זה האשה וגו', ולא שניהם בבת אחת אלא 'את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים'. וכן בשעה שאמר לו הקב"ה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' אמר משה מי יוכל לעשות לו מקדש שישרה בתוכו, (מלכים א ח) 'הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך' וכו'. אמר הקב"ה איני מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן, איני מבקש מידך אלא עשרים בדרום ועשרים בצפון ושמונה במערב. הרי שהשוותה הרתיעה של עבודת הקרבנות לרתיעה של עשיית המשכן, ובשניהם השיב הקב"ה 'איני מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן'.

אמנם, אף שלא ביקש הקב"ה אלא לפי כחן, כבר גילה רבי מאיר שהקב"ה הראה למשה מהו שורש המבוקש, ומה יעשה כנגד עבודת ישראל, כאמרו 'כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד הראה למשה, ואמר כזה יתנו'. ובמשכן התבאר לעיל שהראהו ארבע מיני אישים, ואילו בקרבן התמיד מצינו בזהר (ח"א מא. הובא בתוס' מנחות קי. ובטור או"ח סי' קכ) שמיכאל שר הגדול עומד ומקריב את נשמותיהן של צדיקים על המזבח של מעלה. לאמור, שכל הנעשה לפי כחן וטבעם של הנבראים, יש לו תוצאה חקוקה באש של מעלה.

(...)

ולפי האמור יבואר סדר פרשיות זו, שהחלו בציוויו על בנין המשכן ועשיית כליו, ודיני בגדי כהונה וקידוש הכהנים במילואים, ופסקו בדיני נסכים ותמידין וקטורת, ורק אחריהם נאמרו פרשיות עשיית המשכן וכליו לבגדי כהונה, ויש ליתן טעם להזכרת התמיד והקטורת בתוך פרשיות אלו.

וכבר כתבו רבותינו שמהות בגדי כהונה אינה לכבד את הגוף ולפארו בבואו אל הקודש, כי אם להורות על מעלת נפש הכהן הלוֹבֵשֵׁם, ובלשון המלבי"ם 'כמו שילבש הגוף החיצוני שהוא לבוש אל הנפש מלבושיו החיצונים, כן תתלבש הנפש הפנימית את מלבושיה הפנימים ותתעטף בהם, וכמו שנקראו הלוֹבֵשֵׁים החיצונים בשם מד, שעשויים למדת האדם, כן מלבושי הנפש נקראים בשם מדות, שמדות האדם ותכונותיו ילבישו את הנפש ועל ידם יתראה כחותיה ועלילותיה, וכאשר צוה על מלבושי הכהנים החיצונים, היה עיקר הכונה להורותם דעת איך ילבישו את נפשם טוב המדות והתכונות לטהרה ולקדשה".

כיון שהראו לנו את הדרך, נלך בה ונוסיף לבאר את ענין בגדי כהונה על פי דברי הזוהר הנודעים (ח"א רכד). שלכל יום ויום בחיי האדם נקבעה תכלית ועבודה, והימים כולם משמשים כלבוש רוחני, בהם תתלבש נשמתו, ועל ידי לבוש זה יזכה להסתכל ולהתענג בעונג טוב הצפון לצדיקים".

וכך אמרו שם (מתורגם בהערה): 'אינון יומין דבר נש כד אתברי בההוא יומא דנפק לעלמא כלהו קיימין בקיימייהו ואזלין וטאסין בעלמא נחתין ואזהרין לבר נש כל יומא ויומא בלחודוי. וכד ההוא יומא אתי ואזהר ליה ובר נש עביד בההוא יומא חובא קמי מאריה ההוא יומא סליק בכסופא ואסהיר סהדותא וקאים בלחודוי לבר. ותאנא בתר דקאים בלחודוי יתיב עד דבר נש עביד מניה תשובה זכה תב ההוא יומא לאתריה. לא זכה ההוא יומא נחית ואשתתף בההוא רוחא דלבר ותב לביתיה ואתתקן בדיוקניה דההוא בר נש ממש בגין לאבאשא ליה ודייר עמיה בביתא. ואית דדירורא לטב אי הוא זכי. ואי לאו דיוריה עמיה לביש. בין כך ובין כך אתפקדן אינון יומין וחסרים ולא עאלין במניינא דאינון דאשתארו. ווי לההוא בר נש דגרע יומוי קמי מלכא קדישא ולא שביק לעילא יומין

^י והגר"א (משלי יא טז) כתב שהמידות הם מהנפש הדבוקה לגוף, ונחשבים כלבושים לנפש העליונה השכלית, שעל ידה נעשים המידות טובות. ועוד כתב (היכלות פקודי כ ע"ג) שכל בואו של האדם לעוה"ז לתקן את הנפש, שהיא בעולם הבריאה לבוש לנשמה, והרחבנו בזה בספר האדם לפרשה זו.

^ה ובאופן דומה כתב רצ"ה הכהן (צדקת הצדיק רסג) 'הנפש מתלבשת במחשבה דיבור ומעשה בעת עבודתם במקדש. וכפי לבושין דמחשבה דיבור ומעשה כך הם בגדי כהן גדול, כי בגדים שציותה התורה ודאי הם רומזים ונעשים מכח מחשבה דיבור ומעשה המלביש נשמתם והרי כל מחשבה דיבור ומעשה שלהם הוא רק לכפר. ומצנפת שעל הראש נעשה ממחשבה דבמוח, ומכפר על גסות הרוח שזהו מהמוח. ואבנט על הרהור הלב מצד הדיבור כי הלשון שליח הלב ונמשך מן הרצון שבלב וכו'.

^י ראה רש"י שלהי מכות, שלכך נאמרו שס"ה לאוין, להזהיר לשמור כל יום מימות השנה, וכתב החפץ חיים (שמיה"ל ח"ב כט) שאינו יכול למלאות מחר את חוב היום, אלא רק מיום לערב 'יוזף ביממא ופרע בליליא'.

^י האריך בזה בעל ווי העמודים, בן השל"ה (שפע טל ש"ד פ"ה), שמעשי הצדיקים עולים למעלה, ומהם מושפע אור לכל העולמות, אך חלקו של הצדיק נשאר למעלה, ושורש אור זה יעשה לו לבוש לנשמתו בעת עלייתה אל מקומה, ובכל יום ויום הוא מוסיף אור על לבושו, ועל כך אמר דוד (תהלים) 'ימים יוצרו' בלשון עתיד, אף שכבר נוצרו ונבראו בבריאת העולם, וגם 'יוצרו' משמעו מעצמן, והכוונה לימים של צדיק שהוא חי בעולם הזה, שכנגדם יוצרו בעולם הבא לבושים הנקראים ימים, וזהו סוד 'ויקברו ימי ישראל למות', שקברו הימים הלוֹבֵשֵׁים להתלבש בהם נשמתו.

^ה בראשית חכמה (אהבה פ"ט) כתב לבאר בזה את לשון הכתוב (תהלים לד יד) 'אוהב ימים', כי כיון שהימים הם לבושים שבהם תתלבש נשמתו צריך לאהוב הימים, כי כמו שהאדם אוהב הלבוש שבו מתלבש גופו שאם לא יהיה הלבוש ההוא היה ערום, כן למה שנוגע לתיקון נשמתו יאהב הימים שהם לבושים שתתלבש נפשו, והיינו 'לראות טוב', שעל ידי לבוש הימים ישיג להסתכל ולהתענג מטוב העולם הבא, והראיה היא מציאות ההשגה ששיגו הצדיקים באור הצפון לצדיקים, וכמו שנאמר (תהלים כז יג) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים. וראה עוד בעץ חיים (שער מט).

לאתערטרא בהו בההוא עלמא ולאתקרבא בהדייהו קמי מלכא קדישא. ת"ח כד קריבו אינון יומין קמי מלכא קדישא אי הוא זכאה האי בר נש דנפיק מעלמא סליק ועאל באינון יומין ואינון לבושי יקר דמתלבשא ביה נשמתיה ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב בהו. ווי לההוא דגרע יומוי לעילא דכד בעאן לאלבשא ליה ביומוי אינון יומין דפגם איהו בחובוי חסרין מההוא לבושא ואתלבש במנא חסרא כ"ש אי סגיאין אינון ולא להוי ליה לב"נ במה דאתלבש בההוא עלמא כדין ווי ליה ווי לנפשיה דדיינין ליה בגיהנם על אינון יומין. יומין על יומין יומין על חד תרין. דכד נפיק מהאי עלמא לא אשכח יומין דאתלבש בהו ולא הוי ליה לבושא במה דאתכסי. זכאין אינון צדיקיא דיומיהון כלהון טמירין אינון לגביה דמלכא קדישא ואתעביד מנייהו לבושי יקר לאלבשא בהו בעלמא דאתיט.

עומק ענין השוואת הימים לבגדים, הוא, כי הקב"ה הפליא לעשות בחיבור הנשמה בגוף האדם, אך לא יתכן להלביש נשמה רוחנית בגוף חומרי, ובעוד לגוף ניתנו בגדים, הרי שהנשמה מתלבשת בצלם, כאמור (תהלים לט) 'אך בצלם יתהלך איש', והצלם מתלבש בגוף האדם^ט. ועל כל נשמה מוטל תיקון של הרבה ניצוצין, ובכל גלגול באה לתקן חלקם, ומספר ימי חיי האדם הן כמנין הניצוצין שיש לחלק נשמתו, כאמור (שם) 'טפחות נתת ימי' (תהלים ל"ט), וכל יום ויום מתלבש ממצות שנעשו בו ביום, וצורך הנשמה בלבושים חלוקים מתגלה בצורך הגוף בהם, כי כפי שיש לבוש מיוחד לראש, ולבוש מיוחד לגוף, כך הוא צורך הלבושים המיוחדים לנפש רוח ונשמה חיה ויחידה, ועל כך נאמר (בראשית כד) 'ואברהם זקן בא בימים', וכן (מלכים א א) 'והמלך דוד זקן בא בימים', שהשלימו את חלקם בעבודת התיקון כל יום מימי חייהם^י.

^ט תרגום: באותם ימים שנברא האדם, באותו יום שיוצא לעולם, כלם עומדים בקיומם והולכים וטסים בעולם, יורדים ומזהירים את האדם כל יום ויום לבדו. וכשאותו יום בא ומזהירים אותו, וכן אדם עושה באותו יום חטא לפני רבונו, אותו יום עולה בבושה ומעיד עדות, ועומד לבדו בחוץ. ושנינו, אחר שעומד לבדו, יושב, עד שאדם עושה ממנו תשובה. זכה, שב אותו יום למקומו. לא זכה, אותו יום יורד ומשתתף עם אותה רוח שבחוץ, ושב לביתו, ונתקן בדמות אותו אדם ממש כדי להרע לו, ודר עמו בבית. ויש שדוירו לטוב, אם הוא זוכה. ואם לאו, הוא דר עמו לרע. בין כך ובין כך נפקדים אותם ימים וחסרים, ולא נכנסים בחשבון של אותם שנשאר. אוי לאותו האדם שגורע ימיו לפני המלך הקדוש, ולא השאיר למעלה ימים להתערט בהם באותו העולם ולהתקרב עמם לפני המלך הקדוש. בא ראה, כשקרבים אותם ימים לפני המלך הקדוש, אם הוא צדיק, זה האדם שיוצא מן העולם ונכנס באותם ימים, והם לבושי כבוד שנשמתו מתלבשת בהם, והם אותם ימים שצדיק היה בהם ולא הרשיע בהם. אוי לאותו שגורע ימיו למעלה, שכאשר רוצים להלביש אותו בימיו, אותם ימים שפגם בחטאיו חסרים מאותו לבוש, ומתלבש בבגד חסר. כל שכן אם הם רבים, ואין לאדם במה להתלבש באותו העולם, אזי אוי לו ואוי לנפשו, שדנים אותו בגיהנם על אותם ימים, ימים על ימים, ימים על כל אחד שנים. שכאשר יוצא מן העולם הזה, אינו מוצא ימים להתלבש בהם, ולא יהיה לו לבוש במה להתכסות. אשרי הצדיקים שכל ימיהם שמורים הם אצל המלך הקדוש, ונעשים מהם לבושי כבוד להתלבש בהם בעולם הבא.

^י בצלם זה תלויים יצר טוב ויצר הרע שבאדם, כי הצלם מצד הקדושה הוא שורש יצר הטוב, והוא הנשלם ע"י קיום תרי"ג מצות עשה ולא תעשה, אך כנגדו יש בגדים צואים של צלם הטומאה, בהם ניכרות תרי"ג עבירות, של ביטול עשה או עבירה בלא תעשה.

^{יא} ואמנם בתחילת בריאתו של האדם לא הוצרך לבגדים, כי נשמתו היתה בעוצמת טהרתה, והאברים היו טפלים לצלם, והם עצמם שמשו כלבוש הנדרש לתפיסה בפנימיות עדינה ויקרה, אך כתוצאה מן החטא 'וידעו כי ערומים הם, ויתפרו עלי תאנה' והיינו שהנגיעה בתאנה נתנה כביכול מציאות עצמית לחומר, ושוב הוצרך כיסוי גם לגוף עצמו, והארכנו בזה בספר 'האדם' לפרשה זו.

^{יב} בשפע טל שם ביאר, שיש לדייק למה נאמר 'בא בימים' ולא אמר 'לימים' כמו 'צעיר אנכי לימים', ובהכרח הכוונה שאברהם הזקין ובא בימים הלבושיים שלמעלה שנוצרו לו להתלבש בהם נשמתו ולזה אמר 'בימים', רוצה לומר בתוך הימים ובאמצעותם שהיו מקיפים אותו מכל צדדיו כלבוש המקיף את הגוף והיו מעטרין לו כעטרה המעטרת ומקפת

מעתה, ברורה שייכות ענין קרבן התמיד והקטורת אל הבגדים, כי כבר התבאר שעיקר מעלת העבודה היא בתמידיות, בו מתקיים חיבור נעלה יותר מדביקות ושלימות המעשים, בהיותו קיום קבוע ללא שינוי וסטיה, ובזה נארגת יריעה של ימי עבודה, ולכך בעת העבודה צריך שיהיו הכהנים בכיהונם, בהיות בגדיהם עליהם, להמשיכה בכל יום ויום.

*

החילוק בין בגדי כהן הדיוט לכהן גדול

אמנם, בעוד הכהן גדול נמצא בקביעות במקדש, בכל יום ויום, הרי שאר הכהנים רק במשמרותיהם, ולכך יש חילוק מהותי בין מעלות בגדיהם, ונבאר עניינו בקצירת האומר.

הנה בזבחים (יז:): אמרו 'והיתה להם כהונה לחקת עולם, בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם', ובאתוון דאורייתא (כלל יט) חקר, האם חיוב לבישת בגדי כהונה הוא דין בעבודה, שטעונה בגדי כהונה, או שהוא דין בקדושת הכהן, שכהן בלא בגדים חסר לו בקדושת הכהונה, ונחשב כזר.

ולכאורה גדר הבגדים חלוק בין כהן גדול לכהן הדיוט, כי הנה התוס' (קידושין נד. ד"ה בכתנות) כתבו שבגדי כהונה קדושים בקדושת הגוף, ככלי שרת, ואילו הרמב"ן והריטב"א שם כתבו שלא היו קדושים אלא בקדושת דמים, כי אינם אלא מכשירי עבודה. והקשה המשנה למלך (כלי המקדש פ"ח ה"ה) שהרי שנינו (יומא ס.) שבגדי לבן של כהן גדול נגנזין, ואילו אין עליהם אלא קדושת דמים, הרי אפשר לפדותם ולהוציאם לחולין. וכתב בחמדת ישראל (ח"ב ס"ב) שרק בגדי כהן הדיוט אינם ככלי שרת, כי הם רק מכשירי עבודה, אך בגדי כה"ג שלובשם אף שלא לצורך עבודה, הרי הם משמשים בגופם, ויש עליהם קדושת הגוף. ומבואר שכל תכליתם של בבאים רגדי כהן הדיוט הוא רק כהכשר לעבודה.

חילוק זה מבואר בעצם עשיית הבגדים, כאמור להלן (לה יט) 'את בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן', ותרגם אונקלוס 'ית לבושי קודשא לאהרן כהנא, וית לבושי בנוהי לשמשא', ומבואר שרק בגדי אהרן נקראו 'בגדי הקודש', אך בגדי בניו נעשו 'לכהן', ו'לשמשא'. והיינו, כי בגדי כהן גדול משמשים בעצמם לקדש את הכהן הגדול, ובזה הם ככלי שרת, ואילו בגדי כהן הדיוט באו לשמש לצורך העבודה בלבד.

ואכן להלכה כתב הרמב"ם (כלי המקדש פ"ח ה"י) 'כהן גדול מניח בגדי זהב בלשכה שלו בלילה או בעת שיצא מן המקדש', וכתב הגרי"ז (קו' יומא סט.) שכל עת שהכהן גדול במקדש, היה לבוש בכל שמונת בגדיו, ככתוב 'ומן המקדש לא יצא'. ואילו כהן הדיוט שלא בשעת עבודה חייב לפשוט בגדיו, מפני הכלאים שבהם, כי לבישתם היא רק לצורך העבודה.

את הראש, ועל ידי הימים הלבושיים האלו היו לו כל הברכות ולא היה חסר משום דבר רק מלא כל הברכות, וזו כוונת הזוהר 'דמתעטרי מן יומא דבר נש', שלבושי ימים אלו הם עטרות לנשמת הצדיקים.

ולפי זה נמצא שדקדק הכתוב לומר בבגדי כהן גדול 'את בגדי הקודש לאהרן הכהן', כי בגדיו הם לכבוד ולתפארת הקודש על ידי המצאו בקודש, ואילו בגדי כהן הדיוט נתנו רק 'לכהן', ולכאורה היינו כהכשר לעבודה, ולא לכבוד ולתפארת הכהן עצמו.

אולם, במורה נבוכים (ח"ג פמ"ה) כתב הרמב"ם שבגדי כהונה עניינם הוא כי 'כדי להגדיל הבית, הגדיל מעלת עובדיו, וציוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים, בגדי קודש לכבוד ולתפארת, והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל'. הרי שבגדי כל הכהנים הם כבוד ותפארת לעצם צורת הבית, ולא רק כהכשר לעבודה.

ובהכרח שהחילוק בין בגדי כהן הדיוט לכהן גדול, הוא בפעולת כהונתם עליהם, שכהונת הכהן גדול מתקיימת בעצם היותו במקדש, וזה בכל עת, והרי הוא חלק מצורת המקדש, ואילו שאר הכהנים כהונתם היא בעת עבודתם, ורק אז המקדש מתכבד בהם.

ועומק הענין הוא, כי כבר התבאר בזהר (ח"ג רנה:), וראה שעה"כ קבלת שבת ועיוה"כ, וע"ח מב א) שהכהן הדיוט לובש ארבעה בגדי לבן, שהוא גוון הרחמים, כנגד ארבע אותיות הוי"ה ב"ה, אך כהן גדול מוסיף ארבע בגדי זהב, שהוא גוון אדמדם, המורה על דין, למתק את הדינים שבשם אדנ"י, כי בו הם מתחברים ביחד, והוא מחזיק היחוד. ..

לתגובות: h0527690963@gmail.com

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"אין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק" (מלחמתו של עמלק בדורו של המן נגד 'קנין' ישראל, וכנגד זה משפחת הפורים)

וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל פֶּסֶל יְהוָה מִלְחָמָה לְהָ' בְּעַמְלֵק מִדֶּר דֶּר (יז, טז)

א [חז"ל (פסיקתא רבתי פיסקא יג מני אפרים) אומרים: "מה ראה הקב"ה לנהוג עם עמלק במדת אכזריות "תמחה את זכר עמלק", "והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק" (שמואל א טו, ג)? אלא אמר הקב"ה אקדים לו ממה שעתיד לעשותה, גלוי וצפוי לפני היאך הוא עתיד לגזור "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד" לכך "והמתה מאיש ועד אשה", "תמחה את זכר עמלק".

ובפשטות משתמע מדברי חז"ל, שהוא עונש בבחינת "מדה כנגד מדה".

אך זה לא יתכן, שהרי חז"ל אומרים (ר"ה טז, ב) שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר (בראשית כא, יז) "כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם". ואיתא במדרש (ב"ר פנ"ג): "קפצו מלאכי השרת לקטרגו, אמרו לפניו רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר?! אמר להם, עכשיו מה הוא צדיק או רשע? אמרו לו, צדיק. אמר להם, איני דן את האדם אלא בשעתו".

ומאחר שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, לא יתכן להטיל עונש על כל זרע עמלק, כל זמן שהמן לא ביצע את זממו בפועל.

וברור שכונת חז"ל הוא, שמכח הגזירה של המן, אנו רואים מהו השקפתם של זרע עמלק, והשקפה זו שורשה מעמלק עצמו. ולכן כל מי שחי בהשקפה זו, אין לו זכות קיום בעולם, והענין צ"ב.

"להקדים זכירה לעשיה"

ב [ונקדים, דהנה במגילה (אסתר ט, כח) נאמר: "והימים האלה נזכרים ונעשים", ואמרו "להקדים זכירה לעשיה", דהיינו שה"זכירה" זה קריאת "זכור את אשר עשה לך עמלק" [וכן קריאת המגילה] בו קוראים על מעשה עמלק. וה"עשייה" של מחיית עמלק, מתקיים על ידי המשתה ושמחה של פורים (כפי שכותב רש"י בגמילה ב, ב).

ואיך מתקיים במשתה ושמחה "מחיית עמלק"? כבר ביארנו במקו"א, שמהות המשתה ושמחה של פורים הוא שמחה בהכרת אורה של האמת לידע, ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". ודבר זה נתגלה לישראל על ידי שראו שכל פעולותיו של המן הרשע הם בעצמן

הביאו עליו את מפלתו. וכל זה היינו הכרה שאין כל מקרה בעולם והכל מנוהל ומושגח על ידי הקב"ה, היפך השקפתו של עמלק לתלות כל דבר במקרה.

אך עדיין יש להבין במה שאמרו "להקדים זכירה לעשייה", שהרי ה"זכירה" הוא לזכור את אשר עשה לך עמלק ולכן תמחה את זכרו, ונותן הדין שגם ה"עשייה" תהיה מיוחדת כנגד מחייה בפועל, ומדוע נתייחד ימי הפורים ל"עשייה" של "משתה ושמחה" כנגד השקפתו של עמלק.^{יג}

כל המועדים עתידין ליבטל חוץ מפורים

ג] והנה דבר זה שנתבאר שעשיית הפורים הוא קיום של מחיית עמלק, כן מבואר גם בספר 'סדר היום' (סדר פורים), ומבאר שזהו המיוחדות שלכן אמרו חז"ל (ילקוט"ש משלי רמז תתקמד) ש"ימי הפורים לא יבטלו לעולם".

ואלו דבריו: "כי אע"פ שכל המועדים יתבטלו מגילת אסתר ועשיית הפורים אינם בטלים. והטעם הוא, שכיון שנעשה הנס הזה על ידי עמלק ראש צרים אשר מעולם רדף אחרינו להשמידנו והקב"ה בעצמו לבש קנאה עלינו מצד רשעתו אשר קרנו בדרך ויזנב וכו' ונשבע הקב"ה י"ו בשמו ובכסאו לנקום נקמת קדושת שמו ונקמת עמו ישראל ממנו וכביכול לא תהיה הכסא שלם בשלמות אלא אחר המחוחות אותו מן העולם, ועל כן צונו מחה תמחה את זכר עמלק. וא"כ בענין הנס הזה שהושב מחשבתו הרעה על ראשו ונמחה ונשמד הוא זרעו וכל הנלוים אליו עד שכמעט לא נשאר מהם כי אם מעט מזער ונתקדש שם שמים וכביכול נתגדל שמו י"ו ונשלם כסאו בענין ההוא, ועל כן אין ראוי להתבטל, והוא דבר הנוגע אל גאולתנו ואל ישועתינו".

ומפורש בדבריו, שעשיית הפורים כל ענינה מישך שייכא למחיית עמלק (וע"ע בדרשות שיח יצחק להגריא"ח לפרשת זכור).

אך עיקר דבריו טעונים ביאור, שהרי הטעם ש"כל המועדים עתידין ליבטל", מבאר המהר"ל (הקדמה לאור חדש), שמאחר שהמועדים המה זכר ליציאת מצרים, על כן המה טפלים לשעבוד מלכויות, ולפיכך שייך לומר שיהיה ביטול למועדים כאשר אינם עיקר. [והוסיף הגר"ש אלקבץ שאין הכונה ל"ביטול" מלשון העדר, אלא מלשון "בטל בשישים"].

והכונה לסוגית הגמ' בברכות (יב, ב) שם אמרו, שבימות המשיח יהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו. והטעם מבאר בשפתי חיים (ח"ב עמ' ריג), כי לעתיד לבוא יהיו גילויים והשגות בהשי"ת והנהגתו גדולים ונשגבים מאוד, עד לכדי שכל עסק יציאת

^{יג} והנה דעת הרא"ם והרמב"ן וסייעתם דהעשה של מחיית עמלק לא הטיל הכתוב אלא על המלך. ולפי שיטתם ודאי כיום הזה אין חיוב של מחיית עמלק בפועל ועל כרחק מה שאמרו "עשיה" היינו רק כנגד מהותו של עמלק, וכבר נתבאר במאמר הקודם עפ"ד הגר"א שענינה של "מחיית עמלק" הוא שיתחזק האמונה בלבנו בתכלית השלימות היפך השקפתו של עמלק. וע"ע במאמר הקודם מה שהובא בהערה בשם הנצי"ב.

מצרים יהיה טפל לו. ולכן גם המועדים שנקבעו זכר ליציאת מצרים מה שחזור ומאיר בהן יהיה טפל לגילוי וההשגה בהשי"ת.

וא"כ צ"ב לעתיד לבוא שיכירו וידעו כל באי תבל במלכותו יתברך בעולם, ולא יהיה שום מקום לעורר ולחוש להשקפתו של עמלק, א"כ לכאורה אין יותר מקום לחוג את שמחת אורה של האמת, בזמן שהכל כבר ברור ומברכים על הכל הטוב והמטיב.^י

אין הכסא שלם

דן ומה שנראה בזה, בהקדם ביאור במושג שאין כסאו של הקב"ה שלם, שלגביו אמרו חז"ל (ילקו"ש בשלח רמז רסח) שכל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם, ולפיכך נאמר בפסוק (שמות יז, טז) "כס" חסר.

דהנה אמרו בגמ' בברכות (נח, א) "לך ה' הממלכה" - זו מלחמת עמלק, וכן הוא אומר כי יד על כס יה. וביאר המהרש"א שם: "ובמדת מלכות דהיינו לך ה' הממלכה היתה מלחמת עמלק, שנאמר על כס יה וגו' - הכסא מורה על המלכות, ולא יהיה שלם עד שיכריח זרעו של עמלק לעתיד".^י

וביאר רבי צדוק הכהן (רסיסי לילה אות לב-נד), ש"כסא" הוא מושב של אדם שיושב על כסא והוא מקום אשר מקבל את האדם. וכך גם ישיבת השם יתברך על הנבראים שבהם הוא הכרתו יתברך, דבעצמותו הוא בלתי בעל תכלית ואין שייך לו מקום ומושב, רק מצד הנבראים המשיגים כבודו יתברך, ולכן נקרא כסא. והוסיף כדרך שאמרו (ב"ר מז, ו) האבות הן המרכבה, וכן כלל ישראל מרכבו יתברך עליהם. וכ"כ השפ"א (שמות לפורים תרנ"ז) שכסא הוא בני ישראל שהם כסא למלכות שמים.

ועומק הענין בזה ביאר הגר"א באגדות דרבב"ח: "וענין כסאו ג"כ ידוע, כי גדולת הקב"ה ומלכותו עם ישראל הוא, וכשהן בשפלות ובגלות אין מלכותו שלימה, ולכן בים אמרו ה' ימלוך לעולם ועד' כי אין מלך בלא צבא, ואין נקרא ה' צבאות עד שיגאל את צבאו וימלוך עליהם, כמ"ש גואלנו ה' צבאות".

ומבואר שמהות "כסא" הוא מלכותו יתברך עם כלל ישראל.

וכ"ה בספר אמונה והשגחה (אות י): "אין השם שלם כו' שהוא מורה על ההתגלות, וכן הכסא מלוכה שמתגדל על ידי ישראל שנקראים צבאות ה' כשהם נתונים עליון על כל

^י (ויעו"ש מש"כ המהר"ל בתרי אנפי לבאר מדוע פורים לא יבטל אך אי"ז מעלה ארוכה לדבריו של ה'סדר היום'). וראה ב'בני יששכר' (מאמרי חודש אדר מאמר ד, ימי הפורים) שכותב: "אבל ניסי ימי הפורים הנה הם מענין מחית עמלק, הנה בזה תלוי הגאולה העתידה והנה הן המה כעניני גאולה העתידה שיהיה השם והכסא שלם ב"ב, הנה אלו ימי הפורים לא יהיה להם ביטול בששים וכיוצא כי זכר הימים האלה הן הם כימי הגאולה האחרונה שימחה זרעו של עמלק בב"א".

^י ובמאמרים לבין המצרים מאמר "שכינתא בגלותא" נתבאר המושג של "ושמתי כסאי בעולם" שמבואר בדברי חז"ל שמורה שהקב"ה ירד עמנו לגלות, וכן ביאור דברי הגמ' במגילה (י, ב) דרבה בר עופרן היה דורש "ושמתי כסאי בעולם והאבדתי משם מלך ושרים". מלך זו ושתי. ושרים זה המן ועשרת בניו.

הגויים. [וזהו שנאמר (שמואל א יב, כב) "כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול", שיהיה בשלימות. וגם "כי הואיל לעשות אתכם לו לעם" שהוא הכסא].

והיינו שגילוי מלכותו בעולם הוא רק על ידי ישראל, מפני שרק מתוך גדולת ישראל מתגלית מלכותו בבריאה. וכמו שכתב המסילת ישרים (פרק יט) שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל וריבוי כבודם, שזה תלוי זה בזה באמת. וכן מבואר בזוהר (תצוה קפה, א): "וסימנך בזמנא דגלותא "כי נמכרנו אני וגו' כי אין הצר שזה בנזק המלך" (אסתר ז, ד). מאי "בנזק המלך"? כמה דאת אמר (יהושע ז, ט) "והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול", דהא שמא עלאה לא אתקיים בקיומיה (כי שם העליון הוי"ה אינו מתקיים בקיומו בלי בני ישראל)^{טו}, ודא איהו "בנזק המלך". ולכו כשישראל בשפלות ובגלות אין מלכותו שלימה, ואז אין הכסא שלם.

עמלק בא על ישראל בד' עתים שונות

ה [והנה כותב הגר"א (פירוש על תפלת חנה) שעמלק (אדום) התעורר על ישראל בד' עתים שונות: (א) בהיותם במדבר. (ב) בימי מרדכי. (ג) בבית ראשון שנאמר (תהלים קלז, ז) זכור ה' לבני אדום כו' ערו ערו כו'. (ד) בחורבן בית שני שגזר על השמדות.

ובד' העתים הללו רצה לעקור את ד' הקנינים של הקב"ה כמבואר בגמ' בפסחים (פו, ב) שהם: שמים וארץ, ישראל, תורה, ובית המקדש.

ומבאר שבמדבר רצה לעקור את קנין שמים וארץ, שזרק המילות כלפי שמים שנאמר (דברים כה, יח) אשר קרך בדרך כו' ויזנב כו', ונאמר (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם כו'. בימי המן הרשע ביקש לעקור את קנין ישראל. בבית ראשון ביקש לעקור את קנין בית המקדש שנאמר (תהלים שם) ערו ערו כו'. ובחורבן בית שני רצה לעקור את קנין התורה שגזר על השמדות שנאמר (דניאל ז, כה) מילין לצד עילאה ויסבר להשנאה זמנין ודת.

ומבואר מדברי הגר"א שעיקר מלחמתו של המן היה כנגד הקנין ישראל.

[ועפ"ז מבואר היטב מה שכתוב (אסתר ח, טז) "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" ואמרו חז"ל (מגילה טו, ב) ש"ששון" זה מילה, וביאר המהר"ל (בהקדמה לאור חדש) שעמלק היה שונא המילה מפני שהוא שייך לישראל דוקא ולא לגוים ולפיכך מאסו במילה שהוא מיוחד לישראל].

ונמצא לפי"ז שעיקר מלחמתו של עמלק (המן) בימי מרדכי ואסתר היה כנגד הקנין ישראל של הקב"ה, וזהו ערעור על כסאו של הקב"ה לפי האמור שהמושג של כסאו של הקב"ה הוא מלכותו עם ישראל.

^{טו} ואיתא במד"ר (אסתר פ"ז, יב) "כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול" בין חייבין בין זכאין כך אי אפשר להניחם לפי שאי אפשר לעולם בלא ישראל.

ולפיכך עיקר השמחה בפורים הוא כנגד הקנין של ישראל על מה שזכינו שאנו העם הנבחר להיות צבא ה', וכדברי הגר"א שאין כבודו יתברך מתרבה רק בגאולתן של ישראל וריבוי כבודם. וזהו מהות המשתה ושמחה בבחינת הודאה "שלא עשני גוי", וכמש"כ הגר"א (אסתר ג, יג) שהמן גזר "להשמיד להרוג ולאבד" ולאבד הוא תוספת על "להרוג" שהוא הריגת הנפש וגזר גם "לאבד" שהוא הגוף שאפילו אחר ההריגה יאבדו את הגוף מן העולם כמו לשרוף באש וכדומה (אד"א דברים לב, לג). וכנגד ה"להרוג" נתקן שמחה וכנגד ה"לאבד" נתקן משתה שיהא הגוף נהנה ממנו, והיינו שמחה על עצם הדבר שהגוף דידן הוא אחד מקניניו של הקב"ה.

וזה גם נראה ביאור דבריו של סדר היום שעשיית הפורים לא יבטל לעתיד לבוא, וזה כמבואר בכל דבריו שהמלחמה האמורה כאן היא מלחמת עמלק כנגד ישראל. שהרי כתב שעמלק כו' אשר מעולם רדף אחרינו להשמידנו והקב"ה בעצמו לבש קנאה עלינו מצד רשעתו כו' ונשבע הקב"ה בשמו ובכסאו לנקום נקמת קדושת שמו ונקמת עמו ישראל ממנו כו'. ועל כן אין ראוי להתבטל, והוא דבר הנוגע אל גאולתנו ואל ישועתינו.

ויתכן דהגם שלעתיד לבוא תהיה מלכותו יתברך ברורה לעין כל ולפיכך כל המועדים יהיו בטלין, כל זה הוא בשאר המועדים אשר חוזר ומאיר הארה מאת הקב"ה. אבל שמחת הפורים שהוא שמחה דידן על מה שאנו זוכין להיות אחד מהקנינים של הקב"ה דבר זה ראוי שלא יבטל גם לעתיד לבוא, ויל"ע בזה (עי' ישעי' סא, ט).

קיום אומות העולם דרכן של ישראל

ו[וע"פ האמור יבואר היטב הפסיקתא שהובא לעיל, שאמרו שגלוי וצפוי לפני הקב"ה שעתיד הקב"ה לגזור מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, לכך והמתה מאיש ועד אשה, תמחה את זכר עמלק.

והטעם כי הנה כתב הגר"א (רות א, ו) שכל הטוב הנמשך לאומות העולם הוא בשביל ישראל ובזכות ישראל נהנים גם העכו"ם.

ומקור הדברים מבואר בגמ' ביבמות (סג, א) שגם משפחות הדרות באדמה אין מתברכות אלא בשביל ישראל ואפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא אינן מתברכות אלא בשביל ישראל. וכן האריך הרמח"ל (במאמר החכמה) לבאר דכל יניקתם של אומות העולם הוא דרך ישראל, והיינו באופן שעובדים את ישראל שאז נמשך להם מכח ישראל מקור חיות. והוסיף בזה: "וצריך שתדע שהנה האדון ב"ה הוא אחד ואין הארתו מתחזקת אלא בענין שמתאחד, ולפיכך ישראל אע"פ שבאישיהם הם רבים נקראים גוי אחד והם ראויים שתתחזק בהם הארתו יתברך. אמנם האומות הם רבים ונפרדים לגמרי ואינם נתקנים ביחוד ונמצאים רחוקים מהתיקון לגמרי ואין להם תיקון אלא שישתעבדו לישראל כו'".

ולא ראי עמלק לשאר אומות העולם שג"כ עשו צרות וגזירות לישראל, וכמו שכתב המהר"ל (בהקדמה ל'אור חדש' בביאור פתיחתא דרבי חנינא) שהצרה הזאת שהגיע להם בימי המן הוא יותר מכל הצרות, כי כל הצרות שהיה להם לא היה אחד מבקש לכלותם

רק שהיו רוצים להיות מציר להם. ולכן מאחר שלא היה כל מגמתם של שאר האומות להכחיד את ישראל מהעולם לפיכך שייך שיקבלו מקור חיות דרכן של ישראל, לא כן עמלק שזמם להרוג את כל ישראל עד בלתי השאיר לו שריד, ועד לכדי חזינן שמלבד מה שזמם "להרוג" זמם גם "לאבד" שהוא לשרוף הגופים באש וכדומה (כמש"כ הגר"א באסתר ג, יג ובאד"א דברים לב, לג) וכמו שעשה עמלק האחרון ימ"ש במלחמת עולם השניה, הרי כל זה מוכיח שהשקפתו היא כפירה מוחלטת בקנין של ישראל¹⁷. ולכן זמם גם "לאבד" דמה לו לשרוף את הגוף באש אחרי שכבר מת, אלא לפי שהבין שגם לגוף היהודי שמת יש מעלה לפיכך רצה לאבד גם זאת מן העולם. ועל כן אין להם אפשרות ויכולת לקבל מקור חיות דרכן של ישראל, ועל כן ממילא אין להם זכות קיום בזה העולם, ולפיכך מחה תמחה את זכר עמלק.

וזוהו כוונתם של חז"ל (ילקו"ש בשלח רמז רסח) שאמרו שכל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם כביכול כאילו כנף מכסה את הפנים. וביאר בזה המהר"ל (נצח ישראל פרק ס): "בזה רמזו דברים נפלאים, כי עמלק הוא החוצץ בפני השכינה, שאין השכינה נגלית בעולם הזה. וזה ידוע כי אומה זאת אינה מתחברת עם ישראל כלל, ולכך נחשב אומה זאת תוספת בפני עצמה, וכל תוספת מכסה גוף הדבר, כמו הקליפה אשר הוא מכסה הפרי. ולכך כאשר עמלק בעולם, הרי בעולם הכנף המכסה, ודבר זה יסולק כאשר אין זרע עמלק".

והיינו שכיון שעמלק אינו מתחבר עם ישראל כלל, לכך אומה זו נחשבת תוספת בפני עצמה, מפני שכאמור אופן הקיום של אומות העולם הוא רק דרכן של ישראל ולפיכך עמלק שאין לו כלל חיבור עם ישראל הרי הוא תוספת שעומדת בפני עצמה שמכסה את גוף הדבר, ולפיכך אין ברירה אלא לאבד את כל זרעו מהעולם.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

¹⁷ ראה בספר אמונה והשגחה (אות טו) שכתב שג' מלכויות הראשונים אף שהיו מעשיהם רעים מאוד, מ"מ בשורש האמונה לא היו מקולקלים כל כך, ובאדום הוא להיפך. וראה ב'שפתי חיים' (עמוד רלה) שכתב דהנה ידוע החילוק בין פורים לחנוכה שבחנוכה היה הגזירה גזירה רוחנית ואילו בפורים היתה הגזירה גזירה גופנית. וק' ממה שביאר הגר"א ש"להשמיד" היינו קיום המצות. וביאר שהגם שהמן זמם כליון "להשמיד להרוג ולאבד" אבל בבואו לפני אחשוורוש לא הזכיר רק "ואת דתי המלך אינם עושים כו' יכתב לאבדם", והיינו כילוי הגוף מפני שאת דתי המלך אינם עושים, ומי שיקבל על עצמו את דתי המלך ינצל, אבל בסתר ליבו זמם כליון גמור על עם ישראל כמו שזמם עמלק האחרון ימ"ש. והוסיף שבוזה חלוקים היונים שאלו אשר המירו את דתם ניצלו ולא גזרו אלא נגד הרוחניות.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד בענין "אין עוד מלבדו"

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (פרשת זכור)

השו"ע פסק (סי' תרפ"ה): "ר"ח אדר הסמוך לניסן שחל להיות בשבת, קורין פרשת שקלים וכו'. בשבת שניה מוציאים שני ספרים; באחד קורא פרשת השבוע, ובשני קורא: זכור את אשר עשה לך עמלק, ומפטיר: פקדתי את אשר עשה עמלק וכו'. י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא", ע"כ.

מקור דברי השו"ע, במתני' (מגילה כט, א): "ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת, בשניה זכור, בשלישית פרה אדומה, ברביעית החדש הזה לכם, בחמישית חוזרין לכסדרן", ע"כ. וכתב רש"י, טעם שקוראים פרשת זכור, בשבת הסמוכה לפורים, לסמוך מחיית עמלק למחיית המן.

טעם זכירת עמלק

וכתב החינוך טעם מצות זכירת עמלק (מצוה תר"ג): "שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות במ בצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם ... משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאווי לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמת רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה. מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שחייב זכירה זו היא בלב ובפה, וכן הוא בספרי, זכור את אשר עשה וגו', יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפוך, עד כאן בספרי, כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים. ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה ההיא עיקר הדת... ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקודם נס זה נצטוינו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל סמכוה לפורים על דרך מה שיאמרו זכרונם לברכה במקומות סמכו ענין לו", עכ"ל.

עמלק עשה לנו רעה גדולה, שהרי כל העולם היה יראים מכלל ישראל, אחר שעשה לנו השי"ת כל הניסים הגדולים ביציאת מצרים וקריעת ים סוף, וכיון שהם לחמו עם כלל ישראל, ניטלה היראה מכל העמים. ועל זה צריכין לזכור רשעותן.

ויש להוסיף, מה דאיתא במכילתא (פר' עמלק) שעמלק כנס אצלו את כל האומות, ואמר להם בואו וסייעוני על ישראל, אמרו לו לא נוכל לעמוד כנגדן, פרעה לא עמד כנגדן שטבעו הקב"ה בים סוף שנאמר: וניער פרעה וחילו בים סוף, אבל אנו היאך נוכל לעמוד כנגדן וכו', עי"ש. הרי, שבאו כל העולם אצל עמלק וחששו מלהלחם עם ישראל, ומה עשה עמלק? נלחם עם כלל ישראל, וע"י זה גרם לבטל היראה מפני כלל ישראל על כל העולם.

ועי' במש"כ הב"י (או"ח סי' רמ"ב): "וכתב מהר"י אבוהב שאם עמלק לא היה נלחם בישראל לא היה שום עם ולשון נלחם בהם לפי שהיו יראים מן הניסים שעשה להם במצרים ובים, אבל מאחר שבא עמלק אף על פי ששב עמלו בראשו עם כל זה נתן יד לפושעים לבוא להלחם עם ישראל", עכ"ל. והדברים נוראים! שלא היה שום עם לוחם נגד כלל ישראל, אם לא שהתחיל עמלק להלחם עמנו. וכל הצרות שבאים עלינו, הוא אך ורק מחמת "עמלק", ואם לא התחיל להלחם עמנו, היה כל העולם כולו היה ירא מן הניסים שנעשו לנו.

זכירת הסיבה שבאו עלינו עמלק

מצינו בדברי חז"ל, שלא די לזכור רק את עצם מעשה הרשעות על עמלק, אלא מחוייבין לזכור את הסיבה שגרמה שיבא עלינו. דאיתא במדרש (פסיקתא רבתי, פסקא יב): "זכור - אמר ר' ברכיה בי ר', למה הדבר דומה, למלך שהיה לו פרדס, והיה לו כלב אחד יושב ומשמר את הפרדס, בא בנו של אוהבו של מלך לגנוב מתוך הפרדס, עמד אותו הכלב ונשכו, כשהיה המלך מבקש לבנו, [כדין] שלא להזכיר לבנו של אוהבו שרצה לגנוב מתוך הפרדס שלו, היה אומר לו: זכור מה שעשה לך אותו הכלב. כך ישראל חטאו ברפידים ואמרו (שמות יז, ז): "היש ה' בקרבנו", ומיד בא הכלב ונשכו - זה היה עמלק שנאמר (שם, ח): "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", וכשהיה הקדוש ברוך הוא מבקש להזכיר ישראל החטא שחטאו ברפידים, היה אומר זכורים אתם לאותו עמלק שבא עליכם, זכור את אשר עשה לך עמלק", ע"כ.

מבואר במדרש, שמצות זכירת עמלק איננה רק לזכור את מעשהו, אלא צריך לזכור את הסיבה שגרמה שעמלק יבא להלחם עם כלל ישראל - משום שכלל ישראל חטאו באומרם "היש ה' בקרבנו". ופי' רש"י (סוף פרשת בשלח) וז"ל, "סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים "היש ה' בקרבנו אם אין", חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא, אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו", עכ"ל.

וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז רס): "אמר רבי לוי למה היו ישראל דומין, לאחד שהיה לו בן והרכיבהו על כתפו והיה מוליכו בשוק והיה הבן רואה דבר של חפץ ואומר לאביו קח לי והוא לוקח לו פעם ראשונה ושניה ושלישית, ראה הבן אדם אחד, אמר ליה ראית את אבא, א"ל, שוטה אתה רוכב על כתפי וכל מה שאתה מבקש אני לוקח לך ואת

אומר לזה ראית את אבי, מה עשה אביו, השליכו מעל כתפו, בא כלב ונשכו. כך כשיצאו ישראל ממצרים הקיפם הקדוש ברוך הוא בז' ענני כבוד שנאמר יסובבנהו יבוננהו, בקשו מן נתן להם. כיון שנתן להם כל צרכיהם התחילו מהרהרים ואומרים היש ה' בקרבנו, אמר להם הקדוש ברוך הוא הרהרתם עלי, חייכם שאני מודיע לכם הרי הכלב בא ונושך אתכם ואי זה, זה עמלק שנאמר: ויבא עמלק", ע"כ. מבואר שהסיבה שעמלק באו להלחם עם כלל ישראל, היא משום שכלל ישראל נסתפקו בעיקרי האמונה בהשי"ת - "היש ה' בקרבנו אם אין", שהגם שהיו מוקפים בענני כבוד.

עמלק בתוכינו

הק' האלשיך הק' (סוף פרשת בשלח): אם עמלק כל כך רעים בעיני השי"ת, למה אינו מחריבם ברגע? ותי' כי למרות שכל שרי העמים, קל לפניו יתברך להפילם כרגע, ומיד נופלים אומותיהם. מכל מקום שרו של עמלק אין מפלתו כי אם ביד ישראל. כי איככה יפיל הוא יתברך את שרו הצריך ליפול תחלה, אם הוא שטן, הוא סמאל, הוא יצר הרע. ובכל חטא ועון אשר נחטא, אנו מחזיקים ומאשרים אותו כנודע. באופן, שאי אפשר להפילו ארצה, אם לא על ידי שנזדכך מכל עונותינו בכל מכל כל. אז יכנע וימחה מן העולם. ואחר שנפילהו מלמעלה, הוא יתברך יפילהו למטה. כי מלחמת השר הזה היא מלחמת היצר הרע, והיא מוטלת על האדם. ושל העם, היא לה' איש מלחמה. ועל כן צריך זכירה זו בלב כל איש ישראל, למען ידעו כי בדבר הזה תלויה גאולתם וטובתם לעולם, עיי"ש בכל דבריו.

מבואר מדבריו [וכן האריכו בענין זה בעוד הרבה מן הספרים הקדושים], שעיקר מחיית עמלק היא בלבו של כל אחד ואחד, שיש בתוך לבו ונפשו מעט מן הרוע של עמלק, וכשימחה זאת, ממילא יתבטל כוחו של עמלק.

וא"כ, יש לקשר כל הנ"ל, שבזכירת עמלק נכלל תרתי, חדא - לזכור את מעשה הרשעות שהם עשו. שנית - לזכור הסיבה שגרמה שיבאו עלינו. ששניהם תלויים זה בזה, שעיקר הסיבה שבאו עמלק להלחם בנו, היא רק משום שנסתפקנו בעיקרי האמונה ואמרנו "היש ה' בקרבנו אם אין". זה גרם שיהיה להם כח להלחם עם עמלק, ועל זה גופא צריכין לתקן, כדי למחות עמלק.

האופן לנצח המלחמה

ויש להוסיף עוד, דכיון שהסיבה שגרמה שיבא עמלק היתה חסרון אמונה בהשי"ת, א"כ האופן להינצל ממנו יהיה רק ע"י התחזקות באמונה בהשי"ת. וכן תנן במתני' בראש השנה (פ"ג, מ"ח): "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין", ע"כ.

הרי שהאופן שזכו לנצח במלחמה, היה רק ע"י האמונה בהשי"ת - "אין עוד מלבדו". וביאר הנפש החיים דברי המשנה, שזו הסגולה של "אין עוד מלבדו". ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רועם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד

מלבדו יתברך שום כח בעולם בכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. כן יספיק הוא יתב' בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

וכן היה האופן שכלל ישראל זכו לבטל גזירת המן, רק ע"י התחזקות באמונה ובטחון בהשי"ת. וע"י תפילה ותשובה, שרק כך שייך לתקן את החטא שגרם לגזירה.

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

אור התורה

וּאִתָּהּ תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (כז, כ)
הנה דרשו חז"ל (בברכות נו.). הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר: "ויקחו אליך שמן זית זך". ויש לעיין היכן נרמז בפסוק זה "מאור תורה"? ויש לבאר, שזהו מאחר ומדובר כאן במצות הדלקת המנורה, וזו אכן מסמלת את אור וחכמת התורה, וכדאיתא בבבא בתרא (דף כה:): "הרוצה שיחכים ידרים וכו' וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום".

התורה נמשלה לזית

ועל כל פנים מבואר, ששמן הזית מסמל את אור התורה. והטעם הוא כי התורה נמשלה לזית (דב"ר ז' ג'; שהש"ר פ"א ב') שתחילתו מר וסופו מתוק, וכך גם דברי תורה, בתחילת הלימוד הם מרים וקשים, וכמו שאמרו (מכילתא יתרו) "כל ההתחלות קשות", אבל לאחר מכן הם קלים ומובנים יותר. וכמו כן בתחילה צריך האדם להתייגע ולעמול על דברי תורה עד כדי ש"פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וחיי צער תחיה" (אבות פ"ו מ"ד), וכך אמרו חז"ל (ברכות סג:): "במי אתה מוצא חמאה של תורה, במי שמקיא חלב שינק משדי אמו". אבל לאחר שהאדם יגע וקנה את תורתו, הקב"ה מרעיף עליו מידה רבה של סייעתא דשמיא פי כמה וכמה יותר משיעור היגיעה, כפי שידוע מניסיונם של האנשים שכאשר משקיעים מקבלים הרבה יותר. לכן נאמר (מגילה ו:): "יגעת - ומצאת", אתה יגע במידה מסוימת ומה שאתה מקבל זו ממש "מציאה" יחסית ליגיעה.

תורה בלבד

דמיון נוסף שיש בין התורה לזית, יתכן לבאר על פי המבואר בירושלמי כלאים (פ"א ה"ז) בשם רבי לוי שדרש על הפסוק בתהילים (קכח, ב) "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשולחניך", מה זיתים אין בהם הרכבה, אף בניך לא יהא בהן פסולת. ופירשו שם המפרשים שזיתים אין בהם הרכבה פירושו, שאם מרכיבין אותן כשאר אילנות - אין מתאחדים יחד, ואין יוצא מהן פרי כפי שיוצא משאר הרכבות, משום שאינו מקבל כלום ממין אחר.

וכך גם התורה הקדושה, אינה סובלת עירוב של לימוד חכמות אחרות, בשביל לזכות לכתרה של תורה צריך האדם שיהיה כל מעיינו רק בתורה בלבד.

ולפי זה מובן מדוע צייתה התורה ששמן הדולק בנר התמיד יהיה מזוכך לחלוטין, בלי שום סיגים ותערובת פסולת, בחינת "פְּתִית", כיוון שהוא מרמז על אור התורה, ובתורה עצמה צריך האדם להשתכלל ולהתעלות בלימודה, שתהיה כולה קודש להשי"ת בלי שום תערובת כוונות זרות ומטרות חיצוניות, אלא כליל לשם שמים.

וכפי שביאר המגיד הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל את הנאמר בברכות (ח.) "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד". שלכאורה צריך ביאור מהו תוספת הלשון 'בלבד', הרי כבר נאמר שאין לו 'אלא' זה. אולם הכוונה היא על אותם ארבע אמות של הלכה, שהם צריכים להיות רק של הלכה "בלבד", ללא שום תוספת ותערובת כלשהו. [כלומר, ה'אלא' בא לומר שאין לו דבר אחר בעולם, וה'בלבד' בא לומר שבאותן ד' אמות לא יהיה דבר מלבד ההלכה].

ובזה יש לבאר גם מדוע מכל כלי המשכן רק על המנורה נכתב הביטוי "המנורה הטהורה" (שמות לא, ח; לט, לו; ויקרא כד, ד), והוא כי היתה כולה זהב בלבד, לומר לך, כי בניגוד לארון שהיה בו גם עצי שיטים, הרי שהמנורה המסמלת את אור וחכמת התורה, היינו תורה שבעל פה, שעליה אמרו (תנחומא פרשת נח) שאינה נקנית אלא על ידי עמל יגיעה וטורח - לא שייך לקנותה כאשר מערבים בה חכמות חיצוניות, אלא צריך שיהא טהור בהחלט.

עוד הוסיף לי בזה חכ"א, שמשום כך רק במנורה מצינו שנר המערבי לא כבה מעולם (שבת כב:; יומא לט.), לרמז כי בלימוד התורה צריך לשמור על רצף ללא הפסקות בדברים אחרים.

להעלות נר תמיד

ויש לבאר מדוע דקדק הקב"ה כל כך בערך לימוד התורה הקדושה ורצה שתורתו של האדם מישראל תהיה זכה ומזוקקת בלי שום תערובת זרה? על כך רומז המשך הכתוב: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", שלעתיד לבוא יזדקק האדם לתורה שלמד בעולם הזה, שעל ידי שיעסוק בה בעולם הבא יזכה להתעלות ממדרגה למדרגה. ומובא בזוהר הקדוש שעיקר עניינם של הצדיקים בעולם האמת שהם לומדים ונהנים מהתורה שרכשו בחייהם עלי אדמות, ואז מתגלים להם עניינים נפלאים בצפונות התורה, כנאמר (ישעיה סד, ג): "עֵינַי לֹא רָאִתָּה אֱלֹקִים זֹולְתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחְכָּה לִּי".

כמו כן יזדקק האדם לתורה שלמד כדי שתחיהו לעתיד לבוא בטל של תחיה, כמו שאמרו חז"ל (כתובות קיא.) על הפסוק (ישעיה כו, יט): "כִּי טַל אֹרֶת טַלְךָ וְאֶרֶץ רְפָאִים תִּפְּיֵל", כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו. נאגב, יש כאן ביאור נפלא של הרב דסלר זצ"ל שביאר הלשון "משתמש" באור תורה, דהיינו שמה שמפעיל אותו ומנהיג את חייו זה התורה, דוקא אז זוכה שאור תורה מחייהו].

גם עניין זה מרמז בכתוב "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", שע"י התורה נרו לא יכבה אלא יאיר לנצח להחיותו בטל של תחיה, כי 'נר' מרמז על נשמת האדם, כמאמר הכתוב: "נֵר ד' נְשָׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז).

לכן הקפידה התורה על לקיחת "שָׁמֶן זַיִת וְנֵר כְּתִית", יען כי הוא מרמז על גודל ערכה של קדושת התורה ולימודה, שצריך האדם לדקדק בה שתהיה מזוככת ומזוקקת בלי שום פיגול

ופסול, כל כולה לשם השי"ת, כי היא נחלתו לעולם הבא ובה יתענג על ד' וזיו שכינתו. ע"כ.

אור תורה

ובזה יש להבין, מדוע צוותה התורה לקחת בשביל נר התמיד רק "שֶׁמֶן זַיִת זָךְ פְּתִית", דק מן הדק, ולא הוכשר שמן אחר, אלא מבאר החפץ חיים, רמזה בזה התורה על ערכה של קדושת אור התורה ועל ערכם של לומדי התורה. נר התמיד מרמז על אור התורה, האור הנאצל והמקודש שאורו הולך מסוף העולם ועד סופו בעולמות העליונים והתחתונים. ואמר הכתוב: "כִּי נֵר מְצֻוָּה וְתוֹרָה אֹר" (משלי ו, כג), דהיינו, אף על פי שכל מצוה מאירה ומזהירה בערכה הגדול בבחינת "נר", אבל התורה היא נאצלת וקדושה עוד יותר, כי היא מקור האור עצמו. [וכן האור הראשון שאיתא בחגיגה (יב.) שגנוז הקב"ה לצדיקים, איתא בספה"ק שגנוז בתוה"ק].

חז"ל הפליגו בגודל ערכה של קדושת התורה, ואמרו (סוטה כא.) שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, כי קדושתה של התורה אינה נפגמת ואורה לא דועך עד שאפילו עבירה אין ביכולתה לפגוע בה ולכבותה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

לבישת ח' בגדים לאורים ותומים

וּנְתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתּוֹמִים (כח, ל)

בירושלמי (יומא פ"א ה"א מגילה פ"א ה"י) איתא שנשאלו באורים ותומים מחוץ למקדש, ומקשים בשם הגר"ח (חי' על הש"ס, יומא עג. זבחים יז:): איך זה יתכן האסור ללבוש בגדי כהונה בחוץ, וגם כלי שרת אינו מקדש אלא בפנים. וביאר דכיון שהתחדש לבישת בגדים לשאילה באורים ותומים, נכלל בזה שיש לה דין לבישת בגדים אף כשהוא בחוץ. ובחידושי הגרי"ז לסוטה (מב:): מביאים כן בשם הגרי"ז, ולכאורה אמר זאת בשם אביו, דלבישת משוח מלחמה לשאלת אורים ותומים הוי גדר לבישה בפנ"ע לאורים ותומים ולא כשאר דין לבישה, ולכך אמרו בירושלמי פ"ק דיומא דנשאל בחוץ.

והנה רש"י והרמב"ם נחלקו מהו שואל "כלפי השכינה" האמור באורים ותומים (יומא עג.), דלרש"י הוא כלפי "שם המפורש שבתוך החושן", ולרמב"ם (כלי המקדש פ"י הי"א) "עומד הכהן ופניו לפני הארון", והנה אם מקום הארון במלחמות הוא בשדה הקרב (עי' להלן) הרי שמקום השאלה אינו במקדש אלא היכן שנמצא הארון, וא"ש דלא חשיב "חוץ" דזהו המקום הנצרך לשאלה באורים ותומים שיהיה "כלפי השכינה", וא"כ אי"צ היתר של לבישת בגדים בחוץ, ולא היתר שיקדשו הכלי שרת בחוץ, דשפיר עומד בפנים. ואולי אף אסור לשאול במקדש, לא מבעיא אם הארון אינו בתוכו, אלא אפילו נשאר במקדש אינו "מקומו" אז וחשיב "חוץ".^{יט} ואפילו תימא שלא הוציאו הארון אלא הציץ, הנה לרש"י שמקום השאלה הוא כלפי הציץ גם א"ש שזהו מקום השאלה.

אלא שהרמב"ם כלל לא הביא שהוציאו את הארון למלחמות, וכנראה ס"ל שאינה הלכה לדורות או כלל אינה הלכה בדיני מלחמה ורק במדבר הוציאוהו, וא"כ שדה הקרב אינו מקומו דצריך לפני הארון ולא לפני הציץ, והארון אין מוציאים אותו ממקומו, וצריכים אנו לדברי הגר"ח שלבישת הבגדים לשאלה באורים ותומים יש לה דין אחר מלבישה לעבודה, ומותר אף בחוץ.

^{יח} ומציינים למהרש"א בסוטה (מח: בחי' אגדות) שכתב להדיא "דאורים ותומים שייכי גם בלא מקדש". ובחי' הגר"ח זבחים שם דקדק כן מהראב"ד (כלאים פ"י ה"ב, כלי המקדש פ"ח הי"ב), דבחוץ למקדש אסור ללבוש משום כלאים, אף שבמקדש התירו גם שלא בשעת העבודה, הרי דהמתיר הוא דין לבישת בגדים וחוץ למקדש אסור משום דאין שייך לבישת בגדים בחוץ. וקצת צ"ע שמא חולקים על הראב"ד, הגם שאליבא דהראב"ד גופיה צ"ע מה יענה על שאלה באורים ותומים בחוץ. ולעצם הדבר אם בגדי כהונה נחשבים כלי שרת, יעויין בתוס' וראשונים קידושין נד ע"א.

^{יט} ואמנם גם לרש"י הוא מובן, דאם "כלפי שכינה" היינו אור"ת אזי מקום השאלה בהם הוא בכל מקום שנמצאים, אבל לרמב"ם א"ש עם שיטתו שצריך ארון.

והעירוני מהמפורש ברש"י (במדבר י לג) שהיו שני ארונות ואחד יצא למלחמות ואחד נשאר בקודש הקדשים, א"כ אולי מה"ט חשיב ל'י הגר"ח כ"ח"ח" למוקדש ולא ששם מקומו, אך עדיין י"ל ששאלה על ענייני המלחמה מקומה הוא כלפי הארון היוצא למלחמה, ולכך לא חשיב חוץ אף שאינו במקדש. ואולם ההערה אם מותר לשאול כשלא היה ארון במקדש, לכאורה מיושבת, דהא ארון אחד נשאר במקדש.

ובהא דצריך או"ת בהוספה על העזרות כתב רש"י (שבועות טו.) "ובימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים", ומקשים עליו שבמשנה שם כהן גדול מאן דכר שמיה, ברם לשיטתו ש"לפני שכינה" הוא או"ת מובן שאם צריך או"ת ממילא הכה"ג שם, לא מפני שצריך לו אלא מפני שצריך לאו"ת. ולרמב"ם א"ש שלא הוזכר כה"ג, דאכן גם בשביל האו"ת לא עמד שם אלא לפני הארון. ובגבורת יצחק מדייק עוד מרש"י בשמואל (א יד יח) על הפסוק "הגישה אלי את ארון האלוקים", ד"ארון האלוקים" היינו אורים ותומים "שעשו ישראל ארון להוליך בו האפוד עם אורים ותומים כדי לשאול בהן", שנראה דגם בזה רש"י לטעמיה דליכא דין לשאול לפני הארון.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת תצוה

כז, כ: שמן זית זך וגו' להעלות נר תמיד.

פירש"י מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. בשבת [כ, א] מבואר שצריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה, ותני ר' חייא כדי שתהא הפתילה עולה מאליה ולא על ידי דבר אחר. ובאילת השחר עה"ת כתב דמ"מ מסתבר שאם הדליק ועזב קודם שעלתה השלהבת מאליה אין זה מעכב עכ"ד.

ויש לדון בזה, דהנה גבי נר שבת כתב בבן איש חי [שנה שניה פרשת נח סעיף טו] וז"ל ידליקו נרות שבת רוב היוצא מן הפתילה, שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה, חשיב כאילו דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה בהדלקה, וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש עכ"ד. וא"כ לבני ספרד יש ליזהר בזה מאד.

אמנם יש להעיר על דברי הבן איש חי דבגמ' שם משמע דהטעם שצריך שתהא הפתילה עולה מאליה משום גזירה שמא לא ידלוק הנר כראוי ויכשל בעשיית מלאכה, עיין שם שלמדו מזה דהוא הדין במדליק מדורה מבקעיות של עץ דצריך להדליק רובן, ואילו להנ"ל קשה דתיפוק ליה דמדינא צריך להדליק את רוב הפתילה היוצאת מהנר כדי שלא יחשב כמי שנעשתה מאליה וצ"ע.

*

כז, כא: באוהל מועד מחוץ לפרוכת וגו' יערוך אותו אהרן.

בשבת [כא, ב] איתא דנר המערבי עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל עיין שם. שמעתי בשם ה"פחד יצחק" דרואים כמה כח היחיד להשפיע על הכלל כולו, שהרי רק מעט כהנים הוצרך להן ליכנס למקום ההיכל לצורך עבודה וראו בנס זה של נר המערבי שאינו כבה, ואתה קורא לזה עדות "לבאי עולם" דמשמע לכלל כולו.

*

כח, ג: ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי.

העירוני דלכאורה במלאכת המשכן הקרשים והאדנים צריך גם כן חכמת לב לעשותן, ולמה מוזכר חכמי לב רק על הבגדים [ורק בכי תשא פרק לא מוזכר חכמת לב בכללות על מלאכת המשכן והבגדים יחד].

וכמדומה שעמד בזה בתוספות השלם שכתב ואתה תדבר אל כל חכמי לב בחושן ואפוד יותר מבשאר מלאכת המשכן, לפי שבמלאכת המשכן כתיב [שמות כה, מ] "וראה ועשה בתבניתם", ובכאן לא הראהו שום דמות עכ"ד. והמכוון דלפי שבמשכן כבר הראו להם

דמות כיצד זה נראה היה צריך פחות חכמה לעשותו מאשר עשיית הבגדים, ולכן חכמי לב מוזכר בפרטות על הבגדים דוקא. ואחי הרב שמואל שליט"א הוסיף דאע"ג שהראו את המשכן רק למשה רבינו ולא לשאר החכמים, מ"מ כיון שמשה ראה את זה אז יכל להסביר להם את זה יותר טוב.

ולדרך זה יתיישב עוד, מה שהעירוני אמאי בסמוך כתיב ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד וגו', אמאי פירט בתחילה הבגדים אשר יעשו ואח"כ מנה כל בגד ובגד בפרטות, ואילו במלאכת המשכן מנה כל כלי בפרטות ולא הזכיר בתחילה בפסוק אחד ארון ושולחן ומנורה וכו' שצריכין לעשות. ולהנ"ל ניחא דהנה הרא"ש הקשה למה בבגדים בפסוק כאן הזכיר כולם חוץ מציץ ומכנסיים, ואפשר מפני שאמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב, ואלה השנים אין חכמה בעשייתם עכ"ל. א"כ יש לומר דלפי שרצה להזכיר "חכמי לב" על עשיית הבגדים דוקא לכך פירט כולם תחילה בפסוק אחד, כדי להוציא ציץ ומכנסיים שלא הזכיר שאין חכמה בעשייתם, וזה לא שייך במלאכת המשכן לכן לא הוצרך לפרט כולם בפסוק אחד.

*

כח, ה: והם יקחו את הזהב וכו', ועשו את האפוד וגו'.

פירש"י אותם חכמי לב שיעשו את הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הבגדים. וכתב בשפתי חכמים אות ש' פירוש כינוי "והם" לא ישוב על אהרן ובניו הסמוכין לו אלא על חכמי לב האמורין למעלה, ומפני שמלת "יקחו" שמורה על קנין אינו נופל על האומנים כי הם אינן עושין אלא מלאכתן, הוצרך לפרש שהלקיחה הוא לשון קבלה שיקבלו מהם לעשות בגדים, ומפני שאין מקבל בלתי נותן הנותן לו הוסיף מן המתנדבים את הזהב וגו' עכ"ד.

והנה בתרגום יונתן כתב ואינן יסבון ממוניהון דהבא וגו', וראיתי להגאון בעל הכתב והקבלה שהבין דכוונת התרגום יונתן שאין "והם יקחו" מוסב על חכמי לב שהם קודם דקודם במקרא, כי לא התחייבו האומנים לתת משל עצמם כל הזהב והתכלת וגו' כדי צורך בגדי אהרן ובניו, אבל הוא מוסב על אהרן ובניו הסמוכין למקרא זה, א"כ לדעת תרגום יונתן בן עוזיאל בגדי אהרן ובניו לא היו באין מנדבת ציבור כי אם מממון שלהם. וזה דבר תימה דהא מקרא מפורש הפך דעתו דכתיב [ויקהל לה, כא] ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקודש מבואר דבגדי כהונה באו מנדבת ציבור, ויישב ע"פ הרמב"ן דמבואר מדבריו דאין "ולבגדי הקודש" מוסב על המתנדבים כי אם על עושי המלאכה ע"ש בדבריו הנחמדים.

וקצת קשה דלפי"ז הפסוק אח"כ ועשו את האפוד וגו' אינו מחובר למקרא ראשון כיון דאהרן ובניו לא עשו הבגדי כהונה בעצמן רק חכמי לב ועושי המלאכה וצ"ע.

ויותר נראה כוונת התרגום יונתן דהחכמי לב צריכין ליקח הזהב והתכלת וגו' מממון שלהם ולא מהמתנדבים.

והנה בדעת רש"י שאותם חכמי לב יקחו בעצמם את הזהב והתכלת מהמתנדבים, עיין בשירת דוד [גולדברג] דמבואר ברש"י דלא הוי כשאר נדבת המשכן שמפורש בויקהל שהביאו את התרומה לפני משה, ועושי המלאכה לקחו מלפניו, וכן מבואר בספורנו שכתב וז"ל והם יקחו את הזהב וכמו שיכוונו בעת העשייה כך יכוונו כשיקחו את הזהב, וכ"כ ברש"ש בב"ב ח, ב שבבגדי כהונה העושי מלאכה עצמן גבו את התרומה, וכתב שכן משמע מפרש"י כאן עכ"ל. אמנם צריך טעם מאי שנא בגדי כהונה משאר נדבת המשכן לענין זה.

ואולי י"ל עפ"מ שפסק הרמב"ם פ"ד משקלים דבגדי כהונה באין מתרומת הלשכה, וכתב בשקל הקודש דכיון שהן באין לצורך הקרבנות הוי בכלל תרומת הלשכה, א"כ חזינן דבגדי כהונה קדושתן יותר מסתם קדושת בדק הבית, א"כ י"ל דכיון דכוונת האדם בשעת נתינת התרומה פועלת הרבה בקדושה של הדבר על כן אין לערבב בין נדבת המשכן דהוי קדושת בדק הבית לקדושת בגדי כהונה, ולכן צריכין החכמי לב לקבל בעצמן מהמתנדבים כדי שיכוון הנותן בפירוש שיהא לקדושת בגדי כהונה ולא סתם לקדושת בדק הבית, שהרי המיוחד בעשיית המשכן היה לחשוב מחשבות בעשיית הכלים.

*

כח, יא: פתוחי חותם תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל.

במהרי"ל דיסקין העיר דלפי הפשט היה צריך לכתוב ושמות בני ישראל תהיינה על האבנים.

וכתב דצריך לפרש שהשמות שנכתבו על האבנים לא נחרצו על פני האבנים כלפי חוץ כי אז נתקלקלו זיון והדרן של האבנים, רק נחרצו מעבר השני בצד שהיו שוכבות בתוך המשבצות כלפי פנים ונחרצו הפוכות [כמו פתוחי חותם], ומפני שהאבנים הטובות טיבען כמו זכוכית הנראה להדיא מעבר השני לכן נראה על צד האבן כלפי חוץ כתב ישר מפורש כמו על כל זכוכית שאם נכתב או נחרץ מעבר השני הפוך נקרא מצד השני ישר, ולכן נחרצו כפתוחי חותם בהיפך כלפי פנים ונגד העם נקרא ישר, וזהו שאמר הכתוב "והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל" שהאבנים היו מלמעלה והכתב נחרץ מתחתיו מצד פנים בתוך המשבצות.

*

כח, טו: ועשית חושן משפט מעשה חושב, כמעשה אפוד תעשנו.

בהר צבי כתב העירני אחי הג"ר זאב לאיזה דבר כתב ההיקש לאפוד, דהא כל מה שכתוב באפוד כתוב הכל בחושן עכ"ל.

והנראה בזה דהנה רש"י פירש מעשה חושב ומה' המינין, וכתב בבאר בשדה מאי קמ"ל, הרי מעשה חושב ומה' מינין הן מפורשין בהך קרא, ונראה לי דלהכי קאמר כמעשה אפוד לומר דחוט של זהב צריך שיהיה עם כל מין ומין, דגבי אפוד כתיב פרשת פקודי [לט, ג] וירקעו את פחי הזהב וקיצץ פתילים דמשם ילפינן ביומא [עב, א] דבעינן חוט זהב שיהא עם כל מין ומין כמו שכתב רבינו לעיל בדיבור המתחיל זהב תכלת וארגמן עיין שם.

כח, כא: איש על שמו תהיינה לשני עשר שבט.

בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק מח ד"ה וכן] כתב וכן נביט ונראה כי זכות השבטים עמדה להם לישראל גם כן שנצטוו על מלאכת המשכן ושהשרה ה' יתברך שכינתו בתוכם, כי לא הוזכרו השבטים להיותם ראש לזרעם עד ציווי מלאכת המשכן, כי בצאתם ממצרים נאמר ויסעו בני ישראל מרעמסס וגו' כשש מאות אלף לא הוזכרו השבטים ולא מנין כל שבט אלא בני ישראל דרך כלל, וכשנצטוו על מלאכת המשכן הוזכר אהרן משבט לוי ובצלאל משבט יהודה ואליהב בן אחיסמך למטה דן ונצטוו על מעשה החושן שנאמר בו והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל וגו' לשנים עשר שבט, ונאמר גם כן זה יתנו על י"ב שבטים, וביום שהוקם המשכן הקריב את קרבנו נחשון בן עמינדב לחנוכת המזבח בזכות יהודה וכן כל נשיא ביומו בזכות שבטו, ואחר חודש ימים מהקמת המשכן נמנו כל ישראל למשפחותם לבית אבותם כל שבט ושבט בפני עצמו, לא כמנין שנמנו ביציאתן ממצרים כי השראת השכינה היתה גם כן בזכותם.

כח, לב: כפי תחרא יהיה לו לא יקרע.

פירש"י למדנו שהשריונים שלהם היה פיהן כפול כדי שלא יקרע.

החפץ חיים בספרו שמירת הלשון [ח"ב פרק ט"ו] למד מכאן לימוד נפלא המלמדנו אורחות חיים, הנה לכאורה למה הוצרכה התורה לבאר לנו "כפי תחרא", הלא די לנו במה שכתבה התורה מתחילה "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו", מדוע הוסיפה התורה את המשפט "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע"?

אלא לרמוז לנו כמו שהשריון שהאדם לובש הוא לו למגן ומחסה שלא ינזק מהחיצים שזורקין עליו, כן מי "שבולם פיו" [שנרמז במשפט "והיה פי ראשו בתוכו" היינו שכוּבש את כל דיבורו שלא יצא לחוץ] הוא לו למגן בפני המריב עמו, שסוף דבר יהיה שישתוק הריב כיון שאין עונה אותו דבר, מה שאין כן אם יענה לו תתלקח המריבה ויבואו לידי מהלומות.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

מדוע לא חששו למעילה בהשתמשות באור המנורה

ויקחו אליך שמן זית זך (זך, כ)

במדרש תנחומא (אות ג, וכ"ה במדרש אגדה תצוה פכ"ז) אמרו חז"ל: "כיון שהיו מדליקים את המנורה כל חצר שבירושלים הייתה משתמשת לאורה" ע"כ.

והנה בסוכה (נ"ג ע"א), על דברי המשנה (נ"א ע"א) שם שאמרה: "ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה". אמרו שם: "תנא, אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה" ע"כ.

וכתב התוס' ע"ז: "אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה - בירושלמי פריך היאך בוררת האיכא מעילה דשמן ופתילה היו של הקדש, ומשני דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. וקשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כו. ושם) אמרינן עלה, מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא, וי"ל דבוררת לאו דוקא, אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה" עכ"ל.

ועולה מדברי התוס', דאף דאין מעילה במה שאשה תברור לאור המנורה, מ"מ איסור יש בדבר.

וצ"ע, דל מהכא אורה של מנורת שמחת בית השואבה, והלא בכל יום בעת הדלקת המנורה, היתה כל ירושלים מאירה מאור המנורה, וא"כ קשה, כיצד כל ירושלים נשתמשו לאורה לכתחילה ולא חששו לאיסור שיש בדבר.

ומצאתי שכבר הקשה כן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קכ"א), ואלו דבריו: "הנה הר"ן כתב הטעם דאסור להשתמש לאורה בנר חנוכה, משום דהוי דומיא דמנורה, וכך כתבו שאר פוסקים, ובהג' חכמת שלמה לאו"ח (סי' תרע"ג) תמה ע"ז, דהרי משנה מפורשת, דאשה היתה בוררת חטים לאור בית השואבה, א"כ מוכח דגם אור של קודש היה מותר, והביא ד' התוס' (פ"ב דפסחים ורפ"ב דשבת) שהביאו בזה, הא דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, אבל איסורא איכא עיין שם, וכבר קדמו בהערה זו בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' ד') עיין שם, ועל שניהם יש להפליא, שלא הביאו מה דמבואר להדיא במד"ת (פ' ואתה תצוה אות ג'), וז"ל, אמרו ז"ל כיון שהיו מדליקין מן המנורה, כל חצר שהיתה בירושלים, היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר ויקחו אליך שמן זית זך כתית, ר"ל מדכתיב אליך, ש"מ דמותר להנות מאורה, עי' בפ"י עץ יוסף וצע"ג" עכ"ל.

וכן הוסיף והקשה בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קפ"ט), לפי"ד הר"ן דנר חנוכה אסור להשתמש לאורו דילפינן מהמנורה, הא מבואר במדרש דהיו משתמשין לאורה. ויצאו רבותינו לתרץ שאלה זו בכמה אנפי, ונביא מדבריהם:

א. יכלו להשתמש ולא השתמשו בפועל - בשו"ת אפרקסתא דעניא הנ"ל רצה לפרש את דברי המדרש הנ"ל כדברי התוס' בסוכה, דכמו שכתבו: "דבוררת לאו דוקא, אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה", כך יש לפרש את דברי המדרש הנ"ל, דהלשון: "כל חצר שבירושלים הייתה משתמשת לאורה", אין הכוונה ממש שהיתה משתמשת, אלא רק על היכולת להשתמש הביאו זאת, ובאו להפחעג בגודל האורה שיצאה מהמנורה.

אלא שעל תירוצו זה יש להקשות ולהעיר, דגם בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' ד') עמד בקושיא זו, ושם כתב דמה שכתבו התוס' "בוררת לאו דווקא" דוחק הוא, דהא לשון "בוררת" לכתחילה משמע (וכמו שהעתקנו לשונו בסמוך), וא"כ גם תירוצו זה רק מדוחק הוא.

ב. נר נוסף היה לידם - השאילת יעבץ שם עמד לבאר את לשון חז"ל שחידשו בנרות חנוכה "הנרות הללו קודש הן", דאיזה קודש יש בהן, הא הוו רק תשמישי מצוה, ומדוע אין להשתמש לאורם, והא מראה אין בו מעילה. ומבאר שגדר הוא שגדרו וחידשו בנרות חנוכה, וגם חידושם לא נאמר אלא רק כאשר עושה תשמיש לאורם, שהוא שימוש בנרות דרך ביזיון, הא אם יש נר נוסף ליד הנרות, מותר להשתמש לאורם גם במראה, דהא כלל הוא שלימדוניו חז"ל, שזה וזה גורם שרי באיסורי הנאה.

לפי מהלך זה הכריח השאילת יעבץ, לתרץ את מעשיהם של אנשי ירושלים שהיו בוררין ומשתמשין לאור נרות מנורות המקדש, דצריך לומר דנר נוסף היה לידם, ומכיון שכן, אע"ג שהיו משתמשין גם בנרות המקדש, מ"מ מקרי זה וזה גורם, ובכה"ג ליכא איסור וליכא מעילה.

ונביא מלשונו שם: "ובזה יפה זכינו לדין שכל הפוסקים והמחברים ז"ל הושוו בדבר זה לאסור נ"ר חנוכה בהנאה וכו', ואף שבאמת דבר גדול חדשו סופרים בזה מעצמם, ויש להקיפם תשובות חבילות, חדא דפשטא דסוגיית נר חנוכה במקומה משמע דהכי רהטא דאין קדושה בנר לאוסרו בהנאה, ואין דינו אלא כתשמישי מצוה שלאחר שנעשית מצותן נזרקין, וכי נמי מדמית לה למנורה מאי הוי, הא קיי"ל קול מראה וריח אין בהם משום מעילה דמידי מששא אית בהו, ותנן נמי בשילהי תרומות מדליקין בשמן שריפה במבואות האפלין, ופירשו שם אפי' שלא ברשות כהן, אף על גב דחמירא תרומה דבקדושתה קיימא דמשמרת תרומותי אמר רחמנא ולא הותרה אלא לכהן להנאת הסקה, ואפי' בההיא דמשלשלין את האומנין בקופות בבית קדש הקדשים לא הוי אסרינן אלא משום מעלה דעבוד ביה כדמסיק תלמודא פכ"ש. ומאן לימא לן דאפי' במנורה גופא החמירו בה כולי האי למיסר אף תשמיש קדושה לאורה וכו'. וגם היתר הנאת אורה דשמחת בית השואבה הויא תיובתא, דאמרו בירו' שאשה בוררת חיטין לאורה. אף על גב דהתוס' רצו לדחות זה ובעו לפרושי דהירושלמי לא בא אלא לומר שאורה מרובה כ"כ שהיתה אשה יכולה לברור. הא ודאי לישנא דבוררת אף לכתחלה משמע, ואף על גב דהתם הוי איסור הנאה גמור. ואפי' תימא לכתחלה אסורה דוקא ברירת חטים דתשמיש רשות. אבל של קדושה מסתברא דאפילו לכתחלה. וכ"ש היכא דאיכא זה וזה גורם דאית ליה נמי נר אחר להשתמש לאורו, כי הכא בנר חנוכה דכולה מלתא מיירי בדאיכא נר אחר כנר שמש אצל הנרות. דאע"ג

דלא סגי דלא נהנה גם מנר האסור שגורם תוספת אור גדול ומטיא הנאה מניה. ודאי דלית דין ולית דיין דשרי אפי' באסורי הנאה. ובתשמיש קדושה פשיטא" עכ"ל.

ג. לב בי"ד מתנה עליהם - המנחת יצחק שם הביא לתרץ בשם האדמו"ר מגור, כי הטעם שלא היה באור כזה מעילה, משום שבמצב כזה שהאור האיר כ"כ בחוזק, ולא היה שייך להיזהר בו, יש לומר ש"לב בי"ד מתנה עליהם" שיהא אפשר להשתמש באור כזה, שלצורך צרכי ציבור גדול כמו כל העם היושב בירושלים, שפיר אמרינן כלל זה ש"לב בי"ד מתנה עליהם".

ונביא מלשונו שם: "ולהשלמת הענין אעתיק פה מש"כ שם הה"ג מוה"ר חנוך הענין טשיונוטשפקי, מגאטינא, וביותר מש"כ בשם מרן הגה"ק מגור זלה"ה, וז"ל, באות כ"ג הקשה על הר"ן, שכ' הטעם דאסור להשתמש לאורה בנר חנוכה, משום דהוי דומי' דמנורה, ותמה שלא זכרו ממדרש תנחומא (תצוה) כיון שהיה מדליקין מן המנורה כל חצר שהיתה בירושלים הי' משתמש לאורה וכו' עיין שם, ונ' לענ"ד, עפמ"ש בכתובות (ק"ו ע"א) ארבב"ח אר"י מגיהי ספרים שבירושלים, הי' נוטלין שכרן מתרומות הלשכה, פירש"י מגי' ספרים של כל אדם ואדם וכו', וראו ב"ד שהם מתעצלין והפקירו תרומות הלשכה לכך עכ"ל, ממילא לפי"ז סובר ר"י דהפקירו תרומות הלשכה לדבר של ציבור, אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם. ונראה דדוקא בדבר שאי אפשר להזהר, אמרינן לב ב"ד מתנה כדי שלא להכשילם, וכמש"כ הרמ"א (או"ח סי' קנ"ד ס"ח) ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה וכו', דכיון שנהגו כן, וא"א ליזהר, לב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא, כדי שלא יבואו ליד תקלה, ואף על גב שלא הותנו כאילו הותנו דמי, עיין שם במג"א (סק"כ) דבנרות שעושין הגזברין לב ב"ד מתנה עליהן, שהן תשמישי חולין, אבל באותן שעומדים על המנורה, אסור לקרות בהן דבר של חול עי"ש, ועי' חת"ס (או"ח סי' מ"ג), ולפי"ז במנורה שהיתה מאירה לכל חצר, וכבר נהגו להשתמש באורה, ולכן אמרינן לב ב"ד מתנה וכנ"ל, משא"כ אם לא היתה מאירה לכל חצר, ולא השתמשו, שוב לא אמרינן לב ב"ד מתנה ואסור גם במנורה" עכ"ל, וא"כ זה החילוק בין מנורת המקדש שבה דווקא נאמר כלל זה של "לב בי"ד מתנה עליהם", לנרות חנוכה שניתן להיזהר בהם ולא להשתמש לאורם, ועי"ש שהאריך בביאור פרטי כלל זה.

ד. המדרש בא לבאר ההיתר - והנה העץ יוסף (שם על המדרש תנחומא) ביאר, כי מזה שכתוב בתורה לשון "ויקחו אליך", שמע מינה שמותר להשתמש לאורה, ואין בדבר משום מעילה.

ונראה מדבריו, שזה כל החידוש של דרשת חז"ל המובאת במדרש הנ"ל, לבאר מדוע באמת יכלו להשתמש בכל חצר שבירושלים באור זה, לפי שהתורה בעצמה נתנה רשות על כך בציווי "ויקחו אליך".

אלא שעל דבריו העיר בשו"ת אפרקסתא דעניא הנ"ל, כי מדברי הר"ן המבאר שאין להשתמש בנרות חנוכה, משום זכר למנורת המקדש שלא היו משתמשים לאורה, משמע

דס"ל דלא באו דברי המדרש ללמדינו על היתר התשמיש לאור מנורת המקדש כביאור
העץ יוסף.

ויש להוסיף ולהעיר מלשון התורה גבי פרה אדומה, שגם שם נאמר הלשון "ויקחו אליך"
(במדבר, יט, ב'), ולא מצינו שם שלשון זו מורה על זה שמעשיה יהיו מותרים בהנאה.

ובפרט שחז"ל דרשו דרשות מפורשות על לשון "ויקחו אליך", כגון הא דאיתא ביומא (ג'
ע"ב) "ויקחו אליך- משל ציבור", או הא דאיתא בע"ז (כ"ג ע"א): "וייקחו אליך- בני ישראל
ויקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו", או לשון הספרא (אמור, י"ג, י"ז): "ויקחו אליך - אתה
גזבר לדבר" ע"כ, ולא מצינו דרשה בסגנון ביאורו של העץ יוסף, שמדרשת "ויקחו אליך"
נלמד היתר הנאה, לפיכך דבריו עדין צריכים ביאור ומקור.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין בגדי כהונה שלא כמדתו

וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת (כח, ב)

כ' הרמב"ם בפ"ח הל' כלי המקדש ה"ד. בגדי כהונה מצותן שיהיו חדשים נאים ומשולשלים כדרך בגדי הגדולים שנאמר לכבוד ולתפארת. היו מטושטשים או מקורעים או ארוכים יתר על מדתו או קצרים פחות ממדתו או שסלקן באבנט ועבד עבודתו פסולה. היו משוחקין או שהיו ארוכים וסלקן באבנט עד שנעשו כמדתו ועבד עבודתו כשרה [דאבנט גייז] עכ"ל. ומקור הענין בסוגיא דזבחים י"ח: יעו"ש.

ויש להתבונן במקור פסול העבודה בבגדים ארוכים וקצרים שלא כמדתו. כמו כן יש לעיין מנ"ל דפוסל את העבודה בדיעבד - והרי בעניני קדשים בעינן שנה עליו הכתוב לעכב. עוד יש לעיין שאם סלקן באבנט, עבודה כשרה ומשמע בדיעבד שלא כ' ומותר לעשות כן. וצ"ב ממ"נ אם אבנט גייז למה לא יהי מותר לכתחילה.

והנה דעת הרמב"ן בסהמ"צ ל"ת קס"ד שפסול מרושלין ומסולקין [ארוכים וקצרים] הוא משום מחוסר בגדים יעו"ש וכ"מ מדברי רש"י בזבחים שם ד"ה מר סבר יעו"ש היטב בסוה"ד, ומתפרש הדבר שאם בגד אחד מבגדי הכהונה הוא שלא כמדתו, נחשב כאילו לא לבשו כלל ונמצא שהוא מחוסר בגדים ומחלל עבודה; ודומה הדבר למה שפי' רש"י שם בענין מקורעין וז"ל דלאו בגד הוא הראוי לעבודה דבעינן לכבוד ולתפארת ע"כ. ונמצא כאילו חסרה כאן המציאות של בגד בכלל. אכן לא מסתבר דס"ל להרמב"ם הכי, שכן דיני מחוסר בגדים מביא רק להלן בפרק י' ושם גם מזכיר חיוב מיתה בזה, משא"כ הכא.

ובאמת מצאנו עוד ילפותא לכך דבעי' כמדתו מבואר והוא בברייתא בפסחים ס"ה: מדו בד מדו כמדתו שלא יחסר ולא יותיר. וכ"ה בתו"כ צו פרשתא א'. וכן הביא סמ"ג מ"ע קע"ג שכ' שחילול עבודה בא מחמת מקרא ד"מדו בד" וכן מפרש בקרי"ס כאן]. ולפ"ז יש לפרש דתרי קראי נינהו על מרושלין ומסולקין, חדא הך דלכבוד ולתפארת ועוד הא דמדו בד ונמצא שבזה שנה עליו לעכב.

ולפי זה א"ש מה שכתב הרמב"ם בסוף ההלכה שאם סלקן באבנט עבודתו כשרה ומשמע שהוא בדיעבד, והביאור בזה דהנה אם כי האבנט גייז ונחשב כאילו הייתור אינו, זה מועיל לדין כמדתו, אבל מ"מ עדיין בעינן "לכבוד ולתפארת" ובסלקן באבנט כנראה שאין זה "כדרך בגדי הגדולים" ולכן כשר רק בדיעבד ומ"מ אינו מעכב שכן על זה לא שנה עליו הכתוב לעכב. אח"כ מצאתי שכוונתי בזה לדעת הגאון העצום בעל עזרת כהנים על התו"כ שם שכ' ששנה עליו הכתוב לעכב בקרא דלכבוד ולתפארת ובמדו בד כנ"ל.

*

נסתפקתי בענין הפעמונים דמעיל כה"ג שכ' בהם ונשמע קולו בבואו אל הקודש, אם מאיזה טעם שיהי' לא נשמע הקול, כגון שמפסיק דבר בין הזוג והעינבל. אם יש כאן חסרון בשם "פעמון" והואיל וכל תכליתו להשמיע קול, וממילא הוי מחוסר בגדים, או דילמא מכיון שאין חסרון בצורת הפעמונים לא הוי מחוסר בגדים. ואולי י"ל דמכיון שאם הלך הכה"ג עקב בצד אגודל ולא ישמע, ולא מצאנו שיצטוו להלוך באופן שישמע, א"כ אין עיכוב במציאות ונשמע קולו. וע' רמב"ן בטעם ונשמע. וז"ל האוה"ח הקדוש ובצאתו ולא ימות נראה שאם לא היו לו הפעמונים שמשמיעים את הקול חייב מיתה לשמים, שאם לא כן דלא היתה כוונתו אלא למחוסר בגדים, היה אומר ולא ימות אחר תשלום הבגדים, או לפחות אחר תשלום ד' בגדי כהן גדול, ולא באמצע, אלא ללמד על הפרט בא, שחייב אפילו על הפעמונים עכ"ל ויש משמעות בדבריו כפי שפי' את המקרא, שחייב אפי' אם יש פעמונים אלא שאין משמיעים קול.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

ההחשבה ש"בבגדי כהונה", שכוחם לרומם את לובשם ולכן אף ל"כפר" על ישראל

ההחשבה ש"בבגדי כהונה", שכוחם לרומם את לובשם ולכן אף ל"כפר" על ישראל יומא עב ע"א: אמר רבי חמא בר חנינא מאי דכתיב 'את בגדי השרד לשרת בקדש', אלמלא בגדי כהונה לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, שרד - מלשון שריד.

וביאר בפירוש הר"ח (יומא עב ע"א): וז"ל: בגדי שרד אלו בגדי כהונה שמכפרין על עונות ישראל. ומבואר, שעצם בגדי הכהונה עצמם יש בהם כח כפרה לכפר לעם ישראל, וכדבריו כן הוא מתבאר במהרש"א שם.

אכן עצם הדבר צריך עיון, תינח שקורבנות מכפרין שהם גופה של כפרה שבאים תחת האדם כידוע וכדברי הרמב"ן הידועים בתחילת חומש ויקרא. אכן מה שייך שבגדים עצמם יכפרו, ואיזה מעלה יש בהם שיש בהם כפרה.

אכן בפרש"י (יומא שם) שכתב: אלמלא בגדי כהונה, שעל ידיהן מקריבין הקרבנות ומבואר שלמד שלא עצם בגדי הכהונה הם מכפרים, אלא שהואיל ועל ידם מקריבים את הקורבנות שוב יש בהם את מעלת הקורבנות..

ועל דברי רש"י הקשה הרש"ש לא ידעתי מדוע לא פירש כפשוטו, דעצם בגדי כהונה מכפרין, וכדמשמע בזבחים ס"פ המזבח ובערכין דף טז, מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין, כתונת מכפרת כו', וכן נראה שפי' התוס' במו"ק (דף כח ע"א ד"ה מה).

אכן ישל לומר שקשה היה לרש"י את קושיתנו שלעיל, ומכח זה למד שאין הבגדים גופה של כפרה.

ופתח להבין עוד את דברי רש"י שבפסקי התוספות (זבחים פרק ט - המזבח מקדש אות נד) כתב וז"ל: בגדי כהונה לא מכפרי אגופי עבירה עצמה אלא אמרצה מעות מידו לידה להסתכל בה והמסתכל בעקיבה ובני עלי ששהו קיניהן ועל העוסק ומלוה בריבית דדמי לשפיכת דמים דנוטל נשמתו והמנאפים ביד:

ומבואר בדברי התוספות שאף שיש בכח הבגדים לכפר, אין הם יכולים לכפר על גוף העבירה אלא רק על אבזיריהו של העבירות.

וכאמור הביאור בזה שמהות הכפרה באמת אינה יכולה להתכפר אלא על ידי קרבן, לכך אף אם יש בכח הבגדים לכפר, מכל מקום הוא רק על דברים שאינם גופי עבירה ממש.

וכן מבואר בתוספות שכתבו (זבחים פח ע"ב): על הנאמר שם שכותנת מכפרת על שפיכות דמים. וכתבו התוספות וז"ל: דכתונת שמכפרת על שפיכות דמים אין מכפרת על ההורג אלא על ישראל שערבין זה בזה.

הרי שמבואר בדבריהם, שאין בכח כותנת לכפר על ההורג עצמו אלא אלו המקושרים לחטא, והואיל וישראל ערבים על אחיהם, שוב יש טענה עליהם איך יצא מקרבם דבר כזה, ועל חומרת חטא כגון זו שמגיעה מכח ערבות, בגדי כהונה לכפר, ומ"מ אין בכח לכפר על גוף ומהות העבירה.

ובעיקר דברי רש"י צריך ביאור שהרי להקרבת הקורבן ישנם עוד תנאים ודברים שהקרבה צריכה דווקא על גבי מזבח ועוד תנאים בעצם מחשבת הקורבן ומה ראה רש"י יותר בבגדי כהונה יותר משאר דברים.

ואשר יראה בזה שגמרא (סנהדרין פג ע"ב) נאמרו וז"ל: **וחגרת אתם אבנט, בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם, והווי להו זרים, ואמר מר: זר ששימש - במיתה.**

ומבואר, שאף כהנים, כל שאין לבושים הם בבגדי כהונה, נחשבים כזרים ביחס לעבירה. הרי שכל מעלת הכהונה קיימת בכהנים, רק באופן שלובשים הם בגדי הכהונה וצ"ב והרי כהנים הם, ומדוע ללא בגדים הרי הם כזרים.

ויתרה מכך, שאף בכהנים עצמם הלובשים בגדי כהונה, אם שינו מבגד שאינו מתאים להם הרי אלו חייבים מיתה בידי שמים, וכפי שכתב הרמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"ה): **כשם שהמחוסר בגדים חייב מיתה ופוסל העבודה, כך היתר בגדים, כגון שלבש שתי כתנות או שני אבנטים, או כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד ה"ז מחלל העבודה וחייב מיתה בידי שמים.**

ועולה מדבריו, שמלבד שכהן נחשב ככהן אלא אם כן לובש את בגדיו. מלבד זאת, כהן הדיוט אם משנה מבגד שאינו בגד שלו הרי זה חייב מיתה, וכגון כהן הדיוט לבש בגדים של כהן גדול.

ומכל זה עולה שבגד אינו רק מלבוש, אלא הוא המגדיר את מהות האדם הלבוש, ומצא שיש כח בבגד עצמי שעל ידו הכהן נחשב ככהן, ולא רק זאת אלא שינוי בבגד מביא מיתה בידי שמים.

עוד יש בנותן טעם להביא את דברי הגמרא בשבת קיד ע"א: **מניין לשנוי בגדים מן התורה, שנאמר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים. ותנא דבי רבי ישמעאל: לימדך תורה דרך ארץ, בגדים שבישל בהן קדירה לרבו - אל ימזוג בהן כוס לרבו.**

ובמהרש"א שבת שם ביאר שכונת הגמ' שכונת הגמרא מנין שחובת האדם להחליף את בגדיו מיום חול לשבת.

ותמוה, מדוע שבת זוקקת שיחליפו בני אדם את בגדיהם לכבוד שבת, והרי שבת הינה מהות בפני עצמה. ומה יש בבגדים שמשנה את עצם מהות השבת.

ואף מכל זה עולה שבגד אין ענינו הוא לבישה גרידא לשים על גופו של אדם, אלא בגד יוצר את מהות האדם ומחשיב את האיש שהוא עטוי בבגדים למהות אחרת.

ובהכרח מתבאר, שהאדם עצמו משתנה בשבת, והואיל והשתנה שוב חייב בגדים אחרים המתאימים לשינוי שחל בו, ומשום כן חייב אדם לשנות בגדיו מיום חול לשבת, ושוב מתבאר כנ"ל שהבגד משקף את מהות האדם עצמו.

ומעתה יש לבאר את ענין בגדי כהונה, שבגדי כהונה מבטאים את בידול שיש בשבת הכהונה משאר חלקי ישראל, לומר שיש בהם מהות אחרת יותר גבוהה ויותר נעלית משאר עם ישראל, והוא כפי שנקרא בפי חז"ל "כתר כהונה".

אמנם הבידול בבגדים לא נועד להפרדה גרידא משאר כלל ישראל, אלא אדרבא מכח ההחשבה שיש בשבת הכהונה, מכח זה האיש שלובש את הבגד עושה את אדם למהות אחרת לגמרי, שהבגד מזכיר לאדם כל רגע את החשיבות שיש בו, ונמצא שהבגד הוא המסיע לכהן כל רגע וכרגע להחשיב את הקדושה שיש בו, ולכך אין כהנים יכולים לעשות את עבודתם ללא בגדים וממילא כל שעבדו ללא בגדי כהונה עבודתם פסולה. ומשום ההחשבה שנותנים לכל מעמד בכהונה יש בגדים שלו, לכהן הדיוט דוקא ארבעה בגדים, ולכהן גדול שמונה בגדים.

ומשום כן כהן גם המשנה ולובש בגדים שאין מתאימים לו שוב נכנס למהות אחרת שאינה שלו, ומשום כן חוטא למהות שלו ומשום כן חייב מיתה, ומשום כן חייב אדם ללבוש בגדים אחרים לכבוד שבת מתוקף השינוי שחל בו, והבגד בא להזכיר לו את השינוי שחל בו בכל ורגע בשבת.

מעתה נראה שהוא ביאור מחלוקת הראשונים אם בגדי כהונה יכולים לכפר מצד עצמם. והביאור בזה שהכהנים הם שלוחי ישראל לעבוד בבית המקדש לעמות לשרת לפני ה'. עצם הבגדים הם המסיעים להזכירם להיות בדרגה גבוהה כעומדים לפני ה'. הואיל וכן סוברים חלק מן הראשונים שהבגד אשר על כהן מחמת שעושה את האדם לרוחני וקדוש יותר לפני ה'. מכח זה יש בו אף כח הכפרה ככח עצמי, מכח האדם שלבש אותם להשפיע אף על הבגד לעשות כפרה.

אכן שיטת רש"י וכן חלק מן הראשונים שבגדים מכח היותם לבוש יש בכוחם להיות מסייע לכפרה שעל ידם עושה הכהן את עבודה באופן הנעלה שוב מסייעם הם בכפרה, או שהם עוזרים בכפרה במקום הנצרך לערבות על כלל ישראל, ולא על גוף הכפרה שעל זה רק קרבנות יכולים לסייע.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

מצוות זכירת מחיית עמלק - מה היתה רעת עמלק יתר על שאר אומות ומה נדרש לזכור ולדעת

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֶק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדַרְךָ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאִתָּה עֵינֶף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהִנֵּיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אִיבֶיךָ מִסְבִּיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח (פרשת זכור, דברים כה, יז-יט)

שיטת החינוך שמצות הזכירה היא שהוא היה הראשון שנלחם בישראל וקירר הפחד שהיה מהם

החינוך מצוה תר"ג כתב וז"ל נצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות במצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שנאמר (במדבר כד, כ) ראשית גוים עמלק (במדבר כד, כ), ותרגומו ריש קרביא דישראל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה ה' להם במצרים והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו במם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות ע"ש.

מבואר בדבריו דעיקר הזכירה היא מה שעמלק היה זה שביטל הפחד להלחם עם ישראל.

*

שיטת הרמב"ם שמצות הזכירה היא שהגיע להלחם בישראל בדרך ערמה בעוד שאינם מוכנים למלחמה

הרמב"ם בספר המצוות מצוה קפ"ט היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ולשנוא אותנו בכל עת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, וגזרו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן וכו', הלא תראה שמואל בהתחילו לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחר כך צוה להרגו והוא אמרו יתברך פְּקִדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עַמְלֶק לְיִשְׂרָאֵל עב"ל.

והנה בדבריו מודגש שצריך לזכור מה שעשה עמלק בהקדימו להרע לנו, ובפשטות כוונתו למה שכתב החינוך שרעתו היא במה שהוא היה הראשון שהתחיל להתגרות עם ישראל וקרר אותו הפחד שהיה לשאר אומות, ומייתי קרא דשמואל פְּקִדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עַמְלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בְּדַרְךָ בְּעֵלְתוֹ מִמִּצְרָיִם (שמואל א טו, ב), ומבואר בקרא זה דרעת עמלק היתה במה שנלחם עמם עמלק בדרך צאתם ממצרים והוא הראשון במלחמה זו.

אלא דהרמב"ם פ"ה ממלכים הל' ה' וכן מצוות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצוות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב שאסור לשכוח איבתו ושנאתו עכ"ל, ושם לא הזכיר הרמב"ם רעתו במה שהקדים להרע לנו אלא כתב לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, ובפשטות כונתו לומר דרוע עמלק היה במה שבא על ישראל דרך ערמה וארב להם לתפסם בדרך כשאינם מוכנים למלחמה.

ויש להעמיס הדברים גם בלשונו בספר המצוות שכתב לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו והיינו שהוא הקדים לבא בדרך ערמה וארב להם לפני שישראל היו מוכנים למלחמה, וזה עומק כוונת התורה באומרה זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים והיינו שישראל היו הולכים בדרכם לתומם והוא קם עליהם לרצחם נפש, וזה אשר קרך בדרך שהיו ישראל במצב של מלחמה באופן מקרי בלתי מוכנים כלל, ואתה תחזה שהדגיש הרמב"ם לזכור מעשיו הרעים ואריבתו ומשמע דמלבד מעשיו הרעים צריך לזכור מה שארב להם לישראל, ולפי"ז נפרש בזה גם כוונת הכתוב בשמואל פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלתו ממצרים וההדגשה שהמלחמה היתה בהיותם בדרך בלתי מוכנים.

שוב ראיתי שכן פירש האור החיים וז"ל זכור וגו', שאין כיוצא בהם שיצא על ישראל בלא קדימת ידיעתם ממנו אלא כאשר ידאה הנשר והוא קרך בדרך, ואתה עינך ויגע וכו', והעיר הכתוב בטעמים שמשניאים אותו בלבינו כי הצר לישראל צרה גדולה שבא עליהם כאשר ידאה הנשר בלא ידיעה ע"ש.

*

שיטת המגן אברהם שדי בזכירה מלחמת עמלק באופן כללי

כתב המג"א סי' תרפ"ה בשם הסמ"ק (סי' ק"מ) מצות עשה זכור את אשר עשה, ואם כן צריך לזוהר יותר שישמעו קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שהעולם לא זהירי בהכי עכ"ל, ולי נראה ליישב מנהג העולם דאטו מצוה בתורה שיקראו דוקא בשבת זו אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבית הכנסת, וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמו שכתב הלבוש, וא"כ כששומע בפורים פרשת ויבא עמלק נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא ידי חובתו, וכן הוא ברא"ם סי' ב' עכ"ל.

והמ"ב שם ס"ק ט"ז פליג עליה בזה"ל אבל לענ"ד עיקר דינו של המג"א צ"ע דהא כתיב בתורה זכור את אשר וגו' אשר קרך בדרך ויזנב בך וגומר תמחה וגו', והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו כמו שכתב הרמב"ן בביאורו וזה לא נזכר בפרשת ויבא עמלק עכ"ל.

והנראה בדעת המג"א דס"ל דהזכירה במלחמת עמלק די במה שתהיה באופן כללי לזכור את מלחמת עמלק ואין צריך לתת דגש על פרטי המלחמה ורוע מעללו, ולזה גם אם שומע

פרשת ויבא עמלק וגם שם מבואר המלחמה והחובה למחותו וכמאמר הכתוב וַיֹּאמֶר יי' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֵאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יי' נָסִי: וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֶּסֶף יְהִי מִלְחָמָה לִי יי' בְּעַמְלֵק מִדֶּרֶךְ (שמות יז, יד - טז).

*

דברי המשנה ברורה דחובת הזכירה היא בכל פרטי רוע מעלליו, וכן מוכח מדברי הראשונים

ומדברי המשנה ברורה מבואר דלא סגי בזכירת מעשה עמלק באופן כללי אלא צריך לזכור גם פרטי רעתו וגודל רשעתו.

ובאמת מלבד ממה שכן דעת הסמ"ק שהביאו המג"א שאין יוצאין י"ח בקריאת פרשת ויבא עמלק, יש לו סימוכין גם משאר הראשונים דהלא הרמב"ם כתב דמצוה לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ומוכח לזה מקרא דשמואל פְּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עַמְלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתוֹ מִמְצָרִים, ועל כרחק דמייתי האי קרא להוכחה דמה שאמרה תורה זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם האי הדגשה לאו לסיפור דברים בעלמא הוא אלא דזה עיקר הזכירה שבא בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם, ומעתה בקריאת פרשת ויבא עמלק שלא נזכר כלל פרט זה לא יצא ידי חובתו.

וכן מוכח מדברי החינוך הנ"ל מצוה תר"ג שכתב וז"ל והנה בכל מקומות ישראל קוראים הס"ת בשנה אחת או שתיים או שלש לכל הפחות והנה הם יוצאים בכך מצוה זו, ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא, ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהיא מענינו של יום כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקודם נס זה נצטוינו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים ע"ש.

ומבואר מדבריו דגם בלאו התקנה לקרוא פרשת זכור בכל שנה היו יוצאים ידי חובת זכירת מעשה עמלק, וגם אלו המסיימין התורה לג' שנים די להם בזכירה אחת לג' שנים.

ולכי תידוק תראה דע"כ דס"ל שאין יוצאים בפרשת ויבא עמלק, דאל"ה הלא במשך ג' שנים לכה"פ ב' שנים קראו פרשת עמלק וקריאת ויבא עמלק הוא בסוף שנה ראשונה וקריאת פרשת זכור הוא בסוף שנה שלישית, ודוחק לומר דכוונתו דאלו המסיימים בג' שנים יהיה שנה אחת באמצע שלא יקראוה, ותו מש"כ בסו"ד ודין הוא לקרותה ביום פורים וכו' הא בלא"ה קוראים פרשת ויבא עמלק בפורים וסגי בהא ולמאי צריך לקרוא גם פרשת זכור, ודו"ק בכל זה.

*

יבאר דלשיטת הרמב"ם מצוות זכירת מלחמת עמלק הוא בכדי להחדיר עליו שנאה ועי"ז יבא למחותו

פש לן לבאר עוד דהנה הרמב"ם בספר המצוות הדגיש וכתב היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ולשנוא אותו בכל עת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, וגזרו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן וכו', ומבואר מדבריו דהמצוה היא לעורר עליו שנאה ועי"ז נבא להלחם בו, והוא יליף לזה מהא דבציווי שמואל לשאול להכות את עמלק הקדים ואמר **פְּקֹדֵתִי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בְּדַרְךְ בְּעֵלְתוֹ מִמִּצְרַיִם** (שמואל א טו, ב), ולאחר כן אמר לו **עַתָּה לֵךְ וְהַפִּיתָה אֶת עִמָּלֶק וְהַחְרַמְתָּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא תִחַמַּל עָלָיו וְגו'**, אלמא דמחיית עמלק צריך לבא ע"י הזכירה של פועלו ומעלליו הרעים.

ולאחר העיון נראה דהרמב"ם לטעמיה אזיל כיון דס"ל דעיקר רוע עמלק הוא במה שבא בערמה וארב להם פתאום באופן שלא יהיו מוכנים למלחמה, על כן במידה כנגד מידה נצטוו להחדיר בלבם שנאה ולא לשכוח משנאה זו ובכך יהיו מוכנים תמיד למחותו. ומעתה לדעת הרמב"ם מצוות זכירת מעשה עמלק הוא חלק ממצוות מחיית עמלק שע"י השנאה ואי השכחה יבא למחותו.

*

יבאר דלדעת החינוך מצוות זכירת מלחמת עמלק מצוה בפני עצמה היא

אמנם בספר החינוך נראה דמצוות זכירת מלחמת עמלק מצוה בפני עצמה היא ואינה סניף ממצוות מחייתו, וזה לשונו משרשי המצוה לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאו לפני הקב"ה וכי לפי רעתו וערמת רוב נזקו תהיה מפלתו לרעה כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם צונו ב"ה לאבד זכרו מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה עכ"ל, ולכי תידוק תראה דס"ל דאין מטרת הזכירה בכדי לבא לידי מחייתו אלא מטרה בפני עצמה לידע כי המיצר לישראל שנוי הוא לפני הקב"ה, נמצא דהזכירה היא פועל יוצא מהציווי על מחיית עמלק.

*

פלוגת הראשונים אם מצוות מחיית עמלק נוהג בזמן הזה

נחלקו הראשונים האם מצוות מחיית עמלק נוהגת בזמן הזה, והחינוך מצוה תר"ד כתב וז"ל וזאת מן המצוות המוטלות על הציבור כלן וכו', ובאמת כי גם על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם, אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן אם ימצא אחד מכל זרעם, ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפוק בידו להרגו ולא להרגו ביטל עשה זה עכ"ל, מבואר מדבריו דמצוה זו נוהגת גם בזמן הזה, וכן מוכח מסתימת דברי הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ה.

אמנם בהגה"מ שם אות א' כתב מצוה זו אינה נוהגת עד ימות המשיח לאחר כיבוש הארץ
שנאמר וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֲיִבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יִי אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלִק, לשון ספר המצוות ע"כ.

וברדב"ז שם כתב וז"ל וראיתי מי שכתב שאין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח, ופרשת
שמואל ושאל תיובתיה, ובספרי אמרו זכור שתהא שונה בפ"ך עכ"ל.

*

האם מצוות זכירת מלחמת עמלק נוהג בזמן הזה

יש להסתפק לדעת ספר המצוות שאין חיוב של מחיית עמלק בזמן הזה, אם יש חיוב
זכירה בזמן הזה, וצדדי הספק הוא לדעת הרמב"ם דס"ל דכל דין של זכירת מלחמת עמלק
הוא בכדי שיבא למחותו, ובהעדר הסיבה בטל המסובב, או דילמא כיון דיהא נוהג בימות
המשיח הרי צריך להכין את עצמו ודעתו לשנאותו בכדי שבימות המשיח יקיים המצוה
בשלימות, ולדעת החינוך שהזכירה מצוה בפ"ע אין מקום לספק בזה דודאי נוהג בזמן הזה.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

מעיל מכפר על חטאי הלשון

וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֶפֹּוד כְּלִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה פִּי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפָּה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מְעֵשָׂה אֲרָג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ לֹא יִקְרַע. וְעָשִׂיתָ עַל שׁוּלְיוֹ רִמְנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפְעָמָנִי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב. פְּעָמָן זָהָב וְרִמּוֹן פְּעָמָן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלְיוֹ הַמְעִיל סָבִיב. וְהָיָה עַל אֲהָרֹן לְשֵׁרֵת וּנְשָׁמַע קוֹלוֹ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה' וּבִצְאָתוֹ וְלֹא יָמוּת (כח, לא-לה)

אמרו חז"ל (ערכין טז). שמעיל מכפר על לשון הרע, יבא דבר שבקול ויכפר על דבר שבקול. וכמה הפליגו חז"ל בחיוב שמירת פיו ולשונו, כי מה שהאדם נבדל משאר הברואים, הוא בכח המדבר שבו, וכמו שמבואר בפרשת בראשית "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה". וביאר התרגום: 'ונפח באפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא'. שהקב"ה נתן באדם נשמה שהיא חלק אלוה ממעל, ועל זה נעשה באדם כח הדיבור. כדי שיוכל לעסוק בתורה, חמדה גנוזה שמלאכי השרת נתאוו לה. ועד כדי שבשעה שאדם עוסק בתורה בטהרה, כל מלאכי מעלה מתקנאים בו, כמו שמסופר על רבותינו (חגיגה יד): שבשעה שעסקו בתורה התמלאה כך הבקעה אש. וכן אמרו על בן עזאי שבשעה שהיה עוסק בתורה הייתה אש מלהטת סביבותיו.

ובפרט שרוב עבודת הבורא תלויה בפה, שמיד בקומו חייב הוא בברכות השחר וק"ש ותפילה, וכל הזמירות שאמרו חז"ל (ב"ר סה, כא) עה"פ "הקול קול יעקב". (בראשית כז, כב). שאין רשות למלאכי השרת לשבח לקונם עד ישבחוהו ישראל למטה. ומדי צאתו מבית הכנסת, סועד פת שחרית, שחייב בו' ברכות. [נט"י המוציא וד' דבהמ"ז]. ודבר תורה על השולחן. וכי ינטו צלילי ערב יתפלל מנחה ועוד מעט תפלת ערבית. וגם בלילה לא ישכב עד יאכל טרף, קריאת שמע. הנה כי כל היום וכל הלילה לא תשבות לשונו מלעבוד את ה' תמיד. וכ"ש אם הוא מתופשי תורה שבמשך כל היום הוא עוסק בתורה בפיו, ואף אם אינו לומר כל היום, הרי חייב הוא בקביעת עיתים לתורה, וכן כל תרי"ג מצוות אשר אדם עושה הרי מקדים ברכה קודם המצווה, וכן כל דבר אשר יאכל חייב הוא ברכה תחילה וסוף. וכל פעולה גשמית אשר יעשה לא יבצר מתת חלק לפיו ולשפתיו להודות לשם ה', ואף שפנה הוא חייב הוא בברכה.

והנה הרמב"ם (אבות א, יז) חילק הדיבור לה' מינים [מצוה, נמאס, אהוב, מותר, נצרך]. ורבינו האלשיך זיע"א כתב שיש לחלק את הדיבורים האסורים לשבעה מינים, א. גניבת דעת, שמחניף לחברו בדברי שקר, ואין תוכו כבדו. ב. הוצאת דיבה ע"י שקר. ג. ליצנות והוללות וקלות ראש. ד. קללות, כאשר יכעס על מי שהרע לו יקללו בגידופים. ה. לשון הרע בסיפור גנות על חברו. ו. רכילות על חברו. ז. נבלות פה.

כנגד דיבור אחד שתי שתיקות

ואמנם השורש לכל אלו היא 'השיחה בטילה' שממנה יבואו כל סוגי הדיבורים הרעים. ועל זה באה תורה לומר שבכדי שאדם ינצל מכל חטאי הדיבור, הוא ללמד את עצמו לאחוז במידת השתיקה, ואף בדברים שאדם מוכרח לדבר, מ"מ שתיקותו תהיה כפולה מדיבורו. כי היה פעמון אחד בין שני רימונים, ובא ללמדנו שלא נחשוב בליבנו שכנגד שתיקה אחת צריכים להיות שני דיבורים, אלא ההיפך מזה הוא הנכון, בין שתי שתיקות דיבור אחד, כשם שהפעמון האחד היה בין שני רימונים, וללמדנו שהשתיקה צריכה להיות כפלים מהדיבור. וסיים רבינו וזה לשונו: 'כי לא על חנם נתן הוא יתברך פה אחד לאדם, ושתי עינים אם לא ללמד שחצי מה שיראה בעיניו יגיד, וזה יהיה לו סייג לכלא את הרוח טועים מלפתותו להביע רעות'.

עוד למדנו שמלבד מה שדבר מעט, יהיו דבריו בנחת ובקול נמוך, ולא בקול רם שלכך ציווה הקב"ה שהזוג שנמצא בתוך הענבל יעשה 'מזהב' ולא משאר מתכות, שהרעש שיוצא מזהב הוא נמוך יותר משאר מתכות וכמו כן הלשון הנמצאת בתוך הפה בדומה לזוג בתוך הענבל תדבר בקול נמוך ושקט, ולא בצעקניות.

ז' סוגי הדיבור

וכל מעשה המעיל, שבא לכפר על חטאי הלשון, רומזים לז' סוגי הדיבורים אלו. ולזה אמר "ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת". דהיינו שלא יהא בו צבע אחד מלבד 'התכלת'. לומר שהדיבור יהא כולו [כליל] נקי ללא סייג. ולכך המעיל היה מכסה את רוב הגוף כי אדם ששומר פיו ולשונו ממילא הוא מקדש את כל גופו.

א. נגד דברי חנופה. אמר: "והיה פי ראשו בתוכו". בא להזהיר שלא ידבר דברי חנופה מהשפה ולחוץ, שאין 'תוכו כברו'. כי בית הצוואר של המעיל דומה לפה האדם, ועל זה אומר שהפה של האדם ידבר מה ש'בתוכו' ולא יגנוב דעת חברו בדברי שקר.

ב. נגד דברי דיבה. אמר "שפה יהיה לפיו סביב, מעשה אורג.. לא יקרע". שאם יבוא אדם ויקניטהו בדברים, ישים מחסום בפיו שלא יאמר עליו דברי 'דיבה', וזה שאמר שפה יהיה לפיו, שיעשה 'השפתיים' שבפיו כמחסום מלדבר. והוסיף לומר 'מעשה אורג' לרמוז שלא יסמוך על שכלו לומר שאף אם יצא מפיו דבר שאינו כשר, יתקן אח"כ את דבריו. שבזה הייתה שונה עשיית המעיל מתפירת בגד מבד שלם, כי כשאדם עושה בגד מבד שלם, גוזר הוא את שפת הבגד, ומקפל חלק ממנו ותופר פנימה, אבל עשיית המעיל לא הייתה כן, אלא כולו הייתה באריגה, ובכדי לחזק את סופו עשו אריגה נוספת וכפלו האריגה פנימה, בלי להשתמש בגזירה כלל, ובזה רמז שגם הדיבור יצא מפיו מתוקן בתחילתו ולא שיצטרך אח"כ לתקנו.

ובזה יש לפרש מה שאמר שלמה המלך בחכמתו "ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל. פן יחסוך שמע ודבתך לא תשוב". שאם יהא מריבה בין שני אנשים תזהר שלא להוציא דיבה על רעך מתוך כעסך, כיון שתירגע המריבה, תרצה לחזור בכך מהדברים שאמרת לא תוכל לתקן וזה שאמר "ודבתך לא תשוב". ובזה יגרם שימנע השלום, ובזה יש להוסיף

לבאר מה שאמר " שפה יהיה לפיו סביב.. לא יקרע". דהיינו שבמה שישים מחסום לפיו בשעת מריבה, שלא יאמר דברים שאח"כ יתחרט על מה שאמר, גורם 'שלא יקרע' ולא יהא מחלוקת בינו לבין רעהו, ובשוך המריבה יכלו לעשות שלום זה עם זה.

עוד יש לבאר מה שאמר "סביב מעשה אורג". עפ"י מה שאמרו רבותינו (חולין פט.) עה"פ "תולה ארץ על בלימה". (איוב כו, ז) שכל הבולם פיו בשעת מריבה שהעולם מתקיים על ידו. שלפיי"ז יתפרש שעל ידי מה שבולם פיו גורם שהעולם שהוא כדורי ('סביב') יהא 'מעשה אורג' דהיינו שהשמים והארץ יעמדו על מכונם ולא ימוטו לעולם.

ג. נגד דברי ליצנות. אמר "פעמון זהב". כי הפעמון מורכב מזוג וענבל. והלשון הנמצאת בתוך הפה בדומה לזוג בתוך הענבל. ובא לרמז שיהא דיבורו בדברים חשובים ויקרים 'כזהב' ולא דברי ריקות ולצנות אשר שנא ה'.

ד. נגד דברי חירופים. אמר שהנה בצורת המעיל יש ללמוד דבר מפליא ש'הפה' נרמז בתחילתו כמו שאמר "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו". ואילו 'הלשון' מרומזת בפעמון שהוא הזוג שבתוך הענבל, ללמדנו לבל ימהר להשיב דבר בראשית מדון למחרפו, כי אם ישתוק מתחלה ועד סוף, וישים שפה לפיו עד שינוח רוגזו בסוף כל דבריו, כמו שנרמז בשולי המעיל. וגם אז ידבר דברים יקרים כ'זהב' כמו שרמזנו לעיל.

ה. וכנגד דברי לשון הרע. וכן רמז בזה ששם את 'הפה' בראש המעיל, ו'הלשון' בסופו כנגד בעלי לשון הרע שעליהם אמר הפסוק "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ". (תהילים עג, ט). שע"י שהם מדברים רעה בבנ"א ממילא מדברים רעה אפילו כלפי שמיא ח"ו. עוד פירש רבינו הפסוק שבא לומר שדרך בעלי לשון הרע להראות כאילו הוא מדבר על 'עניני שמיים' וח"ו שהוא מדבר לשוה"ר. אבל בלבו "לשונו תהלך בארץ". שרוצה לחרחר ריב בין אנשים.

ו. כנגד דיבור של רכילות. אמר "פעמון זהב ורמון". שהרוצה להיזהר שלא ליפול באיסור רכילות צריך להרגיל את עצמו שגם סודות של עצמו לא יגלה לאחרים, וממילא יתרגל גם לא לדבר על דברים של אחרים, ונרמז בפעמון שהיה מזוג וענבל שאף בדבר שהוא 'מקשקש' בתוך פיו והוא נוגע עליך ובא ממך. גם אותו אל תגלהו לאחרים. שיהא כרמון שגרעיניו כמוסים בתוכו בל יצאו אם לא יבקעוהו ביד או בסכין חותך.

ובזה ביאר מאמר שלמה המלך ע"ה "הולך רכיל מגלה סוד, ונאמן רוח מכסה דבר". שאחד בא לחבירו ושואל למה סיפר סודו, והלא עונהו, לא עלי תלונתך כי אם עליך, כי אני ממך למדתי ונשאתי קל וחומר שהרי הדבר היה נוגע אליך למרות זאת גילת את אוזני ולא שמרת את 'הסוד' מפני, אני שאין הסוד נוגע עלי איך אשמור עליו, ולפיי"ז יש חידוש שהולך רכיל מגלה סוד חוזר גם על האדם עצמו שאינו מסוגל לשמור על הסוד שלו לעצמו הרי הוא 'רכיל'. אבל מי שהוא "נאמן רוח" כלפי עצמו שאינו מגלה סודות לאחרים. אבל מי שאינו נאמן רוח שאינו שומר סודות עצמו, כ"ש שלא ישמור סודות של אחרים.

ז. כנגד דיבור של נבלות. אמר: "ונשמע קולו בבאו אל הקדש". כי המנבל פיו הקב"ה אינו שומע דבריו. כי הפה של האדם הוא כלי שרת להקב"ה ואם הכלי מלוכלך איך ישרת בו

את המלך. "בבואו אל הקדש לפני ה' ובצאתו ולא ימות". שאמרו חז"ל (שבת לג.) בעון נבלות פה צרות רבות, וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין, שנאמר " על כן על בחוריו לא ישמח אדני ואת יתמיו ואת אלמנתיו לא ירחם, כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה, בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה".

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

הדרכה למעשה לקיים מחיית עמלק!

מתנה טובה ניתנה לנו משמים, אור שבעת הימים, ספרי רבותינו הקדושים בכל דור ודור שמאירים עינינו להראות אותנו האיך שהתורה הקדושה היא נצחיות, וגם לרבות מצות מחיית עמלק ונשמת היום טוב של פורים, שנוכל לקיים מקרא שכתוב "זכור את אשר עשה לך עמלק..." פשוטו כמשמעו, באופן שנוכל לידע מה לעשות בעבודת היום יום.

נבוא ונלמוד ביחד משנת השפת אמת (פורים - שנת תרמ"ו) שמקדים לשאול שאלה יסודיים אודות פורים ושנוגע ג"כ לפרשת זכור, והוא כי הרי קבעו עיקר היו"ט ביום המנוח, וכמו שכתוב (ט', כא-כב) "לקיים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה. כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם...", ובכל זאת אומרים ביום ש"נחו" הברכה שעשה נסים "בזמן הזה", והרי לכאור' עיקר היה נצחון המלחמה, שהיה ביום שלפני יום המנוחה.

ביאורו של השפת אמת

ומבאר השפת אמת דבר נפלא וז"ל "אכן תכלית מלחמת עמלק ימ"ש הוא לבטל המנוחה!" - "כמ"ש אשר קרך בדרך. כמ"ש והיה בהניח כו' תמחה כו'. נמצא שעיקר רדיפת עמלק שלא לבוא אל המנוחה. וזה האות שבאו אל המנוחה הוא עדות על מחיית כחו של עמלק. ובזאת המנוחה מחו אותו יותר מבמלחמה. ולכן כתיב ונח מאויביהם והרוג כו' שבמנוחה זו הרגו אותו". ע"ש עוד. הנה זכינו לאור גדול, אשר "המנוחה" של פורים, היא היא המחייית עמלק אמיתי, ולכן שפיר יכולים לומר בו ביום ברכת אשר נסים "בזמן הזה" כי "בזאת המנוחה מחו אותו יותר מבמלחמה!!"

דברי השם משמואל בפרשת בראשית

והנה עלינו להעתיק ולהתבונן, מה טבעה של המנוחה, כי הרי לכאור' לפי ההבנה הפשוטה, המנוחה היא דבר שלילי, שלא לחמו ונצחו, ומה קרה בשעת המנוחה שנחשבת כדבר חיובי באופן שמתארים אותה באופן של "בזאת המנוחה מחו אותו יותר מבמלחמה". ולזאת נציין לדברי השם משמואל (פרשת בראשית - שנת תרע"א תו"ד) וז"ל והנה ידוע שעולם שנה נפש הם במתכונת אחת. וכמו בכל העולם הכללי כן בכל איש פרטי. המוח והלב הם כנגד שמים וארץ, מוח בחינת שמים ולב בחי' ארץ, וישוב הדעת הוא התכללות מוח ולב, שהמוח מאיר ללב, והלב הוא מלך כל האברים, וע"י ישוב הדעת נעשה הכל כלל אחד, ובלעדי ישוב הדעת נקרא שהוא תוהו ובהו. ובמדש רבה (פ"ב) "ובהו" זו מלכות מדי שנאמר ויבהילו להביא את המן, ובהלה היא היפוך ישוב הדעת (!)

הביאור על דרך הפשט

והנה על דרך הפשט, לכאור' הפשט בכל זה הוא כי עמלק באו להטיל ספיקות באמונה, בבחינת "היש השם בקרבנו אם אין", והיו"ט של פורים משריש בנו היסודות של "מגילת הסתר" כמש"כ בקדושת לוי (קדושה ראשונה לפורים) אשר כשמו כן הוא, לגלות ההסתר, ולדעת כי אני השם בקרב הארץ, עד היכן מגעת ההשגחה פרטית. וכאשר האדם מביין כי כל פרט ופרט מסובב הכל מלמעלה, ידע נאמנה וישריש בקרבו "שכל קויך לא יבשו ולא יכלמו לנצח כל החותים בך!" האמונה טהורה מוליד ישוב הדעת. הבהירות כי "אין רע יורד מלמעלה" (ע' תניא באגרת הקודש פרק י"א), ובא להבהירות "דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" כי הכל טוב "רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו - וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פנוי מיני' ובאור פני מלך חיים וע"כ עוז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום" (כלשון התניא שם).

ולכן כאשר האדם זוכה לבוא אל המנוחה, וביום הפורים הוא בבחינת "ונוח מאויביהם", ופורק ממנו עול חשבונות הרבים, וקורא המגילה באופן שמבין ומכיר הא-ל מסתתר, והוא משתדל להתעורר בזה לחיות כן בהחיי יום יום שלו, הרי בזה לקבל עליו עול תורה כמבואר ברמב"ם סוף שמיטה ויובלין, ויזכה להקיימו וקבלו, ויברך ברכת "שעשה נסים.. בזמן הזה" בפנים חדשות כי "ישוב הדעת הוא התכללות מוח ולב", ויזכה לקיים המחיה תמחה באופן של "בזאת המנוחה מחו אותו יותר מבמלחמה".

והנה יש לצרף לזה סיפור נפלא ש"דרשו" פרסמו הבוקר (בשם "דורש טוב" לפורים - מר' יואל אלקריף שליט"א) שאירע לפני מספר שנים לרב גשטטנר: הרב היה זקוק לסכום כסף גדול עבור איזשהו צורך חשוב, והחליף ששת אלפים דולר לשקלים. כל השקלים שקיבל היו מקובצים בחבילה אחת גדולה, והוא ביקש מבנו הקטן להחזיק אותם לרגע. פתאום נשמטה החבילה מידו של הילד, וצנחה אל הרחוב. רוח חזקה נשבה, שטרות הכסף המגוהצים התעופפו מעלה ומטה, הסתחררו עם הרוח. הילד נבהל מאד, אבל הרב גשטטנר לא איבד את עשתונותיו, אלא הכריז: "אין עוד מלבדו! הקב"ה יכול להחזיר לי את כל הכסף..."

אנשים נקהלו סביבו, נדהמים, משמיעים הערות של השתתפות בצער ורחמים, אבל הוא מצהיר בקול גדול: "אין עוד מלבדו! אני מאמין באמונה שלמה, שהכסף יחזור." "הרב גשטטנר, המקום ימלא חסרונך", אמרו לו הנוכחים, "תשכח מהכסף. תראה לאיזה גובה השטרות מתעופפים, תראה לאיזה מרחק... אוי ואבוי, אין סיכוי". אבל הוא בשלו: "אין עוד מלבדו!"

הרוח לוקחת את השטרות רחוק יותר וגבוה יותר, מפזרת אותם. גם אותם אנשים בודדים, שעוד היתה מעט תקוה בלבם, שאולי יקבל הרב את כספו בחזרה, הפסיקו לקוות. חבל, מאד חבל, אבל שום אין סיכוי. והרב עומד וממשיך להכריז: "אין עוד מלבדו, אין עוד מלבדו! אני מאמין באמונה שלמה, שהקב"ה יחזיר את הכסף!"

אחרי שתים עשרה דקות שבהן השתוללה הרוח, והרב גשטטנר בהכרזתו עומד, התייאשו כבר כולם. "מסכן", ריחמו עליו, "השתגע מרוב צער על שאיבד סכום גדול כל כך". פתאום הביא הקב"ה רוח נגדית, שסחפה בחזרה את שטרות הכסף, והנחיתה אותם על הקרקע. ליד השטיבלאך של גור יש רחבה גדולה, וכל הרחבה התמלאה שטרות של מאתים שקלים. כל האנשים שנדו לו רגע לפני כן ברחמים, ממהרים לעזור לו לאסוף את הכסף, מלאי השתאות. קידוש השם גדול מתרחש, אנשים רואים בעיניהם השגחה פרטית.

הרב גשטטנר מונה את הכסף, ששב מן המרומים, ומתברר שחסרים לו מספר שטרות. "הרב גשטטנר, תרקוד כבר", אומר לו ידיד בחיבה, "תשמח במה שיש". אבל הרב גשטטנר מכריז, "אין עוד מלבדו!" שטרות נוספים מרחפים באוויר, צונחים אל הגינה הסמוכה. כל כספו של הרב הושב לו, עד השטר האחרון! גם אם הרוח סוחפת למרחקים, וכולם מתייאשים - צריך להישאר עם האמונה, בלב שלם. ללא תנאי וללא פקפוק, תמיד ובאופן מוחלט. ככה מוחים את זכר עמלק.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

סוד השלום - חכמת השתיקה

וְעִשִּׂיתָ אֶת מַעֲלֵי הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה כִּי רִאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ, שָׁפָה יְהִיָּה לְפָיו סָבִיב, מַעֲשֵׂה
אֵרֶג כְּפִי תַחְרָא יְהִיָּה לוֹ, לֹא יִקְרַע. וְעִשִּׂיתָ עַל שׁוּלְיוֹ רִמְוִי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל
שׁוּלְיוֹ סָבִיב, וּפְעָמָי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב. פְּעָמָן זָהָב וְרִמְוִן, פְּעָמָן זָהָב וְרִמְוִן, עַל שׁוּלְיֵי הַמַּעֲלֵל
סָבִיב. וְהָיָה עַל אֶהְרֵן לְשָׂרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי יִקְוֶק וּבִצְאָתוֹ וְלֹא יָמוּת (כח,
לא-לד)

וברש"י: (לג) רימונים, עגולים וחלולים היו כמין רימונים העשויים כביצת תרנגולת:
ופעמוני זהב, זגין עם ענבלין שבתוכם: בתוכם סביב, ביניהם סביב בין שני רימונים פעמון
אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל:

(א) הקשה הרמב"ן על פרש"י בשמות פרק כח פסוק לא ולא ידעתי למה עשה הרב
הפעמונים לעצמם, פעמון בין שני רימונים, כי אם כן לא היו הרימונים משמשין כלום?

(ב) ואם לנוי, למה היו עשויים כרימונים חלולים, יעשה כמין תפוחי זהב?

(ג) ועוד שהיה צריך הכתוב לפרש במה יתלה הפעמונים, ואם יעשה בהם טבעות לתלות
בהן? ולכן חולק הרמב"ן ומבאר שהכונה הפעמונים ממש בתוך חלל הרימונים כך שאין
כפל וגם ביאור בתוך כפשוטו.

(ד) עוד הקשה האלשיך מדוע מדגישה התורה שהפעמונים היו בתוך הרימונים, הרי לפי
הסבר חז"ל 1. ופרש"י היו הרימונים והפעמונים במספר שוה, ואם כן כמו שכל פעמון עומד
בין שני רימונים כך גם כל רימון עומד בין שני פעמונים כפי שנאמר בהמשך הפסוקים
"פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון" ולכן קשה מדוע מודגש דווקא על הפעמונים שהיו
בתוך הרימונים ולא ההיפך?

נוהג העולם להגיב מיד על כל הערה

ידוע ומפורסם אחת הבעיות הקשות המעיבות על שלום בית ועל אושר החיים היא
התגובה המהירה, בדרך כלל כאשר אחד מבני הזוג מעיר הערה או מועד בלשונו, התגובה
המהירה של הצד השני להתגונן או להתנצח מעכירה את האוירה בבית, מאחר ומתפתח
מכך מחלוקת בין בני הזוג ופעמים רבות מאבדים כל פרופורציה וגולשים למחוזות שלא
צריך להגיע, והכל מתחיל בגלל התגובה המהירה שנעשית באופן ספונטני בלי מספיק
מחשבה והתוצאה הרת אסון, וכן הדבר בחברה ובכל מקום כאשר האדם מגיב מיד ללא
מחשבה גורם למחלוקת ושנאה, ולזאת תורתנו הקדושה מלמדת אותנו שהתגובה הכי
חכמה היא מידת השתיקה, וכאשר האדם מתאפק ואינו מגיב אינו מלבה את המחלוקת,

סוד השלום - חכמת השתיקה

אך יותר מכך גורם לחשיבה נכונה מה לומר ואיך להגיב בצורה חכמה, כמאמר דוד המלך בתהלים פרק עה פסוק (ג) **כִּי אֶקַח מוֹעֵד אֲנִי מֵיִשְׁרָיִם אֶשְׁפֹּט**: רצה לומר אם אדם לוקח זמן לחשוב זוכה לשפוט הדברים בישרות, ולמרות שקל לומר הדברים אך קשה לעשותן ובכל זאת זו חכמת החיים שהתורה מייעצת לכל אדם.

השיג על ידי השתיקה יותר מהדיבור

נפתח במעשה שהיה, מסופר על אשה אלמנה אשר מצבה הכלכלי היה קשה ומאז פטירת בעלה ונפל עליה עול פרנסת בני ביתה המצב הלך והדרדר, וכיון שהבית אשר התגוררו בו היה ממושכן לבנק תמורת ההלוואה שקבלו לרכישת הבית היית חייבת לשלם כל חודש עבור המשכנתא, אלא מאחר והמצב החריף לא עמדה בפרעון התשלומים כמובן שהבנק שולח התראות שבמידה ולא תפרע הדירה תעוכל על ידי הבנק ותימכר לטובת החוב שיש לה לבנק, אולם למרות כל ההתראות לא היה לאל ידה להושיע והמצב הלך והחמיר והצטבר חוב גדול ולכן הבנק עיכל את הדירה והודיעו לה שהיא צפויה עד תאריך מסויים לפנות את הבית, כמובן שלא היה לה שום אפשרות להסתדר בבית אחר כיון שאין בידה לשלם ולא ידעה את נפשה מהיהיה איתה וילדיה שיאלצו לישון ברחוב, מתוך צערה הלכה לרבי וסיפרה את צרתה ומבקשת ברכה להינצל מהגזירה הקשה שעומדת עליה ובניה, הרבי שמע את צרתה ואף בירכה מעומקא דליבא, אולם ליבו נוקפו איך יתכן להוציא אלמנה וילדיה לרחוב, ולזאת לאחר שבירר איזה בנק נלקחה המשכנתא התברר לרבי שמנהל הבנק יהודי, החליט הרבי לעלות לביתו של המנהל, הלך עם שמשות לביתו של מנהל הבנק, כמובן מנהל הבנק הופתע איך זכה לביקור של כבוד הרבי הכניסם לביתו בכבוד התיישב הרבי בסלון הוגש לפניו כיבוד, אולם הרבי יושב ושותק ואינו מדבר דבר, הדקות עוברות ואין קול ואין עונה לאחר שעברו כעשר דקות שתיקה למרות שמנהל הבנק ניסה כמה פעמים לשאול מה מטרת בואו של הרבי לא קיבל מענה, ואז קם הרבי ממקומו לצאת מהבית, מנהל הנק היה סקרן להבין מה רוצה ממנו הרבי ולשם מה בא, אמר לו הרבי בה לקיים מצוות חכמים שאמרו כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שלא נשמע ולזאת באתי לקיים מצווה זו לשתוק ולא לומר כלום, אולם המנהל עוד יותר הסתקרן ושאל למה הרבי חושב שאני לא ישמע אני מוכן להשתדל והפציר בו לומר, ואז אמר לו הרבי אתה בטח מכיר את המקרה של האלמנה שהבנק עומד להוציא אותה וילדיה לרחוב בגלל החוב שהצטבר איך אפשר לעשות כזה דבר, השיב המנהל אני לא בעל הבית של הבנק יש לו חוב גדול מה אפשר לעשות, אמר לו הרבי אתה רואה שצדקתי המצווה לא לומר כלום כי בלאו הכי לא ישמעו דברי, ואז רק הבין המנהל שהוא חייב לחפש פיתרון ואמר לרבי הוא מוכן להתחייב מעכשיו לשלם במקומה את המשכנתא ממשכורתו ותוכל להישאר בבית, כמובן קיבל ברכות עד בלי די.

הראת לדעת עד כמה כוחה של שתיקה בכפלי כפליים מדיבור שאם בתחילה היה מדבר היה מתרץ את עצמו אבל בגלל השתיקה חדרו הדברים לעומק ליבו ועזר לאלמנה.

תירוץ האלשיך לרמז שיותר צריך לשתוק

ובזה נבוא לתירוץ האלשיך על פי דברי חז"ל שהמעיל רומז אל הפה ומוצאותיו הפעמונים המקשקשים בקולם מרמזים על "הדיבור" שהוא סמל הפה, ואילו הרמון העשוי מחוטי צמר כפי שנאמר "תכלת וארגמן ותולעת שני" מרמז על מידת "השתיקה" שהרי אין דבר יותר שקט מצמר, על כן אמרה תורה "ופעמוני זהב בתוכם סביב" לפי שכאשר הפעמון מקיש על הרמון העשוי מצמר מתמעט הקול ומשתתק עד שכמעט ולא שומעים את קשקוש הפעמון, לכן נאמר להלן שמות לט כה "ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים" ולא להיפך ויתנו את הרימונים בתוך הפעמונים, ללמד שלא הפעמון הרומז לדיבור הוא העיקר, אלא דווקא הרמון הרומז אל מידת השתיקה, וככל שימעית האדם בדיבורו, וכו' כן ייטב לו עכ"ל: ביאור הדבר שהמבט של התורה מתייחס יותר לרימון מאשר לפעמון מעין יהלום הנמצא בין אבני חן אחרים בקרבתו מבט האדם מתייחס ומתרכז בעיקר ביהלום מפני חשיבותו ויוקרתו, כך התורה מייחסת את המבט על המעיל שהעיקר הם הרימונים ולא הפעמונים למרות שהן שוין במספר וניתן להסתכל הפוך, אך בחשיבות עולה הרימון על הפעמון ולכן מציינת שכל פעמון נמצא בין שני רימונים ולא ההיפך לרמז וללמד אותנו שהשתיקה יקרה וחשובה הרבה יותר מהדיבור, ומתי ישמיע קולו רק ונשמע קולו בבואו אל הקדש, שאז ידבר בתורה ובמצות ה' ויקשקש בפעמון.

השתיקה ערכה כפול מדיבור

ואכן מבואר במסכת מגילה דף יח ע"א דרש רבי יהודה איש כפר גבוריא, ואמרי לה איש כפר גבור חיל מאי דכתיב [תהלים ס"ה] לך דמיה תהלה, סמא דכולה משתוקא. כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא מלה בסלע, משתוקא בתרין. וביאור הגמרא שחז"ל מלמדים אותנו שהשתיקה תרופה לכל דבר, וערכה כפול מהדיבור, ולמרות שהאדם חושב כמה שיותר עושה רעש ומדבר מצליח אינו אלא טועה כדלקמן. עוד כתוב בזוהר פרשת יתרו דף פא ע"ב אמר רבי שמעון על הפסוק (תהלים לט) אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום. כוונת דוד המלך ללמדנו שאדם שרוצה לשמור עצמו מכשלונות וחטאים יעשה לפיו מחסום.

השתיקה יפה אפילו לחכמים

עוד מבואר במסכת פסחים דף צח ע"ב מכאן אמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים, שנאמר [משלי יז] גם אויל מחריש חכם יחשב. וכן אמר התנא בפרקי אבות פרק ג משנה יג רבי עקיבא אומר וכו' סייג לחכמה שתיקה: וכתב הגר"א זצ"ל בפירושו לבאר את הפסוק במשלי יא-ב ואת צנועים חכמה, עיקר החכמה הוא בצנועים ששותקים מלומר תורתם ודעתם רק שומעים מרבותם, כי כאשר הוא יאמר דבריו לא יוסיף לו כלום, אבל כאשר ישמע מרבו יוסיף לו דברים. גם השפת אמת סוכות תרנ"ד פירש את הפסוק במשלי כד-כו שפתים ישק משיב דברים נכוחים: על ידי שמשיק השפתיים ומונע עצמו מלדבר דיבורים לא טובים, על ידי זה זוכה למשיב דברים נכוחים, דהיינו לדבר דיבורי תורה ויזכה לומר דברים אמיתיים וישרים.

סוד השלום - חכמת השתיקה

עוד כתוב בפרקי אבות פרק א משנה יז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכו': והוסיף על כך במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כב: שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בבין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. לחכמים יפה שתיקה קל וחומר לטפשים, לא חכמה מביא דברים, ולא דברים מביא חכמה, אלא מעשה. כל המרבה דברים מביא חטא שנאמר ברוב דברים לא יחדל פשע (משלי י"י"ט), ואומר גם אויל מחריש חכם יחשב (שם י"ז כ"ח):

האומנות הגדולה ביותר של האדם בעולם לשתוק

עוד מבואר במעלת השתיקה במסכת חולין דף פט ע"א אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה, רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר [דברים ל"ג] ומתחת זרועות עולם. אמר רבי יצחק מאי דכתיב [תהלים נ"ח] האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם, מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון. ופרש"י האמנם אלם אומנות יפה היא האילום, אבל צדק דהיינו דברי תורה אותו תדברון. הרי שחז"ל למדו אותנו הפך מוסכמות החברה שאדם חושב כמה שיותר מדבר הוא יותר חברמן ומוצלח, וטעות היא כי ברוב דברים לא יחדל פשע, היות וגורם מחלוקות ושנאה וקנאה ותחרות, אלא חכמים מלמדים אותנו ההיפך שכל העולם עומד בזכות השתקן בשעת מריבה, כיון שכל אדם מטיבעו להגיב ולהחזיר מנה אחת אפים ולהוכיח חפותו וצדקתו אך זה המפסיד את ההזדמנות להיות מקיים את העולם בזה שיתגבר וישתוק, ועל כך אנו מתפללים שלושה פעמים ביום בסוף התפילה ולמקללי נפשי תידום לזכות להגיע לדרגה הזו, ולכן המקצוע שכל אדם מחוייב להתמקצע בו זו אומנות להיות שתקן עד כמה שיותר ועל ידי זה זוכה לחכמה, ולזאת כתב הרמב"ם הלכות דעות פרק ב הלכה ד לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו, אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, וזו היא שיחת רוב כל אדם, ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים, ועל זה צוו חכמים ואמרו כל המרבה דברים מביא חטא, ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים, והוא שצוו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה עכ"ל. ללמדנו שאפילו בדברי תורה ממידת השתיקה למעט ולקצר בדיבור כפי הנצרך.

מעשה שהיה כיצד השתקן ניצל

וכתב בספר נחלת אבות להגר"י משש זצ"ל ושמעתי אחד קדוש מדבר כמוהרר"ש אבן דנאן זלה"ה כי בימי הקדוש כמוהרר"ר אי"ש הצרפתי זלה"ה היה הדבר הזה, ב' אנשים עברים היו עוברים ברחוב קריה בפא"ס ביום א' של פסח לילך לביהכ"נ שחרית, שניהם מלובשים יפה ומתהדרים וששים בגוונים שלהם והולכים שניהם יחדו ומשוחחים, והנה ערבי אחד פועל של בית הבד מלוכלך בשמן, נושא כד גדול של שמן, נדחק ועבר בניהם ולכלך את בגדיהם, אחד היה סבלן ושתקן תכף חזר לביתו בשתיקה והחליף בגדיו והלך

סוד השלום - חכמת השתיקה

לביהכ"נ בשמחה ואח"כ שלח בגדיו לנקיון, ואילו השני היה חסר סבלנות וצעק וקלל את הגוי וממילא כעס הגוי והתחיל בניהם קטטה גדולה ופצעו אחד את השני וקרעו בגדיהם ולבסוף הפרידו בניהם והלך לביתו להחליף בגדיו וללכת פצוע לביהכ"נ ואת בגדיו הפסיד נמצא השתקן הרויח שלא נקרעו בגדיו ולא נפצע ולא קיבל מכות והדברן הפסיד.

בזכות השתיקה של לוט ניצל מסדום

כתב במכתב מאליהו (ח"ג עמוד קלב) למרות גדלותו של לוט שמסר נפשו על החסד בסדום, לא היתה זו סיבה להצילו מסדום, ורק בזכות מידת השתיקה שנאמר (בראשית י"ט כ"ט) "ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה, ופירש"י מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גלה הדבר שהיה חס עליו.

בזכות השתיקה של רחל זכה בנה יוסף למלוכה

מעלת מידת השתיקה של רחל אמנו ע"ה, אמרו חז"ל 2. במדרש למרות שיעקב מסר לה סימנים והבטיח לה שממנה יצאו שנים עשר שבטים ושתיקה, ויותר מכך אביה הושיבה תחת החופה ומקבלת מתנות ולבסוף מכניס את אחותה לאה ושתיקה, ולזאת זכתה שבזכותה נגאלים ושבנה יוסף נעשה למלך וכרמוזו והנה קמה אלומתי הכוונה האלימות ששתיקה.

השתיקה של יוסף

וכך השרישה מידת השתיקה אצל בניה, מצינו אצל בנה יוסף הצדיק מעלתו בשתיקה נוראה אמרו במדרש (ב"ר פצ"ד ג') "ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי, כתב בענף יוסף בשם האלשיך בתהלים ע"ח, שכוונת יוסף במה שלא הודיע לאביו שהוא חי משך כ"ב שנה, היה לבלתי הלשין את אחיו ולבלתי הכזיבם שאמרו לאביהם שמת, עד שיהיו הם המבשרים לאביו כדי שלא יקצוף עליהם", ומצינו שגם לאחר שנתראה אל אביו לאחר הכ"ב שנה גם אז פעל באופן המעולה הזה, שכתב הרמב"ן (בראשית מ"ה כ"ז) "וידברו אליו את כל דברי יוסף, נראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף וכו' ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו" והוא מפורש במכילתא (שמות בשלח אות י"ט), וביותר כתב דעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית מ"ח א') "ויאמר ליוסף וכו' ומשמע שלא היה יוסף רגיל אצל יעקב, כמו שמצינו נמי ויקרא לבנו ליוסף, ושמעתי מפי הרב ר' שמואל ז"ל הטעם לפי שהיה ירא שישאל לו הענין היאך הורד למצרים ויגיד לו שמכרוהו אחיו וכו'. ללמדנו גדולתו של יוסף שהיה מוכן לוותר על קירבת אביו ולקבל יותר מאביו ובלבד שלא יספר את האמת לאביו ויגרם נזק לאחיו.

בזכות שתיקתו של בנימין זכה שהשכינה בחלקו

וכן אצל בנה בנימין אמרו חז"ל 3. שתק כדי שלא יעלילו על אחיו שהם גנבו, והם היכוהו וגם ביישוהו שהוא גנב בן גנבה שגם אמך רחל גנבה את התרפים וביישה את אביו והוא שתק, ובשכר שתיקתו זכה לבית המקדש שיהיה בחלקו.

בזכות השתיקה של תמר יצא ממנה דוד המלך

עוד מבואר במסכת סוטה דף י ע"ב 4. על שתיקת תמר למרות שהיה לה מה לטעון ולהציל את עצמה בכל זאת עשתה עצמה כאלומת ושתקה ולכן זכתה לזרע המלוכה.

נס פורים בזכות שתיקת אסתר המלכה

נס גאולת פורים נעשה מפני השתיקה של אסתר המלכה ושמעה לציווי מרדכי כמאמר חז"ל במסכת מגילה דף יג ע"א 5. שהרי לו היה נודע מוצאה לא היית בבית המלך וכל הנס היה נמנע, ללמדנו עד כמה אדם שמתאפק אפילו שיש לו לחץ פנימי לומר את דבריו ושותק מביא גאולה לעולם.

חודש אדר מזל דגים לסמל השתיקה שגרמה לגאולה

ראיתי מובא בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל הקשר והשייכות בין חודש אדר שמרבים בו בשמחה, למזלו מזל דגים, מפני שכל בעלי החיים אומנם אינם בדרגת מדבר אך יש להם קול הברה ומשמיעים הם קולות שונים, וכן מצינו במשלי כח טו ארי נוהם, ובמסכת ברכות דף ג חמור נוער וכיוצא בזה טובא, זולת הדגים שאינם משמיעים שום הגה, ואם כן הדבר מרמז לנו החוסם את פיו ואינו מדבר דברים שלא לצורך ובכך מאמץ את טבע הדגים, יוכל לבוא לידי שמחה, ועל כן כל חודש אדר מתחילתו ועד סופו מזלו מזל דגים הוא החודש שמרבים בו בשמחה והוא נהפך מיגון לשמחה, מפני שהלוא על ידי השתיקה בה נקטה אסתר זכינו לגאולה וישועה ולנס פורים, ולכן משנכנס אדר מרבין בשמחה כי כל החודש מסוגל לזכות בשמחה באמצעות מידת השתיקה.

השתקן מרויח

וכתב בספר נחלת אבות להגר"י משש זצ"ל עוד שמעתי מעשה בשלטון אחד מופלג בעושר שרצה לקנות חפצי זהב לנשיו ולבנותיו ולכלותיו ושלח אחר שני אנשים עברים צורפי זהב לקנות מהם והאנשים היו משונים בתכונתם אחד היה דברן ביותר, ואחד שתקן ביותר ויעמדו לפני השלטון עם סחורתם הקדים הדברן להראות סחורתו, על כל חפץ המטיר מבול של דברים, עד כי פנה היום, והשתקן יושב ושומע ושוב פנה השלטון לשתקן, הראה לו כל חפציו, בלי להוציא אף הגה מפיו הביט בו השלטון וא"ל, אתה דומה לסחורתך שניהם דוממים, השיב השתקן כן שנינו חפצי זהב יקרים, וכן אמרו חכמינו שתיקה זהב שחק השלטון ואמר א"כ טוב לקנות מסוחר הדומה לסחורתו זהב מזהב דחה הדברן וקנה מהשתקן והרויח הרבה.

תענית דיבור עדיף מתענית

ומבואר במסכת תענית דף יא ע"ב אמר רבי ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים. וכן פסק בשו"ע או"ח סימן תקעא סעיף ב תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים, אלא אם כן כשהצבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם, ומלמדי תינוקות דינם כת"ח. וכתב המשנה ברורה סימן תקעא ס"ק ב וראיתי כתוב בספר אחד שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב

סוד השלום - חכמת השתיקה

יותר שיקבל תענית מן הדבור ממה שיקבל עליו מן האכילה כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש עי"ז, וכעין זה כתב הגר"א באגרתו שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאותיו וזהו התשובה וכו': עוד הוסיף באגרת הגר"א נוסח ב וזהו יותר מכל התעניות וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער.

אזהרת המגיד למרן הב"י

וכתב במגיד מישרים (פרשת וארא) שאמר לבית יוסף וטרם תוציא הדבר מפיו תראה אם אפשר לך זולתו אל תוציאהו מפיו, וגם אם תהיה מסופק בו אל תוציאהו מפיו, עד שיהיה מבורר לך שאתה מוכרח לאומרו.

מעשה עם החזון איש על השתיקה

בספר מעשה איש מסופר בעיר תל אביב עסקו בבניית מקוה טהרה מדרך הטבע נוצרו במהלך הבנייה הפרעות וקשיים לאין ספור במיוחד היו בעיות מימון עקב מחסור נורא בכספים, ר' יונה מרגליות זצ"ל שפעל רבות למען המקוה שטח בפני רבינו החזון"א זצ"ל את כל הקשיים הכספיים המאיימים על המשך הבנייה, וביקש ממנו שיזמין את הרב פרנקל זצ"ל ויאמר לו רק כמה מילים ובודאי הרב ישמע לו וכבר יימצא הכסף הדרוש, השיב החזון"א זצ"ל ר' יונה יודע אתה על שום מה דברי נשמעים. על שום שאינני אומר. בפעם אחרת כאשר ניסה ר' יונה זצ"ל לשדל שוב את החזון"א זצ"ל שיאמר להרב פרנקל זצ"ל רק שלוש ארבע מילים ויהא די בכך כדי לזרוז, שאלו החזון"א זצ"ל בתמיהה יודע אתה כיצד נעשית אשה לאשת איש בשלוש ארבע מילים הרי את מקודשת לי ואתה מבקש ממני לומר רק שלוש ארבע מילים.

הנהגת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל

ושמעתי בשם רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל כאשר האדם רוצה לשלוח מברק לחברו הוא בורר מילותיו כי יודע הוא שכל תיבה יש לה ערך והוצאה כספית, כמו כן צריך האדם לא להרבות בדיבור ולחשוב על כל מילה שמוציא.

מסופר עליו: לא אחת התקיימו אסיפות של גדולי ראשי הישיבות בביתו פעם באחת הסערות הציבוריות הסוערות מערכה לזהטת כנגד פריצת גדר חמורה עלו ראשי ישיבות נכבדים לבית רבינו זצ"ל ודנו בענין, השמיעו דיבורים חוצבי להבות כשעה וחצי וקיבלו החלטות, כשקמו לצאת אמר הגאון רבי יהודה עדס שליט"א בפליאה האם שמתם לב לכך שחכם בן ציון לא השמיע דעתו ולא אמר מילה במשך שעה וחצי ישב והאזין ולא פצה פיו, איך יכול אדם לשבת ורק לשמוע, הרי כולנו באנו אל ביתו להוועץ בו לשמוע את מוצא פיו והוא אינו מוציא מפיו מילה ממש גאון בשתיקה.

רמז לדבר

ואפשר לומר רמז לדבר כאשר האדם שותק זוכה לגדולה כמ"ש דוד המלך בתהלים פרק יט פסוק (ד) אין אִמֵר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם: (ה) בְּכֹל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבְקֶצֶה תִּבְּל

סוד השלום - חכמת השתיקה

מְלִיקָהּ. כאשר האדם ממעט בדיבור אין אומר וכו' זוכה שנשמע קולם וגם מתפרסם שמם לטובה בכל מקום.

מוסר השכל

עלה בידנו להשכיל ולהבין, שאמנם כוח הדיבור גדול ועצום עד מאוד ובו נשתבח האדם מיתר הנבראים, אך כל זה כאשר משתמש בו לתורה מצוות ומעשים טובים ולפרנסתו ולהטיב בדיבורו עם בן זוגו וחברו לפרגן לשבח, אבל בשאר ענייני האדם השתיקה עולה בכפליים מהדיבור כי ברוב דברים לא יחדל פשע, ולזאת כל אדם וכל זוג שבונה ביתו ברוח התורה צריך לאמץ את עצת התורה לנהוג במידת השתיקה בזמן שמתעורר ויכוח יותר לשתוק מלדבר ולדעת שהתגובה הכי חכמה זו השתיקה שבזה משיג את התוצאה ביתר שאת, וכל שכן בדיבור האסור ומזיק שמאבד כל חלקה טובה ויכול לחולל חורבן והרס בביתו בחברתו ולכלל, והחכם שמרבה בשתיקה זוכה ומצליח בחיים, וחופש הדיבור הוא מי ששולט על דיבורו לנצור לשונו, כי לאחר שדיבר כבר אין דבריו בשליטתו אלא ההפך, ולמרות שנראה שהשתקן טיפש ונראה לאדם שעלול להפסיד בשתיקתו או ימנע ממנו איזה רווח בגלל הימנעו לדבר, ידע שאינו אלא טועה ובדיוק ההיפך כאשר מדבר מפסיד בגדול ומאבד זכויות רבות, וכבר אמר שלמה המלך החכם מכל אדם בחכמתו ההפך הגמור [במשלי יז] גם אויל מחריש חכם יחשב. וכל שכן לחכם, וכמו שאמר התנא מנסיון חייו שלא מצא לגוף טוב משתיקה, ואשרי מי שזוכה לבלום פיו כי עליו עומד העולם וזוכה לאור הגנוז שאין כל בריה יכולה לשער, וזו האומנות הגדולה שמוטלת על כל אדם בימי חלדו עלי אדמות, ובזה יהיה אהוב למטה ונחמד למעלה להיות רצוי ואהוב לבריות, וישכון השלום בביתו תמיד ותשרה השכינה במעונם תמיד, ויהי רצון שנזכה שלא נחל דברנו ועל ידי זה נזכה שככל היוצא מפינו הקב"ה יעשה אמן.

*

מקורות:

1. במסכת זבחים דף פח ע"ב, וכן במסכת ערכין דף טז ע"א מעיל מכפר על לשון הרע מנין? א"ר חנינא יבא דבר שבקול ויכפר על קול הרע. עוד מבואר ת"ר מעיל וכו' שוליו כיצד? מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורין, ועושה אותן כמין רימונים וכו', ומביא **שבעים ושנים זגין שבהן שבעים ושנים עינבלין**, ותולה בהן שלשים וששה בצד זה ושלשים וששה מצד זה, רבי דוסא אומר משום רבי יהודה **שלשים וששה היו**, שמונה עשרה מצד זה ושמונה עשרה מצד זה. ופרש"י **מסכת זבחים דף פח ע"ב עינבלים**, מה שתלוי בתוכן לקשקש ותולה בו אצל הרמון [והוא] פעמון כדכתיב (שמות לט) פעמון ורמון ובתוך הרימונים דקרא לאו בתוך החלל קאמר אלא ביניהם דפעמון אחד בין שני רימונים. וכתבו **התוספות מסכת זבחים דף פח ע"ב כמחלוקת כאן כך מחלוקת במראות נגעים**, [הכוונה למספר מראות נגעים שיש] פר"ת דתלי האי בהאי דמשום דמעיל בא לכפר על לשון הרע וכן נגעים באין על לשון הרע כדאמרינן פרק יש בערכין (ערכין דף טז ע"א). וכ"כ ר"ת בספר הישר. וכ"כ **בבעל הטורים (שמות כ"ח ל"ג)** כתב שהיו ע"ב פעמונים, נגד ע"ב מראות נגעים

סוד השלום - חכמת השתיקה

(נגעים פ"א מ"ד), שהרי המעיל בא לכפר על לשון הרע, וצרעת בא בעון לשון הרע. הראת לדעת שהמעיל עשוי כנגד חטאי הלשון.

2. אמרו (ב"ר פרשה עא ח' ובתנחומא) "רחל תפסה פלך שתיקה וכו' עוד במדרש רבה (בראשית פרשה פד פסקה י) והנה קמה אלומתי וגם נצבה, היינו שיוסף זכה לגדולה בגלל זכות שתיקותה של רחל, ומפרש המדרש אלומתי" לא כהפשט הפשוט של אלומות תבואה, אלא אילמות" שתיקה. היות שיעקב מסר לה הסימנים היו בידה כל השבע שנים בתקוה שאכן היא תנשא ליעקב, ומבואר באגדת בראשית (פכ"ב) שכל אותן שבע שנים היה יעקב מבטיח לרחל עתיד הקב"ה להוציא ממני שנים עשר שבטים וכו' ובתנחומא אמרו שגם ביום האחרון הושיב לבן את רחל באפריון ככלה לפני חופתה בכדי שלא ירגיש יעקב, וראתה סבלונותיה ביד אחותה ורק לאחר החתונה הוחלפה ולמרות זאת שתקה.

3. מבואר במדרש תנחומא (מקץ פרק י) בזמן שמצאו את הגביע וחשדו בבנימין והיה שותק, היו עומדין ומחבטין לבנימין על כתפיו ואומרים לו גנבא ברא דגנבתא ביישתנו כך ביישה אמך את אבינו, ובשביל אותן המכות שהכוחו בכתפיו זכה שתשרה שכינה בין כתפיו, שנאמר (דברים לג) חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן.

4. **מבואר במסכת סוטה דף י ע"ב** א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן, בא גבריא אל וקירבן. היינו דכתיב למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם, א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת, לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל.

5. **כמ"ש באסתר פרק ב פסוק י** לא הגידה אסתר אַת עַמָּה וְאֶת מוֹלְדֹתָהּ כִּי מְרַדְּכֵי צָוָה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תִגִּיד: ואמרו חז"ל **במסכת מגילה דף יג ע"א** רבי יהודה אומר הדסה שמה, ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה, שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו'.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך ופורים שמח

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

חיצוניות

וְעִשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחֱיֶךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת (כח, ב)
לכהן הגדול, יש 'בגדי קודש'.

ותפקידם של 'בגדי הקודש' הללו - הוא 'לכבוד, ולתפארת'.

והם באמת מלאי 'כבוד' ו'תפארת'; הם בגדי מלכות אמיתיים (עי' רמב"ן).

לא רק הכהן הגדול זכה ל'בגדי קודש'; גם כהן הדיוט מצווה בהם. וה'מגבעת' שלו - היא
'לכבוד ולתפארת' (עי' פכ"ח פ"מ, ועי' העמק דבר שם).

והאמת, שגם לכל אחד מאיתנו יש 'בגדים'. והוא גם עוטה אותם. בדרך כלל.

וגם הם - 'כבוד' (עי' שבת קיג.). הבגדים שלנו, 'מכבדים' אותנו.

כולנו מבינים את זה. אנשים 'מכובדים' - חייבים להיות לבושים היטב.

וגם - להיפך: ככל שהבגדים יותר 'מינימליים', כך גם הכבוד - הוא יותר 'מינימלי'. ומי
שהוא חסר בגדים - הוא גם חסר כבוד (עי' אור חדש למהר"ל אסתר א, י).

*

חיצוני - או פנימי?

יש 'פנימיות', ויש - 'חיצוניות'.

ה'פנים' - הוא 'פנימי'. לא 'מתגלה'. נסתר. זהו ה'תוכן', שאינו 'נראה' לעין.

לעומתו, ה'חיצון' - הוא 'נראה'. מגולה. העין 'תופסת' אותו.

יש 'כלי', ויש בו 'תוכן' רעיוני; את ה'כלי' - אתה 'תופס' בעין. את ה'תוכן' - לא.

כך זה בגשמיות. וגם - ברוחניות:

יש חלקים - ש'עין השכל' תופסת. שיש להם הגדרה ברורה. שאפשר לבטא אותם במילים.

ויש חלקים, שלא נתפסים ב'שכל'. לפעמים זו 'אובנתא דליבא', שקשה להגדיר אותה.
אין לזה 'ביטוי' - ב'מילים'; היינו - ביטוי 'חיצוני'. משהו ש'מתבטא'.

ומכאן, ל'צורת אדם'.

יש 'גוף' - יש 'נשמה'.

וב'מערכת' זו, הנשמה - היא ה'פנים'. והגוף, הוא ה'חיצון'.

הנשמה, מכוסה. היא 'אינה נראית' לעין. היא ב'חדרי חדרים' (עי' ברכות י.). ולפי הסדר

האמור, הגוף - אמור להיות חיצוני.

במציאות, גם הגוף - פנימי. הוא 'מכוסה', בבגדים. לפעמים זו אפילו מצוה דאורייתא, 'בגדי קודש'.

ולכאורה - מה שורש הענין. מדוע כולנו מבינים, שאת ה'גוף' החיצוני - צריך לכסות, לעשות אותו 'פנימי' יותר. מדוע הגוף אינו יכול להישאר 'חיצוני' לגמרי.

נכון, שב'דעת' שלנו - זה לא 'נתפס'. אדם חסר בגדים - יראה מוזר בעינינו. השאלה היא - מדוע זה כך. מה זה אומר לנו, שה'חיצוני' - צריך להיות אף הוא, מכוסה. פנימי.

*

כבוד - כיסוי

נאמר בתורה - 'ולא תתורו אחרי עיניכם'.

- העין, היא 'סרסור' - של חטא.

גם האוזן שלנו, עלולה לשמוע דברים אסורים. וודאי - שהם אסורים. לגמרי. אבל משום מה, האוזן - אינה נחשבת ל'סרסור'. גם לא שאר החושים.

ה'חוש' הזה, של ה'עין', הוא מאוד מטעה. כשאדם משתמש בעין, הוא רואה - בבת אחת - תמונה שלמה.

- ה'חוויה' - 'ראיתי הכל'. זהו. לא חסר לי שום חלק ב'תמונה'.

בשכל - הוא אולי מבין שחסרים לו פרטים; אבל ה'חוויה' היא - שהכל ברור. אין משהו 'נסתר'.

האוזן, וגם שאר החושים, אינם 'חווים' תמונה שלמה. כל מילה - אינה 'יחידה' לכשעצמה. אתה צריך משפט שלם, כדי להבין משהו. כשמילה אחת נשמעת - המילה השנייה עדיין איננה כאן; ברור לי, שאין לי תמונה שלמה.

נמשיך הלאה. המושג של 'כבוד'.

'כבוד' - הוא הסתרה. צניעות. כשה'עין' - אינה רואה את כל התמונה.

בדיוק להיפך - מהעולם ה'חיצוני', בו הכל חייב להיות - 'חיצוני'.

האדם המכובד ביותר - או זה שחושבים שהוא כזה - הוא גם המפורסם ביותר. ה'חיצוני' ביותר.

אין כמעט דבר 'נסתר' אצלו. כל תנועה שלו - מתועדת. כל מילה - מוקלטת. אפילו שפת הגוף והבעות הפנים - נתונים לפרשנות רחבה.

זה איננו כבוד אמיתי.

האדם המכובד ביותר אצלנו, הוא הכהן הגדול. וה'עבודה' שלו, היא - פנימית. בקודש, ובקודש הקדשים.

חיצוניות

ואפילו ה'בגדים' שלו - פנימיים. הלא ההלכה היא - שאין ללבוש בגדי כהונה ב'מדינה'.
ב'חוץ'. מקומם הוא רק - בבית המקדש. גם אם 'ניתנו ליהנות בהן' - עדיין זה רק ב'פנים'
בלבד (עי' יומא סט:).

אז ככה:

העין - רואה תמונה שלמה. כך היא 'חושבת'.

וראיה זו, מביאה לידי - חוסר כבוד. כי הכבוד, הוא דוקא - הצניעות. ה'כיסוי'.

*

לרצות משהו שאינו קיים

לכולנו יש 'רצונות'.

'רצונות' זו הגדרה יותר נוחה, מאשר 'תאוות'. אז נמשיך עם ה'רצונות'.

עלינו לדעת:

כשאנחנו 'רוצים' משהו - כדי 'ליהנות' ממנו - אז אנחנו לא באמת רוצים אותו.

- אנחנו רוצים משהו - שאינו קיים במציאות!

- ככה זה!

רגע. נא לא להזדעק. ננסה להסביר.

אדם קונה רכב חדש. מה'מודל' העדכני ביותר. 'הצעקה האחרונה'.

אם המטרה שלו היא ליהנות מה'דגם', מהנוחות, מה'מפרט הטכני' העשיר - אז מהר
מאוד הוא יימאס בעיניו. הוא יהיה 'חייב' להשיג בדחיפות את המודל העוד יותר חדש.

- ומדוע?

כי 'יש לו מנה - רוצה מאתים'.

דהיינו:

את מה ש'יש' לך - אתה כבר לא 'רוצה'. התאווה היא תמיד - למה ש'אין'. למשהו שאינו
'קיים'.

עובדה, שלאחר שהוא משיג את ה'מאתים' - הוא רוצה ארבע מאות.

ולכאורה, הלא המאתים האלו, גם כשהם היו 'שם', וגם כשהם כעת 'כאן' - זה ממש
אותו ה'חפצא'. לא השתנה בהם כלום, חוץ מ'בעלות'.

- אז מה הוא באמת רצה?

הוא רצה משהו, שהוא 'חשב' - שיש 'שם'. במאתים. וזה לא היה שם, לאכזבתו. כעת,
נראה לו ש'זה' נמצא - בארבע מאות. בטח שם 'מונחת' התאווה שלו. זה יהיה ה'מנוחה'
וה'נחלה'.

- גם שם 'זה' לא יהיה. כולנו יודעים.

אולי זה יהיה לרגעים. כל עוד הוא לא 'מכיר' את זה, או כל עוד הוא לא 'עיכל' - שזה שלו. כל עוד ה'שייכות' בינו לבין ה'מאתים' לא מובנת מאליה. ה'בלתי מוכר' - יוצר 'ריגוש'. דמיון של השגת הנאה. האושר - הוא תמיד 'שם'. כל מה ש'כאן', כבר לא מביא שום אושר. - ואפילו שזה אותו הדבר ממש! נמצא - ששום דבר שנמצא 'שם', אינו הדבר שרציתי בו באמת. - אז זה נכון. אנחנו תמיד רוצים - משהו שאינו קיים במציאות.

*

יש לו עולם - רוצה שני עולמות

וכך, כל מה ש'גלוי' - הוא מעצם טבעו, 'חסר'. כל מה שאתה כבר 'מכיר' - זה 'לא זה'. אפשר ללמוד את זה מאותו מלך אדיר - אלכסנדר מוקדון (עי' נתיבות עולם למהר"ל, נתיב העושר פ"ב ד"ה האדם אשר). הוא כבש - את כל העולם. - את כל העולם!! אפילו נשיא ארצות הברית דהיום לא זכה לכבוד הזה. גם לא לחצי ממנו. - יש משהו יותר מזה?? כנראה שבעולם שלנו - לא. אז מסתבר, ש'כל העולם' - זה ה'חסר' הכי גדול שיש. - חסר אדיר! בגודל של כל העולם! כי כעת - הוא רוצה עוד שני 'עולמות' כאלו. הלא הרצון הוא תמיד - למשהו 'כפול' ממה שיש לך. על הדרך של מנה, מאתים, ארבע מאות. כל עוד הוא לא כבש את המדינה ה'זו' - אז היא 'מסעירה' את רוחו; אולי זה שם. אולי זה זה. בטח כשאני אכבוש אותה - אני אהיה מאושר. והוא כובש. ומכיר. ויודע. זה הופך מ'שם' - ממשהו נכסף - ל'יש לו'. למשהו 'גלוי'. ואז ה'סערה' - שוככת. והוא רוצה - עוד. ועוד. האדם הרגיל, אינו מודע כל כך לעצמו. ולכן הוא ממשיך לנסות. ולהשתדל. ולהתאמץ. ולרדוף - אחר הרוח החמקמקה. אחר האושר הנמלט.

חיצוניות

והאמת היא - ש'אין אדם מת, וחצי תאוותו בידו'. אפילו לא חצי. אם 'נעצור' לרגע, סוג של 'מת', נגלה את זה. ואפשר - ואולי גם כדאי - 'לביים' את זה גם באמצע החיים. לנסות לעצור, לחפש מה רציתי - ומה קיבלתי.

כמה שתשיג עוד - זה יהיה יותר ויותר 'רע'. יותר ויותר 'חסר'.

- כי אין דרך אמיתית להשיג את התאוה שלנו!!

פשוט אין. חבל לנסות.

*

משהו מגן עדן

אז מה הפיתרון?

הלא אני רוצה! את זה, ואת זה. וגם את זה.

ונראה לי שכל ה'זה' האלו - יספקו אותי, יביאו לי את האושר.

- מה ניתן לעשות עם כל הרצונות הללו?

אולי נתבונן מה היה עם אותו אלכסנדר מוקדון. לאחר שהוא כבר היה מלך - על העולם כולו.

איכשהו, הוא הגיע - לשערי גן עדן (עי' תמיד לב:). הוא גם העז להקיש על השערים הללו. רצה להיכנס. לא פתחו לו, כמובן. 'זה השער לה', צדיקים יבואו בו'. רק צדיקים.

בסופו של דבר, הוא הצליח 'חלקית'. נתנו לו 'משהו' מגן עדן:

- גולגולת.

משום מה, הוא החליט לבדוק את משקלה של הגולגולת הזו.

והיא היתה - כבדה. מאוד כבדה. אלכסנדר הביא את כל כספו וזהבו, כנראה שזה היה הרבה יותר ממה שאנחנו מסוגלים לדמיין, ושקל כנגד הגולגולת.

- והיא היתה כבדה יותר מהכל!

בהוראת חכמי ישראל, הוא כיסה את ה'עינים' של הגולגולת הזו - בעפר.

- ואז היא היתה קלה מאוד.

מה קרה כאן.

ה'עין' - 'רוצה', את כל מה שהיא רואה.

- כך היא חושבת לפחות. נראה לה - שזה 'הכל', והיא אכן רוצה - את הכל.

אבל זה לא הכל. זה לא כלום. כל התאוות - לא נמצאות ב'כל מה שהיא רואה'. הם לעולם לא יהיו שם.

- הלא אין מציאות אמיתית של מילוי תאוה!

ולכן - כל הכסף והזהב שבעולם, לא יעזרו לה. ברגע שזה יהיה 'יש לו מנה' - אז היא כבר לא תרצה את זה.

אז מצאנו פיתרון:

- לכסות את ה'עין' - ב'עפר'.

שיהיה 'כיסוי', כנגד מה שהעין רואה.

שנבין - שאנחנו לא רואים את הכל. שתמיד יש כאן משהו 'נסתר'.

וכנראה, שה'כיסוי' הזה - הוא 'משהו' מגן עדן.

*

העומק שבכיסוי

אלכסנדר מוקדון הנ"ל, זכה לראות את בגדי ה'כבוד ותפארת'.

הכותים, הסיתו אותו - להחריב את בית המקדש. הוא כבר היה בדרך, כששמעון הצדיק יצא אליו - כשהוא לבוש בבגדי הקודש (עי' יומא סט., ועי' רמב"ן עה"ת כאן).

וכשהוא ראה את שמעון הצדיק - הוא הגיב באופן מוזר: הוא ירד מעל סוסו, והשתחוה. והיה לו גם הסבר לזה:

- 'דמות דיוקנו של זה - מנצחת לפני בבית מלחמתי'.

דיוקן זה, של שמעון הצדיק, כשהוא לבוש ב'כבוד' וב'תפארת' - מנצח לפניו.

שמעון, היה מוכרח - 'עת לעשות לה' (עי' יומא שם) - 'לגלות' את הפנים הזה, את בגדי הכהונה.

אל מול - אלכסנדר מוקדון. זה שכל כולו היה - 'עין'; זה שהיה כל כך חסר - כמו כל העולם שהוא כבש; זה שהיה זקוק לסוג של 'עפר' שיכסה על ה'עין' שלו - כדי שהוא יוכל להיות קצת 'רגוע'.

יתכן לבאר.

בגד, הוא במהותו - כיסוי.

והוא מכסה על ה'גוף' - על ה'חיצון'.

אם ה'חיצון' יהיה מגולה לגמרי, אז ה'עין' תחשוב - שהיא ראתה הכל. שהכל 'מונח' לפניו. שאין 'עוד משהו' מאחור.

- שאין כאן 'פנימיות' - בכלל!

וכך - היא תרצה. ותרצה עוד. ותתאוה. ותשאף. ותרדוף. ותשיג. ותתאכזב. ותרצה עוד. וחוזר חלילה. עד - שהיא תיהפך בעצמה ל'גולגולת' כזו.

אז גם החיצון, צריך להיות - מכוסה.

חיצוניות

העין צריכה להבין - אני לא רואה את הכל. יש כאן משהו 'מוסתר'. יש כאן 'פנימיות' - שאינה נראית ל'עין'.

ואם האדם יודע להפנים את המסר - אז הוא ממשיך להסביר לעצמו: זה לעולם לא ייראה לעין. תמיד יהיה כאן - 'עוד'.

וה'עוד' הזה - אינו ה'גשמי'. לעולם לא.

זה משהו פנימי. 'שמים'. תמיד יהיה - 'שם' ('שמים', זו המילה 'שם' - בלשון רבים).

ואני מנסה להשיג את ה'שם' הזה. מה הפנימיות כאן. מה 'מונח' כאן. מה 'כתוב' כאן.

וככל שאכסה את העינים, ואשתדל להשיג את הפנימיות של כל דבר - אני פחות ופחות אסבול מה'חוזר חלילה' הנ"ל.

וכך, שמעון הצדיק 'יצא' - עם ה'כיסוי'. הוא יצא, כי כנראה שאלכסנדר אינו מסוגל לראות את מה ש'בפנים'. הוא יותר מידי 'גוי'.

אז מה שמבטא את ה'פנימיות' של כל הבריאה, היינו - את קוב"ה ושכינתיה (עי' רמב"ן הנ"ל), ב'עת לעשות לה' - 'יצא' החוצה. 'נראה' לפני אלכסנדר.

ואז הוא גילה - שיש 'פנים'. שיש 'תוכן פנימי' - בכל הנצחונות שלו. בכל הכיבושים שלו. לא הכל 'גלוי'. יש כאן חלק 'פנימי', שהוא לעולם לא יוכל לתפוס.

ואז הוא השתחווה. זה 'הכניע' את ה'גוי' שבו.

*

אישור מהסביבה

הנסיון 'להרשים' את הסביבה, אף הוא - מאותה ה'משפחה'.

כשהאדם מתחיל לחוש את האכזבה הצורבת, ממה שהוא כל כך עמל להשיג - אז הוא מנסה לקבל 'אישור' מהסביבה - שזה באמת כן 'משהו'.

בדרך כלל זה קורה ב'מידי'. עוד לפני האכזבה הנ"ל. סוג של 'להקדים רפואה למכה'.

אחשוורוש למשל. הוא היה מאוד - 'חיצוני'. מאוד בעל 'עין'.

ה'בלי בגדים', 'כיכב' אצלו. גם במציאות. מלכתו עצמה, המרשעת, התחילה עם זה עוד קודם. נשות ישראל. כידוע (עי' מגילה יב:).

והוא רצה - לגלות. להתפאר ב'חיצון' שלו.

וכשרצונו לא התמלא - אז הוא 'שבר את הכלים', לגמרי. אם זה לא 'מרשים' אחרים - אז זה לא שווה מאומה.

אז במקום 'להתרחב' עוד ועוד 'החוצה', כדאי לנו - להעמיק פנימה. את כל ה'היתר' שלנו, ננסה להבין. להעמיק. מה 'מונח' כאן. מה העומק.

כך נוכל 'לרדת' לשורש האמיתי של כל דבר.

- 'לרדת'. לא 'להבין'.

כי אף פעם לא נבין 'לגמרי'. תמיד נגיע לעמקים חדשים, ותמיד גם נגלה - שיש עוד. שהעומק האמיתי, הוא בלתי 'מושג' לשכל אנושי. וכך תמיד יישאר משהו 'נסתר'. משהו שאינו 'גלוי לעין'. נראה, שזה יכול למלאות את הצורך שלנו ל'עוד ועוד'.

*

'עומק' במקום 'רוחב'

ובאמת, העומק של הבריאה כולה - זה 'כבוד, ו'תפארת'.

- קודשא בריך הוא, ושכינתיה.

וכמו שהבהרנו פעמים רבות.

השכינה - בתוכנו. בקרבנו. חלק מאיתנו. היא ה'מלכות', של המלך העליון - קודשא בריך הוא.

וידוע לנו, שכאשר טוב לנו - טוב לה. וכשאדם מצטער, היא אומרת 'קלני מראשי'.

ידוע לנו גם, שכשעם ישראל היה בכבודו, בארצו, בימי מלכותו האדירה של שלמה המלך - אז היינו 'אוכלים ושותים ושמחים' (מלכים א ד, כ).

- וזה היה הכבוד של השכינה הקדושה!

שוב, כי היא - בקרבנו. וכשטוב לי - טוב לה. כמובן, בגדרים הנכונים; אחרת נחטיא את המטרה (עי' מס"י פי"ג).

וזה תמיד - בלתי מובן. אחרי כל ההסברים, אנחנו לא מבינים מאומה. 'קוב"ה', 'שכינה', אלו מושגים גבוהים מאיתנו. שוב - גם לאחר כל מה שאנו מנסים לבאר.

ומי שחושב שהוא מבין - עלול 'להגשים' חלילה.

כך זה תמיד נשאר בגדר - 'נסתר'.

ויתכן, שהתפקיד האמיתי של ה'משיכה' הזו שלנו, למה שאינו קיים במציאות - היא לנסות להעמיק, להבין יותר, להשיג יותר - את ה'פנימיות' של הדברים.

ושם - תמיד יישאר משהו 'נסתר'. תמיד.

- כך הרדיפה הזו, תבוא על סיפוקה.

אז במקום להתאמץ להשיג עוד 'רוחב' - כדאי לנו להשקיע בלהשיג 'עומק'. במקום לרדוף אחר ה'מאתים', או אחר ה'אישור' על ה'מנה' - כדאי לנו לנסות לרדת לעומקה של סוגיא. לנסות להבין מה יש 'מאחורי' ה'גילויים' הללו. 'מתחת' לאותו רובד 'חיצוני'.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בשיטת הרמב"ם ז"ל מה הם האורים ותומים

וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹם וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ה' וְנָשָׂא
אֶהְרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לְבוֹ לִפְנֵי ה' תָּמִיד (כח, ל)

להלן נצטט לשונו של רבינו הרגוצ'ובער זצ"ל [בתוספת ציטוטי המקורות] בביאור שיטת הרמב"ם מה הם האורים ותומים.

"ובאמת מה זה אורים ותומים לא נתברר, ורבינו [הרמב"ם ז"ל] ס"ל בהל' בית הבחירה [פ"ד ה"א, ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש. ולא היו נשאלין בהן שנאמר (עזרא ב-סג) (נחמיה ז-סה) "עד עמוד כהן לאורים ותומים" ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמנה בגדים לכהן גדול כדי שלא יהא מחוסר בגדים] ובהל' כהמ"ק [פ"י ה"י, עשו בבית שני אורים ותומים כדי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן]. דזה הוי ג"כ חלק מהבגדים. ומה זה. וע"ש בהשגות [א"א והלא אורים ותומים ורוח הקדש שני דברים הם מן החמשה שחסרו בבית שני ולדבריו אינו אלא אחד וחסור בגדים שאמר אינו כלום שאינו מחשבון הבגדים]. ולא ר"ל כמ"ש המפרשים [כס"מ]. ועי' יומא דכ"א ע"ב [אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים] ושם ד"ה ע"ב מייתי קרא דזה מעכב [רב משרשיא אמר (ויקרא ח-לה) ושמרתם את משמרת ה' עכובא רב אשי אמר (ויקרא ח-לה) כי כן צויתי עכובא]. וע"כ דזה עוד דבר לא מחושן ואפוד ממש. ורש"י ז"ל כתב דהוי שם המפורש.

אך באמת נראה דר"ל מה שנכתב שם האבות בהחושן כמבו' ביומא שם [דף ע"ג ע"ב, אמר רב שמואל בר יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם] ובדברי רבינו בהל' כלי המקדש [פ"ט ה"ז, וכותב בתחלה למעלה מראובן אברהם יצחק ויעקב וכותב למטה מבנימין שבטי יה כדי שיהיו כל האותיות מצויות שם] וכן שבטי ישורון [יומא שם, והא לא כתיב טי"ת אמר רב אחא בר יעקב שבטי ישורון כתיב שם]. ובגירסת רבינו כתוב שבטי עם שם בן ב' אותיות. וכן משמע בתוספ' חלה פ"א [ה"ט, אמר להם לבוש שלבש בו אבא וציץ שנתן בין עיניו אם לא אלמד בו לכל מורה הוראות] דמבואר שם שנשבע בציץ ובלבוש שלבש אבא. ובשלמא בציץ הוי גדר שבועה משום השם אבל בלבוש מה זה, (ועיין במה שכתב רבינו [הרמב"ם] בסוף הלכות שבועות). וע"כ ר"ל כשיטת רבינו דמשום דחושן דכתיב בו ג"כ שם. והני אם נחסרו מן החושן מאי דזה מבו' בתוספ' דמנחות פ"ו דאפילו אות א' מעכב, אך זה רק שמות השבטים המבואר בתורה, ועי' ר"ה דכ"ו ע"א. אבל הני כיון דרק לצורך שאלה

באורים ותומים, וא"כ בבית שני דלא היו משיבין מכל מקום כתב רבינו שזה מעכב". [מקור:
צ"פ מהדו"ת עמו' 134 וע"ע צ"פ יומא דף ע"ג ע"א]

*

רשע עמלק - כפירה בהשגחה, עד דורו של משיח

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (דברים כה, יז)

ענין רשע עמלק מבאר רבינו הרוגוצ'בער זצ"ל בכמה מקומות, ומביא מהרמב"ם ז"ל (מו"נ ח"א פ"ט) שעמלק היה הכופר הראשון. והיינו כשראה את קריעת ים סוף [עיין במכילתא בשלח א' שי"א שעמלק הוא הגיד לפרעה כי ברח העם] וראו אז הכל הנהגת הש"י איך שלא נצרך לטבע כלל. ומהות כפירתו היא כפירה בהשגחה כשיטת אריסטו ימש"ו. ולכן כשיש רפיון אצל ישראל באמונה בהשגחה עליונה, בא עמלק. כדרשינן במדרש (הובא בתוס' קידושין דף ל"ג ע"ב ד"ה ואימא כו') דעל עוון המשקלות שבפרשה הסמוכה בא עמלק והיינו דכתיב (משלי יא) מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו. וסמוך ליה בא זדון ויבא קלון. כלומר שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק.

דענינו של עון המשקלות הוא חסרון באמונה בהשגחת השי"ת שיקבל אדם המגיע לו וכדברי המ"מ (גניבה פ"ז הי"ב): וענין זה המאמר שהשוקל במדה חסירה הוא כעובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה. ופרוש המאמר ההוא שהוא כופר בהשגחה וסובר שהיא כלה בגלגל הירח, ולא בארץ הנקראת על צד ההשאלה הדום רגלי השם כמו שאמר (ישעיה ס"ו) והארץ הדום רגלי, וכן הוא הכופר במצוה הזו. ויציאת מצרים היו בה מופתים מחודשים והם מורים על החדוש ועל ההשגחה, ובוה יתקיימו צוויי התורה ואזהרותיה ובלתי כן יתבטלו כולן כו'. וכענינו של גנב דאיתא בסנהדרין דף קי"ג ע"ב, כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם כו'. מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי. (ע"ע צ"פ מהדו"ת דף כ"ב טור א'). ובבבא קמא דף ע"ט ע"ב איתא, שאלו תלמידיך את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזולן, אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו, כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר וכו' (וע"ש בצ"פ). וכן לגבי חנופה כתבו תוס' בסוטה דף מ"א ע"ב ד"ה אותו וכו'. וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחברו מחמת יראתו מפניו, ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה.

וביאר רבינו שזו כונת המכילתא (פרשת עמלק פ"ב) מדור דור כו' ר' אליעזר אומר מדורו של משיח שהם ג' דורות שנא' (תהילים ע"ב) ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. דהפירוש הוא דעד אז יתרבו ר"ל הכופרים בהשגחה. ועל פי הא דאיתא בסוטה דף מ"ט ע"ב. בעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו' פני הדור כפני הכלב כו'. והיינו שהגם שכלב מכיר את קונו כמבואר בהוריות דף י"ג ע"א, שאלו תלמידיך את רבי אלעזר מפני מה הכלב מכיר את קונו וחתול אינו מכיר את קונו כו'. מ"מ כופר בו כיון שהוא חצוף (ראה זוהר ח"ג דף

קנ"ט. שמות רבה פ' מ"ב אות ט'. אמר רב יקים ג' חצופים הם, חצוף בחיה כלב). ולזה אין תיקון. [מקורות: עה"ת סו"פ בשלח שו"ת צ"פ החדשות ח"א קונטר' מתנו"ע מכתב י' וח"ב סימן ל"ז מכתבים מכת' י"ג י"ד (ע"ש דמרדכי היה להיפך מזה) ט"ו, וע"ע צ"פ יומא דף פ"ו ע"א]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

יקרה היא מפנינים

וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֻּד וּמַעֲלֵל וּכְתָנֶת תְּשֻׁבָּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵיט וְעֵשׂוּ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ
לְאַהֲרֹן אֶחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֵנוּ לְיָ (כח ד)

סיפורו של הגר

“ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד ומעיל וגו’” (פרק כח פס’ ד). ובגמ’ (שבת לא א) מסופר על גוי ששמע מלמד תינוקות המקריא פסוק זה, ושאלו אותו גוי מהו פשרו של הפסוק וביאר לו שבגדים אלו הם בעבור הכהן הגדול. הלך אותו נכרי לפני שמאי וביקשו “גיירני על מנת שתשימני כהן גדול” ושמאי דחפו באמת הבנין שבידו. וכשבא לפני הלל עם בקשה זו, קיבלו הלל אלא שהקדים לו שקודם שיקבל את הכהונה הגדולה יש לו ללמוד ולהחכים בדברי התורה. וכשלמד הגר את הכתוב “והזר הקרב יומת” (במדבר א נא) ביאר לו הלל שפסוק זה עוסק אפילו בדוד המלך שפסול הוא לכהונה, ומכך הסיק אותו גר שאף הוא אינו ראוי לאיצטלא זו, יעויין שם עוד.

תמיהות על בקשתו של הגר ותשובתם של חכמי ישראל

וסיפור זה תמוה מתחילתו עד סופו. ראשית, מניין לאותו גר ההעזה לבוא ולהתגייר על מנת שיהיה לראש וראשון בעם ישראל, הלא דומה הוא לנתין זר המתקבל במדינה ושואף הוא לאלתר למלוך עליה, שלשוטה יחשב האיש ההוא. עוד העיר המהרש”א מניין לו לשמאי אמת בניין שעימה הוא דחף את אותו הגר. עוד קשה, היאך הותר להלל לשקר לאותו הגר ולגנוב את דעתו. עוד קשה שמבואר בגמ’ (יבמות כד ב) שלא קיבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, משום שבתקופות אלו עם ישראל היו בגדולה, וחוששים שמא הגרים מתגיירים לשם גדולה זו ולא לשם שמים. וכיון שכך צריך ביאור, היאך קבלו הלל לאותו גר על מנת שיקבל שררה. ועוד שמבואר בגמ’ (שם מז א) שיש לדחות את הגרים הבאים להסתפח לישראל, והיאך נהג הלל להיפך שעוד הטעה אותו בשביל לגיירו.

יסוד הרמב”ם - כל אדם יכול להגיע להיות ‘עבד ה’ כמשה

והנראה בזה, שכתב הרמב”ם (הל’ תשובה ה ב) “אל יעבור במחשבתך שהקב”ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע, אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם”, ותמהו על הרמב”ם שהרי התורה מעידה “ולא קם נביא עוד בישראל כמשה” (דברים לד י), והיינו שאין אפשרות להגיע להשגתו של משה, וביאר בזה רבי אלחנן וסרמן (קובץ מאמרים ואגרות ח”א עמ’ נו) שמצינו בכתוב (יהושע א א) שמשה רבינו נקרא בתואר “עבד ה’”, וגדר “עבד” פירש הרד”ק שם שאין לו קנין עצמי, שיד עבד כיד רבו, ומה שקנה עבד קנה רבו, ובזה נתגדל משה רבינו שניצל את כל כוחותיו קודם רק לה’ יתברך ולא השתמש בהם לשום צורך אחר, והמידה הזאת של ניצול הכוחות

יקרה היא מפנינים

והכישרונות של האדם לעבודת ה' נדרשת מכל אדם, אמנם אף אחר מיצוי הכוחות לעבודת ה' אין באפשרות האדם להגיע להשגותיו של משה, אולם דומה הוא למשה רבנו בייחוד הכוחות לעבודת ה'.

ביאור הסיפור לפי זה

ועל פי זה נראה לומר, שלא חשב אותו גר שראוי הוא בהתגיירותו להיות כהן גדול בעם ישראל, ובוודאי השכיל להבין שלא בנקל ממנים אדם לתפקיד כה גדול וק"ו לא אדם שזה עתה בא מרחוק. אלא כוונתו הייתה שלא יקבעו את מקומו בקרן זוית וידחו אותו מהסתפח תחת כנפי השכינה בגלל עברו כגוי, אלא שיתייחסו אליו כפי דרגתו שלו מבלי לבחון מאין הוא בא, ואם יהיה ראוי לכך יתמנה הוא אפילו לכהן גדול. וזו הייתה עומק שאלתו "גיירני על מנת שתשימני כהן גדול" כלומר האם יש מעכב בעדי לאחר שאתגייר להיות אפילו ככהן גדול, שמתקדש ומתדבק בשכינה על ידי הבגדים (יעויין זבחים יז ב), ואף הוא - במידה ויהיה ראוי לכך - יוכל לזכות במעלה זו.

וכששמע שמאי שאלתו זו דחפו באמת הבניין, ומבאר המהר"ל (ד"ה דחפו) שאין הכוונה לאמת בניין ממשית, אלא הכוונה למידתו של שמאי שהיה קפדן, ונראה להוסיף על דבריו שכפי שבנין נבנה שורות שורות, וכשהראשונה מתקשה ועומדת חזק וישרו אותה באמת הבנין לעשותה ראויה לקבל שורה שניה, אז מוסיפים עליה שורה שניה וכן הלאה, כך רמוז לו שמאי שרק לאחר כמה דורות שיזדככו ויתנתקו מעברו של הגוי ויהיו שלמים וישרים במידותיהם, או אז יהיה אפשרות לשייכו לגדולים שבעם ישראל, אולם עתה אין הוא שייך לכך.

אולם הלל שראה את גודל תשוקתו להידבק בשכינה [יעויין בתוס' (יבמות כד ב ד"ה לא) שהלל עמד על כך שכוונתו בגרותו לשם שמים] הסכים עם בקשתו, ולא היה בכך משום הטעיה, לפי שעיקר בקשתו של הגר לא הייתה לשמש בפועל ככהן גדול, אלא שיתנו לו מקום לפי מאמציו שלו בלא התייחסות מאין הוא בא, ולכך הסכים הלל וגיירו, כי אכן "ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ" (הוריות יג א). ולכן בשעה שהגיעו לפסוק "והזר הקרב יומת" המחיש לו זאת הלל באמרו "אפילו דוד המלך" ועומק כוונתו הייתה, שמי לנו כדוד המלך שמיצה את כל כוחותיו לעבודת ה' עד שזכה להיות היחיד שיש לו כביכול כיסא סמוך לקב"ה (חגיגה יד א), ובכל זאת אינו משמש בפועל ככהן גדול, ומכך אנו למדים שיש תפקידים מסוימים שאינם תלויים רק בקומה הרוחנית אלא שייכים לשורש הנשמה, אולם אין זה מגרע מהאדם להידבק בשכינה ושיהיה ראוי הוא במעלתו להיות ככהן גדול, וכדברי הגמ' (הוריות יג א) על הלומד תורה "יקרה היא מפנינים (משלי ג טו) [שגדולה מעלת חכמת התורה יותר] מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כי מכבדי אכבד

וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶר וּמַעֲיֵל וּכְתָנֶת תְּשֻׁבֵץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֵנוּ לִי (כח, ד)

הנה התכלית והמטרה דהבגדים הוא לכבוד הקדוש ברוך הוא, ולא בשביל כבוד הכהן הגדול בעצמו, וזהו הלשון לְכַהֵנוּ לִי. והיינו לי לשמי כנודע. ואף שכתוב לעיל מיניה, וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכַבֹּד וּלְתַפְאֶרֶת. אין הכוונה לכבוד ולתפארת אהרן בעצמו, כי אם לכבוד קונו הקדוש ברוך הוא, שכל מה שברא לא ברא אלא לכבודו.

ולכן אנו מקוננים ביום כיפור על הבגדי כהונה שנאבדו מאתנו בעווננו, והיינו לא על מה שנאבד הכבוד מהכהנים, אלא מה שיש מיעוט כבוד שמים של הכהנים בעבודתם שחסרנו, שבזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, כמבואר בסנהדרין דפ"ג ע"ב ובזבחים די"ז ע"ב, ועל זה בלבד אנו מקוננים.

אמנם הנכרי במסכת שבת דל"א ע"א, לא הביין כן, וע"כ בא לשמאי הזקן ואמר לו גיירני ע"מ שתשימני כהן גדול, כי חשב, מדוע הגר לא יוכל להיות כהן גדול, להתכבד ולהתפאר, ומדוע ישנה הפליה, לא מוצדקת למראית עיניו. ושמאי דחפו באמת הבנין, כי לא הביין אותו נכרי, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא לעול, ואין הכהנים דורשין כבוד יקר וגדולה לעצמם, כי אם עושים באימה וביראה רצון קונם. ואמנם גם הלל הזקן הסכים לזה, אלא שמצא דרך לחנך אותו נכרי טרם שנתגייר, ולימד אותו דקרא דוהזר הקרב יומת נאמר אפילו על מלך ישראל, כי אין תכלית הבגדים לכבוד האדם המכובד אלא לכבוד מלך הכבוד השם צבקות שמו.

והנה להמבינים יש בזה עומק נוסף, שבאמת כל אחד ואחד מבני ישראל באשר הוא, יש לו חלק ושייכות בכבוד שמים היוצא מבית המקדש ומבגדי הכהונה, ומעבודת הכהנים וכל הכרוך בזה, עד קודש הקדשים ממש. אלא שבזמן שהכהן הגדול החלק שלו מתבטא בכך שהוא לובש בגדי כהונה, תפקיד הישראל לעומת זאת, הוא לכבד את בית המקדש על ידי שאינו לובש את בגדי הכהונה, ועל ידי שמירת המצוה דוהזר הקרב יומת. ולכשתימצי, זו הכניסה שלנו - ישראל עם קדושים - שאינם כהנים - לבית המקדש... שכך ודווקא כך, אנו מכבדים את בית המקדש בדרכינו, ועל זה גופא אנו מקבלים שכר, ומי יימר איזו מצוה גדולה יותר, ואיזה שכר גדול מחבירו, הוזה או זה, או שניהם כאחד טובים. ומשנה מפורשת היא, בריש פרק שני דאבות, והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאי אתה יודע מתן שכרן של מצוות.

והנה ביומא דף ע"א ע"ב, תנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והווי אזלי כולי עלמא בתריה, כיון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול, אמר להן ייתון בני עממין לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן, ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן.

הנה מתחילה היו הציבור הולכין ומלווין את הכהן הגדול שזכה לעשות שליחות כלל ישראל, בקדש הקדשים. אמנם כאשר ראו כל העם את שמעיה ואבטליון, שני גדולי ישראל, עזבו מללות את הכהן הגדול מאחיו, והלכו אחר שמעיה ואבטליון. ואז כאשר באו שמעיה ואבטליון לאפטורי מיניה דכהן גדול, ופירש רש"י, ליטול רשות ממנו, ולפרוש לצד ביתן, אמר להם הכהן גדול, ייתון בני עממין לשלם, ופירש שם רש"י, לשון גנאי הוא, לפי שבאו מבני בניו של סנחריב, כדאמרינן במסכת גיטין (נו, ב), ועל זה השיבוהו גדולי ישראל להכהן הגדול לאמר, ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן, ופירש רש"י, רודפי שלום, ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן, ופירש רש"י, שהוניתנו אונאת דברים, ואמר מר (בבא מציעא נח, ב) לא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה) באונאת דברים הכתוב מדבר, אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. עד כאן הסוגיא שם. והנה למדנו מכאן, שיתכן שבני עממיא, כלומר גרים עושין מעשה אהרן הכהן יותר מהכהן הגדול, וזהו מה שכל העם ראו, ולכן שבקוהו להכהן גדול ואזלו אחר שמעיה ואבטליון, וזה גם מה שלימדו שמעיה ואבטליון את הכהן גדול שבימיהם.

ולפי זה יש לבאר גם המעשה דהלל הזקן עם אותו נכרי. והיינו שהלל הזקן שהיה תלמידם של שמעיה ואבטליון כנודע, ראה שבאמת אותו גר נתכוין לשם שמים, ורצה להתגייר באופן שיוכל להגיע לדרגה הרוחנית הגבוהה ביותר שבעם ישראל, ולכן אמר גיירני על מנת שתשימני כהן גדול, ולמדו הלל הזקן מה שהוא למד מרביתו, שגם בתור גר צדק בלא מעלת הכהונה, הוא יוכל להגיע להדרגה הרוחנית הגבוהה ביותר שבעם ישראל.

ושורש הענין בזה, שזהו סוד יראת שמים, דיראת שמים היא גם המפתח אל הדלת החיצונית וגם הדרך להיכנס אל החצר הפנימית, שהבא לטהר מסייעין אותו, והבא ליטהר, הוא אותו אחד שבא אל המלך במטרה להיכנס אל החצר הפנימית, ואזי מסייעין אותו, וזהו גם כן המפתח החיצון, ודו"ק.

והנה יראת שמים הוא ההרגש הפנימי בכל מצוה ומצוה, וההרגש הפנימי הוא ההערכה לכל מצוה ומצוה, ואם אין להאדם הרגש, הרי אין לו ההערכה, וההערכה נובעת מהכרה הפנימית של עבודת השם וכבוד שמים, וזה מביא האדם לדרגות הגבוהות ביותר, אמנם בלא הכרה פנימית חסר לו גם המפתח החיצון, ובהי עייל ודו"ק.

ונמצא לפי"ז שמי שהוא עובד השם באמת ובתמים, ומתרחק מלהיכנס לבית המקדש, כי התורה אסרה עליו, יכול להגיע בזה גופא לדרגות רוחניות, לא פחות ולפעמים אף יותר, מהכהן הגדול שנכנס לפני ולפנים. והכל נמדד במדת היראת שמים שמתלווה לכל מצוה ומצוה. עד כדי כך, שנוכל לומר שאצל אדם זה הקדש הקדשים שלו הוא האיסור להיכנס

לבית המקדש, ובזה זוכה להגיע לשלימות הרוחנית שיתכן לו לאדם שיזכה עלי אדמות. ואף שנראה לנו שהוא בחוץ אבל הוא בפנים, כי הבית המקדש שלו הוא באותו מקום שהוא נמצא, ומי שצוה לבני אהרן להיכנס לבית המקדש הוא ציוה גם כן למי שאינו מבני אהרן שלא להיכנס שם, ומי שמשלם שכר להכהן הגדול על כניסתו הוא משלם השכר למי שאינו כהן על אי כניסתו. שהרי כשם שמקבלין שכר על הדרישה כך מקבלין שכר על הפרישה.

והנה ע"י ההערכה הוא מגיע לשיא הדרגות העליונות וזהו החצר הפנימית, וע"כ יכול להתקשר עם בית המקדש ע"י זהירות במצות והזר הקרב יומת, אבל לולא זאת אפילו הי' לובש בגדי כהונה, עדיין אין לו שייכות לכבוד שמים, שהלא אחשוורוש ג"כ לבש בגדי כהונה, אבל זה היה לכבוד עצמו כמובן, וראה מה עלתה בידו, ונמצא שהלל הורה לאותו נכרי את הדרך כיצד הוא אחר גירותו יוכל להגיע לדרגה של כהן גדול, והוא ע"י לימוד תכסיסי מלכות, מאן מלכי רבנן, ודו"ק והבן עומק תורתנו הקדושה והטהורה, שכל אחד מאתנו בכל דרגה שהיא ובכל מצב שהוא, יכול וצריך לומר, בשבילי נברא העולם...

*

קודשא בריך הוא אורייתא וישראל חד הוא

ידוע שבפרשת תצוה לא מוזכר שמו של משה רבינו ע"ה, בזמן שבכל פרשה בתורה, מפרשת שמות - בה מסופר מלידת משה - מוזכר שמו. והוא משום שאחר חטא העגל אמר משה רבינו, **מחני נא מספרך אשר כתבת**. כמו דאיתא במדרש. ועי' בעל הטורים ריש פרשת תצוה, דעת זקנים מבעלי התוספות פרשת כי תשא, ובספר חנוכת התורה פרשת תצוה.

והנה יתכן לומר דאף שלא הוזכר שמו בפרשה זו, מ"מ בדווקא כאן רואים את גודל מעלתו של משה רבינו, שהרי לאורך כל הפרשה הקב"ה מדבר ופונה אל משה רבינו בלשון נוכח, **ואתה תצוה, ואתה תדבר, ואתה הקרב וכו'**. והיינו שאף שלא הוזכר במפורש שמו של משה רבינו ע"ה, אין זה משום שלא מדובר עליו בפרשה זו, שהרי אדרבה כל הפרשה כולה היא מספרת מה שהקדוש ברוך הוא מדבר אל משה רבינו. וגדולה מזו כתב באברבנאל בתחילת פרשת תרומה, שכל ציוויי המשכן באו בדבור אחד בלבד, והוא אומרו: **"וידבר יי' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה"** (כה, ב). ותחת אותו הדבור באו כמה מצות ואזהרות מכל המלאכה והכלים, ויוכללו בו כל סדר **"ויקחו לי תרומה"** וכל סדר **"ואתה תצוה"**, כי לא נאמר עוד **"וידבר יי' אל משה לאמר"** עד תחלת פרשת **"כי תשא"**. עכ"ד. והרי שבעצם העובדא שלא הוזכר שמו של משה רבינו יש בזה תוספת מעלה למשה רבינו, והיינו שיש כאן בעצם גילוי של הדביקות של משה רבינו ע"ה עם הקב"ה, שבודאי כאשר הקב"ה פונה אליו בלשון **ואתה, ואתה, כמה דביקות יש כאן, אין לשער**. ובפרט שכל זה הוא המשך של ה"וידבר יי' אל משה לאמר" דמעיקרא.

והנה יתכן לפרש שלכל זה זכה משה רבינו עליו השלום, בגלל מסירות נפשו עבור עם ישראל, שהי' מוכן ששמו ימחה מספר התורה. ולכן דווקא בפרשה זו שנמחה שמו על פי בקשתו, זכה לגילוי של גודל מעלתו, שכל הפרשה היא דיבור של הקדוש ברוך הוא אליו.

והיינו שכאשר משה רבינו ע"ה התחבר אל עם ישראל במסירות נפש במה שאמר **מחני נא**, זכה להתחבר עם הקב"ה. דקב"ה אורייתא וישראל חד הוא. ודו"ק.

והנה כתיב בפרשת קדושים, **ואהבת לרעך כמוך - אני ד'**, ויתכן לבאר כך, דעל ידי אהבת ישראל הוא נדבק כביכול בקודשא בריך הוא. ועוד יבואר בזה, אשר בדוקא על ידי **משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים**, שמקיימים **ביום הפורים**, זוכין בההוא יומא גופא לדרגת **קימו וקבלו** - שהוא **קבלת התורה באהבה**, ועל כן זכו ישראל שבאותו דור **שקימו למעלה מה שקבלו למטה**, ועל ידי **וקבל היהודים** - כאיש אחד בלב אחד, היתה ליהודים אורה - זו תורה, ושמחה וששון ויקר, והיתה **לד' המלוכה**... והנה העולם עומד על שלושה דברים - תורה עבודה וגמילות חסדים, - כנגד קודשא בריך הוא אורייתא וישראל דחד אינון. ועל כן נקוה - והיה ד' **למלך על כל הארץ**, ומלאה הארץ דעה את ד' **כמים לים מכסים**, והאלילים כליל יחלופו.

והנה מצינו שלא הוזכר בכל מגילת אסתר שמו של הקדוש ברוך הוא, אמנם כל המגילה תוכנה וענינה הוא סיפור מעשה השם - בגילוי - כי נורא הוא, ומשום הכי אין צריך להזכיר בפירוש את השם, מפעם לפעם, שהרי הכל מעשה השם הוא בלא יוצא מן הכלל, והוא על דרך הנ"ל ודו"ק. ובמיוחד הדבר ברור כאשר נמחה עמלק, שאז הרי האמונה וההכרה ברורה בלא שום ספק (בגימטריא עמלק). והרי השם שלם והכיסא שלם, ואין קץ מגולה מזה. **כי בחר השם בציון אוה למושב לו**, כי יעקב בחר לו קה ישראל לסגולתו. והמשכילים יבינו, והמבינים ישכילו ויגילו, וישישו כעל כל הון, כי הדברים מאירים ושמייחין מצד עצמם. ובא לציון גואל במהרה דידן אמן.

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק

כיצד זוכים לבית המקדש בתוך בגלות?!

הכיסופים של כל יהודי - להיות בבית המקדש, הבית שהשכינה שורה בו, בית מלא אורה, מקום חן וזיו העולם, להתענג על ה' ולהנות מזיו אורו.

באנו בזאת לגלות אוצר נפלא: כי גם היום קיים בית המקדש, אלא שהוא בהסתר שבתוך ההסתר, ומי שזוכה לזה יראה מאורות ויתענג על ה' ויזכה לאור שבעת הימים.

*

בפרשתנו כתוב:

"ושכנתי בתוך בני ישראל, והייתי להם לאלקים. וידעו כי אני יהוה אלהיהם, אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם, אני יהוה אלהיהם" (כט, מה-מו).

השם יתברך אמר למשה: אשכון בתוך בני ישראל למען ידעו כי אני ה' המוציא אותם מארץ מצרים לשכון בתוכם - שירגישו שה' שוכן עמם.

הקשה האור החיים הקדוש: מדוע חזר הכתוב ואמר בסוף "אני ה' אלקיהם", הרי כבר הזכיר ענין זה למעלה?

*

ומבאר האור החיים הקדוש, וזה לשונו:

"טעם שכפל לומר כן פעם ב', אולי שנתכוון לרבות אפילו בזמן שאין שכינתו בתוכנו, הוא ה' אלקינו ולו אנחנו".

המשכן בא להודיע לאדם כי ה' עמו לבוא להכרה ל"וידעו כי אני הוי"ה אלקיהם". לטעם זה חזר הכתוב ואמר: "אני הוי"ה אלקיהם", להורות כי בכל מצב גם כשאין בית המקדש 'הוא ה' אלקינו ולו אנחנו'.

בית המקדש היה אמצעי כיצד לגלות את מציאות השראת השיכנה לבני ישראל, אך באמת הקשר והחיבור בין בני ישראל לבין אבינו שבשמים הוא חיבור נצחי! חיבור תמידי! כמו שכתוב: השוכן עמם בתוך טומאתם".

זהו מה שאמרו חז"ל: 'ושכנתי בתוכם - בתוך כל אחד ואחד'. כי בית במקדש האמתי הוא בלב כל יהודי, שם בוער אש! ומשם עליו להרגיש באור ה' ולהרגיש בנועם הקרבנות ושירת הללוים, בתשובה מאהבה שהיה מנמס הלבבות - בתענוג ודביקות בבורא כל עולמים.

האור הגדול של בית המקדש עדין קיים, אף שאינו קיים בפועל.

כתב הספורנו: 'זשכנתי בתוך בני ישראל - לקבל עבודתם ברצון, ולשמוע את תפילתם'.
בית המקדש לב ישראל, המקום בו כל יהודי שפך את ליבו לפני ה', אף החוטא הגדול
ביותר - שם זכה לחדש החיבור והקשר עם הבורא כל עולמים.
'לקבל עבודתם ברצון ולשמוע תפילתם' - שייך אף בימינו בבית המקדש שבכל לב יהודי,
כך זוכה לעשות בית להשם יתברך, אף בימי חורבן בית המקדש.
יהודים יקרים!

בואו ונתחזק! עלינו להכיר כי השם יתברך שורה בכל לב יהודי, אף בגלות ובהסתר הגדול
ביותר עדין שכינה בתוכנו.

'משנכנס אד"ר מרבין בשמחה' - כאשר האדם מכניס בקרבו את הידיעה כי אלופו של
עולם בקרבו, אז מתרבה השמחה והאור בליבו.

על ידי התדבקות באור ה', זוכים לחיות בחיי אור, ולתשובה מאהבה, ולקבלת התורה
מאהבה, ואין נופלים לשאול תחתיות כי השכינה עמו לנצח!

כך מוחים את קליפת המן עמלק המכניס בנו ספיקות 'היש ה' בקרבנו אם אין'. וזוכים
לחיות חיי גאולה וישועה.

לתגובות: a0504151688@gmail.com

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

הכר את עצמך! דע את מעלותיך!

וּאִתָּה תִּצְנֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׂמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (כו, כ)
בפסוק זה טמון מסר נסתר - אך חיוני לכל אחד באשר הוא: אל תחשוב שאין אצלך שמן זך! הוא קיים אצלך! הוא אתך! עליך רק למצוא אותו!!!

בספר אהל משה (עמוד קס"ב. ברוקלין ניו יורק תשס"ז) מובא שהמשגיח הנודע של ישיבת מיר, רבי ירוחם לייבוויץ, אמר: עבירה גדולה היא שאדם אינו מכיר בחסרונותיו, אולם עבירה גדולה היא עוד יותר - שאינו יודע את מעלותיו!!!

ושם בהערה 44 מוסיף: בפתקא קטנה של הסבא מקלם זצ"ל, מצאו כתוב: אדם היודע כי בדיבור אחד שלו מתהפכות מדינות, אינו צריך ללמוד מוסר על שמירת פיו ולשונו!

ומוסיף בשם הרבי רבי בונים מפרשיסחא: לכל אחד צריך שיהיו שני כיסים. בכיס אחד עליו להחזיק את הפסוק "בצלם אלקים עשה את האדם". ובכיס השני את הפסוק "ואנכי עפר ואפר".

כאשר מבקשים ממנו לפעול גדולות ונצורות, ובעיניו נראה התפקיד קשה מידי, יעמיד לנגד עיניו את הפסוק "בצלם אלקים עשה את האדם"!!! יתבונן ויתחזק ויראה שהוא יכול לקחת על עצמו את הדברים ולעשותם.

לעומת זאת כאשר פוגעים בו, לא יתגאה ולא יחוש לנקום אלא יעמיד לנגד עיניו את הפסוק "ואנכי עפר ואפר".

[וסיים רבי בונים: המציאות מורה אדם נוהג להיפך: כאשר פוגעים בו הוא מיד מזדעק; הרי אני נבראתי בצלם אלוקים!!! וכאשר מבקשים ממנו לפעול ולהרבות חיילים למען ה' ותורתו, הוא נסוג בטענת אנכי עפר ואפר...]

בהמשך הספר אהל משה (עמוד תתק"ח) כותב: בס' צדקת הצדיק (לר' צדוק הכהן מלובלין, אות קנ"ד) כתב וז"ל: "כשם שצריך אדם להאמין בהשי"ת, כך צריך אדם להאמין בעצמו".

ומוסיף: שמעתי בשם הרב יצחק הוטנר, בעל ה'פחד יצחק', שהיה אומר בזו הלשון: היום אין יצר האומר לעבוד עבודה זרה, אבל יש יצר מינות אחר, שאנשים אינם מאמינים בעצמם!

בספר משנת רבי אהרן (רבי אהרן קוטלר, ח"א עמ' קנ"ז) כותב: וחייב אדם להתבונן ולהכיר החשיבות הגדולה שיש בו בעצמותו, ובכח שמתהווה בו בפועל עם הכרתו בחשיבות זו, ... וזהו גורם גדול ועיקרי לתיקון המעשים יותר מכל, שהרי מצד הכרת

חשיבותו לעולם יחשוב בדעתו האם פעולה זו ראויה והגונה לו, ויימנע מכל מעשה ומכל התנהגות שאינה לפי מעלתו וחשיבותו, שהרי "בנים אתם לה' אלקיכם!"

*

סח הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א:

סיפר הרה"ח רבי מענדל פוטרפאס זצ"ל, מעשה שהיה לו עד בעצמו בעת היותו חבוב בבית האסורים שברוסיה, בטרם נחרץ משפטו לגלות לסיביר.

שם בין חומות הכלא היו סדרים וחוקים שונים, ונאסר על האסירים בתוקף להכניס 'קלפים' אל בית הסוהר. משחק הקלפים היה נפוץ ברחבי רוסיה והביא אנשים רבים להפסדים גדולים, כששיחקו על סכומי כסף גדולים. וביותר היה מצוי משחק זה בבתי הסוהר, שם היו האסירים המשוועממים מעבירים את זמנם לריק במשחקי הקלפים, ומתחייבים על סכומים שאין בידם לשלם. בעקבות משחקים אלו נוצרו מלחמות קשות בתוככי הכלא, כשהמרוויחים רודפים את הנושים להסדיר את חובותיהם, ומשכך הוחלט לאסור לגמרי את משחק הקלפים בבית הסוהר.

וברוסיה כמו ברוסיה, מרגע שהתקבל החוק ונכנס לספר החוקים, תיכף יצאו קלגסי הכלא לאכוף את החוק בנאמנות, השומרים סובבו תדיר בין האסירים כדי לוודא שהחוק מיושם ככתבו וכלשונו, ואוי לו למי שיימצא בתאו 'משחק קלפים' תמים.

ברם, מספר רבי מענדל, אצלנו בכלא נמצא בשופי משחק הקלפים האהוב על האסירים, לאחר שהצליחו להערים על השוטרים והקצינים ולהבריח פנימה את המשחק הנחשק, והרחק מעינם הבוחנת של השומרים היו ממשיכים במשחק הקלפים כפי שהורגלו תדיר.

אך לא לעולם חוסן, וכעבור תקופה מסוימת נודע הדבר במפקדה הראשית שבדרך לא דרך הוברח 'משחק קלפים' שלם אל הכלא כשהאסירים מצפצפים על החוק ומבלים שעות במשחק האסור.

כששמעו זאת מפקדי הכלא חרה אפם מאוד על השוטרים שומרי בית הסוהר שאינם עושים את מלאכתם נאמנה, ואינם אוכפים את החוק, ויצאה הפקודה לגלות מיידית היכן מסתתר משחק הקלפים שבבית הסוהר, ולחקור היטב כיצד הוכנס פנימה. הנאשמים היו צפויים כמובן לעונשים כבדים וחמורים. השוטרים האחראים על סדרי בית הכלא שהתייראו ממכתבי פיטורים מידיים, החליטו לעקוב ולבלוש היטב כדי למצוא את הקלפים בכל מחיר, הם הפתיעו את האסירים בביקורי פתע, ואף התקינו חורים מיוחדים להצצה מבחוץ אל תוככי התאים כדי לגלות את תעלומת הקלפים הנעלמים!

למרבה הפלא, מספר רבי מענדל, גם השמירה ההדוקה הזאת לא הצליחה להפחיד את האסירים פורעי החוק, השוטרים בשלהם והאסירים בשלהם... המשחק בקלפים המשיך כהרגלו, כשהשוטרים המיומנים מעלים חרס בידם. התעלומה היתה גדולה, כיצד מצליחים אותם אסירים להערים שוב ושוב על השומרים, כשבכל פעם שנכנסים בחרי אף בפתאומיות בחיפוש נואש אחר הקלפים, הם נעלמים כמי שבלעה אותם האדמה.

בראותם כי כן, החליטו מפקדי הכלא להעמיד באותם חורים נסתרים שוטרי חרש צמודים אל החור כל העת ברצף ללא ההפסקה, כדי שברגע שיראו את משחק הקלפים עולה על שולחנם של האסירים יפרצו מיידית פנימה לתפוס אותם על חם... ואכן הועמדו שוטרים במשמרות כשעינם צמודה במעקב נחוש אל תוך הכלא, כשהם עומדים דרוכים לקפוץ היישר פנימה, מיד כשיתגלו הקלפים על השולחן.

אולם, הפלא ופלא, במלחמה הזאת שבין האסירים לשוטרים דוקא ידם של האסירים גברה... הקלפים המשיכו לעלות על שולחנם בכבוד, כשהם ממשיכים במשחקיהם כמימים ימימה, ובכל פעם שפרצו השוטרים בפתאומיות פנימה, תוך רגע אחד נעלמו הקלפים ואינם... כעסם של השוטרים חמורי הסבר התגבר שבעתיים, כשתיכף כראות השוטר דרך החור שהאסירים משחקים בקלפים ניתנה האות והשומר זינק פנימה לתפוס את הקלפים. אך האסירים פשוט צחקו וגיחכו עליהם כשהשומר מחפש בכל פינה ופינה, הופך את כל השולחנות, ומחפש בדקדוק ובעיון בתוך כל הכיסים של בגדי האסירים, ובכל מקום שרק ניתן להחביא, ואף על פי כן המטמון לא נמצא...

בראותי כל זאת מן הצד, מספר ר' מענדל, גברה פליאתי לגילוי הסוד הכמוס המסעיר את כל אלפי האסירים ומאות השוטרים, כיצד יתכן שעם כל החיפושים הנחרצים אחר הקלפים רגע לאחר שנראו בבירור על השולחן הם נעלמים כהרף עין? והנה באחד הימים יצרתי קשר טוב עם אחד מחבורת משחקי הקלפים שבכלא, שסמך עלי ועל נאמנותי וגילה לי את הסוד הגדול.

דע לך, המתיק האיש את סודו באוזני, שיש בינינו כאן בבית הסוהר 'כייס' מומחה בשליפת ארנקים וגניבות מתוך כיסים ללא שהנגב מרגיש בכלום... הכייס העלום דגן יושב על מקומו דרוך ומוכן לכל ביקורת פתע של פריצת השומר פנימה, תיכף ומיד עם כניסת השומר תוחב הכייס את הקלפים אל כיס מעילו של השומר עצמו... וכך עורך לו השומר עם עוזריו חיפושים קשים ודקדקניים אחר הקלפים בכל חור ובכל מקום ואף בכל בגדי האסירים, כשאינו מעלה על דעתו שהקלפים המבוקשים כל כך עומדים מן המוכן תחת ידו בכיס שלו עצמו! בטרם צאת השומר החוצה, מתקרב אליו בלא משים ה'כייס' האומן שולף כלאחר יד את הקלפים בחזרה החוצה, וכך מיד עם צאת השומר נפרשים הקלפים שוב על השולחן, לסבב משחק נוסף.

המוסר השכל שלמדתי מזה המעשה, סיים רבי מענדל את שיחתו הנוקבת, שפעמים רבות נמצא האוצר שהנך מחפש ודורש אחריו כל כך, בתוך הכיס שלך בעצמך... עליך רק לגלות ולהאיר את הנקודה הפנימית, חלק אלקי ממעל, השוכן וקיים בקרבך מאז ומעולם, שיזריח אורו בלבבך ובנפשך, וממילא תמצא ותגלה את מי שאמר והיה העולם, על דרך שמעיד בנו הכתוב לאמר (דברים ל, יא-יד): "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך וגו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו". (טיב הקהילה)

דברים הללו השמיע כ"ק אדמו"ר האחרון מאלכסנדר זצוקללה"ה הי"ד בשנות הזעם,
במחנה ההשמדה:

להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צב, ג). לכאורה יש לדקדק על הלשון
'ואמונתך' בלילות, כי היה מן הראוי שיאמר להגיד בבוקר חסדך 'ואמונתינו' בלילות, שהרי
האמונה היא עבודתם ומעלתם של ישראל, שהמה מחזקים עצמם באמונה שלימה ופשוטה
אף הזמן החשכות והצרות.

אלא יש לומר דבאמת הקב"ה הוא ג"כ מאמין כביכול, שהוא מאמין בגודל ועוצם כחם
של ישראל כמה צרות ויסורים הם יכולים לסבול ועם כל זה לעמוד בנסיון ולא לאבד ח"ו
את התקוה והבטחון בו יתברך, כי היינו לעג וקלס בגוים נחשבנו כצאן לטבח יובל להרוג
ולאבד ולמכה ולחרפה ובכל זאת שמך לא שכחנו.

וזהו להגיד בבוקר חסדך 'ואמונתך בלילות', היינו לספר גודל האמונה האיתנה שהקב"ה
מאמין כביכול בעוצם כוחו וגבורתו של כל אחד ואחד מישראל, כמה שהם יכולים לסבול
'בלילות', בעת תוקף הצרות והחשכות, ובכל זאת להשאר נאמנים לה' ולתורתו.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

מחביבות ישראל הקב"ה מיהר את בנית המשכן

וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְשַׁכְנֵי בְּתוֹכְכֶם וְגו' (כט, מה-מו)

פסוקים אלו שמגיעים בסיום מעשה המשכן, מבטאים את המטרה המרכזית של כל הבנין הגדול הזה: כדי שהקב"ה יוכל לשכון בתוך עם ישראל. וכמו שכתוב בתחילת פרשת תרומה- ועשו לי מקדש, ושכני בתוכם. וכאן הוסיפה התורה לומר, שזה אחד מהרווחים שהיו מיציאת מצרים, שהקב"ה שוכן בתוכם (רש"י ע"פ גור אריה) ובאבן עזרא הוסיף שזה כביכול רצון ה', שיהיה לו מקום בתוכם להשרות את שכינתו בעולם, וזוהי מטרת היציאה (ע"פ הרמב"ן)

ובפשטות השראת השכינה היתה בתוך ישראל מבחינה גאוגרפית, שכל ישראל חנו מסביב למשכן ושכינתו בתוכם, וזהו המצב האידאלי של עם ישראל כשבמרכזו נמצא בית ה'.

אך עומק הענין כמ"ש במלבי"ם (כאן ובריש פרשת תרומה) שהשראת השכינה צריכה להיות בליבו של כל אחד ואחד, וכידוע מאמר חז"ל: ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד.

והנה בכתובות ס"ב: מבואר שבשירת הים כתוב בתחילה תביאמו ותיטעמו בא"י, ואח"כ מקדש ה' כוננו ידיך. כלומר שרק לאחר שיכנסו לא"י יבנו את בית המקדש. אך לבסוף בגלל החביבות של עם ישראל, הקב"ה בונה את המשכן כבר במדבר. והקשה המהרש"א, שלכאורה בנין המשכן במדבר היה בגלל חטא העגל, שהרי אם לא היו חוטאים ומשה רבינו היה יורד מן ההר בי"ז בתמוז עם הלוחות, היו נכנסים מיד לארץ ישראל ושם היו בונים את ביהמ"ק.

אבל עכשיו כשחטאו בעגל והתעכבו (וכעבירה גוררת עבירה חטאו במרגלים ונדדו ארבעים שנה במדבר), הוצרכו לבנות המשכן מיד במקומם, וא"כ הקדמת בניית המשכן לא היתה בגלל חביבות, אלא בגלל החטא.

ואפ"ל שלפני חטא העגל כשנעקר יצה"ר מליבם, והיו לומדים ולא משכחים, היה ליבם טהור ומלא ברצונות טהורים לדעת את התורה הקדושה, ולקיים רצון ה', והיצה"ר היה צריך לבוא מבחוץ ולהטעותם כאילו משה מת והמלאכים ערכו לו לזיה, א"כ ליבם היה קודש קודשים, וזהו 'ושכנתי בתוכם בתוך כל אחד ואחד' בצורה מושלמת, והמקדש היה נצרך רק לקיבוצם ואיחודם וגילוי מושלם לעיני העולם.

וא"כ בקבלת הלוחות שהיתה אמורה להיות בי"ז בתמוז, היה ליבם אמור להתמלא בקדושה, ולהיות מרכבה לשכינה, ומצב זה בעצמו הוא כבר בבחינת 'נישואין' לפי שישראל

דבקים בהקב"ה לגמרי, וא"כ אין שום צורך דחוף במשכן, ואפשר לחכות לא"י כדי לבנותו, כיוון שכל אחד הוא בדביקות גמורה בבחינת 'נישואין'.

אבל מאחר שחטאו, ושוב חדרה לתוכם טומאת היצר, וליבם שוב מלא בדעת טוב ורע, וכל הרצונות החומרניים והרגשות התאווניים התבססו בלב עוד יותר מהרצון להידבק בה', א"כ אין השראת השכינה בלב, וצריך את המשכן במרכז המחנה, בכדי שהשראת השכינה הגדולה תשפיע ללבו של כל אחד מבני ישראל, ותכניס לשם את השראת השכינה הפרטית שלו. וא"כ מחביבותם לא רצה הקב"ה לחכות עד כניסתם לא"י, וציוה לבנות מיד את המשכן כדי שנגיע לדביקות בה' בבחינת נישואין. ולכן בשיר השירים דימו את מתן תורה לקידושין ויום חנוכת המשכן לנישואין, כי במצבינו עתה רק ע"י המשכן יש ביכולתינו להגיע למצב של ושכנתי בתוך כל אחד ואחד.

יתן ה' שנזכה לחזות במהרה בשובו לציון ברחמים, ושם נעבדנו ביראה- בלב נקי- כימי עולם וכשנים קדמוניות.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

**אבנו של בנימין נקראת 'יש-פה' שיש לו פה ושותק, ונרמז
בזה שהשומר פיו זוכה לפרנסה טובה ונוחל ש"י עולמות**

וְהַטּוֹר הַרְבִּיעִי תְּרִישׁ וְשֵׁהם וְיִשְׁפָּה (כח, כ)

א] מובא במדרש רבה (אסתר פ"ו סימן י"ב), וז"ל: "אין אסתר מגדת מולדתה", מלמד שתפשה שתיקה בעצמה, כרחל זקנתה שתפשה פלך שתיקה, עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה. רחל תפשה פלך שתיקה, ראתה סבלונותיה ביד אחותה ושתקה. בנימין בנה תפש בשתיקה, תדע שאבנו שהיתה בחשן היתה ישפה, לומר יודע היה במכירת יוסף ושותק, "ישפה" - יש פה ושותק, עכ"ל.

ב] והנה 'חפץ חיים' בספרו 'שמירת הלשון' (ח"ב פרק ט'), כתב שהמדבר לשון הרע מאבד חס ושלום פרנסתו, ומדה טובה מרובה בפרנסה בריוח, למי שכן נזהר בשמירת פיו. עיי"ש שהביא מספר 'הקנה', שכתב וז"ל: ראה והבן שכל המוציא לשון הרע מפיו נידון בצרעת. ומסיים שם בסוף דבריו, שמי שאינו נעשה מצורע נידון בעניות, ושקולה העניות כצרעת, והרי הוא עני הנמסר בידי אדם, עיי"ש. וכתב על זה ה'חפץ חיים': ובאמת לפלא הוא בעיני, שטבע בני האדם לחפש סגולות וברכות מאנשים גדולים להצלחה על פרנסה, ומה יועילו להם כל הסגולות והברכות, אם חס ושלום הוא מורגל בזה החטא של לשון הרע ורכילות, הרי יש על זה ארור מפורש בתורה, "ארור מכה רעהו בסתר" שהוא קאי על לשון הרע כמו שפירש"י... ואם היו שומעים לדברי, הייתי מיועץ להם יותר שישמרו עצמם בזהירות יתירה מזה החטא... שאז בודאי יתברכו נכסיהם יותר מכל הסגולות, עכ"ל בקיצור עיי"ש.

וכתב בספר 'אמרי יעקב' (פ' תצוה, עמ' קל"ח) שלפי דברי המדרש הנ"ל ד'ישפה' מורה על שמירת הפה. יש לרמוז ענין זה בטוב טעם, ד'ישפה' [395] עולה בגימטריא מדוייקת 'פרנסה'. לרמז לנו שאם 'יש לו פה ושותק' ואינו מדבר לשון הרע, אזי יהיה לו פרנסה טובה בריוח, עכ"ד.

ג] עוד יתכן לומר, שבא לרמז שהשומר פיו ולשונו זוכה ונוחל ש"י עולמות. וזה נרמז בתיבת "ישפה" יש-פה שהשומר פה - יש עולמות ינחל. וכפי שכתבו רבותינו (עיי' פרי צדיק' להגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל [ויקרא, לחג הפסח], ועוד) בביאור המשנה

כא ומהיכן ידע? כתב ב'עץ יוסף' על המדרש רבה פרשת ויגש (בראשית פרשה צד סימן ח'), וז"ל: 'שחיפו עליו דברים' - אבל הוא ידע ברוח הקודש שאחיו מכרוהו. א"נ דיצחק גילה לו שיוסף חי, עכ"ל.
כב להרה"ג יעקב מאיר שפיטצר שליט"א.

בסוף מסכת עוקצין: עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שי עולמות שנאמר (משלי ח, כא) "להנחיל לאוהבי יש", שלשון 'לכל צדיק וצדיק' היינו שומר הברית שהוא נקרא צדיק (זוהר ח"ב כג, א) והוא זוכה לש"י עולמות. וידוע מספר יצירה (א, ג) שברית הלשון מקבילה לברית המעור, והנשמר בלשונו שלא לדבר לשון הרע ממילא הוא נשמר בקדושתו ונקרא צדיק^{כג}.

ובזה נבין מה שהסמיכה המשנה שם (בסוף עוקצין) מאמר רבי שמעון בן חלפתא 'לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום', דאחר שהוא 'צדיק' השומר פיו לשונו מלדבר לשון הרע, ממילא ראוי הוא להיות 'כלי מחזיק ברכה לישראל' ולהרבות השלום. [שוב ראיתי בספר 'שיר חדש' (פ' תצוה) להגה"צ רבי דב הכהן קוק שליט"א שג"כ רמז בקצרה בתיבת "ישפה" שהשומר פיו נקרא צדיק ונוחל ש"י עולמות, עיי"ש].

*

עשיית המעיל היתה רק מצבע תכלת - מפני שמכפר על לשון הרע, וע"י ההתבוננות בתכלת ננצל מלשון הרע

ועשית את מעיל האפור כליל תכלת (כח, לא)

א] כתב האלשיך הקדוש (כח, לא), וז"ל: "ועשית את מעיל האפור כליל תכלת". על פי הרמז ינתן טעם אל בלתי היות במעיל רק תכלת לבדו. והוא, כי הנה השומר פיו ולשונו, את כל גופו הוא מקדש ומיפה בעדי עדיים. וזהו אומרו "ועשית את מעיל האפור", כי המעיל המכסה כללות הגוף יהיה אפור ועדי במה שיהיה מציאותו שהוא מיוחס אל הדיבור כליל תכלת, כי יהיה כל דבורך כלול דברים שהתכלת רמז אליהם שהם דברים אלהיים, שהתכלת דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ולא בדברי חול. והוא מאמר התנא (אבות א, יז): שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכל המרבה דברים מביא חטא, עכ"ל. - ואחר שהאריך לבאר ולהוכיח שגם בלימוד תורה ראוי לקצר דבריו, וכפי מה שאמרו 'כל המרבה דברים מביא חטא' שהוא גם בדברי תורה, וגם אמרו (פסחים ג, ב) לעולם ילמד אדם את תלמידיו דרך קצרה, ועוד הוזהיר התנא (אבות א, יא) חכמים הוזהרו בדבריכם וכו' פן ישתו התלמידים. - כי באריכות דברים יש מקום ליאחו. סיים וז"ל: הנה כי בזולת תורה ומצות אין טוב משתיקה. כי שיחה בטלה שוחה עמוקה ודרך רעה, כל דורך בה לא ידע שלום. והוא רמז הרומז באומרו "ועשית את מעיל האפור כליל תכלת" כמדובר, עכ"ל.

ב] וב'כלי יקר', כתב בזה וז"ל: "ועשית את מעיל האפור כליל תכלת". לפי שהמעיל מכפר על לשון הרע על כן היה כולו תכלת כי תכלת דומה לים ועל ידי התכלת יסתכל בים וממנו

^{כג} כפי שכתבו הרבה מרבתינו (עיי'ן 'ראשית חכמה' שער הקדושה (פרק י"א, ו), וב'אוהב ישראל' מאפטא על פרשת השבוע (כח, לא). ואולי לכן אמר 'לכל צדיק וצדיק' אחד כנגד ברית הלשון ואחד כנגד ברית המעור.

יראה וכן יעשה, כי בים נאמר (איוב לח, י - יא) "ואשבור עליו חוקי ואשים בריח ודלתיים", ואומר "עד פה תבוא ולא תוסיף וגו'". וכך נתן הקדוש ברוך הוא אל הלשון חומה ובריח כמו שאמרו חז"ל (ערכין טו, ב) ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר ו"מה יתן ומה יוסיף לך שמירה לשון רמיה", כי יצא לחוץ ידבר ישלח חץ שחוט לשונו לכל ארבע רוחות העולם ויעבור בריח ודלתיים, והיה מן הראוי שילמד האדם מן הים אשר אינו עובר דלתיים ובריח ואינו פורץ גדרו, וזהו **טעם התכלת שדומה לים** (עיי' סוטה יז, א) **כי בהסתכלו בתכלת יהיה נזכר אל הים שדומה לו בצבע וממילא יתבונן אז במעשה הים וממנו יראה וכן יעשה**, עכ"ל.

ג] והחיד"א בספרו 'דברים אחדים' (דרוש כח - לשבת זכור), הוסיף וז"ל: אפשר לרמוז באופן זה, "ועשית את מעיל האפוד", המתיחס אל הדיבור, "כליל תכלת", לרמוז "מות וחיים ביד לשון", וכליל מלשון "אהבת כלולותיך" שהוא עילוי היופי. ו"תכלת" כמשמעו, **לשון תכלית**, כי הנה שתיים הנה קוראות הלשון, או כליל, שיעלה ביופי אל פני האדון ה', בשמרו ברית הלשון, ואם פוגם, תכלת, כי כלתו היא, עכ"ל.

ועוד הוסיף בזה וז"ל: **ולזה היה "כלו תכלת" שהוא דין**, ואמרו רבותינו ז"ל במנחות פרק התכלת (מג, ב) תניא, היה רמ"א, מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לספיר, וספיר דומה לכסא הכבוד. ואפשר שרמוז בזה, יען, כי מצות ציצית לזכור המצות לעשות, לכן ייחד התכלת למצוה זו, שם רמוז, שהתכלת דומה לים, ויזכור, שהעולם הזה הבל הבלים, והרי הוא כלו עומד בים דיש שאון גלים וסכנה גדולה. וכבר דימו בזה הקדוש האדם לאניה בלב ים, ברמוז פסוקי יונה, עיי"ש. וים דומה לרקיע, לזכור כי נשמתו הנה באה מן השמים, וכן נשמה גי' השמים, ויחוס על נשמתו להשלימה. גם רקיע גימטריא ש"פ, רמוז, דשף מדוכתיה, ובאה הנשמה לעולם הזה. והיא דומה לספיר, מרגניתא דלית בה טימי, חלק אלוה ממעל. ודומה לכסא הכבוד, רמוז, דעתיד ליתן דין וחשבון לפני כסא הכבוד, ולכן יזהר לקיים המצוות. **וכל כי הני מילי שייכו בשמירת הלשון. ולכך היה המעיל כלו תכלת, להעיר על זה, שישים אל לבו ולא יחטא בלשון הרע החמור מאד**, עכ"ל.

ד] וכעין זה כתב ה'חפץ חיים' זי"ע בספרו 'שמירת הלשון' (חלק ב' פרק ט"ו), וז"ל: "ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת". ונראה שלכך בא תכלת, כמו שאחז"ל (סוטה יז, א). ומנחות מג, ב) על ציצית שנצטוינו בפתיל תכלת, שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. והיינו שעל ידם יזכור שיבא לדין לפני כסא הכבוד, כן הוא גם בזה. כי איתא בתנא דבי אליהו (רבה, פ' י"ח ד"ה דבר) שהלשון הרע שהוא מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד, שנאמר (תהילים עג, ט) "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ". ועל ידי שהוא לבוש תכלת יזכור ויתבונן איה דבריו עולים, וישמר מזה, עכ"ל.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך,

משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

איזה לבוש הוא 'לכבוד ולתפארת'? ומה זה נוגע אלינו?

שמו של משה רבינו אינו מוזכר בכל פרשת תצוה, וידועים דברי בעל הטורים על אודות כך: "לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הזכיר בה (חוץ ממשנה תורה שכולה דבריו של משה רבינו). והטעם משום שאמר 'מחני נא מספרך אשר כתבת', וקללת חכם אפילו על תנאי - באה, ונתקיים בזה". מאחר שיצאה מפיו של משה רבינו קללה כלפי עצמו שיימחה שמו מספר התורה, היו צריכים דבריו להתקיים למרות שאמר זאת רק על הצד שלא ייענה ה' לתפילתו וה' נענה לתפילתו, כי 'קללת חכם' מתקיימת אפילו כאשר נאמרה על תנאי והתנאי לא התקיים. אמנם, לא נמחה שמו לחלוטין מכל ספר התורה, אלא התקיימה הקללה בכך שנמחה שמו מפרשת תצוה.

לכאורה יש להתבונן, למה אם כן התקיימה 'קללת חכם' זו דוקא בפרשת תצוה? ובפרט, שהרי לפי סברת בעל הטורים היה מסתבר יותר שתקיים קללה זו בפרשת כי תשא שבה הזכיר חטא העגל, או על כל פנים באחת הפרשיות שלאחר חטא העגל, ולא בפרשת תצוה שהיא עוד לפני מעשה העגל?

והנה מצינו קשר מיוחד בין פרשת תצוה למשה רבינו: יום ז' אדר, יום לידת ופטירת משה רבינו, חל תמיד בשבוע בו קוראים את פרשת תצוה. ויש להבין את סוד הדבר, מה בא דבר זה ללמדנו?

*

הגמרא מספרת במסכת מגילה (יג, ב): "תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח [המן] שמחה גדולה. אמר: 'נפל לי פור בירח שמת בו משה!'. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת - ובשבעה באדר נולד!". כאשר ערך המן צורר היהודים את הגורל מתי להרוג את עם ישראל, שמח מאוד שנפל הפור על חודש אדר, כיון שבחודש זה מת משה, וראה בכך סימן לכך שבחודש זה מזלם של עם ישראל אינו טוב. ברם, לא ידע שמשנה רבינו גם נולד בחודש זה, ובכך יש סימן הפוך - שמזלם של עם ישראל בחודש זה הינו חיובי.

יש להבין את דברי הגמרא הללו. אם אמנם פטירתו של משה רבינו בחודש אדר מהווה סימן שמזלם אינו טוב בחודש זה, איך תחפה על כך העובדה שאף נולד באותו חודש? איך הופך בכך החודש לטוב לישראל?

כדי להבין זאת, נעיין במגילת אסתר. כאשר התחילה מפלתו של המן הרשע, אמרה לו זרש אשתו: "אם מִזְרַע הַיְהוּדִים מְרַדְּכֵי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנַפְל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נְפוּל תְּפוּל לְפָנָיו" (ו, יג). מפרשי המגילה התקשו: מדוע הקדימה זרש את מלת האפשרות 'אם' - 'אם מזרע היהודים מרדכי', וכי לא ידעה קודם לכן שהוא מזרע היהודים?! הרי עצם יהדותו

היא היתה הטריגר לשנאתו הגדולה של המן כלפיו, אשר מחמתה רצה להורגו נפש! כך מתבאר לנו במלים מפורשות במגילה (ג, ו): 'וַיִּבְזוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֵּכִי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עֵם מְרַדְּכִי'. ולא רק את מרדכי לבד, אלא 'וַיִּבְקֹשׁ הָמֵן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְלָכוֹת אַחַשְׁוֶרֶשׁ, עִם מְרַדְּכִי! מֵהוּ אֲפּוֹא פֶּשֶׁר דְּבִרְיָה שֶׁל זֶרֶשׁ שֶׁאִמְרָה 'אִם מִזְרַע הַיְהוּדִים מִרְדְּכִי, כִּאִילוֹ הִתְחַדֵּשׁ לָהּ עֵתָה מִיַּדֵּעַ חֹדֶשׁ בְּנִדּוּן?! כִּמוֹ כֵּן, צָרִיךְ בִּיאֹור כֹּפֵל הַלְשׁוֹן, שֶׁאִמְרָה "כִּי נִפְּוֹל תִּפְּוֹל לִפְנֵינוּ", הֲלוֹא הִיָּה דִי אִם תִּאֲמַר "כִּי תִפְּוֹל לִפְנֵינוּ"?

ונראה שבדברי זרש מונח רעיון עמוק מאוד. בעוד שאצל גוי כל החיים הם בבחינת "נפול תיפול" - נפילה אחר נפילה, הרי שאצל יהודי ההפך הוא הנכון - הוא חי כל הזמן בעולם של עליה!

אדם נולד עם מספר קצוב של שנים, אותן הוא עתיד לחיות. עם כל שנה שחולפת הוא בעצם מאבד נתח מהחיים שלו, מתקרב עוד ועוד אל קצו. כאשר הוא מגיע לגיל מסוים, הוא כבר רואה בחוש איך החיים מתפוררים לנגד עיניו - גופו הולך ומזדקן, והוא נחלש מיום ליום...

לכן, אצל גוי שהמציאות שלו מסתכמת בחיים שלו בעולם הזה, הרי שכל חייו הם מציאות של 'נפול תיפול' - גם כשיש לו עליה, היא רק זמנית, כי כל המציאות שלו הינה זמנית! הסיסמה שלו בחיים היא 'אָכּוֹל וְשָׂתוּ כִּי מָחָר נָמוֹת' (ישעיהו כב, יג). הוא רואה רק את ה'עכשיו', את ההווה הצר, כי זה כל מה שיש לו! הלווא חייו אינם מובילים אותו לשום מקום, ועם כל יום שעובר הוא רק מתקרב יותר ויותר אל סופו המוחלט, אל המוות.

אצל היהודי, לעומת זאת, החיים שלו בעולם הזה הם רק סעיף קטן מתוך כלל מציאותו והווייתו. היהודי הוא נצחי, תקופת החיים שלו כאן בעולם הזה לא נועדה אלא כדי להעניק לו הזדמנויות של עלייה. כל יום ורגע מהחיים מהווים הזדמנות חדשה עבורו לבנות את עצמו, את מהותו הפנימית - אשר היא היא החלק הנצחי שבו, שאינו מוגבל למשך שנות קיום גופו עלי אדמות. לכן, גם כאשר קורה לו שהוא נופל, לעולם אין זה "נפול תיפול". הוא לא נכנס למסלול של ירידה מוחלטת שאין אחריה תקומה. תמיד הוא יכול לעצור את ההידרדרות, להיערך מחדש ולתפוס את ההזדמנות של הרגע הבא. תמיד הוא מסוגל לצאת ממצב של נפילה ולהכנס למסלול של עלייה אחר עלייה!

כאשר הבחינה זרש כי אחר גידולו של המן מתהפכות היוצרות, כשמרדכי היהודי מתחיל לעלות לגדולה ואילו המן חווה נפילה איומה, תהתה - מניין לו למרדכי כח שכזה להתרומם? והסיקה - אין זאת אלא מפני שהוא יהודי! זה מה שמעניק לו את היכולת להתעלות מעל מצבים קשים! הוא מזרע היהודים שמציאותם נצחית, ולכן העלייה שלו ברורה ומוצקת ואין דבר שיכול לעמוד בפניה! לעומת זאת המן, שכל מציאות החיים שלו היא אך זמנית בלבד - אחר שנכנס למסלול של ירידה אין לו כל תקוות-תקומה, "כי נפול תפול לפניו".

*

הבדל זה בין היהודי לגוי [להבדיל], בא לידי ביטוי בולט במיוחד בצורה בה חוגג כל אחד מהם את תחילתה של שנה חדשה שלו.

אצל הגויים, יום תחילת השנה האזרחית (New Year's Day) הוא יום חגגה, בו אנשים שותים, משתכרים ומשתוללים ברחובות. בכיכר ה'טיימס' שבניו יורק ניצב כדור גדול, שנופל ברגע שהשעון מורה על השעה 12:00 ומורה שהשנה החדשה החלה. או אז הציבור הגדול שבא לחזות במחזה "המרגש" שואג וצוהל...

על מה ולמה? מהי החגיגה הגדולה? וכי על כך שעוד שנה נשרפה חוגגים הם?! על עוד שנה של הזדמנויות שהתפספסו?! איבוד שנה מהחיים שלעולם לא תחזור!?

אכן, זוהי בדיוק הסיבה לחגיגה... סיומה של שנה זהו אכן דבר מאוד מדכא, ולכן חייבים לשתות ולעשות שמח. הכדור נפל, נגמרה השנה, ומה עכשיו? איך דוחפים את רגשי העצבות והייאוש הצידה? חוגגים ומשתכרים! כביכול לומר: הבה לא נחשוב מדי לעומק, הכל טוב! הכל מצוין!...

זהו גם פשר החגיגה הגדולה שמאפיינת את יום ההולדת אצל הגויים. לכאורה במה באמת יש לשמוח ביום זה? האם בכך שמתקרבים ליום המוות? שעברה עוד שנה והצטמצמה הזדמנות החיים לעשות ולפעול? אכן, דוקא בגלל זה, בגלל הסנטימנטים העצובים שקיימים ביום הזה, מוכרחים לחגוג ולהשתכר, אחרת ישתלטו על האדם רגשות העצב והייאוש בעקבות התאדות החיים, ויעבירו אותו על דעתו...

אמנם, אצל יהודי המציאות בדיוק הפוכה. ראש השנה זהו היום הרציני וה'כבד' ביותר. יום של חשבון נפש והחלטות טובות - כי זהו יום שמתחילים בו התחלה חדשה! איננו בוכים על שנה שאבדה, אלא להפך - מחפשים ומתבוננים איך נוכל להתחדש, כיצד נוכל לחיות את חיינו מכאן ולהבא באופן יעיל ופורה יותר. אם שגינו בשנה שעברה, הרי שכעת שאיפתנו היא לעצור, לבצע אתחול ולעבור למסלול של עלייה!

רעיון זה מוצא ביטוי גם בצורה בה חוגגים אנו את יום ההולדת. אצל יהודי, יום ההולדת אינו יום של חגיגה והוללות, אלא להפך - יום שמעורר מחשבות איך להיערך מחדש, איך להתחיל מכאן ולהבא חיים חדשים ופוריים יותר!

בחב"ד היו נהוג להיכנס ליחידות עם הרבי ביום זה, בדרך כלל תוך כדי צום, כמו כן יש שנוהגים לעלות לתורה ביום זה [או ביום הקרוב שבו מתקיימת קריאה בתורה]. ב'מכתבי קודש' מאת מורי ורבי בעל ה'נתיבות שלום' זי"ע, מופיעים מכתבים רבים שנכתבו לחסידים לרגל ימי הולדת סמליים, ותמיד הרעיון המרכזי העולה מתוכם הוא: איך לנצל את התקופה הספציפית הזאת להתחדש, לפעול מעשים טובים ולהתקרב לה'. כמו כן ישנו 'מנהג ירושלים' עתיק, ללכת ולהתפלל ביום ההולדת בכותל המערבי, שריד בית מקדשינו.

זהו 'יום הולדת' במבט של יהודי: הזדמנות להתחדש! מה שהיה היה, כעת רוצים לתפוס את ההזדמנות של הרגע, אשר איתה אפשר לתקן את הכל ולהתחיל חיים חדשים!

*

המן שמח שמחה גדולה כאשר ראה שהפור נפל על חודש אדר, כי הוא מכיר רק את ההיבט הגויי על תופעת המוות. מזוית ראייתו, אם בחודש אדר נפטר משה, אם זהו הזמן בו הסתיים הדבר הטוב ביותר שהיה לעם ישראל - הרי שחודש זה סימן רע הוא להם. אבל מה שלא ידע הוא, כי אצל יהודי, מתוך המוות צומחים חיים חדשים! יום פטירתו של משה רבינו אינו סימן רע לישראל - כי בו ביום נולד! באותו יום שקיימת אצלנו בחינת מיתה, יש לנו גם הזדמנות ללידה מחודשת! להתחיל את החיים מתחילתם!

כמו זרע האדמה. כשם שכאשר נוטעים גרעין באדמה הוא הולך ונרקב, אבל רגע אחד לפני הרקבון הסופי מפציעה צמיחה מחדש - כך אצל יהודי. בכל רגע נתון יש לו את היכולת לקיים בעצמו 'פושט צורה ולובש צורה' ולצמוח מתחילה! בכל עת יכול הוא להתנתק מהגרעין הרקוב שהוא חי בו, ולפרוץ החוצה כאדם חדש! העובדה שהוא נראה כעת במצב של נפילה, אינה קובעת דבר לגבי עתידו - הוא עוד יכול להתחדש ולהיברא מחדש!

זאת אמרה זרש להמן: "אם מזרע היהודים מרדכי", אם הוא נבט מאותו הזרע שאף פעם לא נרקב, וגם כאשר נראה שנרקב זוהי בסך הכל הכנה לצמיחה חדשה - אזי "לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו"...

*

הכתוב אומר 'נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר' (שמואל-א טו, כט), ונצחיותו של עם ישראל מתקשרת באופן מיוחד עם משה רבינו. על פי הקבלה, ישנם 'שבעה רועים' וכל אחד מהם מכוון כנגד אחת משבע המידות. 'רועים' פירושו, שהם רועים אותנו בנאות דשא ומנחילים לנו את הדרך והאופן שבאמצעותם נוכל לתקן את כל שבע המידות שלנו - כל רועה כלפי המידה שהוא מרכבה לה, וכאמור - משה רבינו מכוון כנגד מידת 'נצח', והוא ה'מרכבה' למידה זו.

נצחיותו של משה רבינו אינה רק בעולמות העליונים, אלא יש לו בחינה נצחית גם כאן בתחתונים - כלשון הזוהר הקדוש (תיקוני זוהר, תיקון ס"ט): "וְאֵתְּפֹשֶׁטוּתִיהָ דְּמִשָּׁה בְּכָל דְּרָא וְדְרָא וּבְכָל צְדִיק וְצְדִיק". הוא שנותן לנו את הכח והיכולת לגעת בנקודה הנצחית שלנו, לגעת בממד האין סופי של מציאותנו, אשר מכוחה אפשר תמיד להתחדש ולהתחיל לחיות חיים חדשים - מידת הנצח.

והנה, כידוע, כל אחד משבעת הרועים זכה להגיע לדרגתו המיוחדת להיות מרכבה למידתו, על ידי מסירת נפשו למען אותה מידה. אברהם אבינו מסר את נפשו למידת החסד, יצחק אבינו למדת הגבורה - בהיעקדו על גבי המזבח, וכן הלאה. נראה שהמפורסם מביניהם הוא יוסף הצדיק, שמסר את נפשו למען קדושתו בעת שהתנסה באשת פוטיפר, אז נתעלה להיות המרכבה למידת ה'יסוד'. מעתה יש להתבונן, איך ובמה התעלה משה רבינו להיות המרכבה למידת הנצח? היכן מוצאים אנו את מסירת נפשו למידה זו?

לא ראיתי בספרים הקדושים, אבל אולי זה קשור למסירות הנפש שהפגין כלפי בני ישראל בעת שהפציר בקדוש ברוך הוא ואמר: 'וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר פְּתַבְתָּ!' (שמות לב, לב).

הזכרנו את דברי בעל הטורים, כי היות וקללת חכם מתקיימת אפילו כשנאמרה על תנאי והתנאי לא התקיים, לכן לא הוזכר שמו של משה רבינו בפרשתנו. לכאורה יש לתמוה על כך, הרי במשפט זה שהוציא משה רבינו מפיו גילה את מסירת נפשו העצומה למען כלל ישראל, בדרגה הגבוהה ביותר! במלים אחרות אמר: "אני כל כך קשור ודבוק בעם ישראל, אם תעשה להם משהו - אני לא רוצה להיות קיים! תוציא אותי מהתורה!" הלוא אמירה כזו מבטאת דרגה עצומה של קשר וביטול למענם! וכי מגיע לו עונש על כך?! האם משום שהגיע אל הדרגה העליונה ביותר של ביטול הישות, שהיה מוכן למסור את נפשו עבור בני ישראל, מגיע לו להיענש שלא יוזכר שמו בכל פרשת תצוה?!

אך נראה, כי אין כאן כלל ענין של עונש, אלא אדרבה - יש כאן שכר עצום! הפרשה פותחת בבשורה נפלאה למשה רבינו: 'וְאֵתָה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. 'תצוה' הוא לשון 'צוותא', כאן התבשר משה רבינו על כך שתמיד יהיה חלקו עם כלל ישראל!

'שם קנית הדרך והדרך'! מכח אותה מסירות נפש זכה משה והתעלה להיות המרכבה למידת 'נצח', והניצוץ הקדוש שלו יהיה קיים בכל דור ודור - 'איתפשטותיה דמשה בכל דרא ודרא'.

לכן לא מופיע שמו של משה רבינו בפרשת תצוה, ללמדנו כי משה קיים גם כאשר הוא לא קיים! גם כאשר לא רואים אותו - הוא נמצא! כי מציאותו היא נצחית. הוא קיים בכל דור ודור, ומכחו, מכח מידתו, יכול כל יהודי להגיע לביטול, לבטל את מציאותו הנוכחית ולגעת במציאותו הנצחית, ומשם לפתוח דף חדש ולהצמיח חיים חדשים.

גם תאריך לידתו ופטירתו של משה רבינו, ז' באדר, חל דרך קבע בשבוע של פרשת תצוה - כי זוהי הפרשה של משה רבינו! זאת הפרשה שבה אנו נחשפים להודו ותפארתו, ולמורשת שהוא השאיר לנו לדורות!

*

לכשתמצא לומר, הדבר החשוב ביותר לאדם - הוא להיות מחובר למידת ה'נצח'. הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע אמר פעם, כי הדבר הגרוע ביותר שיכול לקרות לאדם הוא כאשר הוא שלם עם מה שהוא, הוא אינו מחפש לגדול ולהיות אדם טוב יותר - "ס'איז רעכט ווי ס'איז", "עס איז איהם גוט ווי ער איז". לעומת זאת, המידה החשובה ביותר לאדם הוא להיות במצב של גדילה.

אבל, מידה זו מחייבת שהאדם יהיה מוכן גם להימעך ולהתרסק, כדי לגדול... צדיקים פירשו את הפסוק "כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (שמות כז, כ), שכדי לגלות את האור המופלא של נר התמיד חייבים לעבור שלב של 'כתית'... נכונות להיות מרוסקים כמו הזיתים של שמן הזית... אז זוכים להעלות נר תמיד!

אבל כדי לגעת ב'נצח', חייבים להיפרד מה'עראי'. כלומר: עלינו להיות מוכנים להתנתק מהזהות הבודיה והשטחית שאנו מזדהים בה, הזהות שכל כך התחברנו אליה ושאנו נלחמים למענה, ולאמץ לעצמנו זהות חדשה: זהותה של הנשמה, ההווייה הנשמית שלנו. ולהיות מוכנים לכך שזה לא קל...

*

ידוע הסיפור על אותו בעל עבירה שבא לפני האריז"ל וביקשו שיסדר לו תיקון, אך מרוב שהרבה לחטוא, אמר לו האריז"ל, כי התיקון היחיד שיכול להועיל לו הוא שימות על ידי שריפה... בעל העבירה, שהצטער באמת על כל מה שעשה ורצה בכל מאודו לתקן את אשר פגם, אמר לאר"י הקדוש שהוא מוכן ומזומן לספוג את העונש הזה, ואף הוציא מכיסו מעות בכדי לקנות בהם עצים עבור המדורה הגדולה שהוא עומד להקים. מיד אמר לו האריז"ל, כי אין דינינו כדיני אומות העולם, ובדין ישראל מיתת שריפה מתקיימת על ידי פתילת עופרת רותחת שנשלחת לתוך הפה. האיש הסכים גם לעונש זה, ומיד ציווה האריז"ל שיביאו לו עופרת והניחה על גבי האש כדי להרתיחה.

בינתיים, אמר האריז"ל לאותו בעל עבירה, שיאמר 'וידוי שכיב מרע', הוידוי שאדם אומר לפני מיתתו. כאשר סיים, הורה לו האריז"ל לשכב על הארץ, לפשוט את ידיו, לסגור את עיניו ולפתוח את פיו. כעת, היה האיש מוכן לחוש את בעירת העופרת הרותחת שתשרוף את כל גופו מבפנים ותחטא אותו מכל פשעיו, אבל - למרבה פליאתו, במקום לחוש אש שורפת, הוא חש טעם ערב של דבש מתוק... במקום פתילת העופרת הרותחת הכניס האריז"ל כפית של דבש לתוך פיו...

בעצם הדבר שעבר את כל ייסורי בדקי מיתה והתכונן נפשית להיפרד מהעולם, השלים את תיקונו. האריז"ל פנה אליו ואמר לו את לשון הפסוקים: "וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחָטְאתְךָ תִּכַּפֵּר" (ישעיהו ו, ז), "גַּם ה' הֶעֱבִיר חֲטָאתְךָ לֹא תָמוּת" (שמואל-ב יב, יג).

הסיפור ידוע, ויש בו מסר חזק ויסודי מאוד: אי אפשר להתחיל פרק חדש בחיים - מבלי לחוות קודם את המוות. 'מִי גָבַר יְחִיָּה וְלֹא יִרְאֶה מוֹת' (תהלים פט, מט). אנחנו אומרים בשמונה-עשרה: "מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה". אם אנחנו רוצים לחוות את 'מחיה ומצמיח ישועה', עלינו להקדים לכך את 'ממית'. החיים מתחילים היכן שהם נגמרים. כאשר היה יהודי זה מוכן באמת ובתמים למות למען ה' יתברך, יצא נקי לגמרי, אדם חדש.

*

דוד המלך עליו השלום אומר בתהלים: 'אֶסְפְּרָה אֶל חֶק, ה' אָמַר אֵלַי בְּנֵי אֲתָה, אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתִיךָ' (ב, ז). 'חוק' זוהי קביעה ללא טעם, למעלה מהשכל. "אספרה אל חוק" - אשנן את החוק הבא שוב עד שהוא יתקבל אצלי כמציאות! לא אסתפק בכך שאחזור על כך בפני, אלא 'אספרה' - כמו סיפור! אחיה את הרעיון שבו ואת המסר שלו, אֶחָוֶה זאת כמו מעשייה מעניינת שמספרים ומתארים! ומהו ה'חוק' המדובר? "ה' אמר אלי" - אבינו

שבשמים אומר לי - לכל אחד ואחד מאתנו, "בני אתה! אני היום ילדתיך!" - היום! ביום הנוכחי נולדת לי!

כאשר תינוק נולד, עוטפים אותו בחום ואהבה מיוחדים. באיזה מצב הוא עצמו שרוי באותה עת? הלוא הוא ערום ומלוכלך! בדרך כלל הוא גם לא נראה עדיין כל כך יפה... אבל למרות זאת - כולם כל כך מתרגשים ממנו, תולים בו ציפיות שיגדל לשם ולתפארת, צוהלים סביבו ומהללים אותו!... למה? כי רק עכשיו הוא נולד!

על דרך זה אומר לנו הקב"ה: יש לי כלפיכם אהבה מוחלטת - כמו תינוק שזה עתה נולד! יהודי! איני שיפוטי כלפיך! אהבתי כלפיך אינה לפי העבר שלך! עברך כלל אינו קשור לעתידך, אין בו שום אינדיקציה למה שאתה עתיד להיות! "אני היום ילדתיך!" - אתה היום כמו תינוק שנולד זה עתה!

ברם, כל זה תלוי בתנאי אחד: שאכן יום זה יהיה **אצלך** עצמך ממש כמו יום שנולדת בו מחדש!

כדי שנקבל את החיים החדשים שהקב"ה מעניק לנו, מוטל עלינו שזה יהיה יחסנו כלפי היום שלנו! עלינו לקיים "כתית למאור"! להשתחרר מדברים מסויימים שקרובים ויקרים ללבנו, לעזוב את כל ה'חשבונות' שיש לנו עם כל מיני אנשים.

וכאן מונח המכשול הגדול שלנו. כולנו רוצים חיים חדשים, אבל בד בבד אנחנו מחזיקים בכוח בעבר שלנו! איננו מניחים למציאות של 'אני היום ילדתיך' לחדור פנימה ולעצב את חיינו מחדש!

אנו מזהים במציאות מסוימת את הזהות שלנו, ואיננו מוכנים לעזוב אותה. אמנם זוהי זהות מוטעית, אבל התרגלנו לראות אותה כזהות שלנו, ואיננו מסוגלים להיפרד ממנה...

יש לנו 'חשבונות' עם אנשים. אנשים פעלו נגדנו עוולות וחייבים לנו התנצלות! אחרים אינם מבינים אותנו ואנחנו **חייבים** שהם ידעו מי אנחנו באמת! אנחנו הצודקים ואנשים צריכים לדעת את זה! קיימים אנשים שמפרשים בפירושים שגויים כל מיני פעולות שלנו, וזה כואב לנו... אנחנו חשים רצון שהם ידעו את האמת, **שאני** הצודק!

ומהו המקור לכל זה? האמת היא שהכל נובע מהאגו שלנו... הצורך שלנו להיות הצודק מהווה מזון של האגו, מזון ל'עשו' הקטן שחבוי לנו בפנים. [שבעתיים הדבר מגונה כאשר הרצון להיות צודק הוא כדי שמתוך כך תעלה המסקנה שהשני לא צודק, כאשר זה מה שבאמת חשוב לנו...].

אמנם, ככל שיש לנו צורך נפשי להשיג זאת, הרי בסופו של דבר עצם הרצון להיות צודק הוא שמונע מאתנו להשיג חיבור אמיתי עם עצמנו! לגעת במהותנו הפנימית - בנשמה! להשתחרר מהאגו זוהי בחינת 'מיתה', עולה התחושה לאדם שכאשר הוא מוותר על כתר ה'צודק' הוא מוותר על הזהות שלו, הוא חדל מלהיות קיים, אבל למען האמת - לא זו בלבד שהדבר אינו צפוי להזיק לו, אלא להפך - זה מצמיח ישועה! כי זהו המפתח להתחיל חיים חדשים!

שאלנו מדוע לא הוזכר שמו של משה רבינו דוקא בפרשת תצוה שהיא הפרשה 'שלו',
ואולי מונח כאן למעשה הסבר עוד יותר עמוק:

פרשת תצוה מפרטת אודות בגדי הכהונה. לכאורה יש להעמיק, מהו ה'עסק' הגדול סביב
בגדי כהונה? למה בכלל נדרשים לכהן הגדול כל הבגדים המיוחדים האלו?

כדי להבין כל זאת נתבונן בנושא הביגוד באופן כללי.

קיימות הרבה סיבות לעובדה שאנשים לובשים בגדים.

ברמה הכי פשוטה - בני אדם חייבים ללבוש בגדים כדי לכסות את עצמם, כי נאסר עליהם
להימצא ערומים, ומפאת הבושה. לפני חטא עץ הדעת היה המצב 'וַיְהִי וְשָׁנִיָּהֶם עָרוּמִים
... וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ' (בראשית ב, כה), ולאחר שחטאו באה עליהם בושה, והקב"ה עשה
בשבילם כתנות עור והלבישם. אמנם, מהבחינה הזאת מספיק כל סוג של כיסוי. כאשר
אדם נמצא בבית ופתאום פורצת שריפה, הוא חייב לברוח החוצה כדי להציל את עצמו.
הוא יצא גם כשהוא בפיג'מה, יתכסה בכל מה שרק ימצא כדי לכסות את גופו.

צורך נוסף יש בבגדים - כדי להינצל מפגעי הסביבה. כאשר אדם נמצא ברחוב ביום של
קור מצמית, הוא יתעטף בכל בגד מחמם שימצא ובלבד שיגן על עצמו מפני הקור המצמית.
לא יתעקש בשעה כזו על מעיל מכובד, ויעטה על עצמו גם שכבות שאינן מחממות די
הצורך. בזמן כזה לא יצא אדם לרחוב כשחולצה דקיקה בלבד לגבו.

אמנם, יש לבגדים ייעוד נוסף: זהות. אדם מתלבש כדי ליצור רושם מסוים בעיני הבריות...
הוא מציג את עצמו על ידי בגדיו.

באנגלית נפוץ הפתגם: "הבגדים עושים את האדם" (The clothes make the man), וזה כל כך
נכון בעולמנו השקרי... כאשר אדם מושחת ונבזה עומד לדין בעון רצח, ידריכו אותו עורכי
דינו לפני כניסתו לבית המשפט כיצד להתלבש. בשעה שהרוצח השפל נכנס לאולם בית
המשפט כשהוא לבוש בקפידה, בחליפה הדורה ועניבה יפה, לפתע הוא נראה כל כך
אנושי, כה תרבותי ומנומס, נעשה קשה עד בלתי אפשרי לקשר בינו לבין האיש שכלפיו
הוטחו כל ההאשמות הקשות שמופיעות בתביעה...

לבגד שני שמות: בגד ולבוש. בעוד ש'לבוש' יוצר תרבות של המילים 'לא בוש', מסמל
את ייעודו של הבגד למנוע בושה, הרי שמנגד 'בגד' מורה על תכונתו שהוא מסמל את
הבגידה בעולם. הבגד לא רק מונע את הבושה, אלא האדם בוחר לעצמו בגדים שיציגו
אותו בעיני הבריות, איך שהוא רוצה להצטייר בעיניהם.

כל זה נכון אצל מי שחי את החיים באופן של "אכול ושתו כי מחר נמות", אצל מי שחי
את הממד הארעי של העולם. לעומת זאת, יהודי חי היום כדי לחיות מחר! ויתירה מכך:
יהודי אף מוכן למות היום - כדי לחיות מחר!

אצלנו, לא הבגדים הם שמגדירים אותנו. לא הבגד מספר מי אנחנו. הוא נועד רק כדי
להוות כלי להארת הנשמה.

ההשקפה שלנו בכל נושא הביגוד שונה לחלוטין מהגישה הגויית כלפי נושא זה. אותנו לא אמורות לעניין האופנה והמודה. אנחנו לא צריכים להיות ב'סטייל', לחפש להיות בענינים ולמצוא חן בעיני הבריות, להרשים את הסובבים שיסתכלו עלינו וידעו "מי אנחנו". אצלנו הבגדים הם רק טפלים לנשמה...

במגילת אסתר כתוב 'וַתְּהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חַן בְּעֵינֵי כָּל רְאִיָּהּ' (אסתר ב, טו), ולכאורה איך תיתכן מציאות כזו? הרי חז"ל מלמדים אותנו שהיא היתה ירקרוקת, וכן לפי החשבון המבואר בדברי חז"ל היא היתה באותה עת ממש מבוגרת, איך למרות זאת נשאה חן בעיני כל רואיה? התשובה: כי יש קליפה ריקה שנראית מאוד יפה משום שייפו וצבעו אותה, הלבישו אותה ושיפרו את ריחה... אבל יש יופי אמיתי, שנוגע ללב! יופי מאיר ומשדר אצילות, שאינו זקוק לשום עזר חיצוני! כי זה אמיתי! כובש!

על בגדי הכהונה נאמר שהם 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת'. לכאורה מהי משמעות הדבר? האמנם היו בגדי הכהן הגדול כל כך מכובדים ומפוארים? אך הביאור בזה, כי אין הכוונה כאן לכבוד ותפארת חיצוניים, אלא לביטוי לכבוד והתפארת הפנימיים של הכהן ושלהם עצמם! בגדי הכהונה מבטאים את הדרגה המיוחדת שהועיד להם הקב"ה! במיוחד בגדי הכהן הגדול: החושן, הציץ ושאר הבגדים, אשר כולם רומזים לבחינות עליונות שמייצג הכהן הגדול ולתיקונים שונים שמתקן בעבודתו! זהו 'לכבוד ולתפארת' - כבוד ותפארת אמיתיים! כאלו שנובעים מכבוד ותפארת פנימיותו של הלוֹבֵשׁ אותם!

זהו מסר חשוב שעלינו לקחת מהפרשה הזאת: מה הם 'כבוד ותפארת' אמיתיים? רק כאלו שמקורם בפנימיות! שמשקפים את העצם האמיתי של האדם!

את מסר זה עלינו להפנים כדי לממש את הדרגה של בחינת 'נצח', מידתו של משה רבינו, ולכן שתול זה המסר בתוך פרשה זו שבה לא מוזכר שמו של משה רבינו, הפרשה שבה אנו למדים על בחינתו הנצחית ועל המורשת אשר השאיר לנו לדורות.

*

בסוף המגילה נאמר: "וּמִרְדְּכָי יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וְעֵטְרֶת זָהָב גְּדוּלָּה וְתִכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צְהָלָה וְשִׁמְחָה". את הפסוק הזה אומר כל הציבור בקול - כי הוא מגלם את המסר הכללי של המגילה! הכל מונח במילים האלו! הוי אומר, כי פורים הוא החג של משה רבינו.

ואכן, כל ענין הנס וצורת ההתגלות שמופיעים במגילה, מתאימים כל כך עם מידתו הקדושה של משה רבינו. בני ישראל עמדו כבר על סף מוות - "כִּי כָתַב אֲשֶׁר נִכְתָּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְנִחַתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב" (ח, ח), ובחז"ל אמרו שנכתב בדם. היה זה כביכול מצב של לאחר ייאוש. אבל - מהמוות נולדו חיים! ממצב של 'להומם ולאבדם' ו'שק ואפר יוצע לרבים', ניצח 'נצח ישראל' וצמחה הישועה!

המסר של 'ואתה תצוה' הוא אותו המסר של בגדי הכהונה, ושל מגילת אסתר. הכל אחד.

משה רבינו מכוסה ובהסתר, אבל הוא מלווה אותנו בכל הדורות, כי הוא נותן לנו את היכולת והאפשרות להשתחרר ולעזוב את כל המציאות שלנו ולאמץ זהות חדשה. הוא מגלה לנו כי הקב"ה הוא 'מלך ממית', הוא נותן לנו את האפשרות לחוות, כביכול, תהליך של מיתה - 'זמחיה!' כדי שנוכל להיוולד מחדש! והכל בעבור 'זמצמיה ישועה', כדי שתוכלנה ישועות חדשות לצמוח עבורנו!

חודש אדר, הוא החודש האחרון של השנה. ובמקום שהוא יהיה חודש בו אנו נאנחים על שנה נוספת שחלפה, הזדמנויות שהוחמצו, הרי שחודש זה הינו השמח ביותר בלוח היהודי, המרגש ביותר לכלל ישראל.

כי זה דוקא בחודש אדר, היכן שהיה נראה שהכל כבר אבוד, היכן שכבד אבד הסיכוי לבניין בית מקדש חדש, דוקא בהיכן שייסורי הגלות סובבו את כלל ישראל באופן החמור ביותר והייאוש זעק עד לשמים - זהו הזמן והמקום המתאימים לנביטתם של גרעיני אור וחיות!

כאן מתחילים חיים חדשים.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'אתה תצוה, 'זכור את', ועשרת בני המן

וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית לְמֵאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (כז, ב)
השורש 'אתה' שייך לענין של 'אותיות', ולענין של 'הופעה' כמו 'ואתה מרבבות קודש'.
אולם התיבה 'אתה' עצמה שייכת לשורש 'את', וזהו שורש רחב הכולל את מילת
השימוש 'את', וכן את התיבה 'מאת', ועם כל השימושים של 'אתה', 'אתם', וכן 'אותו',
אותם, אותך, אתו, אתכם, אתנו, אותי, ויש פעמים שמשמש כמו תיבת 'מן' או 'אל', ועוד
כל מיני שימושים דיקדוקיים, והשורש משמש גם את הכלי 'את' הדומה למחרישה כמו
יכתתו חרבותם לאתים'.

וידוע שבכל פרשת תצוה לא נזכר שמו של 'משה', וזה התאפשר על ידי שכאשר היה
צריך לומר את שמו בסגנון של 'וידבר ה' אל משה', נאמר 'ואתה תצוה'.
וצריך להבין למה בדיוק בפרשה שלפנינו מדבר ה' אל משה בסגנון של 'אתה', וכן מה
הקשר בין כל עניני שורש 'את', והאם השורש הזה מתקרב לשורש 'אתה'.

מ-אלף עד תיו

העולם מורכב משני ענינים יסודיים והם ה'תנועה' ו'המציאות', יש חפצים ממשיים שהם
ה'מציאות', ויש 'תנועה' המזיזה ומשנה דברים בתוך המציאות, גם לפני שנברא העולם
היה מצב של 'תוהו ובוהו' - כאדם התוהה על בוהו שבה', דהיינו, יש ריקנות ומישהו עומד
ותמה על הריקנות רוצה למלאות אותה, ואכן נברא העולם ומילא את הריקנות, אך שוב,
המציאות כשלעצמה יבשה ומרוקנת, ויש שוב רצון התוהה וחושב במה לשכלל את
המציאות והרצון הזה גם פועל ועושה ומתקן ומשנה.

המצב הזה מצוייר באותיות 'א' 'ת', כי אות 'א' היא בתנועה קדימה, ועם זרוע מנפנפת
מלמעלה כמישהו המאושר ובוטח בהתקדמותו, וזוהי הצורה של האות הראשונה הבאה
להתחיל את המציאות, למלאות את הריקנות... ולעומתה האות 'ת' היא האות האחרונה
המתארת את המצב הקיים והמבוסס, יש גג קיים עם עמודים התומכים, אבל, למטה מהצד
יש לה כבר תנועה חדשה כלפי העתיד, פונה כלפי הריקנות שאחר האותיות, כבר חושבת
שצריך לפנות לשם להתחיל למלאות גם את הריקנות אשר שם, צריך להזמין שוב את אות
ה-א'.

ולכן הענין של השורש 'את' הוא לאחד בין הרצון למציאות, להביא תנועה לתוך
המציאות, למלאות את הריקנות.

*

ובזה נבין את המילה 'את', שהיא בדרך כלל מילה מיותרת, כי למשל התורה היתה יכולה 'בראשית ברא אלקים (את) השמים (ואת) והארץ', וכן לומר 'זכור (את) אשר עשה לך עמלק', וכן 'ואתה תצוה (את) בני ישראל', אפשר להבין את המשפטים הללו כפשוטם גם בלי המילה הזו, ולכן באמת היו תנאים שדרשו כל אֶתִּין שבתורה לרבות, כי מילה מיותרת באה לרבות -

אבל למעשה, אילו היה כתוב 'ברא אלקים השמים והארץ' היה לפנינו תיאור של מציאות הבריאה של שמים וארץ, וכאשר יש רגע של מעבר שבו כתוב 'את השמים', זהו רגע שרוצה לקשר אותנו עם התנועה שהתחוללה במעבר בין התווה למציאות שהופיעה, התיבה הזו יש לה סגולה להרגיש את כל הרעש והרצון והרגש והתנועה המסתתרים תחת המציאות שהופיעה...

והנה חז"ל כשדרשו אתין הרחיבו ואמרו שבא לרבות את השמים וכל תולדותיה, וההסבר הוא כי כאשר מתחברים לרצון שמאחורי בריאת השמים מרגישים את הרצון גם בכל תולדות השמים וממילא הכל מתרבה ונכלל].

זכור את

וזהו גם ההסבר ל'זכור את אשר עשה לך עמלק', כי לא מספיק לראות רק תמונה של 'נחשלים מזונבים עייפים ויגיעים', אלא צריך לראות את רגש התנועה של עמלק, צריך לראות את השנאה שלו כלפי כל משהו שבקדושה והתקשרות לה' ורצונו, לראות איך שרוצה למחוק מהעולם כל רגש של טהרה וקדושה...

תצוה את

וכן 'ואתה תצוה את בני ישראל', מרמז על הרצון וכו' הזורם בין המצוה למצוים... וכאשר נוסף על זה התיבה 'ואתה תצוה', שה' אומר למשה 'אתה תצוה', נרמז בזה שהרצון שלי, נסמך כביכול עליך, מורה ש'אתה' תהא השליח לכך, כמישהו שיש לו רצון שיתבצע משהו, ומחפש מישהו שיבצע את הרצון הזה, ומוצא מישהו מתאים ואומר לו 'אתה תעשה', וכן להיפך כאשר אדם מביט על היקום ורואה את כל המפעל ומרגיש שיש רצון מתחת לזה, ושואל את עצמו מי ברא אלה, נענה ואומר 'אתה עשית את השמים ואת הארץ!'

והנה כאשר נאמר 'וידבר ה' אל משה', אפשר לחשוב שמשה זה מישהו שמשום מה נעשה השליח לומר דבר ה', אבל האמת היא ש'משה' עם הכולל גמטריא 'רצון', כי משה זהו הכלי הכולל בתוכו את 'רצון ה'', כביכול מרגיש את הרצון הזה, מעביר את הרצון הזה כאילו שהוא דבר ה' ממש, בחינת 'ואנכי אהיה עם פיך', ואולי מחמת שהיה עניו מכל אדם לא היה מתערב שום רצון אנוכי ועצמי, ולכן אומר לו ה' 'ואתה תצוה את בני ישראל!'

שמן זית זך

אך עדיין צריך להבין למה דוקא בפרשה שלפנינו ניתנה ההבהרה הזו?

ואפשר להסביר לפי מה שכתבנו בגליון הקודם שענין המנורה היא להאיר את שבעת המדות בכל פעולה שיהודי בוחר לעשות, שיתבונן האם המדות מאירות לו את המעשה הזו ומעודדות אותו כלפיו, או שמא להיפך הם נראות חשוכות, ועליו להחליט לעשות את המעשה מתוך תחושה של חושך, תחושה שכאשר מעמיקים לחוש אותה מרגיש כמישהו שהחליט לצעוד בחושך, וקשה לו לשנות את החלטתו, ממשיך להתהלך כגנב בחושך... וכמובן, לפעמים היצר יכול כל כך לבלבל את האדם עד שיצעק לו שממש רואה אור כלפי מעשה פלוני, אבל למעשה לא יראה אור, רק ישמע קול משכנע שיש כאן אור... ולכן צריך שנרות המנורה יהיו משמן זית זך, שהחכמה המאירה לאדם את האמת, תהא זכה, ללא טשטושים, ולכן, את ההוראה הזו אמר ה' למשה בלשון 'ואתה תצוה', שאתה המזוכך מכאילו טעויות תעביר להם את הזוך הזה, את הרצון לטוהר הזה, את הרצון והשמחה לראות אור אמת.

*

וכן לאחר פרשה זו נאמר 'ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך', ומתחיל את כל דיני כהנים ובגדי כהונה, כי רוצה ה' שכל ענין עבודת הכהונה שהיא עבודה הנעשית לפני ה', תהא עבודה זכה, עבודה של אנשים אשר מרגישים בלבם את רצון ה' יותר ממה שמרגישים את רצונם שלהם.

וכתתו חרבותם לאתים

וקשה להאריך בכל הופעות הדקדוקיות של השורש הזה, אבל נקווה שהמעייין בהם יבחין שרוחש תחת התיבה הזו 'רצון לפעולה ולתיקון', ונתפנה רק לבאר מהו הענין של 'וכתתו חרבותם לאתים', כי הנה ה'אתים' הם כלי חפירה באדמה לצורך זריעה, וזוהי הדוגמא הכי פשוטה לרצון הפועל בתוך המציאות, כי האדמה היא המציאות הכי פשוטה, והטיפול הפשוט המתחיל לתקן אותה הוא כלי החפירה, ויתכן שיש לכלי הזה עוד שמות, אבל כאשר מדובר מכתתו חרבותם שהתנועה שלו היא התנועה המחריבה את העולם, רוצה לתפוס את שם הכלי הרומז לתנועה המתקנת ומיישבת את העולם.

'אָתָה'

ועתה מובן הקשר בין השורש 'את' לשורש 'אתה' שאמרנו שהוא שייך לענין של 'אותיות' ולענין של 'הופעה' - 'אָתָה', כי הנה ביארנו שצורת אות ת' מורה על המציאות המתוקנת אך מחפשת כבר משהו מרוקן חדש שאפשר לתקנו, וכאשר מגלה משהו כזה, זהו המצב שמצטרפת אות 'ה' אחריה, כי אות 'ה' היא האות שבה נברא העולם הזה, היא אות המורה על התפתחות ושינויים בתוך המציאות [זוהי הנקודה שבתוך החלל שלה - משהו חדש המתחיל להתפתח], וזהו גם המצב של 'אותיות' בכללן, כי כל אות כשלעצמה היא מציאות קיימת, יש לה את הצורה והביטוי שלה, אך כאשר מצרפים אות לאות נעשה קשר חי בין האותיות מרגישים את הרצון המקשר בין ההבעות, וכמו שתיארנו כאן את הרצון המתגלה מתוך הרכב האותיות -

וזהו גם הענין של 'אָתָּה', אין זה כמו 'בא' או 'הופיע', אלא הוא תיאור של מישהו הבא לעשות שינויים גדולים לתיקון, זהו התיאור הנאמר על ה' בהופיעו לתת את התורה לישראל - 'ואתה מרבבות קודש', וכן מה שאומרים 'ויאתיו כל לעבדך', הכוונה למצב שכל הגוים מתקרבים להכריז שמשנים את כל הנהגתם ומעשיהם, מקבלים עליהם עול מלכות שמים, וכן מה שנאמר 'אתה בוקר וגם לילה' הכונה לתאר את השינוי של כל המחזה העולמי הנעשה כאשר מגיע הבוקר.

*

ואת פרשנדתא... [תבונות ההלכה - עשרת בני המן]

במגילת אסתר יש ציור מיוחד ל'עשרת בני המן' כשיש עשרה שורות שכתוב בהן 'את' זה תחת זה, ויש גם דין מיוחד לקראותם בנשימה אחת, כדי להורות שכולם מתו כאחד, וצריך להבין למה נאמר 'את' בין כל אחד מעשרה בני המן, ובפרט שאם מתו כאחד, היה צריך שיהיו כתובים כאחד ללא הפסק של 'את', ולמה דוקא כאן יש כזה עסק גדול מה'את' של כל אחד מהם, וכן צריך להבין מה התועלת הגדולה מזה שכולם מתו כאחד, ועד כדי שצריך לעשות לזה זכר ועסק גדול של קריאה בנשימה אחת?

אך לפי המבואר לפנינו שהעולם מורכב מ'מציאות' ו'תנועה', נראה שיש לעולם גם כן שני סוגי 'יצר-הרע' יש 'יצר לב האדם רע מנעוריו', ויש 'כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום', כלומר, היצר הטבעי מצד עצמו מפתה את האדם ללכת אחר עיניו, ליהנות מכל מה שמזומן לפניו, בין אם זה שלו בין אם אין זה שלו, בין אם זה מותר ובין אם זה אסור, זהו המצב של 'לב האדם רע מנעוריו', זהו היצר הפועל מתוך ה'מציאות'...

אך יש עוד יצר הפונה לכח התנועה, מעורר בלב האדם להרגיש ריקנות ושעמום, כאילו שנפשו יבשה אין לה כלום, תוהה על בודה שבה, ומוכרח לצאת ולחפש משהו חדש ומעניין, ואפילו שהמצב החדש הזה יבטל את כל מה שכבר קיים, וזהו היצר של 'מחשבות לבו רק רע כל היום', המחשבה שלו לא רגועה בכל מה שלפניו, אלא מתכננת משהו חדש ומלהיב שכאילו ימלא את הריקנות אשר לעולם לא תמלא, ככתוב 'וגם הנפש לא תמלא', כי בשלמא מצד מחשבות של תיקון העולם, כל תיקון מתווסף על העולם הקיים, משכלל אותו יותר, אבל מחשבות של רע, בורחות מכל המצב הקיים, מוכנות לבטל אותו, כי הוא ריקן בעיניהם, כל מגמתם הוא כעת למשהו חדש, היצר הזה כולו דמיונות, מדמה איזה השגה חדשה, וכולו להוט אחריה, מוכן להמר על כל העבר...

ונראה ש'אחשורוש' דומה ליצר הראשון, כי עשה סעודה מרהיבה מלאה בהנאות, אבל הכל מתוך מה שיש לו... בהראותו את עושר כבוד מלכותו... אבל 'המן' הוא דומה ליצר השני אשר אינו שבע בכל מה שיש לו, תמיד מדמה איזה השגה חדשה ומלהיבה, וכאומרו 'ויספר המן להם את כבוד עשרו ורוב בניו ואת אשר גדלו המלך... וכל זה איננו שוה לי... כעת אין לפניו אלא השגה אחת 'לתלות את מרדכי', רק זה ישביע אותו, כבר שכח שהיה מוכן לתת עשרת אלפים ככר כסף כדי למחות את כל עם מרדכי, וזה כבר אמור להתבצע... גם הוא אשר אמר לאחשורוש להרוג את ושתי ו'מלכותה יתן המלך לרעותה הטובה

ממנה', כלומר, זו הישנה לא מספקת, צריך למלא את הריקנות שלה עם 'הטובה ממנה', ואחר כך, הוא אשר יעץ לקבץ נערות רבות כדי למצוא איזה משהו דמיוני... ולכן 'המן מן התורה' נלמד מ'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת', כי היצר של עץ הדעת לא הסתפק בכל עצי הגן, היה צריך דוקא את עץ הדעת, תיאר את הריקנות של עכשיו שרק לאחר האכילה מעץ הדעת 'והייתם כא'להים יודעי טוב ורע'... וסוג היצר הזה, אינו צריך כל כך את ההנאות עצמם, אלא את הסחף וההתלהבות לקראת מה שהולך להשיג, כאילו שכל ההנאות שהיו עד היום מבוטלות כלפי ההנאה המחודשת הזו, והיצר הזה הורס את העולם, מנתק אנשים מהמציאות, מלמד את העולם להפעיל את עצמם רק מתוך דמיונות מלהיבות, והנפש לעולם לא מלאה מהסיפוקים הללו, הם כמו 'ספר מתח' שרק סיימו את הסיפור, וכל הרגש הנפשי שנמתח בסיפור, משתחרר, והריקנות שבה, צריכים כבר ספר אחר, נוכל אחד מבין שזה כל ההצלחה של הכלים מכלים שונים הטכנולוגיים אשר כל כך סובלים מהם בימינו].

והנה כאשר יהודי מאיר את הדמיונות הללו בשמן זית זך של המנורה, ומקשיב למדות שבו ובוחן עם ההצעה המלהיבה שלפניו מאירה לפניו כמשהו בהיר וברור שה' מזמין לו ומציע לו, או שמא מרגיש כמישהו המצוי בחושך, לא מוכן להביט כלפי פני ה', אלא עסוק בלתפוס לעצמו משהו במהירות, כמישהו המצוי בחושך ומוכרח להתקדם גם ללא שיאיר לו שאכן מתקדם בכיוון הנכון... - האור של השמן זית זך הלזה, מגלה מיד היכן החושך המואר בדמיונות שאין להם סוף, והיכן הוא האור האמיתי...

אבל 'עשרת בני המן' הם כנגד עשרת המדות, הן המדות של 'מחשבת המן', של 'יצר מחשבות לבו רק רע', והן שבע המדות של הרגשות הנגררות אחר מחשבות הדמיון, והכח של כל אחד מעשרת בני המן הללו הוא לתת לאדם לחוש ריקנות באחד מהמדות, ולמשל אדם מרגיש שחסר לו פתיחות של חסד, מוכרח לחפש איזה אוירה משחררת... או שמרגיש שחסר לו תחושה חזקה של גבורה, מוכרח לחפש ביטוי לגבורה, ואפילו שזה יהא בצורה של 'לאבד את כל היהודים'... או שמרגיש שחסר לו 'תפארת' - חסר לו 'יקר תפארת גדולתו'... וכן הלאה, ולכן כל הכח של היצרים הללו הוא ה'ואת' שלהם, דהיינו, דמיון המצייר את התנועה המחודשת אשר כאילו ימלא את הריקנות, ומובן למה צריך לעשות כזה עסק גדול מה'ואת' של כל אחד מהם...

ומובן גם כן למה היו צריכים למות בבת אחת, כי גם אם יהודי יבטל דמיון של אחד מהם, לא יועיל, כי מיד יגיע חבירו ויציר ריקנות חדשה ויפעיל דמיון של תנועה חדשה... אין ברירה אלא להמית את כולם בבת אחת, לתפוס את הנקודה הכללית ה'המן'ית שלהם, לתאר ריקנות ולדמיין כאילו יש משהו מלהיב חדש, לזכור שהכל שקר, הריקנות לא מתמלאת... וכאשר קוראים אותם בנשימה אחת, לא נותנים לאף אחד מהם רגע של נוכחות לשמוע את הצעתו...

והנה במשך השנה, מצוי שיהודי נכשל בכל מיני דמיונות מלהיבים שכאלו, ואף אם לא נכשל כאשר מגיע אביב חדש, ומתעורר לשער את מעמדו של עכשיו ואת תקוותו החדשה, מסתבר שיגיע היצר ויתאר לפניו את הריקנות וילהיב לקראת כל מיני דמיונות חדשים,

וכל המתיחה הזו נעשית בכח ה'דעת' של 'עץ הדעת' השורש של המן, ולכן צריך להתבסס עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שלא ירגיש שום פיתוי ועדיפות בהצעות של ארור המן יותר מההצעות המציאותיות והאמתיות של 'ברוך מרדכי', לזכור 'ארור המן אשר בקש לאבדי, ברוכה אסתר בעדי, וזו היא אסתר אשר לא בקשה דבר... היה טוב לו עם מה שיש לה.

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת תצוה | שו"ת במצות זכור

שו"ת בפרשת תצוה

א] ש. כתב בעה"ט (ר"פ תצוה) וז"ל, ואתה תצוה. לא הוזכר משה בזה הסדר משא"כ בכל החומש, שמשעה שנולד אין סדר שלא הוזכר בה חוץ ממשנה תורה, הטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת, וקללת חכם אפי' על תנאי באה ונתקיים בזה כו' עכ"ל. הנה לכאוי' צ"ב למה דוקא בפ' תצוה לא הוזכר, ולא עוד, אלא שפ' תצוה הוא קודם הפסוק מחני נא, והי' צריך להיות לכאוי' שלא יוזכר באיזו פרשה שאחר הפסוק מחני נא. (או שהפסוק מחני נא צריך להיות לכאוי' קודם פרשת תצוה). וצ"ב.

ת. לבני ישראל ספרו זה בפרשה אחר מעשה העגל. כ"ד

*

ב] ש. בהנ"ל. לכאוי' צ"ב, דכיון שהקב"ה אמר למשה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי א"כ למה לא נזכר והרי לא חטא בעגל, ואף דבעלמא קללת חכם אפי' על תנאי באה מ"מ כאן כיון שהקב"ה ענהו בהדיא על מה שאמר מחני נא והיינו על קללתו, דדוקא מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ולא משה, א"כ כאן הי' צריך להיות שונה שלא תועיל הקללת חכם, וצ"ב. גם צ"ב מה שייך הכא קללת חכם אפי' על תנאי באה, דהא קילל עצמו (כביכול) ולא אחרים, וצ"ב.

ת. קללת חכם אפי' על עצמו מועיל. כ"ה כו

*

כ"ד לכאורה תשובת מרן שליט"א רק על שאלה בתרא ששאלנו ולא עוד אלא כו'.
כ"ה לכאורה זהו תשובה על ק' בתרא אבל על ק' קמא לכאוי' אכתי צ"ב טובא. ומ"מ למש"כ מרן שליט"א יש להוכיח כן מעובדא דנחום איש גמזו בתענית כ"א א' יעו"ש.
כ"ו קושי' זו הי' לך לשאול על יהודא שא' וחטאתי לך כל הימים והי' משה צריך להתפלל עליו אע"פ שהחזיר את בנימין, אלא זה הכונה על תנאי וק"ל. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

ג] ש. תצוה כ"ט ה'. ולקחת את הבגדים והלבשת את אהרן את הכתנת ואת מעיל האפד ואת החשן ואפדת לו בחשב האפד. ולהלן ו', ושמת המצנפת על ראשו ונתתה את נזר הקדש על המצנפת. ויש להעיר דהנה האבנט לא נזכר כאן עם כל הבגדים, רק נזכר להלן ט' אחרי שנמשח בשמן המשחה והלבשת בני אהרן. ולכאורה צ"ב אמאי.

ת. עי' יומא ה' ב' כו.

*

ד] ש. צ"ב היכן הציווי (שמצוה הכה"ג) להדליק המנורה, דבג' מקומות בתורה יש מפרשה זו, הא', בר"פ תצוה, הב', בסוף פ' אמור, הג', בר"פ בהעלותך, וברמב"ם (מ"ע כ"ה) כ' והמצוה הכ"ה היא שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה' והוא אמרו יתעלה (ר"פ תצוה) באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו וזו היא מצות הטבת הנרות כו' עכ"ל, ומבו' דלמד הרמב"ם שהצווי הוא בפ' תצוה, אלא דצ"ב א' דפתח "היא שנצטוו הכהנים להדליק" כו' וסיים "וזו היא מצות הטבת הנרות", ב' דלהרמב"ם מה התוסף בפ' אמור ובהעלותך.

ודעת רש"י לא ברור כ"כ מה היא, דבפ' אמור (כ"ד ב') כתב זו פרשת מצות הנרות ופרשת ואתה תצוה כו' עכ"ל והיינו שבפ' אמור הצווי ולא בפ' תצוה, ובפ' בהעלותך (ח' ב') כתב למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים כו' עכ"ל, ולכאורה מבואר מדלא קאמר רש"י פרשת הנרות ש"מ דפרשת המנורה הוא מה דכתיב בפ' תצוה כמו שפרש"י בפ' אמור ופרשת ואתה תצוה כו' לפרש צורך המנורה, אלא דא"כ יקשה למה פ' תצוה ופ' בהעלותך נכתבו ב"פ.

אמנם בגיטין ס' ב' פרש"י וז"ל ופרשת נרות בהעלותך לפי שבו ביום התחילו להדליק עכ"ל, ומבו' דפרשת הנרות ופרשת המנורה חד דבר הוא, אלא דא"כ יקשה למה נכתבו ב' פעמים גם פ' אמור וגם פ' בהעלותך. כח.

ת. כולם לדרשא.

*

שו"ת במצות זכור

ה] ש. כ"כ בחינוך מ' תר"ג בנשים פטורות מזכירת עמלק, כיון דלזכרים לעשות המלחמה ונקמת האויב ולא לנשים. הרי דתלה זכירת עמלק במחיה, ומנ"ל הא (וכן הק' במנ"ח שם) לתלות מ"ע דזכירה במ"ע דמחיה, וכי טעמא דקרא קדריש.

כו דאמרי' שם, כיצד הלבישן כו' למיסבר קראי פליגי בה בני ר' חייא ורבי יוחנן כו' אמר אביי כו' כי פליגי באבנט כו' יעו"ש.

כז עיין מה שכתבנו בזה בספרנו מאור אהרן בהעלותך ח' ב' ד"ה כתב הרמב"ם.

כט מח"א שליט"א משנת תשל"ו.

ת. זו סברא.

*

[ו] ש. לומר"מ בסוף מ"ע, שמנה ששים מצוות המתחייבות בכל עת, השמיט מ"ע דזכירה,
(מ"ע קפ"ד), ואמאי אין מחויבים בה בכל עת.

ת. דקבעוה פעם בשנה.

*

[ז] ש. לאראיתי בפ"י הראב"ד והר"ש משאנץ לתו"כ ריש פ' בחוקותי, דפי' הדרשה גבי
זכירת עמלק הא מה אני מקיים זכור, שתהא שונה בפ"ך, דהיינו דללמוד הל' מגילה יעו"ש,
וכ"כ גבי זכירת שבת וזכירת מעשה מרים יעו"ש, האם לדעתם ליכא מצוות זכירת עמלק,
וכל שאר מצוות התלויות בזכירה.

ת. ע"י רמב"ן ס"פ תצא. לב

*

[ח] ש. לג"הר"מ בס' המצוות בסוף מצוות עשה מונה את ששים המצוות ההכרחיות
המתחייבות בכל זמן, בכל מקום ובאיזה ענין שיהיה. וק"ק מדוע משמיט הר"מ ממנין זה
את מצות זכירת עמלק (מ' קכ"ט), ומשמע מזה דלהר"מ אין נוהגת מצוה זו בזה"ז וצ"ב
מדוע.

ת. לפי שקבעו זמן לזה.

*

[ט] ש. לד' לה קיבלתי תשובתו א) לא הבנתי מש"כ מעכ"ת דלפי שקבעו זמן לזכירת עמלק
לכן לא מנה הר"מ מצוה זו בין המצוות ההכרחיות. דק"ק א) מה"ת אין זמן לזה, ואף מדרבנן
הסמיכו זאת לפורים, אך מעיקר דינא אין לזה זמן מסוים. ב) לשבות בשבת, לקדש את
השבת, לבער חמץ, לספר ביצי"מ, לאכול מצה וכו' וכו' (מ' קנ"ס וכו') כן מצוות שקבוע

ל מח"א שליט"א משנת תשל"ו.

לא מח"א שליט"א משנת תשל"ו.

לב ז"ל הרמב"ן, זכור את אשר עשה לך עמלק. כבר הזכרתי לעיל המדרש שדרשו בו בספרא יכול בלבך כשהוא אומר
לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפ"ך וכן בספרי זכור את אשר עשה לך עמלק
בפה לא תשכח בלב. ולא ידעתי מה היא הזכירה הזאת בפה אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בצבור ונמצינו למידין
מן התורה בשניה זכור ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה. והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו
עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכך נצטוינו
למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו שלא
לדבר בגנותן של צדיקים אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אוהרת לשון הרע שומה בפיהם מפני שהוא
חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד וכמו שאמרו והכל באבק לשון הרע. עכ"ל הרמב"ן.

לג מח"א שליט"א משנת תשכ"ט.

לד מח"א שליט"א משנת תשכ"ט.

לה עיין בתשובות מרן שליט"א להלן או"ח תרפ"ה.

שו"ת בפרשת תצוה | שו"ת במצות זכור

להן זמן, ובכ"ז מנה אותן הר"מ כמצוות המתחייבות בכל זמן, דכונתו היא דהוי מצוות שחייבין בהן בכל דור, ולא דוקא בכל יום. וכנראה דלא הבנתי את כונת ד' מעכ"ת.
ת. לוי"ל דמצות זכירה תלויה במחיה וכמש"כ.

*

י [ש. ארז"ל (ירושלמי מגילה פ"א ה"ה) כל המועדים עתידין ליבטל חוץ מפורים. ויש לשאול כך, דהנה פרש"י (כי תצא כ"ה י"ט) וז"ל, תמחה את זכר עמלק מאיש ועד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שם שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה עכ"ל, ובתהלים (ק"ט י"א) פרש"י וז"ל, בדור אחר שיבוא אחר כורתו ימח שמו וטבעו שאפילו זכרון לא יפול עליו בפי הדור הנולד בעול' לאחר שנשחת שמו כו' עכ"ל, והנה פורים ענינו הוא מחיית עמלק (כמו שקורין בתורה ויבא עמלק וגו'), וכיון שלא יהא שם עמלק נזכר כלל ושמו וטבעו ימחה לגמרי ואפי' לא יזכרו שהי' עמלק בכלל, א"כ במה יתקיים פורים.

ת. לזכור המצוה.

*

יא [ש. בהנ"ל. צ"ב דהא בתורה כתוב עמלק ואיך ימחה שמו לגמרי והרי התורה ק לא תשתנה ח"ו. וכמו"כ צ"ב דהא מחיית עמלק הוא מ"ע דאורייתא וכיון שימחה שמו לגמרי כנ"ל איך יקיימו המצוה.

ת. האומר תפלה.

*

יב [ש. בהנ"ל. בעניי באמת, לא זכיתי להבין כונת מרן שליט"א.

ת. האומר תפלה אומר ימח שמו.

*

יג [ש. עלינו לשבח כו'. כשהייתי בעזה"י אצל מרן שליט"א ביום כו', כמדומה ששמעתי מפי מרן שליט"א כך: אומרים (בעלינו לשבח) שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע, והיו כשהיו אומרים את זה היו יורקים, עד ששמו לב לזה (הגוים) והעמידו שוטר. וכשהי' השוטר הולך ירקו ג' פעמים גם עליו. ואמר מרן שליט"א שזה כתוב בט"ז. והוסיף מרן שליט"א ואמר כך גם אבא (מרן הסטייפלער זצ"ל) הי' עושה. ועוד הוסיף מרן שליט"א ואמר וכך גם אני עושה אבל לא ממש יורק. ועוד אמר מרן שליט"א שיש כאלו שאומרים ימח שמו. האם שמעתי נכון.

ת. נכון.

*

ידן ש. בהנ"ל. יש לשאול א' איך ירקו בתוך בית הכנסת. ב' איך אמרו ימח שמו שהרי לכאור' הוי משנה ממטבע לשון שקבעו חכמים.
ת. לצורך מותר, וימח שמו הוא מעיקר הנוסח.

*

בטעם שאין מברכין על מ"ע דזכור

טון ש. לכתב המחבר (או"ח תרפ"ה ב' - ז') וז"ל, בשבת שניה מוציאין ב' ספרים בא' קורא פרה"ש ובשני קורא זכור את אשר עשה לך עמלק כו', יעו"ש, י"א שפ' זכור ופ' פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא כו' יעו"ש.

יש לשאול במ"ע דזכור, למה לא מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו כו' כמו כל המצות, ולכאורה אין לומר שברכות התורה של העולה לתורה הוי כברכת אשר קב"ו, חדא כי לא מכריזים לכוי' בברכה זו, וגם דא"כ יהיה צריך לברך כשקוראים שלא בקריאת התורה וכגון קריאה נפרדת לנשים (וכמצוי) וכיו"ב, ולא מצינו שמברכים.

ת. לא תיקנו ברכה כיון שמברכין ברה"ת. לח

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

^{לו} עיין עוד בתשובות מרן שליט"א לעיל מס' מגילה.

^{לח} בזה אולי אתי שפיר גם מה שהי' קשה לן למה לא מברכים ברכת שהחיינו, ואולי כי כיון שלמעשה לא מברכים ברכה מיוחדת על מצות זכור, לכן לא שייך לברך ברכת שהחיינו, מבלי שתהי' ברכה מיוחדת על עצם המצוה.

אספקלריא לימי הפורים / ישראל אברהם קלאר (דבר המו"ל)

לא נבזבז את היום על פרוטות

ימי הפורים - ימי משתה ושמחה, השמחה היא כלי מחזיק ברכה לכל דבר ועניין שבקדושה, מה ששמחה יכולה להביא שום מצוה אינה יכולה להביא, וההפך בהפך, כידוע. השמחה - מלחמה גדולה בעמלק היא, עמלק אמון על "אשר קרך", לקרר ולצנן, ואילו התשובה ההולמת היא השמחה, לשמוח בכל מצוה ומצוה, להיות שמח בחלקו תמיד, להיות שמח בהנהגת הבורא ברוך הוא.

תרגום "ששון" במגילה - "בדיחא דעתא", בדיחות דעת כלולה גם היא בששון של פורים, וגבול דק מפריד בין בדיחות הדעת לליצנות.

מהו הומור? ומה בין בדיחות דעת לליצנות?

לשם הגדרת העניין נראה להציע כדלהלן: אם נעמיק מהו "הומור" נסיק שהוא בדיחות דעת הנובעת מראיית התמונה מזווית אחרת, הזווית הבלתי-שגרתית, ואילו "ליצנות" יש בה מימד נוסף, זו ההסתכלות במבט "מקטין-ערך" על הנושא או האובייקט המדוברים. בזה יבוארו דברי חז"ל "ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות", כי התוכחה היא לשון הוכחה, העמדת האדם על טעותו, על ידי התוכחה האדם נוכח ומתוודע למהות מעשהו, "או הודע אליו חטאתו" - הכרת החטא, ואילו הליצנות באה ומעניקה לתוכחה מבט מקטין ערך, על ידי דמגוגיה או תנועה משדרת זלזול, ובכך מציגה את התמונה בזווית של דבר פעוט-ערך.

מושב הלצים מעוות ומקטין ערך

"מושב הלצים" הריהו "ארץ אוכלת יושביה", בין הלצים שומע היושב שם דברי זלזול הדוחים מאות תוכחות, וכל מה שיודע מתכווץ לפתע ומוצג בעיניו במצג שווא של דבר פעוט וקלוש שאינו מצדיק העמקה או התייחסות מיוחדת.

וזו המומחיות של עמלק - מקרר האמבטיה הידוע, הוא מטיל ספיקות [נעמל"ק בגימטריא ספ"ק], הוא מבלבל, להומם ועל ידי כך לאבדם, רח"ל. המלה 'איבוד' שתי משמעויות לה המלמדות זו על זו, איבוד של כילוי ואיבוד של מציאה שאין ידוע מקומה, ניתן איפוא לפרש כי "לאבדם" היינו שגורם לכליון שונאיהם של ישראל רח"ל על ידי הא גופא ש"מקטין" את ערכם עד למימדים מזעריים שאינם נראים כלל, כביכול נאבדו ואין ידוע מקומם. כה היו דברי המן האגגי צורר היהודים אל אחשוורוש: "ולמלך אין שווה להניחם", גם כאשר הזכיר את ימי קדם הזכירם בזלזול והקטנת ערך: שה"י פה"י - שבת היום, פסח היום. אנו יודעים ששבת היא שבת!! שבת קודש!! ופסח? - גדול יום השם ומי יכילנו!! ואצל עמלק המבט מקורר, מין מושגים בלתי מובנים שלא שווים יותר מראשי תיבות. "ובמושב לצים לא ישב" בגימטריא "מלחמה לה' בעמלק מדר דר", ובגימטריא "גם השטן בתוכם"...

חוט השערה מבדיל בין ששון של בדיחות הדעת לבין ליצנות, זה קודש קדשים וזה ההפך הגמור. אף אנו, בימי הפורים הגדולים והקדושים נישמר להיות בגדר ששים ולא בגדר מתלוצצים רח"ל, שהרי חוגגים אנו את נצחון הקדושה, חוגגים אנו את מחיית עמלק!

וגם -- מי יתן ונשכיל ונכיר נכוחה בגדולת וקדושת ימי הפורים עצמם...

שמעתי אחד שדן עם חבריו על ענייני "וקבצנו יחד" השייכים לפורים, ואומר לו: "למה תתחיל את יומך רק בעשר, פורים זה לא זמן לישון!!". והוא צודק... פורים זה לא זמן לישון, לא נבזבז את היום על פרוטות.

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

נס הצלת בית המקדש

עונש אחשורוש על שימוש בכלי המקדש

במגילה (יא:): אמר רבא מאי 'כשבת המלך', לאחר שנתיישרה דעתו, אמר בלשאצר חשב וטעה, אנא חשיבנא ולא טעינא, דכתיב 'כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם' חישב בלשאצר שמלאו שבעין שנין, ועדיין לא נפקדו ישראל מגלותן, מעתה ודאי לא יגאלו, הוציא כלי בית המקדש, והשתמש בהן, וכתיב 'ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא'. ואמר אחשורוש שעתה מלאו שבעים שנה, הוציא כלי בית המקדש, והשתמש בהן, בא שטן, וריקד ביניהן, והרג את ושת. ולכאו' מבואר שבלשאצר ואחשורוש נענשו שניהם תיכף בעת שימושם בכלי המקדש.

אולם להלן שם (יב). דרש רבא, 'והשקות בכלי זהב, וכלים מכלים שונים', משונים מיבעי ליה, אלא יצתה בת קול ואמרה להם 'ראשונים כלו מפני כלים, ואתם שונים בהם', ומשמע שעונשו של אחשורוש לא היה על עצם השימוש בכלים, אלא על מה ששנה להשתמש בהם^ט. וכבר כתב על כך הגר"א (אסתר א ד ע"ד הרמז) שהרשע אינו לוקח מוסר, כאמור (משלי כג לא) 'כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים ואחריתו כנחש צפעוני', הרי שהעונש בא לו רק מצד ששנה בחטא.

למה לא נענש אחשורוש על שימוש בבגדי כהונה

ולהלן שם (יב). דרשו 'בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו', אמר רבי יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא (אסתר א ד) 'תפארת גדולתו', וכתיב התם (שמות כח ב) 'ועשית בגדי קודש אהרן לכבוד ולתפארת', מה התם כהונה אף הכא בגדי כהונה. והקשה המקנה (קידושין נד). למה לא נענש אחשורוש על מה שלבש בגדי כהונה, כפי שנענשו הוא ובלשאצר תיכף לשימושם בכלי בית המקדש.

והוכיח מכך המקנה כדעת הריטב"א שם שבגדי כהונה אינם נחשבים כלי שרת, וכיון שעל כלי המקדש אמרו (ע"ז נב:): באו פריצים וחללוהו, ופירש רש"י שם, שכיון שנכנסו גויים להיכל, יצאו כליו לחולין, יש לומר דהיינו דוקא בכלים שהם קדושת דמים, ובכללם בגדי כהונה, שאינם כלי שרת, ולכן לא נענש עליהם אחשורוש. אבל כלי שרת, שיש בהם קדושת הגוף, אינם יוצאין לחולין ע"י הגויים, ולכן נענשו עליהם^מ.

^ט ראה מהרש"א, שאחשורוש חשב, שמה שנהרג בלשאצר על שנשתמש בכלי בית המקדש, היינו משום שנשתכר בהם ביותר. לכן הזהיר אחשורוש שתהיה 'השתיה כדת', דהיינו אכילה מרובה משתיה, שלא ישתכרו בה.
^מ תירוצו תלוי במחלוקת ראשונים, כי אמנם בעל המאור (ע"ז שם) נקט שלא אמרו 'באו פריצים ויחללוהו' על כלי שרת, שיש בהם קדושת הגוף, אך הרמב"ן במלחמות ה' שם נקט שאף שאין יוצאים לחולין ע"י מעילה, מ"מ מתחללים ע"י פריצי עכו"ם, וה"ה לבגדי כהונה

והדברים מופלאים, שהרי בנדרים (סב.) מבואר כי אף שיצאו לחולין נענש עליהם בלשאצר, שכך אמרו שם 'ומה בלשאצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו חול, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה, כיון שבאו בה פריצים נעשו חול, נעקר מן העולם ימא, והטעם לכך מבואר בשטמ"ק שם שרק לישראל מותר להינות מהם, אבל לפריצי עכו"ם הם עומדים בקדושתן^{מב}, שלא יהיה חוטא נשכר, ולהדיא שלא כדברי המקנהמג.

והמהר"ל (אור חדש) כתב, שאין הכוונה שלבש בפועל בגדי כהונה, אלא שכשם שבגדי כהונה עניינם הוא 'לכבוד ולתפארת', שהצניעות והכבוד יש בהם תפארת אלוקית, כך גם בהנהגת אחשורוש היה צד של צניעות, ועל כך אמרו ש'לבש בגדי כהונה', דהיינו שהנהגתו היתה לכבוד ולתפארת^{מד}.

גם הגר"א (אסתר א ג) ביאר, שכוונת דרש זה היא, שאחשורוש הראה את עצמותו ואת מלכותו, ואף בגדי כהונה מורים שני עניינים אלו, כי בבגדי כהן הגדול נראת עצמותו, שהלובשם היה צריך להיות קדוש וטהור, וגם ניכרת ממשלתו ועשרו, כי כל אבן בחושן שווה אלפי דינרי זהב^{מה}, ואף לדבריו אין הכרח שאחשורוש השתמש בבגדי כהונה בפועל, אלא שלדבריהם צריך לבאר מנין ולמה בכלי המקדש השתמש בפועל ואילו בגדי הכהונה באו כמשלמו.

ונראה לפתוח פתחא להאי פרשתא מהכא, כי יש להתבונן מפני מה בלשאצר השתמש רק בכלי המקדש, ואילו אחשורוש הוסיף ללבוש בגדי כהונה, מה ראה על ככה, ומה הגיע אליו. על כך יבואו דברינו.

^{מא} ואין להוכיח מהסוגיא שם כדעת הרמב"ן, כי לבעל המאור יש לבאר שבלשאצר השתמש בכלי שרת שלא התחנכו מעולם לקדושת הגוף, אך אף מהם לא פקעה הקדושה, שלא יהא חוטא נשכר. ובאור שמח (ע"ז פ"ח) כתב שבעה"מ סבר שרק כשהיה בית המקדש קיים, והיו יכולים להשתמש בכלים, לא שייך בהם באו פריצים ויחללוה, אבל בלשאצר היה לאחר החורבן, שכבר נשרף בית ה', ולא היו ראויים להשתמש בהם, ולכן יצאו לחולין.

^{מב} אולם דבריו לא יועילו לבאר למה נענש אחשורוש, שהרי הוא לא היה בין הפריצים שחיללו את הכלים במשתה בלשאצר, וכיון שכבר יצאו לחולין אז, לכאורה לא היה לאחשורוש איסור להשתמש בהם, ובודאי אי אפשר לומר 'ראשונים כלו מפני שהשתמשו בכלים ואתם שונים בהם', שהרי הראשונים הם הפריצים שנאסרו משום חוטא נשכר, ולא שנה אחשורוש בחטאם.

^{מג} תמיהה זו היא גם על דברי המהר"ל (אור חדש), שהעיר, למה בלשאצר מת הוא ואשתו, ואילו אחשורוש לא נענש הוא עצמו, אלא רק אשתו מתה. ותירץ, שכיון שבלשאצר כבר השתמש בכלים נעשו חולין, וכל עונשו של אחשורוש הוא משום שלא היה ראוי להתפאר בהם, וכאמור זה פלא, כי גם בלשאצר השתמש אחר שנתחללו. וראה שפת אמת (מגילה יא): שהטעם שלא נענש כבלשאצר, הוא משום שבלשאצר הגיע מתוך טעותו לכפור בעיקר הנבואה, ואילו אחשורוש האמין, אלא שבטעותו סבר שכבר התקיימה הפקידה, ושוב לא יגאלו יותר.

^{מד} יתכן שמטעם זה לא אמרו על בלשאצר שלבשם, כי לא היתה לו מעלה זו של אחשורוש. וראה שם שצידיד עוד, שעל כלי המקדש נענש, רק משום שהם מיוחדים לה', ואילו בגדי כהן הם של אדם.

^{מה} ועל כך נאמר 'בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו', כי בן מתפאר בגדולת אביו, היא עצמותו, ואילו עבד שאין לו תועלת מעצם המלך, אלא מכבודו.

^{מו} ביוסף לקח כתב שכוונת אחשורוש במשתה היתה להמשיך את הממלכה אליו לבדו, בלי שיהיה לשרים חלק בכתר מלוכה, ולכן קרב עצמו לדלת העם להחניפם ולעשות כל רצונם, וזהו שהתלבש בלבוש של כה"ג להראות את תפארת גדולתו שהוא ההשפלה והענווה, והביאו חתם סופר (שמות כח א) וכתב שהמדות יקראו לבוש, שאדם מתלבש במדה פלוני, כמו 'גאות לבש' ילבש צדקה כשריון, וידוע שהכבוד רמז לממשלה והתפארת לרחמנות וענוה.

אחשורוש והמן נגד בית המקדש

הנה אמרו במגילה (יא.) 'הוא אחשורוש, הוא החריב הוא ביקש להחריב, שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם'. ובמדרש (אסת"ר א א) אמר רבי נחמיה 'אחשורוש, שבטל מלאכת בית המקדש, הוא אחשורוש שגזר עליו שיבנה', ומבואר שיש לאחשורוש שייכות לבנין בית המקדש, לבנותו או לבטלו. ואמנם על כך התנה גם עם מרדכי ואסתר 'עד חצי המלכות', ודרשו (טו:) 'לא דבר שחוצץ למלכות ומאי ניהו בנין בית המקדש' ^{מז}, ופירש רש"י (אסת"ר ה ג) 'דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות, הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש, וחזר בו וצוה לבטל המלאכה, ואחשורוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלאכה' ^{מח}.

וכבר מצינו במדרש (אסת"ר ז ב) מבואר שהמן יעץ לאחשורוש לבטל את בנין בית המקדש, וביאר האר"י (שעה"כ ופע"ח פורים) שזהו שאמר המן 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד', ודרשו 'ישנו, אלהיהם של אלו ישן הוא', והיינו שידע שבסוף גלות בבל, הוא הזמן הראוי להקים את בית המקדש בשלימות, ובטרם כל הארה גדולה מעמיק החושך, וההשגחה העליונה נסתרת, כביכול נופלת ב'שינה', שאחריה עתיד השי"ת לחזור להאיר לישראל פנים בפנים, בבנין בית המקדש, ורצה להשמיד את ישראל, ובכך למנוע את בנין הבית, ולהמשיך את הסתר פני עליון לעולם ^{מט}.

שנאת אחשורוש יותר מהמן

והנה אמרו חז"ל (אסת"ר ז טו) 'אחשורוש שונא את ישראל יותר מהמן הרשע, מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר, ברם הכא המוכר נותן ערבון, דכתיב ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן'. והיינו, כי מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח (ברכות ה.), משום שמעת המכירה המוכר חסר, אולם במכירה זו חפץ המוכר להשפיע לקונה.

ועל כך אמרו (יד:): 'משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים. לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך, אמר לו טול אותה בחנם והלואי. והיינו כי אף שאחשורוש היה

^{מז} מהר"ל (אור חדש) ביאר, שבית המקדש הוא עיקר המלכות, וכאשר יבנה הוא בטול מלכות אחשורוש, כי ישראל במלכותם, ומלכות ישראל מבטל מלכות אחשורוש, שהוא מד' מלכיות שנתן השי"ת בעולמו.

^{מח} ראה ביערות דבש (ח"א דרוש ג) שיש רנ"ד מלכיות בעולם, ובכולן מלך אחשורוש, וכאשר ביטל בנין בית המקדש, ענשו השי"ת שחצי המלכות מרד בו, ולא מלך רק על קב"ז, וא"כ בית המקדש הפסיד לו חצי המלכות, וזהו 'עד חצי המלכות', בית המקדש שגורם הפסד חצי המלכות.

^{מט} וז"ל בשעה"כ, כי המן הרשע. היה אוסטורלוגוס גדול כנודע בענין ויפל פור הוא הגורל מיום ליום כו' וידע בחכמתו ענין מיעוט השגחתו ית' על ישראל בימים ההם, להיותו בבחי' השינה, ולכן חשב ועלה בלבו כי הזמן מוכן לאבד שונאיהם של ישראל, ואמר המן ישנו עם אחד, ודרשו רז"ל ישן הוא האלוה שלהם. ולהיות כי הדורמיטא ההיא היא לטובתן של ישראל כדי שתנסר הנקבה מאחוריו ויחזור פב"פ ויגאלו ישראל ויבנה בית המקדש, לכן התייעצו שניהם כי בזמן ההוא שהאלוה שלהם הוא ישן יקדימו הם לאבד ולהשמיד שונאיהם של ישראל כדי שלא ישארו אפילו מתי מעט שיהיו ראויים לגאולה וע"י כן לא יבנה בית המקדש.

מלך, ומלכות אין לה משלה אלא מקבלת מהעם, הרי כאשר שמע מהמן שעתה היא העת בה 'זה נופל וזה קם', העמיד עצמו להיות מקור לטומאה, זה לעומת זה של שפע הקדושה, ולכן עשה כסא דוגמת כסא שלמה^{יב}, להיותו כביכול 'אדם היושב על הכסא'^{יג}.

וזו כוונת המדרש (אסת"ר א, יג) 'כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו, כתיב כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ואת אמרת על כסא מלכותו, ותמה יפה ענף, וכי בשביל שלה' המלוכה והוא מתנשא לכל ראש, לא יתכן לומר על מלך בשר ודם שיושב על 'כסא מלכותו'. ולהמבואר, היינו כי כל חפצו של אחשורוש בהקמת כסא חדש, היתה לעמוד כנגד מלכות ה', ואיך נקרא 'כסא מלכותו'.

וזה שהוסיף אחשורוש על בלשאצר, כי בלשאצר השתמש ב'כלים', לפי שלא ידע מענין ה'שינה', אלא שסבר שנשלם החורבן בבית ראשון, ושוב לא יגאלו, ואין לכלים אלו תכלית לקבל אורה, ועל כך נענש במיתה שהיא שבירת הכלים^{יד}. אולם אחשורוש הרשיע יותר, ורצה למנוע את הקמת הבית השני, ולכך בא להדמות לעליון, והשווה הנהגתו ללבישת בגדי כהונה, כדי להדמות לאדם היושב על הכסא^{יז}, ועל כך לא שייך עונש, שהרי כיון שהלבושים הם 'מכובדתי', בהכרח הם שייכים רק לצד הקדושה, כי צד הקלי' אינם קרויים

^י והיינו כי תל וחריץ הם משל לדכר ונוק', והעמיד עצמו להיות תל הממלא את הנוק'. ולכן הסיר טבעתו מעל ידו, ויתנה על יד המן שהוא הנוק' דקלי', ולכן אמרה אסתר על אחשורוש 'איש צר ואויב', כי הוא ה'איש' בשנאה זו. והמן הוא הקלי' שבאה תחת ושתי, ולכן הוא בנוק'. ואף שהוא מזרע עמלק, שהוא דעת דקלי', וכתב האר"י שהוא ס"מ ואשתו נוק' דקלי', הרי עת 'הסרת טבעת' היא שעיקר הנוק' מעמידה עצמה כדכר, עד שאמר לו אחשורוש 'הכסף נתון לך', דהיינו שאינו רוצה לקבל ממנו כנוק', אלא לעמוד הוא עצמו כדכר, ועתה המן נוק' ביחס אליו.

^{יא} וראה שפת אמת (ליקוטים אסתר) שמהכתוב (אסתר א ב) 'על כסא מלכותו' דרשו (אסת"ר א יב) שרצה לשבת על כסא שלמה, ואילו מהכתוב (שם ג) 'עושר כבוד מלכותו' דרשו שלבש בגדי כהונה, וביאר שהדרשות מדוקדקות, כי שבפס' ב כתוב 'מלכותו' חסר, ומכך דרשו שהיה כסא שלו ולא של שלמה, ואילו בפס' ג' כתוב מלא, לכך דרשו שהראה כבוד מלכותו של הקב"ה שהוא בגדי כהונה שכתוב בהם לכבוד ולתפארת. אכן לפי האמור, ו' דמלכותו מורה שהעמיד עצמו כז"א דקלי', ואילו חסר ו' מורה שהכסא הוא של 'מלכות' נוק', שרצה להיות מעליה.

^{יב} ראה רמ"ד ואלי בספר הישועה (אסתר ו ז) שמגמתה של הקלי' להדמות אל הקדושה כקוף לפני אדם, ומדבריו עולה שהטעם שהעמידו בשושן, כי שם הוא מקום הקלי', כדלהלן.

^{יג} ויש לומר, שלפי מיעוט תפיסתו, לא שייך בשימושו 'באו פריצים ויחללו', ולכן נענש, אך אחשורוש שהרשיע יותר, ורצה להדמות לעליון, הרי שימושו הוא פריצות המפקיעה מידי קדושה, ורק ושתי שהיתה מזרע בלשאצר.

^{יד} כן כתב מגלה עמוקות (אופן קמא). ובביאורי אגדות (מגילה יב). כתב הגר"א שלכך נאמר 'ואת ואת', והם שלש כלולים בשלש, כי שלש שמות שבשמע ישראל הם 'תפארת גדולתו', ושלש שמות בשכמל"ו הם 'כבוד מלכותו' [ובמשלי ו, יד-כד ביאר שלש כלולים בשלש בין בקדושה ובין באדם בליעל]. וראה שם עוד כי בגדי כהונה וכלי המקדש הם שני דרגות, וכל אחת כלולה משלש, והיינו ש'עושר כבוד מלכותו' הם הכלים, בנה"י, בשם אדנ"י שהוא כלי לשם הוי"ה. ואילו 'יקר תפארת גדולתו' הם בגדי כהונה בחג"ת, שהם כנגד הוי"ה. אמנם רש"י חידש (יב): שלבש בגדי כהן גדול, וחידושו טעון מקור וטעם, כי אם משום שנאמר בו 'כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו', ודרשוהו שלבש 'כבוד ותפארת', הלא גם בבגדי כהן הדיוט נאמר (שמות כח מ) 'לכבוד ולתפארת', ומנין שלבש בגדי כהן גדול, אכן להאמור, יש לומר שלכך נאמר 'ואת ואת', כי בבגדי כהונה יש ד' בגדי לבן של כהן הדיוט שהם כנגד שם הוי"ה, וכהן גדול מוסיף ד' בגדי זהב, לתקן שם אדנ"י. וראה בפע"ח (פורים ו) 'כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, גימטריא אלה בגדי כהן גדול, מכנסים כתונת מצנפת ואבנט חשן ואפוד ומעיל'.

אדם, ואין להם לבוש כלל⁷⁶, אלא יש להוציא בלעו מפיו, ולהעביר ממנו את הבגדים, כלדהלני⁷⁷.

ולכך נהרגה ושתי, כאשר נעשה לה זנב, כי היא היתה סוף עניינו של בלשאצרי⁷⁸, ולכן אמר אחשוורוש להביאה בכתר מלכות בלבד, כי זה כל עניינה לקשרו אל המלכות הקודמת, אלא שבהריגתה על ידי המן קיבל את כוחה, כי ושתי"י בגי' היא נח"ש נח"ש, להיותה צירוף בין נחש בריח ונחש עקלתוני⁷⁹, ומשורש נחש יצא צפע, הוא המן, ועת מיתתה 'בקום עלינו אדם', כי ממנו יצאה העצה להעמיד 'אדם בליעל'⁸⁰.

וזאת אשר ביקש המן מאחשוורוש (ו ח) 'יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו וגו' וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו', והיינו שביקש 'לבוש מלכות' לעצמו, כדי להיות הוא אשר יעמוד זה לעומת זה אל הקדושה, כאמור (מגילה יט). שעשה עצמו אלוהים. אך לכך לא הסכים אחשוורוש, ומכאן צמחה הישועה לתת את הבגדים למרדכי, דכר דקו'.

סעודת אחשוורוש תחת בית המקדש

ובזה תתבאר דרשת רבי לוי (שם יב): 'והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש', כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר, 'כרשנא' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך. 'שתר' כלום הקריבו לפניך שתי תורין. 'אדמתא' כלום בנו לפניך מזבח אדמה. 'תרשיש' כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו 'תרשיש ושהם וישפה'. 'מרס' כלום מירסו בדם לפניך. 'מרסנא' כלום מירסו במנחות לפניך. 'ממוכן' כלום הכינו שלחן לפניך. ויש לדקדק שלא באו להזכיר זכותן של

⁷⁶ ראה ביאור הגר"א ע"ד הרמז שכל ענייני לבישה הם לכבוד ולתפארת, אך אצל אחשוורוש שאינו ראוי לכבוד מלכותו, הרי אמרו (ב"ב צח.) 'כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה'.

⁷⁷ ובעת הזאת, נאמר 'ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קיבל', כי עדיין עת ה'שינה', ובעת ההסתר 'שק אשים כסותם', ואותה עת 'אמא אוזפת לברתא מאנהא', עד אשר תאיר הארת מרדכי, ויטול את הלבושין מאחשוורוש שאינם שייכים לו.

⁷⁸ חומת אנך (אסתר ב א), וכן הובא במבוא שערים בשם הגר"א שהזנב מורה על היותה סוף זרע נבודנצר, עליו אמרו (סנהדרין צו. יל"ש מלכים רמד) שהיה סופר של בלאדן, וכששלח אגרת לחזקיה רץ שלש פסיעות להורות להקדים שם שמים לשם חזקיה, ואמר הקב"ה 'אתה פסעת שלש פסיעות בשביל כבודי חייך שאני מעמיד ממך שלשה מלכים קוזמוקטורין [שולטים בכיפה] ואלו הם נבוכדנאצר ואויל מרודך ובלשאצר'.

⁷⁹ הגר"א חבר (אפיקי ים שבת קד. באר יצחק מגילה יב): בשם הגר"א. וביאר דהיינו מה שהייתה ושתי מפשטת בנות ישראל ערומות, הם בגדי אדה"ר כתנות אור שלו שנתהפך לכתנות עור משכא דחויא, ולא ידעה כי בנפשה הוא כאמור (קהלת ח ט) 'עת אשר שלט האדם באדם לרע לו', ולא שלטה בפנימיות המלבושים כתנות אור, רק בסוד כתנות עור וזהמא דטופרא דרגלין.

⁸⁰ ואמנם קלי' המן המחודשת היא זה לעומת זה כלפי בנין בית שני, כי בעוד הראשון היה בחינת לאה, שהיא באתכסיא, הרי כשהגיע זמן בית שני להבנות בבחינת רחל, חשש המן שתפסק יניקת החיצו' מן המלכות, ורצה לאבד את ישראל, כדי שלא יבנה ולא יהיה מקום לגילוי המלכות, ולכך הוצרכה הארת יסוד אבא דמרדכי ךהתגלות במלכות אסתר.

⁸¹ ולכן רצה שיקראו לפניו 'ככ"ה יעשה לאיש', שהוא כנגד שם הדעת דקדושה, שמילוי מ"ה.

לישראל בהבאת הקרבנות, אלא העמידו את העדר העבודה כחסרון של אחשורוש, וזה פלא, וכי מה עניינו של אחשורוש אל הקרבנות^{סא}.

אכן להמבואר, שבא אחשורוש להיות כשפחה היורשת גברתה, ורצה להמשיך כל שפע עליון אליו, ולכך הוצרכו מלאכי השרת להורות שהוא מעמיד עצמו כאדם היושב על הכסא, ואינו מעלה קרבן, אלא עומד זה לעומת זה.

ולכך סדר האכילה בסעודתו של אחשורוש נקבע בכמה פרטים בהשוואה לעבודת הקרבנות, כמו שדרש רבי יוחנן (מגילה יב). מהכתוב 'והשתיה כדת', שהיא כדת של תורה, בה אכילה מרובה משתיה, ופירש רש"י שאכילת מזבח מרובה משתיה, פר ושלשה עשרונים סולת לאכילה, ונסך חצי ההין. והיינו להורות כביכול אוכלי סעודתו המה המקבלים את הקרבנות.

החלפות הלבושים במגילה

והנה במדרש (אסת"ר ז ז) 'זיהי באמרם אליו יום ויום, אמר רבי יוחנן בשם רבי בנימין, בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה, נסן שוה, דכתיב (בראשית לט) 'זיהי כדברה אל יוסף יום יום, ולא שמע אליה לשכב אצלה', וכאן כתיב 'זיהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם', וגדולתן שוה דכתיב (בראשית מא) 'ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף' וכאן כתיב 'ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי', להלן כתיב (בראשית שם) 'וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך', וכאן כתיב 'ונתון הלבוש והסוס וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו'.

ומבואר שהשוואת הנסיון היה בהיותו 'בכל יום ויום', וכבר הביא האור החיים (בראשית מט יא) מדברי הזוהר (ח"ג רלא:) שבסטרא אחרא הנקבה יותר חזקה מהזכר^{סב}, והיינו, כי יוסף ירד למצרים להכניע את הקלי' לפני ישראל, אך בעוד שפוטפר שהיה דכר דסט"א הסתרס ע"י יוסף (ב"ר פו ג), הרי שאצל אשתו עזב בגדו אצלה, עד שנטלו בני רחל את הבגדים מהסט"א בנס פורים כדלהלן.

והנה אף בושתי מצינו שבזה הרשיעה מאחשורוש, כמו אמרו (מגילה יב:) שהיתה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת, וכתב הגר"א (ח"א שם) שענין בנות ישראל ערומות, הוא סוד נעלם מאד, ודבריו עשירים בהיכלות (פקודי כ ע"ג) שצרת

^{סא} ואמנם מצינו כמין טענה זו בשבת (פח:) שהמלאכים טענו להקב"ה איך נותן את התורה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וגו', ואמר הקב"ה למשה החזר להן תשובה, אמר להם, מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, ולא דיבר בזכותן של ישראל לקבל את התורה. אולם שם היא תשובה ראויה, שכן בא ליטול את התורה מן השמים מבין המלאכים, ולכך השיב להם שאינה ראויה לעבודתם, אך כאן הלא הנידון הוא לגבי הגזירה על ישראל, והיה ראוי להזכיר זכותם, ולמה הזכיר רק חסרונם של העכו"ם. ואכן במדרש (אסת"ר ד ב) 'אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, אם מתקיימת עצתו של רשע זה מי מקריב לפניך כרשנא מי מקריב לפניך פר בן שנה וכו' אותה שעה אמר להן הקב"ה לישראל בני הם רעי הם קרובי הם אוהבי הם, אך בלשון הגמרא יש להעיר כנ"ל.

^{סב} כמבואר בשעה"כ (דרושי הלילה ז) כי הנשמות הנמשכות משז"ל מקבלתם אשת זנונים אשת סמא"ל ובה מצטיירות גופות לאותם הטיפות, והן הרי יוצאות מדכר דקדו'. ואילו כוחו של הס"מ ממה שנוטל מנוק, ולכן כוח נוק' דיליה חזק משלו.

ישראל היתה שושתי לקחה את לבושי הנשמות שנפשטו מישראל בחטאיהם, וזה תקנה אסתר שהיא שכינה דבריאה ב'ותלבש מלכות', וזו גאולתן.

אולם בהארת מרדכי נאמר 'בכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים', והיינו שבעבודת כל יום זכה להמשיך את הארתו בכל הימים³⁰, עד אשר הצליח להוציא בלעו מפיו דבר דקלי' וזכה בבגדיו, כאמור 'ומרדכי יצא בלבוש מלכות³¹ וגו', וזאת כפי דברי הזוהר הנודעים (ח"א רכד.) שלכל יום ויום בחיי האדם נקבעה תכלית ועבודה³², והימים כולם משמשים כלבוש רוחני, בהם תתלבש נשמתו³³, ועל ידי לבוש זה יזכה להסתכל ולהתענג בעונג טוב הצפון לצדיקים³⁴.

עבודה זו נדרשה קודם בנין בית שני, כי בעוד המשכן נעשה בנדבת לב של כלל ישראל, ובו 'שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם', ואילו בית ראשון נבנה ע"י שלמה, היושב על כסא ה' (דה"י א' כט כג), ושרתה בו השכינה בהנהגת הייחוד, שאינה תלויה במעשיהם, וזו היא בחינת לאה, הנקראת כסא הכבוד, ולכן בבית ראשון היתה בו מלוכה לבית דוד, אך בבית שני נגלית השכינה בבחינת רחל, התלויה במעשי ישראל 'בכל יום ויום'³⁵.

וענין העבודה 'בכל יום ויום' תתבאר על פי מדרש נעלם המובא בהקדמת עין יעקב, 'בן זומא אומר מצינו פסוק כולל, והוא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר, והוא ואהבת לרעך כמוך. רבי שמעון בן פזי אומר מצינו פסוק כולל יותר, והוא את הכבש האחד תעשה בבוקר', והיינו שנחלקו מהו עיקר תכלית הבריאה, אם הדביקות להשי"ת או שלימות בין אדם לחברו, והוכרע שעיקרו תלוי בתמידות העבודה

³⁰ רמ"ד ואלי בספר הישועה (אסתר ב יא) כתב שמרדכי הוא יסוד אבא, וחסד המתהלך ממנו הוא 'יום', המתהלך בכל הימים'. וראה בבאיור הגר"א (ח א) שבכל המגילה נאמרו 'ימים' בלשון רבים, עד שנתן המלך את בית המן למרדכי 'ביום ההוא', והיינו כמבואר בזהר (ח"ב צה.) שהקלי' שרי בחבורא וסיים בפירוודא, והיא נתינת הטבעת לחיבור בין אחשרוש להמן, כאילו הוא נוק' דיליה. ואילו בקדושה הוא להיפך, שכל עת ה'שינה' נראית מלכותה כ'ימים' שיש בהם אחיזה, אך בהגלות עליה אור 'יום' העליון, אזי כולה אחת, וזו מעלת העבודה של 'כל יום ויום'.
³¹ ואז גם העיר שושן צהלה ושמחה, כי גם הקלי' שואפת להתקן בסופה ע"י הקדושה, שנאמר 'יששום מדבר וציה', ראה רמ"ד ואלי (שם ח טו).

³² ראה רש"י שלהי מכות, שלכך נאמרו שס"ה לאוין, להזהיר לשמור כל יום מימות השנה, וכתב החפץ חיים (שמיח"ל ח"ב כט) שאינו יכול למלאות מחר את חוב היום, אלא רק מיום לערב 'יזיף ביממא ופרע בליליא'.

³³ האריך בזה בעל ווי העמודים, בן השל"ה (שפע טל ש"ד פ"ה), שמעשי הצדיקים עולים למעלה, ומהם מושפע אור לכל העולמות, אך חלקו של הצדיק נשאר למעלה, ושורש אור זה יעשה לו לבוש לנשמתו בעת עלייתה אל מקומה, ובכל יום ויום הוא מוסיף אור על לבושו, ועל כך אמר דוד (תהלים) 'ימים יוצרו' בלשון עתיד, אף שכבר נוצרו ונבראו בבריאת העולם, וגם 'יוצרו' משמעו מעצמן, והכוונה לימים של צדיק שהוא חי בעולם הזה, שכנגדם יוצרו בעולם הבא לבושים הנקראים ימים, וזהו סוד 'ויקברו ימי ישראל למות', שקברו הימים הלבושיים להתלבש בהם נשמתו.

³⁴ בראשית חכמה (אהבה פ"ט) כתב לבאר בזה את לשון הכתוב (תהלים לד יד) 'אוהב ימים', כי כיון שהימים הם לבושים שבהם תתלבש נשמתו צריך לאהוב הימים, כי כמו שהאדם אוהב הלבוש שבו מתלבש גופו שאם לא יהיה הלבוש ההוא היה ערום, כן למה שנוגע לתיקון נשמתו יאהב הימים שהם לבושים שתתלבש נפשו, והיינו לראות טוב, שעל ידי לבוש הימים ישיג להסתכל ולהתענג מטוב העולם הבא, והראיה היא מציאות ההשגה ששיגו הצדיקים באור הצפון לצדיקים, וכמו שנאמר (תהלים כז יג) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים. וראה עוד בעץ חיים (שער מט).

³⁵ כמבואר בהרחבה בעץ חיים (לו ב) ובפתחי שערים (יעקב ולאה ח).

'בכל יום ויום', כי בה מתגלה קיום רצונו ית"ט. וכן הוא סדר העבודה במשכן ובמקדשות, כי בעוד המשכן היה בדבקות להשי"ת, ובבית ראשון חטאו רק בעבירות שבין אדם למקום, הרי שבבית שני לא היה גילוי שכינה, והיתה ההארה תלויה במעשיהם.

וכבר כתב הגר"א (ספד"צ פ"ד בסוד הלבושין) שענין שכר ועונש מתקיים רק בבגדים, הם 'לבושין דיקר', בעוד עצם הנשמה אינה משתנה במעשי האדם^{עא}, ואם כן קודם בנין בית שני, התלוי במעשי ישראל, הוצרכו ליקח את הבגדים, ועל כך נאמר 'שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי ישע', וכבר דרשו כי אשי"ש הוא ר"ת א'ורה ש'מחה ש'שון ו'יקר, וזאת 'כי הלבישני בגדי ישע' ככתוב 'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות'.

אכן עוד זאת גילה לן הגר"א (ראה ליקוט בסוף ספד"צ בענין הלבושים), ששתי נוקבות הן לאדם, והיינו שיש שתי יכולות לחלות כל פעולותיו, בין לקלקול ובין לתיקון, והם הזמן והמקום, וכאמור, בצד הזמן נלחמו מרדכי והמן 'בכל יום ויום', ואחר שנתקן הזמן על ידי מרדכי, באה אסתר ובקשה 'ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום', לאמור, שבכח ה'יום' יתקן רובד נוסף, והוא המקום שהקלי' שולטת בו, כי בו נקבע הכסא לאדם בליעל^{עב}, וכאשר נתקנו המוקפים, נקבע ממנו יום נוסף לכבוד ארץ ישראל, מקום המקדש, כסא ה'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^ט ולכן גאולתן לבנין בית שני באה בהארת יסוד אבא מתוך המלכות, כי בו אבא יסד ברתא, ורק בהארה זו ניתן להשיג תורה שבעל פה, עיקר גילוי זיוה והדרה של תושבע"פ היה בבית שני, כמבואר בהיכלות.
^ע ולפיכך רק אז היה שייך הגילוי של אבא יסד ברתא, כי בבית ראשון שהיה בבחינת לאה לא היה ייחוד של יסוד אבא להאיר במלכות, אלא הונהגו בהנהגת הייחוד, ורק בבית שני שכל ההארה חלה במלכות הוצרכו לתיקון המעשים.

^{עא} וכן כתב בתיקון"ז (סז), ודבריו עשירים בהיכלות (פקודי כ ע"ג) שהאדם בחטאו מפשיט את הנשמות העליונות מלבושיהן ו'אזלי ערטילאין', ולבושו מתלבש בסט"א, היא 'המלכה ושת'י, וזהו גלות השכינה בלבושיה, וע"י אסתר שבו הלבושין לישראל ונגאלו.

^{עב} בריש ספר הזוהר (א.) מבואר שהשושנה רומזת למלכות, כי יש בה י"ג עלין, וכן מלכות יש לה י"ג מכילין דרחמי, וכתב רמ"ד ואלי (שם א ב, ט יז) ש'שושן' הוא בחסרון ה', שהיא אות המלכות בשם הוי"ה, להורות ששם היקף מרכז הקלי', ומוקפין אלו נתקנו ע"י אסתר בגימ' שושנה.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

פורים - עת רצון לתפילה

בכל קראנו אליו

הרמב"ם כתב (בהקדמה ליד החזקה, סוף מנין המצוות הקצר) על מצות קריאת המגילה וז"ל, "וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה, ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתינו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ד, ז): כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו", עכ"ל. מבואר בדבריו שעיקר תכלית קריאת המגילה היא שכל אחד בדורות הבאים יכיר שמה שנאמר "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו", הוא אמת! השי"ת הבטיחנו שישמע תפילותנו, ושנוכה לישועות!

על פי דבריו אלו ביאר הגרי"ז מה שאומרים בפיוט שושנת יעקב: "תשועתם היית לנצח, ותקותם בכל דור ודור, להודיע שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך". וביאר, שזו התכלית של קריאת המגילה - לבא לידי הכרה "כדי להודיע לדורות הבאים וכו'", וזהו "להודיע שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח". זה הלימוד מנס פורים, שהשי"ת שומע לתפילותנו, ואמת מה שהבטיחנו בתורה - "כי מי גוי גדול אשר לו וגו'".

כל הפושט יד נותנין לו

כבר האריכו הספרים הקדושים בגודל מעלת התפילה בפורים, שמסוגלת מאוד ביום הקדוש הזה. וכן מובא בספר סגולות ישראל (מערכה פ' אות ד'): "קבלתי מגדול א' ז"ל דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר, בני חיי ומזוני והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו, כי באותו יום עת רצון מאוד וכל העולמות המה בשמחה וברצון וע"ז אמרו ז"ל כל הפושט יד נותנין לו, וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעש"ט זי"ע וכן מקובל מפי הה"ק מרן מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע שכל השותה בפורים כאלו מתענה משבת לשבת, והשותה בפורים הוא סגולה להמתקת הדינים ונקרעים כל המסכים המבדילים והוא בדוק ומנוסה", עכ"ל.

כעין זה כתב ר' צדוק הכהן (פרי צדיק, פורים) וז"ל: "אין מדקדקין במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו. והקב"ה מקיים מצות זקנים ונותן צדקה לכל דורשי ישועתו בכל הענינים", עכ"ל. נמצא שיום הפורים מסוגל מאוד לתפילה, וכל הפושט ידו בבקשה להקב"ה, השי"ת נותן לו צדקה, ויענה לבקשתו.

השפעות יום הפורים

ויש להטעים זה, על פי מה שהאריכו הספרים הקדושים, שאותן אורות שהושפעו על כלל ישראל במועדים באותן זמנים, עדיין קיימים בזמן הזה באותו היום והתאריך. וז"ל הרמח"ל (דרך ה' חלק ד' פרק ז'): "ושורש כולם [פיי: כל המועדים] הוא סדר שסידרה החכמה

העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו. והנה על פי זה נצטוינו בחג הפסח, בכל הענינים שנצטוינו, לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו, וכמו שזכרנו למעלה, הוקבע, ש**בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון**, עכ"ל.

וכ"כ השם משמואל (פרשת שמות) וז"ל: "דהנה איתא בספרי כ"ק הרבי מלובלין זצלה"ה בפסוק (נחום א') לא תקום פעמים צרה, היינו דמכל הנסים והישועות שהיו לישראל נשאר הרשימו בזמן, ובכל שנה כשמגיע הזמן הזה מתעורר הענין ההוא, כמו בפסח זמן חרותנו מתעוררת החרות, אבל ח"ו מהצרה לא נשאר רשימו בזמן, וזהו לא תקום פעמים צרה, וכ"ק אאדמו"ר זצ"ל הוסיף לאמור דכל ענין הצומות ות"ב הוא משום דאז נטלו ישראל אפוכי על כל עוונותיהם וזה נשאר לדורות, ובכל שנה באותו זמן מתעוררת כפרת עוונות, אבל צריכים כלים על מה לחול וזהו הצום. וע"כ לטובה מפרסם הזמן כדי שישאר בו הרשימו, אבל לרעה ח"ו אין הכוונה שישאר הרשימו ע"כ אינו מפרסם את הזמן, ע"כ.

וא"כ מובן היטב מדוע יום הפורים מסוגל מאוד לתפילה, מכיון שכל ישועתם הייתה בכח תפילתם, ע"כ הוא יום שמסוגל שהשי"ת יענה לתפילת כל אחד ואחד.

המהר"ל (באור חדש) כתב לבאר דברי הגמ' במגילה (יא, א): "רב מתנא אמר מהכא: מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". וז"ל: "ר"ל כי הצלת ישראל בגאולה זה היה מכח התפילה שהיו גוברים בזה על עמלק בתפילה כדכתיב (בראשית כז, כב) (ב"ר, סה טז) הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, כי אם אין קול קול יעקב - הידיים ידי עשו, אבל אם קול קול יעקב אין שולטין ידי עשו, ודברים אלו ידועים בחכמה איך קול יעקב מנצח את עמלק וכדכתיב (שמות יז, יא) וכאשר גברו ידי משה בתפילתו היו גוברים ישראל וכאשר יניח ולא היה קול קול יעקב וגבר עמלק וכך בתרגומו (שם) כאשר ירים ידו בצלו וגברו ישראל וכאשר ינוח וגו' והרי לך כי התפילה הוא נצחון של עמלק וזהו ענין המגילה כאשר תבין הדברים עמוקים מאוד", עכ"ל. מבואר מדבריו, שכל עיקר הנצחון היה מכח התפילה, וא"כ מובן היטב מדוע יום הפורים מסוגל מאוד לתפילה.

משל נפלא לתפילה

הנה כל המעשה שבמגילת אסתר הוא לימוד נפלא על כח התפילה. מאחר שגזר המן גזירה שנחתמה בטבעת המלך, להשמיד ולהרג ולאבד את כל היהודים, אין מי שיכול להפר עצתו אלא רק המלך בעצמו. אמנם צריך לשלוח אליו אדם שהוא קרוב למלך ואהוב לו, ויש לו הזדמנות לדבר אל המלך, והמלך רוצה למלא בקשתו. וכן היה - אסתר היתה המלכה - אשת המלך, והייתה נאהבת לו, ולכן המלך רצה לעשות בקשתה.

כמו כן יש ללמוד, על כל צורך שיש לכל אחד ואחד, יש לנו מלך, שאוהב אותנו, ורוצה לעשות בקשתנו, ויש לנו ההזדמנות כמה פעמים בכל יום לבקש מאותו ית' לעשות בקשתנו!

תפילה היא השתדלות גדולה

להרחיב הדברים, החובת הלבבות (סוף שער הבטחון) האריך לבאר מפסידי מדת הבטחון. וכתב שאחד ממפסידי הבטחון הוא (מתוך פירוש 'לב טוב'): "נטית האדם ליחס יכולת לגורמי הגמר, שהוא רואה אותם בעיניו, המוציאים את המאורעות לפועל, ולתלות בהם את בטחונו ואת תקותו להשיג על ידם את שאיפותיו, מבלי שישים לב, שככל שהגורמים קרובים יותר לגמר הפעולה, יכולתם קטנה יותר להועיל או להזיק למי שהפעולה מתבצעת בו, וככל שהגורמים רחוקים יותר מגמר הפעולה, יכולתם להועיל או להזיק למי שהפעולה מתבצעת בו יותר חזקה ויותר נראית לעין", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שאדם תולה התוצאות של כל פעולה בעצם הסיבה, ואינו מבין שיש כמה וכמה גורמים לאותה סיבה שתצא לפועל, זו סיבה שיפסיד את מדת בטחונו. שהרי כל דבר שנעשה בהאי עלמא, נעשה ע"י איזו סיבה, ואם יתלה התוצאה באותה סיבה, ואינו מבין שיש כמה וכמה גורמים לזה, לא יאמין שהשי"ת מסבב כל הסיבות, ולא יבטח בהשי"ת, ויבטח אך ורק על הסיבות שענינו רואות.

וממשיך החובת הלבבות לבאר זה במשל וז"ל: "כמו המלך, כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו, מצוה משנהו לעשות, והמשנה מצוה השר והשר מצוה השוטר והשוטר מצוה לסרדיוט והסרדיוט מצוה הנוגשים והנוגשים מקיימים המעשה בכלים מוכנים לו. ואשר יכלתו מעוטה מכלם להקל מצערו ולהוסיף עליו, הם הכלים, מפני שאין להם חפץ, והנוגשים יותר יכולים מהכלים, וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים והשוטר יותר מן הסרדיוט והשר יותר מן השוטר והמשנה יותר מהשר, והמלך יותר מכולם, מפני שאם ירצה, ימחל לו. וכבר נראה לך, כי חלישות העילות וחזקתם להועיל למעולל תהיינה כפי קרבתם ורחקם ממנו. והבורא יתעלה, אשר הוא תכלית העילות ברוחק מן המעוללים, ראוי לבטוח בו ולסמוך עליו לחוזק יכלתו על תועלתם ונזקם", עכ"ל.

הנה, במשל יש השתלשלות דברים מאז שהמלך גזר הגזירה עד שייענש העבד בפועל, ומי שלבסוף מוציא את העונש לפועל הוא יותר רחוק מעצם דיבור [גזירת] המלך, ועל כן, אם העבד מתחנן לפני השר המענישו בפועל, להקל העונש מעליו, הלא לא יועיל לו כלום, כי אותו השר אין לאל ידו להקל העונש שכבר נתחייב מטעם המלך. וא"כ, הא דאין תקוה להאי עבד אומלל, הוא רק משום שהדבר תלוי רק במלך, ולו, אין הזדמנות לדבר אל המלך. והן הן הדברים במי שאינו מאמין בהשי"ת, הרי אין לו הזדמנות לדבר אל מלך בשר ודם שגזר עליו העונש, וע"כ אין לו שום תקוה. אולם מאחר שאנו מאמינים בני מאמינים, שהבורא יתברך שמו הוא הבורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים - הרי אפילו כאשר נמצאים במצב שהקב"ה מעניש אותנו, אין לנו להתייאש, כי הרי אנו יכולים לדבר עמו, ויש בידינו וביכולתנו להתחנן ולעמוד על נפשנו לפני בורא עולם להקל העונש והגזירה אשר גזר עלינו. וא"כ נמצא שבכל מצב שהוא, ההשתדלות הגדולה שיוכל האדם לעשות, היא להתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא ית' - "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות". ואין שום כח אחר בהאי עלמא. בכל מצב שהוא,

ביכולתנו לדבר ולהתפלל למסבב כל הסיבות, וגוזר כל הגזירות, וכשיתפלל אליו בתפילה שלימה, מובטח שיענה תפילתו.

וזה מה שארע במגילת אסתר, שהייתה לה הזדמנות לדבר למלך אחשוורוש, שהגם שכבר נגזרה הגזירה, מ"מ המלך יכול לבטלה. כמו כן, אנו שמתפללים לקוב"ה, שביכולתו להפר ולשנות כל גזירה שהיא.

מה שאלתך וינתן לך

כתיב (אסתר ה', ו'): "ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לך". וידוע מה שאמרו חז"ל, שבכל פעם שנאמר במגילה "המלך" זה הקב"ה. וא"כ הכוונה כאן, שאמר הקב"ה לכלל ישראל, במשתה היין בחג הפורים, "מה שאלתך וינתן לך", שכל מה שישאל ביום הזה, ימלא ה' אותה בקשה!

וכתב השם משמואל (שם): "ובבוקר "אמור" למלך ויתלו את מרדכי עליו. ויש לדקדק שלא כתיב **תבקש או תשאל** מהמלך אלא **"אמור"** למלך דהוא לשון ציווי, וכן לקמן והמן בא לחצר בית המלך החיצונה **"לאמור"** למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, ומשמע שהמן הי' אז במעלה גבוהה על המלך, וכמו שאמרו ז"ל שעשה לו בימה למעלה מבימתו, וכמו שאמרו ז"ל ויזעק זעקה גדולה ומרה, מה אמר, גבה המן מאחשוורוש. **ומכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן לאסתר ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, ובכל פורים מתעורר רשימו מזה, ואז בכח כל איש ישראל לאמור למלך מה"מ הקדוש ברוך הוא [דרך אמירה וציווי כענין הצדיקים גוזרים על הקדוש ברוך הוא והוא עושה] לתלות את המן ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו עכ"פ. אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוץ אלא בכל אַוֶּת נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהי' אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות. וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להושע ולהתברך", עכ"ל. דברים נפלאים!**

לתגובות: adebstein@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

מנהג הכאת המן

המן הוא הנחש בעצמו (כמו שביארתי במקום אחר), יש לבאר בזה מה שמצאנו בחז"ל בילקוט (אסתר רמז תתרנו): בשעה שהוא רואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי, פעם אחת נתן המלך ממון ושגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינה, נטל המן ממון שלו ואכלו ולא נשתייר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי של ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי אמר לו הלויני ממון זה שבידך אמר לו אין אני מלוך אלא אם כן תמכור נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו הרי המן עבדו של מרדכי, זבין נפשיה למרדכי בטולמא דנהמא, ע"כ.

וכיצד כתבו ביניהם את השטר שהמן עבדו של מרדכי, מבואר במדרש שהמן כתב את השטר על סנדלו של מרדכי (אגדת אסתר, הובא בתו"ש עמ' קסא), וכן הוא במדרש אגדת אסתר עה"פ: וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו, שהגביה מרדכי את נעלו להראות השטר. לכן המן כעס מאוד, וכנאמר: וימלא המן חימה. ע"ש.

וצריך להבין מדוע כתבו זאת על נעלו של מרדכי דווקא, וכי היה חסר להם שטר ראוי לשמו שיכלו לכתוב עליו, ומה שורש הענין בזה.

ונראה ברור, כי ידוע מש"כ בספה"ק (עי' פע"ח שער יוה"כ פ"ד), כי ענין הנעל הוא משורש הנחש, וד"ז נרמז בפסוק: נ'חש ע'פר ל'חמו (ישעי' סה כה), ר"ת נע"ל. וכבר כ' לעיל דעמל"ק הוא אותיות מעקל, ונרמז בפסוק (ישעיהו כז א'): ועל לויתן נ'חש עקלתון, וכ' מרן החיד"א בחומ"א שם, דתיבות לויתן נ'חש ע'קלתון, ר"ת נע"ל. ע"ש. וטעם הדבר, כי טומאת המנעל היא משורש הנחש בחטא אדם הראשון, שנאמר: ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וארז"ל (ילקוט בראשית רמז לד): ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור, א"ר אלעזר מן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות כבוד לאדם ולעזרו. וכמ"ש בתרגום יונתן שם וז"ל: ועבד ה' אלהים לאדם ולאשתו לבושין דיקר, מן משך חיויא דאשלח מניה, על משך בשריהון, חלף שופריהון דאשתלחו ואלבישינון. פירוש: שעשה להם לבושי כבוד מעור הנחש שפשט ממנו, על עור בשריהם, תחת המלבושים המעולים שהופשטו והלבישם. וכן הוא בפדר"א (פ"כ). (ונתבאר היטב בע"ח שמ"ט סופ"ד). ונמצא שהכתנות עור המה העור שהפשיט הקב"ה מן הנחש.

וביאר הרמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות (מאמר כל חי פרק כב) שזה הביאור במש"כ בגמ' שבת (קכט.): לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו. ובגמ' (פסחים קיג): שבעה מנודין לשמים, וחדא מנייהו, המונע מנעלים מרגליו. כי ענין לבישת המנעלים כדי שלא יגע בבשרו על האדמה שבחטאו של אדם נתקללה, ויהיה הפסק בין הרגל לאדמה, ולזה המונע מנעלים מרגליו מביא ע"ע קללה. ובס' משנת חכמים למהר"י חגיז (אות רכא),

הביא רמז לזה, ממה שאמר הקב"ה למשה: של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, דרך במקום ששכינה שורה, שם אין צורך במנעלים.

וזה טעם הדבר שביוה"כ שאין לשטן חלק בו, ולזה אין הולכים ביוה"כ פ' במנעל של עור, להורות כי אין לס"א חלק ביום זה. (ובגמ' (יומא כ.) רמזו דבר זה, כי השטן עולה בגי' שס"ד, וימות השנה המה שס"ה, להורות כי יום א' בשנה אין לו חלק בו והוא יוה"כ).

ומרדכי שידע שהמן הוא הנחש שורשו הוא בנעל, לפיכך כתב את השטר בנעלו, כי הוא חלקו ונחלתו.

ובזה יתבאר ענין נוסף, שמצאנו שממוכן זה המן, היה הדיוט קופץ בראש, והוא זה שבעצתו נהרגה ושתי, וכנאמר: ויאמר מומכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך, וכו', אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. ונמצא שמי שהגדיל את המדורה ברעתה של ושתי זה המן הרשע, ויש להבין מה ראה המן להתנכל לושתי כ"כ.

ורבותינו עמדו ע"ז במדרש (אסת"ר פ"ד ו') והשיבו: מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה מכאן שהדיוט קופץ בראש, וכו', ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן. ופי' המתנו"כ: לפי שושתי היכתה את המן במנעלה על פניו, ולכן רצה ליפרע ממנה. ולדרכנו טעם הדבר, דכיון שב"ד של מעלה אין עונשין אא"כ מזהירין (עי' סנהדרין נו:), א"כ המן קיבל כבר אזהרתו, כי סופו כנחש שיתקיים בו והנחש היה ערום, לפי שהפשיטוהו מעורו, ולזה קיבל מכות מושתי במנעלה.

ובזה נבין דברים סתומים שכתב רבנו הבא"ח (פ' תצוה ה"ח וה"י) וז"ל: והמנהג להכות ברגליו על הקרקע כשאומרים שמות עשרת בני המן, ויש נוהגים להכות בידם על הקרקע, ואין זה מנהג יפה אלא ראוי להכות בסנדלים שברגליהם. כתב הגאון יעב"ץ ז"ל על אביו הגאון ז"ל שהיה מכה ברגלו, וטופח בסנדלו, כשמזכיר שם המן בקריאת המגילה. ואני רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון. עכ"ל. ולכאן דבריו אין להם פשר, דמה לי אם מכה את המן בנעלו או בידו, והעיקר המכוון למחות את שמו מתחת השמים.

ולדרכנו הדברים מאירים, כי עיקר מחיית המן הוא עמלק הוא במנעל דווקא, אשר שם חלקו וחבלו, וסתם מנעל הוא של עור, ויש להמתיק את הדין בשורשו. ומה יקרו דברי הכף החיים (סי' תרצ אות צו) שאחר שהביא דברי הבא"ח: ור"ל שאינו ראוי להכות ביד לפי שאינו מן הכבוד אבל בסנדל זהו כבודו כמו שנאמר ואתה תשופנו עקב.

(ויש לומר דכיון שכפורים כפורים, וכנגד זה שבכיפור אסור באכילה ושתייה, כפורים יש מצוה לאכול ולשתות, ולכן כיון שבכיפור מכים בעל חטא עם הידים על הלב, כנגד זה כפורים מכים עם הרגלים על הקרקע).

וכעת הראוני ד' רבי אליהו הכהן האיתמרי בספר מדרש אליהו על מגילת אסתר (דס"ט ע"א), שכ': המן היה מהקליפה העבה שבעקביים לפי שהוא מאדום, ולכן רכב מרדכי עליו, לפי שכיון מרדכי בזה לתת את המן תחת עקבות רגליו, כדי שישלטו עקבות הקדושה, על

מנהג הכאת המן

המן שהוא קליפה עבה שבעקביים. גם יובן עם זה מנהגם של ישראל בהזכירם שם המן בקריאת המגילה מכים ברגל לארץ, לרמוז שמכה ומשפיל בעקבותיו להמן שהוא מהקליפה העבה שבעקביים, וע"י זה מגיעה חולשה ותשות כח הקליפה, ונמצא מנהגם של ישראל יש להם שורש.

ויען שנחלש כח הקליפה העבה שבעקביים, התעוררו ישראל לקבל אז את התורה ברצון, יען נעשה לנו נס שנפלה קליפת המן. ואפשר גם כן, שגלגל הקב"ה מיתת המן בתליה, להרים עקבותיו מלדרוך בארץ, לרמוז שהיה מהקליפה העבה שבעקביים, ונחלשה במיתתו, ואין לו עוד שליטה בה לעוזרו. עכ"ד.

ביאור דבריו הקדושים, שעיקר כוחו של הנחש הוא ב"עקב". וכנאמר: ואתה תשופנו עקב. ולכן יש ענין לדרוס אותו בעקב דווקא. ולפ"ז יש לבאר מה שאמרו חז"ל בילקוט (אסתר רמז תתרנו): כשראהו המן להתך נכנס ויוצא בעטו והרגו, ע"כ. כי המן שכוחו בעקב, הרג את התך בעקב בבעיטה ברגליו, כי שם כוחו וחילו. וע"ע משנ"ת בזה בקונטרס גמולו בראשו באורך בס"ד.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

גדר בן עיר דפורים למול גדר בן עיר לכל חיובי העיר

ידועה קושית שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קצד) על הא דאיתא בגמ' סנהדרין (ק"ב). גבי אנשי עיר הנדחת, דאי הו"ב חודש בעיר חשיבי אנשי העיר, ואי הו"ל' יום חשיבי יושבי העיר. והכי קיימא לן בגמ' בבא בתרא (ח:): לענין תשלומי מסים וארנוניות, ע"ש. דמאי שנא הכא לענין פורים, דאמרינן (י"ט). פרוז בן יומו קרוי פרוז, ואמאי לא בעינן לפחות ל' יום, עיין שם מה שתירץ. וכן העיר בטורי אבן (מגילה י"ט. ד"ה מכדי כתיב).

ויש להוסיף ולהעיר מדינא דמזוזה, דאינו חשוב ביתך להתחייב במזוזה אלא א"כ הוא דר שם ל' יום.

והוסיף ידידי הג"ר משה פרנס שליט"א, שיש לעיין מחובת הדלקת נרות חנוכה, דישראל אומרים דהוי חובת הבית, ואעפ"כ הוא מדליק גם בבית שאינו דר שם אלא באותו היום, ולא צריך ל' יום. (ואין לחלק בין חובת בית לחובת מקום, דהא מזוזה הוי חובת בית ואעפ"כ צריך ל' יום).

וי"ל בזה, דשאני חיוב קריאת המגילה דתלוי במיקום גיאוגרפי מציאותי ולא באנשי העיר שבמקום, וישיבת יום אחד חשיבא ישיבה במקומו.

וסברת הדבר היא דהנה כל תקנת הקריאה בי"ד וט"ו אינה קשורה בקשר ישיר לערי הפרזים ולערי הכרכים, אלא כיון שבכל הערים נלחמו היהודים בגויים ביום י"ג באדר, ונחו ממלחמתם ביום י"ד ועשו אותו יום משתה ושמחה, ובשושן הבירה ניתנה ליהודים רשות ללחום באויביהם גם בי"ד באדר, ורק בט"ו בו נחו מאויביהם. לכן כשקבעו יום טוב לדורות, קבעוהו לכל אחד ביום שנח בו: לפרזים - בארבעה עשר, ולשושן - בחמשה עשר. ומכיון שהיתה שושן מוקפת חומה, קבעו כי ערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון דינם כשושן. נמצא שכל ענין ערי הפרזים והכרכים עניינם לחבר ולהזכיר את המיקום שלנו העכשוי למיקום המלחמה דאז, מקום בני הפרזים לכל ערי המלחמה ומקום ערים מוקפות לשושן דאז. א"כ עצם הנוכחות בערי הפרזים או המוקפין, היא הקובעת את מקום החיוב.

משא"כ חיוב מיסים וארנוניות הוא חיוב של 'בני העיר', דהם חיובים המוטלים על תושבי המקום לפרנס את אלו שגרים איתם, והיושב פחות מל' יום בעיר, לא נחשב כאחד מבני העיר, לענין כלכלת האחרים וחיוב ההשתתפות בהוצאות העיר. וכן היושב עם בני עיר הנדחת צריך להיות כאחד מהם, כבני עירם, ולזה בעי' ל' יום, דפחות מכאן לא נחשב כאחד מהם.

וכן י"ל במזוזה דדין 'ביתך' הוא מקום מגורים ולא מקום ישיבה, ומגורים פחות מל' יום לא נחשב למקום מגוריו אלא מקום ישיבת ארעי. וכן בנר חנוכה י"ל דאף א"נ דהוא חובת

בית ולא חובת גברא, [שדנו ביה האחרונים], אכתי י"ל דזהו 'חובת בית' ולא 'חובת ביתו', היינו דהנמצא בבית חייב להדליק נ"ח, ובכל בית שנמצא חייב להדליק, וכדאכסנאי שחייב בהדלקה אף שאינו ביתו. ולהכי א"צ שיהיה בבעלותו או במקום מגוריו, וחייב בהדלקה אף אם לא נמצא בבית ל' יום.

*

בן עיר מוציא בן כרך כשבדעתו לעבור לכרך

הגרעק"א ז"ל (בגליונו על השו"ע סי' רסז) הסתפק האם מי שלא קיבל עליו שבת יכול להוציא לאחר שכבר קיבל עליו שבת. וכתב די"ל דכיון דלגבי המקדש אינו שבת עדיין, הוי כאינו מחויב בדבר שאינו יכול להוציא לאחר המחויב, וכההיא דירושלמי מגילה (פ"ב ה"ג) דבן עיר אינו יכול להוציא בן כרך בחובת מגילה, כיון דלגביו ליכא חיובא. אך כתב דאפשר דהכא עדיף כיון שיכול המקדש להביא עצמו לידי חיוב ע"י קבלת שבת.

ולפי"ז יש לדון באופן שבן עיר יכול לנסוע לכרך ולחייב עצמו במגילה, בשעה שעדיין מחוייב בקריאתה אם יגיע לשם, לפי כל הדעות בזה, אפשר דאכן יוכל לקרוא מגילה לבן כרך הנמצא בעיר.

והעיר אחי יקירי הרה"ג רבי אברהם ישעיהו שליט"א בזה"ל: ואפשר לחלק, דהנה יש לבאר מה יש בכך "דבידו להביא עצמו לידי חיוב" וכי בגלל שבקלות הוא יכול להתחייב אזי זה אומר שמחויב עתה, הא סו"ס אינו מחויב. ויש לבאר שהיכא ש'בידו' זה 'סימן' שאינו מנותק לגמרי מהחיוב והוא 'בתורת' גם עתה. ולפי"ז תינח בקידוש שהוא בר חיובא אם יהיה אצלו שבת א"כ שפיר שייך לומר שיוציא יד"ח, כי חזינן שהוא בתורת, משא"כ בבן עיר, בן עיר הוא לא בתורת חיובו של בן כרך. כי גם אם יחייב עצמו ע"י שיעבור לכרך לא יהיה מחויב בתור בן עיר אלא מצד שהיום הוא בן כרך. וא"כ אע"ג שהשינוי נעשה בקלות אין הוא מהוה סימן שהיום הוא בתורת ה'מצב' שיהיה בו מחר. כי מה שמחויב מחר הוא כי הוא בן מקום אחר. (ויש להוכיח את החילוק הנ"ל מדברי הגרעק"א עצמו שכתב בהגהותיו על השו"ע (תצו, ג) ואם יכול להוציא לבני חו"ל שאין בקיאים בתפלת יו"ט. י"ל דמקרי אינו מחוייב בדבר ואינו יכול להוציא, עכ"ל. ולכאורה סתר עצמו למש"כ בעניין הנזכר גבי קידוש, שכיון שבידו לקבל שבת וכו'. אלא לכאורה נראה כמדובר שכל מה שמועיל בידו שיכול להוציא אחרים המחויבים הוא דווקא אם הבידו הוא במצבו עכשיו שאז חזינן שגם עתה באשר הוא שם הוא בתורת החיוב. משא"כ במקום שהבידו הוא לעלות או לרדת ממקום ישובו, לעולם אין מצב שבן א"י חייב ביו"ט שני, והבידו הוא לא גילוי על תורת חיובו, אלא רק אפשרות לשנות את מצב חיובו). עכ"ד.

ואף שאיני מסכים עם סברתו, משום דמאי איכפ"ל גדרו, סו"ס יכול להפוך גדרו וגדר חיובו, ע"י נסיעה למקום החיוב, ואפשרות מעשית להפוך גדרו וחיובו מספיקה לזה, מ"מ יש להוסיף לדבריו מה שדנו האחרונים טובא האם חיוב בן עיר ובן כרך הם חיוב אחד המתחלק לב' מקומות, או שהוא ב' חיובים שונים וב' מצוות נפרדות זמ"ז, ואכמ"ל.

ודודי הגרא"ש מאיר שליט"א כתב דיל"פ בזה באופ"א, דאפ"ל בדעת הגרעק"א לחלק בין קבלת שבת שאפשר לקבלה בהרהור או דיבור, וזה לא נחשב חיסרון מעשה ולכן נחשב כבר עכשיו מחוייב בדבר, לבין מגילה שצריך לעשות מעשה ולנסוע למקום אחר ולכן זהו מעכב גדול יותר ונחשב עתה אינו מחוייב, עכ"ד ודפח"ח.

ויש להוסיף בזה דהנה דעת האמרי בינה (שבת סי' יא) דבן א"י בחו"ל יכול לקדש לבני חו"ל ביו"ט שני אע"פ שבדעתו לחזור מ"מ בידו להביא עצמו לידי חיוב אם יקבע בדעתו להשתקע בחו"ל. אמנם האגר"מ (או"ח ח"ד סי' קח) פליג ולא מטעמיה, אלא משום שלדעתו, מחשבה לעלות לא"י מחו"ל אינה מספיקה, ובעינין מעשה בפועל של העתקת מקום מגוריו, ולכאן אית ביה ראייה לדברי דודי הגרא"ש שליט"א. (אם כי יש לדחות דשאני מעבר מחו"ל לא"י הוא מהפך ומעבר גדול, וכלשון האגר"מ שם בתוכ"ד: "מטעם דכיון דעקרינהו לאנשי ביתו שמסתבר דאם יזדמן להו ממה להתפרנס בחו"ל ישארו שם כדאי במ"ב בשם הפר"ח", עיש"ע. משא"כ נסיעה מעיר פרוזה לעיר כרך בימינו, הוא ענין של מה בכך, ואינו דומה למעבר קבוע מחו"ל לא"י. ולפי דברינו מיושבת גם הסתירה בדברי הגרעק"א שציין לה אחי שיחי' לעיל, דשאני קידוש שהוא ענין שקל להתחייב בו, ואינו דומה למעבר טכני מסובך מחו"ל לא"י).

*

"חיים של שמחה" - פנינים מתורת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בעניני פורים!

בפורים ניגש אל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל ילד המחופש לדג. התעניין מרן זצ"ל למה התחפש.

"לדג", השיב הילדון.

"לא", חייך רבי חיים אל הילד. "התחפשתי ליונה במעי הדגה. אתה יונה הנביא ומסביב לך יש דג...".

--- הרי לנו כיצד מרוממים ילד יהודי בתחפושת.

*

שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם בעל ואשה נחשבים לשני אביונים או לאביון אחד לענין מתנות לאביונים. והאם אב ובנו הסמוך על שולחנו חשיבו לב' אביונים או לאביון א' (עיין בשו"ת בנין עולם או"ח סי' ל"ו שסבר שנחשבים לשני אביונים, והו"ד בכה"ח סי' תרצ"ד סק"י. ואולם הערוה"ש שם ס"ב ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"ז כתבו שחשובים הם לאביון אחד), והשיב רבנו זצ"ל שנחשבים הם לאביון אחד.

שאלתי את מרן זצ"ל האם ישנו חסרון ליתן לאביון מעות לאחר הצהרים, אחר זמן סעודת פורים, כיון שמסתבר שכבר לא יוכל לרכוש בשעה זו צרכי הסעודה. והשיב רבנו זצ"ל שאין בעיה בדבר. (עיין בספר מועדים וזמנים ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' צ"ב).

שאלתי את מרן זצ"ל האם יש להקפיד ליתן מתנות לאביונים קודם אכילת קבע. והשיבני הגר"ח זצ"ל: אכן, יש שהקפידו על זה.

שאלתי את מרן זצ"ל האם מקיימים מתנות לאביונים כשהעני החזיר הצדקה לנותן. והשיבני מרן זצ"ל: צריך לחלק בין המקרים, שאם העני קיבל כבר את המעות מידו וזכה בהם, אזי אם החזיר לו יצא ידי חובתו. אך אם מסרב הוא לקחת, לא יצא.

שאלתי את מרן זצ"ל האם נכונה השמועה בשם מרן החזו"א זי"ע שמספיק לתת מתנות לאביונים ל"עני" ואין צורך לתת מתנות לאביונים דוקא ל"אביון".

אמר לי מרן זצ"ל: "לא שמעתי שמועה בענין בשם החזו"א, אך נוהגים לתת גם לעני. והרי כתוב בירושלמי ש"כל הפותח יד נותנים לו" בפורים, אם כן ודאי שיוצאים בנתינה לעני. והוסיף מרן זצ"ל: "תדע לך ש"כל הפותח יד נותנים לו" הוא קולא ולא חומרא, שאין הכוונה שכל מי שפותח יד צריך לתת לו, אלא שיוצאים ידי חובת מתנות לאביונים גם במי שפותח יד, אפילו שהוא אינו עני".

ואכן, אלו דברי הריטב"א (מגילה ז, א. וכ"כ הרמב"ן והשיטמ"ק ב"מ עח, ב): "פירשו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו, לומר שנותנין לכל אדם, ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו, שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא, אלא מדין שמחה. שהרי אף לעניים יש לשלוח מנות".

*

תושבי קיבוץ חילוני, המתקרבים ליהדות, מוכנים לבוא בהמוניהם ולשמוע את קריאת המגילה כהלכתה, רק בתנאי שיקראו את המגילה לפני פורים, משום שבפורים הם 'עסוקים מאד' במסיבת הפורים המקומית...

הפעילים העוסקים בקירוב הקיבוצניקים אל אבינו שבשמים, שאלו האם ניתן לקרוא להם את המגילה לפני פורים, והאם יש בזה סרך ממצות קריאת המגילה. כתבתי באריכות על נושא זה והבאתי את הדברים הכתובים למרן הגר"ח זצ"ל. רבנו קרא את הדברים, פסק ואמר שלמרות שניתן לצדד להקל ולאפשר לבני הקיבוץ לקרוא מגילה לפני פורים, אך למעשה קשה לנהוג שלא כדין וצריך לשכנע את בני הקיבוץ שישמעו את המגילה בליל פורים.

סיפרתי למרן זצ"ל על אברך שיש לו סכום כסף שאפשר לקנות בו מגילה מהודרת לקריאתו האישית בשעת קריאת המגילה בבית הכנסת, והוא הסתפק האם להשתמש בכסף לצורך ריבוי מתנות לאביונים או לקנות בו מגילה. מרן זצ"ל השיב בנחרצות: "עדיף שיתן את כספו למתנות לאביונים".

אמרתי למרן זצ"ל שהפרי מגדים (א"א תרצ"ה סקי"ד) כתב שצריך לחנך את הילדים למצות מתנות לאביונים. לאור זאת הסתפקתי האם צריך להקנות לילדים כסף, כדי שיתנו אותו בעצמם לאביונים, או שמספיק שהילד יהיה שלוחו של אביו לתת את מעות מתנות לאביונים שלו.

השיבני מרן זצ"ל: לא נהוג לחנך קטנים למצות מתנות לאביונים.
שאלתי את רבנו זצ"ל האם יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת כסף להכנסת כלה
ענייה, באופן שתרכוש בכסף בגדים ושאר עניניה.

ענה לי מרן זצ"ל: יוצאים ידי חובה, ובתנאי שיתנו לה כסף ולא בגדים או שאר דברים.
(עיין משנ"ב תרצ"ד סק"ב, ובפרמ"ג נקיט שיוצא י"ח בבגדים בדיעבד. ועי' טו"א מגילה ז'
ב' בקו"א).

שאלתי את מרן הגר"ח האם ישנה מעלה להסמיך מתנות לאביונים מיד לאחר קריאת
המגילה, כדי שברכת 'שהחיינו' של קריאת המגילה תוצמד גם למצוות מתנות לאביונים.
ואם נאמר כך, אזי גם עדיף שלא יהיה הפסק בין המגילה למתנות לאביונים?
מרן זצ"ל ענה לי במילה אחת: נכון.

דיברתי עם מרן זצ"ל על כך שמצינו בפוסקים כמה וכמה שיעורים לקיום מצות מתנות
לאביונים, ושאלתי מה דעתו למעשה.

מרן הגר"ח זצ"ל אמר: על פי הדין מועיל לתת רק פרוטה לכל עני, כפי שפסק המשנה
ברורה. אך ממידת חסידות צריך להדר ולהוסיף כמה שאפשר.

אמר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שנשים צריכות לשתות קצת יין לשמחת היום, אבל לא
להשתכר עד דלא ידע. ובספר אורחות רבנו (ח"ג עניני פורים אות צז) מובא שמרן הקהילות
יעקב זצוק"ל הורה בפורים לנכדותיו לשתות קצת יין לשמחת היום. (יצויין שבשו"ת שבט
הלוי (ח"י סי"ח) כתב שנשים אינן בכלל מצות "חייב אינש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע",
כי "חז"ל הקפידו (כתובות סה, א) מליתן ריבוי יין לאשה מטעמי התגברות היצר. וגם אם
בעלה עמה, אין דרך "עד דלא תדע" כמובן, והדברים פשוטים". וכן נקט הגר"מ שטרנבוך
שליט"א במועדים וזמנים, וגם לדעת רבנו זצ"ל, אשה יכולה לשתות רק מעט יין).

הסתפקתי בבן עיר הפרזים שנוהג דיני הפורים גם בפורים דמוקפין משום הספק (וכפי
שישנם הנוהגים כן בב"ב כהוראת רבנו החזו"א זצוק"ל, וכן יש הנוהגים כן באלעד ובערים
נוספות), והזיק מחמת רוב שמחת הפורים. ואולם הניזק אינו נוהג ביום זה פורים. האם
עליו לשלם נזקו כהזיק בכל ימות השנה, או שנאמר שכיון שהמזיק נוהג ביום זה פורים
מספק, ייפטר כדין המזיק בשמחת פורים. - עוד הסתפקתי בבן הפרזים שהתארח בסעודת
פורים דמוקפין אצל בני המוקפין והזיק. האם הולכים אחר המזיק או אחר הניזק, והארכת
בס"ד בנושא זה בספרי ויאמר שמואל, עיינו שם. ושאלתי במכתב שאלה את מרן הגר"ח
קניבסקי זצ"ל האם השמח והזיק ביום פורים דשושן בעיר המסופקת, האם חייב לשלם.
והשיב לי רבנו: "מסתבר שכיון שחייב בשמחה בב' הימים ממילא פטור". עוד שאלתי האם
אזלינן בתר יום הפורים דהמזיק או דהניזק. והשיבני: "מסתבר דאזלינן בתר המזיק".

*

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס
"חיים של שמחה" - פנינים מתורת מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בעניני
פורים!

אמרתי למרן זצ"ל שהמלבי"ם חישבן בגאוניות מקורית מופלאה את כל מהלכיו של
אחשוורוש בקיום המשתה שעשה, ותמהתי: "אם כך, כיצד ישנה דעה בגמרא שאחשוורוש
היה מלך טיפש?"...

מרן זצ"ל חייך חיוך גדול, הסכים ואמר: "או שהמלבי"ם כתב את דבריו לפי הדעה
שאחשוורוש היה מלך פיקח, או שהמלבי"ם חידש את זה בפורים"...

--- פורים שמח לכל היהודים!!!!

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

הנוסח האמיתי: 'ארורים כל הערלים ברוכים כל ישראל'

מה שאומרים [או שרים] אחרי קריאת המגילה 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים, וגם חרבונה זכור לטוב', אינו פיוט בעלמא אלא הוא דין המבואר בראשונים בשם הירושלמי, שצריך לומר כך אחרי קריאת המגילה, אך דא עקא נוכח העירו על זה כמה חכמים, ואנכי רק כמלקט אחר הקוצרים] שהנוסח האמיתי נשתבש על ידי הצנזורה, ומצוה לידע ולהודיע נאמנה בקרב ישראל שהנוסח הנכון הוא 'ארורים כל הערלים ברוכים כל ישראל'. וכמו שיבואר:

כתבו התוס' מגילה ז' ע"ב (ד"ה דלא): "בירושלמי] ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים", וברא"ש שם כתב: "אמרינן בירושלמי שצ"ל אחר קריאת המגילה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל ישראל גם חרבונה זכור לטוב", ובאבודרהם (תפילת פורים): ואמרינן בירושלמי שצריך לומר אחר קריאת המגילה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר, ארורים כל העכו"ם ברוכים כל ישראל. גם חרבונה זכור לטוב, משום שנאמר זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב", ובארחות חיים (הלכות סדר התפילה סי' ל"א): "ואחר המגלה מברך הרב את ריבנו. תנן במסכת סופרים א"ר פנחס וצריך שיאמר אחר מקרא מגלה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל העכו"ם ברוכים כל היהודים וחרבונא זכור לטוב, ע"כ, ואנו לא נהגנו כן", ובטור או"ח סי' תר"צ: "ירושלמי, צריך שיאמר ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים, א"ר פנחס וצריך שיאמר וגם חרבונה זכור לטוב", ובשו"ע שם (סט"ז): "צריך שיאמר ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר, ארורים כל עובדי אלילים ברוכים כל ישראל, וצריך שיאמר וגם חרבונה זכור לטוב".

והמעין יראה שברוב הראשונים כתבו 'ברוכים כל ישראל' [או 'כל היהודים'] ולא 'כל הצדיקים', ומובן מאליו שההיפך מ'ברוכים כל ישראל' הוא 'ארורים כל הערלים' נאו 'כל הגויים'], ומה שכתוב בראשונים 'עכו"ם' וכן מה שכתוב בשו"ע 'עובדי אלילים' פשוט שהוא שינוי הצנזורה, כידוע שכמעט כל מקום שכתוב בגמרא או בראשונים עכו"ם הוא משינוי הצנזורה.

וכן כתב רבינו ירוחם (נ"י ח"ג): "צריך לומר אחר קריאת המגלה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הערלים ברוכים כל ישראל וגם חרבונה זכור לטוב, זה פשוט בירושלמי דמגלה" [משום מה לא שלטה בו הצנזורה], וכן הנוסח בתוס' רא"ש מגילה ז' ע"ב ובסמ"ק מצורף [שלא שלטה בהם הצנזורה כיון שנדפסו מכת"י], וכן הוא בכתב יד אחד של המחזור ויטרי (ראה במחזור ויטרי מכוון אוצר הפוסקים כרך ב' עמ' שנט), וכן הוא בסידור רש"ס. וראה גם בטור השלם החדש (הוצאת מכוון ירושלים) בהגהות

והערות (אות יח) שהביא שכן הוא בכתבי היד של הטור, ובדפוס פייבי די שאקו שלוניקי וספרד.

ויש לציין שבסידור רס"ג אחרי ברכת הרב את ריבנו כתב: "ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ברוכים אתם וכל ישראל", ואולי כוונתו היתה לומר גם 'ארורים כל הערלים' אך הוא הסופר השמיטו זאת מפחד האומות.

וברוב הסידורים הישנים לא כתוב כלל "ארורים כל.. ברוכים כל..", ובערוך השולחן (סי' תר"צ סכ"ב) כתב: "ותמיהני שבסידורים לא הדפיסו ארורים כל הרשעים ברוכים וכו'", אך באמת הוא השמטת הצנזורה, וכמו שכתב בליקוטי מהרי"ח ש'נשמטו מחמת היראה'. והסידורים החדשים רצו להחזיר את הנוסח, ומשום מה מתוך כל הנוסחאות שנדפסו בראשונים בחרו המדפיסים להביא דוקא את הנוסח המשובש ביותר (שנדפס רק בטור) שלא נזכרו בו לא הערלים ולא ישראל.

על כן על כל דברי האגרת הזאת נכון וכשר הדבר וראוי לפני כל דורש ה', לידע ולהודיע ולהודיע נאמנה, שכל הרוצה לקיים את דין הירושלמי והפוסקים כהלכתו, עליו לומר את הנוסח הנכון שהוא: 'ארורים כל הערלים ברוכים כל ישראל'.

וה'ערלים' שנזכרו כאן הם כל הגוים, כדתנן בנדרים (לא:): "קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי גוים שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי גוים שאין הערלה קרויה אלא לשם גוים שנאמר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב" וכו'.

*

בירור נוסח הירושלמי

ובעיקר מה שכתבו הראשונים בשם הירושלמי, הנה בירושלמי שלפנינו (מגילה פ"ג ה"ז) כתוב: "רב אמר צריך לאמר ארור המן ארורים בניו, א"ר פנחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב", וכן הוא באסת"ר (י ט), ושם נוסף גם: "ארורה זרש אשתו". ובמדרש שמואל (א ב). ובב"ר (מט א) כתוב: "רב כי הוי מטי להמן בפורים אמר ארור המן וארורים בניו לקיים מה שנאמר ושם רשעים ירקב, א"ר פנחס חרבונה זכור לטוב". ובמסכת סופרים (פי"ד ה"ג) כתוב: "ואחר כך מקלס לצדיקים, ברוך מרדכי, ברוכה אסתר, ברוכים כל ישראל. ורב אמר צריך לומר ארור המן, וארורים בניו, אמר ר' פנחס וצריך לומר חרבונא זכור לטוב".

וידוע שהירושלמי שלפנינו נדפס רק ע"פ כתב יד אחד ויש בו הרבה השמטות. ונראה לשער שלפני הראשונים היה כתוב בירושלמי במגילה נוסח הכולל את דברי המדרשים והמסכת סופרים יחד, כעין הנוסח דלהלן: "ואחר כך מקלס לצדיקים, ברוך מרדכי, ברוכה אסתר, ברוכים כל ישראל. ורב אמר צריך לומר ארור המן, וארורים בניו ארורה זרש אשתו ארורים כל הערלים, אמר ר' פנחס וצריך לומר חרבונא זכור לטוב", ע"כ. והראשונים סדרו לומר ארור כנגד ברוך, ואחר כך הוסיפו לזה חרוזים.

*

למה איננו אומרים 'ארורים בניו'

אמנם תימה למה אין אנו אומרים "ארורים בניו", שזה גם כן נזכר בירושלמי והמדרשים ובמסכת סופרים, וכתב במנהיג שכן נהגו לומר בצרפת, וכן הוא במחזור ויטרי. ואמנם גם התוס' והרא"ש והרבה ראשונים לא הביאו נוסח זה, אך הוא גופא צריך ביאור.

וביערות דבש (ח"א דרוש ח) כתב שהוא משום שמבני בניו נתגיירו ולמדו תורה בבני ברק, ואין אנו רוצים לקללם. ולפי דרכו צ"ל דבזמן רב עדיין לא נתגיירו בני בניו של המן, אכן ידוע שהגירסא הנכונה בגמרא (גיטין נו: וסנהדרין צו:) היא: "מבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק ומנו רב שמואל בר שילת" (כמ"ש בעין יעקב בסנהדרין שם, ובשל"ה מסכת תענית תורה אור אות פד, ובספר יוחסין אות ש', ועוד), והרי הוא היה בדורו של רב, כדאיתא בב"ב (ח.): "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות, כגון מאן, אמר רב כגון רב שמואל בר שילת, דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא" וכו'. ובנו רב יהודה היה תלמיד של רב כנזכר בגמרא בהרבה מקומות (כגון בתענית כ"ט ע"א: "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", וכתב בפרי צדיק חודש אדר אות א' דהוא על דרך שאמרו בסנהדרין (לט:): עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא).

ואפשר לקיים את דברי היערות דבש, דהנה בפרי צדיק (פורים אות ב') הביא את הקושיא הידועה איך קבלו גרים מזרע עמלק, הא אמרינן במכילתא שאין מקבלין גרים מזרע עמלק, וכתב: "נראה דרב שמואל בר שילת יצא מאחד מהם שבא על בת ישראל ויצא מהמן שלא מדעת", וביאר בזה מה שמצינו בתשובות הגאונים (הרכבי סי' תמ"א, ועוד) שהיו כמה אמוראים שיחסו אותן בגמרא אחר אמותיהן, כיון שהיו גדולות וחשובות מאבותיהן, ואחד מהם הוא רב שמואל בר שילת, שהיה בן אחותו של ר' חייא, כדאמרינן "אבו והאנא ושילת ומרתא ור' חייא כולהו בני אבא בר אחא סלא מכפרי" (כך גרסו הגאונים בסנהדרין ה.), והקשה היוחסין איך אפשר שמשפחת ר' חייא שבאו משמעי אחי דוד התחתנו עם משפחת גרים, וכתב הפרי צדיק שלפי דבריו ניחא.

ולפי דרכו נמצא שאביו של ר' שמואל בר שילת היה גוי מזרע עמלק, ולפי זה מבואר יותר מה שייחסו את רב שמואל בר שילת אחר אמו ולא אחר אביו נאולי הגאון ידע זאת ולא רצה לכתוב, וכן לגבי מה שכתב הגאון כך על רב מרי ברה דבת שמואל, ידוע מש"כ רש"י (ב"מ עג:): "בת שמואל הוה ונשבית, ונשאה נכרי ונתגייר, ושמיה איסור גיורא, ורב מרי הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, ומחמת כבודו תלאוהו על שם אמו", ואפשר שכן היה הדבר כאן]. ואם כנים הדברים אפשר שבזמנו של רב עדיין לא ידעו מי הוא אותו גוי שבא עליה, או שידעו מי הוא אך לא ידעו שהיה מזרע עמלק, ורק אחר זמן נתברר הדבר.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

סעודת פורים בבשר עגל - לשיטת הרמב"ם

להלן ציטוט ממכתבו של הגר"א דימאנט זצ"ל, (שנו"נ עם רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל במכתבים רבים מאוד), מיום י"ז אדר תרצ"ג, בו הוא מביא מדברי רבינו אליו (מודגש) על חיוב סעודת פורים בבשר, לשיטת הרמב"ם ז"ל, ודן בדברים: **כותב מר שהרמב"ם פוסק בס"ה [- בסוף הלכות] מגילה שסעודת פורים דוקא בבשר. וא"י מי חולק ע"ז וכמוש"כ ה"ה ז"ל שם מפסחים ק"ט ע"א אין שמחה אלא בבשר. ואעפ"י שאמרו שם ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין - אבל בפורים א"א לאמר כן דהא ימי משתה ושמחה, ומשתה היינו יין וע"כ שמחה ר"ל בשר. וכ"מ במגילה ז' דשדר אטמא דעגלא תלתא ולהשאלתות ד' ויקהל הדר שדר לו עגל. וכותב מר עוד ראייה דסעודת פורים בבשר מב"מ ע"ח ע"ב עגלים וכותב עוד מר דבשר עגל אדום כבשר הצבי בכורות ל^{עג} ומוסיף מר מנזיר ל"א ע"ב עד סומקא לבשרא - אבל מה זה ענין לבשר - שם על מראה עור השור נאמר ולא על הבשר ששור אדום המראה בשרו טובעיה. [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אות קנ"ד]**

*

תליית המן

ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחתת המלך שככה (אסתר ז, י)

להלן ציטוט ממכתבו של הגר"א דימאנט זצ"ל, (שנו"נ עם רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל במכתבים רבים מאוד), מיום ד' ויקו"פ כ"ד אדר תרצ"ג, בו הוא מביא מדברי רבינו אליו (מודגש) על תליית המן כתב מר פלפלא חריפתא בכונת רש"י מגילה ט"ו ד"ה יו"ט ור"ל לעת ערב עפ"י הא דמו"ק הנ"ל^{עו}. ולשיטתו אזיל כמוש"כ לי מכבר כי המן נהרג עפ"י ב"ד של מרדכי. ואני השגתי ע"ז בכל תוקף ועוד שאין בדיני ישראל תליה באדם חי רק לאחר מיתה כמוש"כ בתורה ובנביאים (כיהושע יוד) [וע' לשון הירוש' פ"ו סוף הלכה ו' והוא אמר אייתי לצליבה ומשמע בחיים וי"ל למען ישמעו וצ"ע]. [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אות תט"ז]

^{עב} צ"ל דף כ"ט ע"ב. משנה, החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו בשר צבאים. וגמ' בשר צבאים דמיחלף בדעגלה. [שאדום הוא מיחלף בבשר עגל - רש"י].
^{עד} ואמר רב חסדא אוכמא למשכיה סומקא לבשריה [סומקא לבישרא מעלי - רש"י].
^{עה} ע"ע צ"פ (עדיין בכת"י) מגילה ז' ע"ב [ראמ"ב].
^{עו} ד"ה יו"ט ראשון של פסח. שהרי ביי"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו ובששה עשר נתלה המן בערב.
^{עז} דף י"ד. דסנהדרין שהרגו את הנפש באחת מיתות ביי"ד אסורים לטעום כלום.

קריאת עשרת בני המן ע"י הקהל, וטעם הענין שנכתבים באותיות גדולות

וּבְשׁוֹשַׁן הַפִּיָּה הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאַבְדַּר חָמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ. וְאֵת פְּרִשְׁנֶדְתָּא גּוּ' (אסתר ט, ו-ז)
איתא במגילה דף ט"ז ע"ב, אמר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת צריך לממרינהו
בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו. וכ"ה בשו"ע (תר"צ סעיף טו).
והנה נהגו דהקורא מפסיק וקוראים הקהל עשרת בני המן וחוזר הקורא שוב. והמ"ב (סקנ"ב)
כתב שאינו מנהג. אולם רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל נותן טעם למנהג, דכיון ויוצאים הקהל
מהקורא מדין שומע כעונה. א"כ לענין מציאות האמירה בנשימה אחת אינם יוצאים ממנו
לפיכך קוראים גם הם בנשימה אחת^{ע"ה}.

דבר נוסף מבאר רבינו, הנה הטור (תרצ"א) הביא בשם הירושלמי שצריך לכתוב 'איש'
בראש הדף 'ואת' בסוף הדף. וכ"ה בשו"ע. והנה הגר"א ז"ל סבר דאין הכונה ממש בראש
הדף וסוף הדף אלא בראש וסוף השיטה. ויותר טוב שלא יכתוב ממש בראש וסוף הדף כי
ע"י זה יצטרך לכתוב אותיות גדולות שיחזיק את כל העמוד. ולנו לא נמסר שיכתבו עשרת
בני המן באותיות דאלף בית רבתי. וע"ע בשער אפרים שהחזיק לקיים המנהג. הובא כ"ז
בשעה"צ (סקט"ז).

אולם רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל מבאר טעם אחר למנהג לכתוב עשרת בני המן באותיות
גדולות. עפ"י דברי התוס' בברכות דף מ"ו ע"ב (ד"ה והטוב) דבמקום שהקהל ג"כ קוראים
נכתב באותיות גדולות. [מקור: צ"פ על הרמב"ם הפלאה עמו' 113]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

מצות סעודת פורים כפי אשר תמצא ידו

הרמב"ם בהל' מגילה (פר' ב, הל' טו) כותב בדין חיוב סעודת פורים, "כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה **כפי אשר תמצא ידו**". והנה הרמב"ם בהל' יו"ט (פר' ו, הל' יח), כאשר מדבר על חיוב כבוד יו"ט לא כתב נוסח כזה "כפי אשר תמצא ידו", אלא שכתב "הנשים קונה להם בגדים ותכשיטים נאים **כפי ממונו**". וכן נקט הרמב"ם לשון זה בהלכות דעות (פר' ה, הל' י), "תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו **כפי ממונו**". והחוט המשולש - כתב הרמב"ם בהלכות אישות (פר' טו, הל' יט), "צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואם יש לו ממון מרבה בטובתה **כפי הממון**".

וטעמא בעי, למה כאן בהל' פורים, שינה הרמב"ם מלשונו ולא פסק גם כן שיתקן סעודה נאה בפורים "כפי ממונו" אלא "**כפי אשר תמצא ידו**".

והנה מצינו בפורים (אסתר ט, כב) מצוה מיוחדת של "משלוח מנות איש לרעהו". וטעם מצוה זו נתבאר בתרומת הדשן (סי' קיא), וז"ל: "נראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וסיפוק לקיים הסעודה כדינא", עכ"ל. וכעין זה כתב גם הלבוש וז"ל: "טעם משלוח מנות כדי שיהיה לכל אחד לאכול די סיפוקו ודברים המענגים ומשמחים את האדם כדי לשמוח בפורים, הלכך כל המרבה לשלוח לרעהו הרי זו משובח", עכ"ל.

ומזה הטעם כתב המגן אברהם (ס' תרצ"ה סק'יא) דצריך לשלוח דברים שהם מבושלים הראוי לאכילה, וה"ה משקה, ובמעשה רב (אות רמ"ט) איתא "משלוח מנות תרנגולת מבושלת ודגים מבושלים וכיוצא בזה **דבר המוכן לאכול תיכף**". ובחיי אדם (כלל קנה ס'לא) כתב "לא נקרא מנות אלא **דבר שראוי לאכול כמות שהוא בלא תיקון**, כגון בשר ודגים מבושלים ולא חייך" וכן כתב המשנה ברורה (ס' תרצ"ה סק' כ) בשם הפרי מגדים "ובעינן שיהיה מין אוכל המבושל ולא בשר חי **דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמע**".

ויוצא מזה חידוש גדול לענין סעודת פורים, דאם כי נצטוינו לגבי שבת ויום טוב "**עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות**" (שבת קיח:), שאין זה מדרכי החסידות לקבל מאחרים כדי להרבות בסעודת שבת ויום טוב וצריך להוציא רק "כפי ממונו", אחרת הוא אופן קיום סעודת פורים שמותר לאדם לקבל משלוח מנות כדי להרבות בסעודת פורים.

ומטעם זה לא היה הגרי"ז מבריסק זצ"ל מקבל משלוח מנות ביום פורים אחרי זמן שקיעה, והיה בודק בשעונו לראות בדיוק מתי היא השקיעה, משום שאחר השקיעה יש כבר הדין של "שונא מתנות יחיה" ולכן לא רצה עוד לקבל מתנות, משא"כ ביום הפורים מצות היום לקבל משלוח מנות.

ולפי זה נראה לומר, דמכיון שאין האדם יודע פורים בבוקר מי יתן לו משלוח ומה יתנו לו ואיזה מאכלים יגיע אליו לסעודתו, מובן שפיר הלשון הרמב"ם "שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה **כפי אשר תמצא ידו**", כלומר כפי מה ששולחין אליו לצורך הסעודה. וראה במלבי"ם (שמות שם), שמאחר שלא היה 'תכלת וארגמן' וכו' מצוי ביד כל אחד, לכן כתבה התורה **וכל אשר נמצא אתו**, דרך מי שהיה מצוי בידו היה יכול להביא. וכמו כן הדברים לגבי סעודת הפורים שלפי מה שנמצא בידו מה שקיבל במשלוח מנות, כך תהא סעודתו.

וכן אני מכיר רב גדול אחד שאין אשתו הרבנית מכנת ומבשלת לסעודת פורים כלל, וכל סעודתם היא ממה שאחרים שולחים להם למשלוח מנות וזהו כל סעודתם. וי"ל טעם לשבח למה נשתנה סעודת פורים מכל שאר הסעודות, שאופן קיום הסעודה הוא דייקא "כפי אשר תמצא ידו" ממה שנשלח אליו ואין הוא יודע מקודם ממה יאכל, וצריך להמתין לראות מה יגיע אליו על סעודתו. ונראה לומר בהקדם דברי אדמו"ר הפחד יצחק מבאיאן זי"ע שנתן פעם סכום אדיר לאיש אחד שנפל בחובות גדולים ועקב כך התבטא לפני הרבי שאין לו טעם בחייו וחושב לעשות מעשה בנפשו לשום קץ לחייו רח"ל.

כשמוע הרבי את דבריו נודעזע מאוד ועמד מיד מכסאו ואמר לו "מה אמרת! האם חשבת מה אמרת עכשיו!" ובתוך כך ניגש אל ארגז הכספים והוציא משם 2600 כתרם שהיה סכום גדול ואדיר באותם הימים ונתן הכסף להאיש, ואמר אליו הרבי "תגיד לי האמת, כשנכנסת לפה האם עלה כלל על דעתך שתקבל סכום כזה?", והשיב האיש שבודאי לא עלה כלל על דעתו דבר כזה לא מינייה ולא מקצתיה. ואמר לו הרבי, "תלמוד מזה, שכמו שעכשיו ראית שקבלת עזרה מה שלא חלמת כלל על זה, שסכום אדיר כזה ינתן לך, כן תדע נאמנה שהקב"ה עומד תמיד מוכן לעזור באופנים שאין אתה יכול אפילו לחשוב עליהם, וצריך להאמין ולבטוח בה' שהוא ית' יעזור" וכן הוזה. (מכתבי הרה"ח המפואר ר' מרדכי אהרן פישמן ז"ל).

וזה לימוד הנס פורים, "אסתר מן התורה מנין שנאמר (דברים לא, יח) 'ואנכי הסתיר אסתיר פני ביום ההוא'" (חולין קלט:), שאפילו בזמן הסתרה אין לאדם להתייאש ולחשוב כאילו הקב"ה עזבו, דגם בתוך ההסתרה יש השגחת הקב"ה ורחמיו. ולימוד זה רואים מהסעודה, שבתחילת היום אין האדם יודע מה יאכל והוא תלוי בדעת אחרים שיתנו לו, אבל בסופו של דבר יזכה ש"יאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו", כפי אשר המציאו לו קרוביו וידידיו.

וכך הם דבריו הנפלאים של רבינו הרמ"א בספרו מחיר היין על מגילת אסתר (ט, יט ד.ה. על כן) אודות גדלות וקדושת סעודת פורים וז"ל: "ונראה שזהו כוונתם באומרם מגילה (ז:): 'חייב אדם לבסומי בפורי'א עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' כדוגמה הנמשלת בסעודת פורים שהוא מסעודת לויתן שאז יתבטל המן מן הארץ שהוא היצר הרע, ואז לא ידעו בין המן למרדכי כי לא ידעו מהו המן כלל".

ויש פתגם מרבי ישראל סלאנטער (הובא בספר פתקים ומאמרים מבעלי מוסר), "וואס א נאר וועט קאליע מאכן יום כפור צו נעילה, וועט א קלוגער מתקן זיין פורים צו דער סעודה", [מה שהשוטה יקלקל ביום כיפור בעת נעילה, חכם יתקן בפורים בשעת הסעודה"].

ויש לפרש ענין עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי לפי דברי בעל הטורים עה"פ (בראשית מח, ב) "ויתחזק ישראל וישב על המטה", וכתב בעל הטורים: "ב' במסורה וישב על המטה" ו'המן נופל על המטה' (אסתר ז, ח) מלמד שהצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים שנאמר 'ויתחזק ישראל וישב על המטה', והרשעים אפילו בתוקפן הן נופלים שנאמר 'והמן נופל על המטה'."

יש לפעמים שנדמה לנו ש"דרך רשעים צלחה" (ירמיהו יב, א) שהם מצליחים בכל מזימתם והם גבורים וא"א לשום אדם לעמוד כנגדם, והצדיקים הם חלשים ואין להם שום כח להתגבר על הרשעים ולהכניעם, אבל האמת היא להיפך "הצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים שנאמר 'ויתחזק ישראל וישב על המטה', והרשעים אפילו בתוקפן הן נופלים שנאמר 'והמן נופל על המטה'."

יעקב אבינו בעת זקנותו בגלות מצרים כאשר היה חולה וחלש, עכ"ז זכה לברך את בניו ובני בניו ומסר להם מפתח הברכות שקיבל מיצחק אבינו ומאברהם אבינו (עי' אור החיים בראשית מח, טו). הרי שלמרות חולשתו, התחזק ומסר לנו הברכות שממנו אנו יונקים עד היום. ומאידך גיסא המן הרשע שהיה ביום ההוא בתוקף גדולתו, וגבורתו שרק הוא היה קרוא לאכול עם המלך וגם כבר הכין העץ לתלות את מרדכי, ובעת תוקף גדולתו, היה נופל על המטה. הרי שהאדם צריך להאמין, דאם רואים ש'דרך רשעים צלחה' (ירמיהו יב, א), אמנם בסופו של דבר יפלו ויאבדו. ומי שהוא צדיק, אפילו אם למראה עיניו נראה שהוא חלש ואינו מסוגל לקום מן המטה, יחזק את עצמו ויבטח בה' אלקיו. וצריך האדם לבוא להכרה זו כאשר הוא אוכל סעודת פורים וזהו עבודת "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

והנה הגאון ר' חיים קופמן זצ"ל היה מספר (וכן הובא בקצרה בקונטרס שיעוריו לפורים עמ' ו) שמישהו שאל את הגאון מטשעבין זצ"ל מה הדין אם פוגש עמלקי ואינו יכול להרגו, האם יש מצוה או ענין שלכל הפחות יתן לו סטירה או מכה ויעשה בו חבלה, או שאין זה מצוה כלל, שהמצוה להורגו דוקא ואם אינו יכול להרגו אין שום ענין ליתן לו מכה. ועל אתר השיב לו הגאון מטשעבין שהדבר מפורש ברש"י במס' פסחים.

דאיתא במשנה בפסחים (סה:): "אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיתתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטרת חלביו", ובגמ' שם (סח.) איתא "מאי מיחוי קרביו רב הונא אמר שמנקבן בסכין", וביאר שם רש"י "מנקבן בסכין - שיצא הרעי, שאם יניחנו בתוכן יסריחו קודם שתחשך, ולשון מיחוי שמוציא פרש רכה דנמחת בתוכה דשנפ"ר בלעז, כמו וממחה ושופך (מעשר שני פרק חמישי משנה א'), וכמו המחיה וגמעו (פסחים לה.), לישנא אחרינא מיחוי לשון נקיבה וחיבול, כמו (דברים כה) תמחה את זכר עמלק". הרי שמלשון רש"י מבואר שתמחה היא מלשון חבלה, הרי שגם זה בכלל מצות "תמחה את זכר עמלק".

מצות סעודת פורים כפי אשר תמצא ידו

ויכולים להוציא מזה לימוד חיזוק, שמלחמת עמלק היא רמז על מלחמת האדם ביצרו, ואפילו אם אינו יכול להרוג ולהכניע יצרו לגמרי, עכ"ז גם מי שחובל ביצרו ומצליח להכניעו קצת, גם קיים מצוה "כפי אשר תמצא ידו".

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

פורים - מצוות היום

המצוות של פורים - אהבה כאנטיתזה לשנאה

הגזירה של המן לבשה צורה נוראה של שנאה איומה. המטרה של המן הייתה שנאה. והדרך להילחם בשנאה היא על ידי אהבה. המן שנא את היהודים, ואשר על כן מוטל עלינו לאהוב את היהודים.

לכן, כל מצוות היום של פורים (מלבד מקרא מגילה) נועדו להוות אנטיתזה לשנאה, על ידי אהבה וידידות.

אנשים טועים לחשוב שניתן להילחם נגד שנאה על ידי הטפות מוסר: "מדוע אתה כזה שונא?", "מדוע אתה כזה אכזר?" זו טעות. הנשק בו נלחמים בשנאה איננה שנאה אלא אהבה וידידות. ועל כן מצוות היום של פורים הם משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת רעים - כדי להרבות אהבה ורעות.

*

מקרא מגילה: השגחה וזכר עמלק

אך לקריאת המגילה יש מטרות אחרות. מצוות קריאת המגילה נועדה ללמד השגחה, וגם לזכור "את אשר עשה לך עמלק".

*

זכר עמלק ארבעה פעמים בתנ"ך

בעצם, אנחנו "דוחסים" אל תוך השבוע של פורים, את כל האזכרות למחיית עמלק שבכתובים.

בחומש, עמלק מוזכר פעמיים.

א] בפרשת בשלח - אותו קוראים בפורים - התורה הקדושה מתארת כיצד עמלק - "ראשית גוים עמלק" - תוקף את ישראל ללא שום הצדקה. "וַיָּבֹא עֲמֹלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם" (יז, ח). המתקפה של עמלק נגד ישראל הייתה ללא שום הצדקה, אך הייתה לה מטרה: "מִלְחָמָה לְהָ' בְּעֲמֹלֵק" (שם, טז). עמלק לא בא להלחם נגד ישראל, אלא נגד הקדוש ברוך הוא! אולם היות וזה בלתי אפשרי להילחם ישירות נגד הקדוש ברוך הוא - על כן עמלק נלחם נגד הדבר שהוא הכי קרוב לקדוש ברוך הוא עלי אדמות - עם השם, עם

ישראל. ובאמת, לדעת הגאון מוילנא, כל אדם שמכריו מלחמה נגד בורא העולם - יש לו דין עמלק (א"ה): אשער שהכוונה למה שכתב מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד במאמר "דבר לדור", נדפס בסוף קובץ הערות ובקובץ מאמרים ואגרות ח"א, "ובאמת שתי המלחמות האלו, שנאת אומות לעמנו, ושנאת רשעי ישראל ליראי ה', שתייהן דבר אחד הן, והיא מלחמת הטומאה עם הקדושה, ככתוב 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור', כי עמלק הוא שורש הטומאה בכל הדורות, וכן כתב הגר"א (אבן שלמה פרק יא), 'עמלקים הם ראשי ישראל בגלות וכו' עליהם נאמר (איכה א) 'היו צריה לראש'", וצ"ע בזה].

בן בפרשת כי תצא - שהוא המפטיר לפרשת זכור, אותו קוראים בשבת שלפני פורים - באה המצוה לזכור את עמלק ולא לשכוח. זה מעניין מאוד, כי מצד אחד ישנו מצוה לזכור את עמלק, ומאידך למחות את זכרו. צריך לזכור את המצוה למחות את שמו.

ובנביא - בספר שמואל א (פרק טו), אותו מפטירים בפרשת זכור - "פָּקְדֵתִי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶק לְיִשְׂרָאֵל". כאשר הנביא שלח את שאול המלך למחות את זכר עמלק, שאול השאיר זכר לעמלק, ומחמת כך איבד שאול את המלוכה.

ולבסוף, מגילת אסתר, כי המן הוא עמלק.

קריאת המגילה היא חלק ממחיית עמלק.

*

לשכוח או לזכור

מעניין, היום יש הרבה דיבורים בנוסח "היהודים צריכים לשכוח את מה שפגעו בהם". "היהודים צריכים לסלוח על מה שעוללו להם". אבל התורה מצווה אותנו לזכור ולא לשכוח את האויבים שלנו.

אלו שאומרים שצריך לשכוח מבקשים לקבוע סולם ערכים מזויף ורעוע.

*

רצח בעלי חיים

למרות שרצח נחשב לפשע צייד חיות - כתחביב - לא נחשב לפשע. אך התורה מחשיבה גם הריגת בעלי חיים לרצח (אם לא באופן שהתורה התירה זאת) - "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ יֵז בַּמִּחְנֶה... וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ... דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הֵהוּא דָּם שְׂפָךְ" וגו' (ויקרא יז, ג-ד). מדוע העולם מחשיב רק רצח בני אדם ולא רצח של חיות? כי כל אדם היה צריך לחשוש לנפשו - אילו רצח בני אדם היה מותר. אבל רצח חיות לא יפגע בו - באדם. כל האיסור של רציחה, לשיטתם, מבוססת על הגנה עצמית. וברגע שאין חשש להשלכות החוזרות של הרצח, אין סיבה לא לרצוח, והותרה הרצועה. בסולם הערכים שלהם אין איסור לרצוח ברגע שאין חשש להשלכות רוחביות ובהיעדר פחד מפגיעה עצמית.

*

מוסר וערכים

זוהי הכוונה בדברי רש"י (סנהדרין דף עו ע"ב): "והמחזיר אבידה לגוי. השווה וחבר גוים לישראל, ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו, שאף לגוים הוא עושה כן, שלא נצטוו עליהם". הגוי מחזיר אבידה רק בגלל שהוא רוצה שגם לו יחזירו אבידה. ישראל מחזיר אבידה בגלל שזה מצווה והדבר הנכון בעצם לעשות. מי שמשווה את זה לזה נכלל בכתוב (דברים כט, יח) "למען ספות הרוה את הצמאה - לא יאבה ה' סלח לו" (שם). כל המערכת המוסרית וסולם הערכים של הגוים הוא רק לטובת עצמם, רק אנוכיות.

לכן יש שמטיפים לשכוח ולסלוח. זהו חשבון אנוכי. "הוא" - השונא או האויב - "יותר חזק ממני ולא כדאי לי להיות ביחסים רעים עמו". אילו האויב שלו היה חלש, הם לא היו מטיפים לסלוח לו.

אבל התורה אומרת שצריך לזכור מי הם האויבים שלנו.

*

הקורא את המגילה למפרע

בנוסף, קריאת המגילה היא לימוד אודות השגחה. יש הלכה מיוחדת אודות קריאת המגילה: "הקורא את המגילה למפרע לא יצא" (מגילה דף יז ע"א). הקריאה צריכה להיות דוקא לפי הסדר. מדוע? כי מגילת אסתר הוא הספר היחיד בתנ"ך שלא מוזכר בו שם ה', [אלא ברמז. "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" - נדדה שנת מלכו של עולם" (מגילה דף טו ע"ב) "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל"].

מדוע שמו של הקב"ה לא מוזכר במגילת אסתר?

*

"נס" ו"פלא". "מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק"

בשמונה עשרה מודים להקב"ה "על ניסך ועל נפלאותיך". מהו "נס" ומהו "פלא"?

הגמרא מספרת (תענית דף כה ע"א): "ערב שבת אחד, בין השמשות, ראה רבי חנינא בן דוסא את בתו שהיא עצובה.

אמר לה: בתי! למה את עצובה?

אמרה לו: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, שרציתי לשפוך שמן אל נרות השבת, וסברתי שכלי החומץ הוא כלי השמן, ושפכתי ממנו לתוך הנר, והדלקתי ממנו אור לשבת. והרי ודאי יכבה הנר עוד מעט, שהרי החומץ אינו חומר בעירה.

אמר לה: בתי! מה אכפת לך איזה חומר שמת בנר? מי שאמר לשמן וידלוק, דהיינו הקדוש ברוך הוא שנתן בשמן את תכונת הבעירה, הוא יאמר אף לחומץ - וידלוק!

ואכן החומץ דלק והלך. ולא דלק רק בליל שבת כפי שהיה דולק בדרך כלל, אלא המשיך

ודלק כל היום כולו עד מוצאי שבת, עד שהביאו ממנו אור לצורך הבדלה".

אנחנו לא מבינים מדוע שמן בוער. אלא שרצון ה' הוא ששמן יבער. אם ירצה ה' גם החומץ יבער. בשכל האנושי אין הסבר רציונלי מדוע שמן בוער ומדוע חומץ איננו בוער. לכן: מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק!

ההבדל הוא בנו. אנחנו רגילים ששמן בוער ואנחנו רגילים שחומץ איננו בוער. כאשר שמן בוער זהו "פלא". כאשר חומץ בוער זהו "נס". כי לזה רגילים לפי טבעו של עולם ולזה לא.

בעצם רבי חנינא בן דוסא לימד שאין דבר כזה "טבע". הכל קורה לפי רצונו של הבורא יתברך.

במיוחד בנוגע לתולדות ימי ישראל: "שאינ לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שְׁפוּלָם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד" (רמב"ן סוף פרשת בא).

*

"עם מרעיתו וצאן ידו"

"וַיֵּאֱמְרוּ עַם מִרְעֵיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ" (תהלים צה, ז). ההבדל הוא כך: כאשר הרועה לוקח את הצאן למרעה, הצאן רואה את הדשא - לא את הרועה. אבל כאשר הרועה מאכיל את הצאן ביד - הצאן רואה את הרועה.

עם ישראל הוא ה"צאן" של הקב"ה. הכל בהשגחה. הכל ממנו יתברך. אך לפעמים לא רואים את זה. ולפעמים אפשר לראות את יד ה' - אך בוחרים להתעלם ממנה. במלחמת ששת הימים - מי שבחר לראות, ראה את יד ה'. אולם מי שבחר להתעלם, לא ראה אותה. הרב מפוניבז' זצ"ל אמר אודות מלחמת ששת הימים שהיא היתה הכנה - חזרה כללית - לקראת ביאת המשיח. אבל היו אנשים שלא שמו לב לנס... וכך היה בזמן של החשמונאים. לכן נקבע חנוכה רק מחמת נס פח השמן ולא מחמת המלחמה.

*

פורים: הנהגה של "עם מרעיתו"

אבל בזמנו של הָמָן האגגי הקב"ה הנהיג את ישראל באופן של "עם מרעיתו". לא היה נס גלוי. לא היה "צאן ידו". לכן שמו של הקב"ה לא מוזכר במפורש במגילה.

ובכל זאת היה אפשר לראות ולהבחין בהשגחה העליונה - לפי סדר המאורעות. אילו הסיפור עם ושתי היה קורה אחרי הסיפור עם המן - האסון היה בלתי נמנע. כדברי הגמרא (מגילה דף יג ע"ב): "אחר הדברים האלה [גידל המלך את המן], מאי אחר? אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה".

*

תנאי מוקדם להבחין בהשגחה במגילת אסתר הוא קריאתה כסדרה

תנאי מוקדם להבחין בהשגחה במגילה אסתר הוא אם קוראים את המגילה כסדרה. כל חלק מהמגילה בפני עצמו הוא מאוד טבעי. גוי משתכר והורג את אשתו - זה טבעי. אנטישמיות - היא טבעית. הכל טבעי. רק סדר הדברים לא היה טבעי. סדר הדבר הוא הנס של המגילה.

לכן "הקורא את המגילה למפרע לא יצא". חייבים לקרוא את המגילה לפי הסדר כדי להבחין בהשגחה ובכדי להבחין בהקב"ה.

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש, מח"ס תשובות הגר"ח שו"ת במגילת אסתר | שו"ת בענין כתיבת מגילה בעל פה, וכיצד קרא רשב"י המגילה | שו"ת בענין מקרא בלילה [ג]

שו"ת במגילת אסתר

[טז] ש. אסתר א' ח'. והשתיה כדת אין אנס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש. פרש"י וז"ל, על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים עכ"ל, ולכאור' צ"ב דהרי לא מיירי כאן אלא לענין שתיית היין וא"כ מהו כאן גם שר האופים ושר הטבחים. ואם מיירי כאן דאין אנס גם לענין האכילה שהממונים על זה הם שר האופים ושר הטבחים א"כ למה נאמר דוקא 'והשתיה' כדת אין אנס. וצ"ב.
ת. צוו את כולם ובשתי' הי' דרכם לאנוס יותר לכך נכתב כאן.

*

[יז] ש. אסתר א' י"ט. אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. פרש"י וז"ל, ולא יעבור. חוק זה מביניהם שיהא חוק ודת לכל הבוזה את בעלה. אשר לא תבוא ושתי. ולכך נהרגה עכ"ל, יש לשאול האם מבואר כאן דנתכוין המן הרשע שכל הבוזה את בעלה היא ג"כ תהרג כדרך שהרגו את ושתי על שביותה את בעלה. ע"ט
ת. נכון.

*

[יח] ש. אסתר ב', א' ב'. אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשוורוש זכרר את ושתי וגו'. ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה. פרש"י וז"ל, זכר את ושתי. את יפיה ונעצב עכ"ל, הנה מבו' כאן דבתחילה שכח את יפיה ולכן לא נעצב,

ע"כ כי הי' מקום לומר שנתכוין שהנשים הבוזות את בעליהן יענשו אבל לא בעונש מיתה כי סו"ס ושתי סירבה כלפי בעלה שהיה 'מלך' אבל סתם נשים כלפי בעליהן למה שיענשו עונש מיתה, ולכן שאלנו כנ"ל כי מדברי רש"י מבואר שכן נתכוין המן הרשע שכל הנשים יקבלו עונש מיתה כזה של ושתי אף שהם לא נשים של 'מלך', וע"ז השיב מרן 'נכון' והיינו דבאמת כן מבואר שנתכוין המן הרשע ליתן עונש מיתה גם לכל שאר נשים, והא מגודל רשעותו של המן הרשע ולא מתוך משפט הצדק.
(ודרך אגב, אפשר אולי לומר, שהמן הרשע לא חי בשלוי' עם אשתו ולכן הציע כזו גזירה כדי שיהי' לו סיבה להמיתה, וסוף דבר הי' שקיבל עונשו מדה כנגד מדה והיינו בזה שאשתו הוכיחתו שהוא לא יוכל ליהודים והוא עצמו קיבל המיתה ולא אשתו ואפילו שהיא ביזתה אותו בדבריה אלו).

שו"ת במגילת אסתר | שו"ת בענין כתיבת מגילה בעל פה, וכיצד קרא רשב"י המגילה | שו"ת בענין מקרא בלילה [ג]

ואח"כ נזכר בזה ונעצב, ולכן אמרו לו שיחפשו לו אחרת טובת מראה ואז נחה דעתו, ולכאור' צ"ב שהרי מלכתחילה קודם שנהרגה ושתי הרגוה על מנת כן שיחפשו לו אחרת ואפי' יפה יותר מושתי וכמ"ש בביאור הגר"א לעיל א' י"ט.

ת. ראה שלא מצאו. פ.

*

יט] ש. אסתר ב' ו'. אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל. הנה לכאור' לפי"ז נמצא דמרדכי הי' אז לפחות בן שמונים ואולי יותר, כי גלות יכניה הי' י"א שנים קודם קודם גלות צדקיהו והיינו י"א שנה קודם חורבן הבית וכמ"ש רש"י בקהלת פי"ב עה"פ וסבבו בשוק הסופדים, וכאן הי' זה לסוף שבעים שנה של גלות בבל כמ"ש רש"י לעיל א' א', וא"כ נמצא דהי' לפחות בן פ' ויותר. האם הוא נכון.

ת. עמש"כ בטעמא דקרא עמוד רי"ב ד"ה נראה. פא.

*

כ] ש. אסתר ב' ט'. פרש"י וז"ל, ויבהל את תמרוקיה. זריז וממהר בשלה משל כולן עכ"ל, לכאור' צ"ב דמה יש ומה שייך להזדרז, והרי כל אחת היתה צריכה י"ב חודש כדלהלן פסו' י"ב י"ג.

ת. ממהר להביאן.

*

כא] ש. אסתר ב' ט"ו. ובהגיע תר אסתר וגו' לבוא אל המלך לא ביקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה. הנה מ"ד

^פ היינו שמיד אחר שהרגו את ושתי חיפשו נערה יפה לאחשורוש ולא מצאו לו וכיון שלא מצאו לו לכן נזכר ביפיה של ושתי ונעצב, ולפי"ז מה שכתוב ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך וגו' זהו תוספת חיפוש על מה שכבר התחילו לחפש קודם ולא מצאו.

^{פא} שם ביאר מרן שליט"א דמרדכי הצדיק היה אז בן צ"ה שנים, וז"ל מרן שליט"א שם: נראה שהמן הי' בן צ"ה כשנתלה כמנין המן, תדע שהרי מרדכי מיושבי לשכת הגזית הי' כמ"ש במגילה י"ג ב' ואמי' בסנהדרין פ"ח ב' דיושבי לשכת הגזית מתחלה ממנים אותו דיין לעירו ואח"כ לב"ד של כ"ג של הר הבית ואח"כ לב"ד שבעזרה ואח"כ ללשכת הגזית וא"כ מרדכי כשגלה הי' לכה"פ בן ט"ו כי פחות מבן י"ג אין ראוי לדון עי' חו"מ סי' ז' ס"ג וכיון שכבר הי' בג' בתי דינים בודאי היה לכה"פ לערך בן ט"ו בגלות יכניה שגלה אז ומבואר במגילה י"א ב' דמגלות יכני' עד ב' לאחשורוש הי' ע' שנה א"כ הי' מרדכי אז בן צ"ה [ועוד ראוי' שהרי מרדכי לקח את אסתר לו לבת מיד כשנולדה כמ"ש במגילה י"ד א' וא"כ הי' לערך בן ט"ו לכה"פ דשייך לומר לו לבת, ואסתר כשנלקחה לאחשורוש היתה בת ע"ה כמ"ש בב"ר פל"ט י"ג וא"כ הי' מרדכי אז בשנת ז' לאחשורוש בן צ' וא"כ בשנת י"ב הי' בן צ"ה] והמן הי' ג"כ באותו גיל שהרי אמרו באסתר"ר פ"י סי' ד' שהמן א"ל למרדכי קום רכוב הדין סוסיא א"ל לית בי כחד אנא סב א"ל המן ולית אנא גבר סב א"ל ולא את הוא דגרמת לנפשך ואי מרדכי הי' זקן ממנו מאי קאמר ולית אנא גבר סב וע"כ שהיה באותו גיל (וע"ע לעיל ד"ה ויקח המן את הלבוש), עכ"ל מרן שם. (ולעיל שם ביאר מרן שליט"א החשבון של מה שאמרו במגילה ט"ז א' שהי' המן כ"ב שנה ספר, ובתוך הדברים כתב מרן שם דאיכא מ"ד דהמן מת בן ל"ד ולא כמ"ש באסתר"ר פ"י סי' ז' שהי' זקן יעו"ש).

לא ביקשה דבר, קצת צ"ב מה כבר היה לה לבקש. והאם הכונה שלא ביקשה שילווה בשחוק ומיני זמר מבית הנשים עד בית המלך כמו שביקשו כל הנשים כדפרש"י לעיל פסו' י"ד. [ואם זהו הכונה א"כ יל"פ דזהו ותהי אסתר נשאת חן וגו' והיינו דאע"פ שלא ליווה עם שחוק ומיני זמר והיינו שהיתה היחידה מכולן שהלכה מבית הנשים עד בית המלך בלי הליווי שהי' לכולן ואעפ"כ ותהי אסתר נשאת חן וגו'. וזהו ג"כ בעיני כל ראייה דלכאוו' מה הנפק"מ אם היא נשאת חן בעיני כל ראייה או רק בעיני המלך שהרי העיקר צריך שתמצא חן בעיני המלך ומאי איכפת לן אם מוצאת חן בעיני כל ראייה, ולהנ"ל י"ל דכיון שהלכו דרך מבית הנשים עד בית המלך מסתמא כולם באו והסתכלו מי ההולכת עתה למלך ואצל אסתר כשהלכה מבית הנשים לבית המלך ג"כ כולם באו לראות כנ"ל מי היא ההולכת עתה, ואע"פ שהלכה בדרך שונה מכולן היינו בלי זמר וכו' עם כל זאת ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה. (וכל זה, אם נכון הוא שהכונה שלא ביקשה כמו כולן שילווה בשחוק ומיני זמר וכנ"ל)].

ת. יתכן.

*

כב] ש. אסתר ב' ט"ז. ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו. הנה לפי"ז נלקחה לבית הנשים בשנת שש למלכותו כי י"ב חודש קודם היתה בבית הנשים וכמבוי' לעיל פסו' י"ב. והנה עשה המשתה בשנת שלוש למלכו והיינו ג' שנים קודם שנלקחה אסתר לבית הנשים, והי' המשתה ק"פ יום ועוד ז' ימים כמ"ש לעיל פ"א פסו' ד' והי', וא"כ נמצא דמעת שהרגו את ושתי עד שנלקחה אסתר הי' ב' שנים וחצי בערך. ולפי"ז גם מ"ד לעיל ב' א' אחר הדברים האלה וגו' זכר את ושתי וגו' כל זה הי' ב' שנים וחצי בערך אחר שהרגו את ושתי. האם כ"ז נכון.

ת. נכון.

*

כג] ש. אסתר ב' י"ז. ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וגו'. פרש"י וז"ל, מכל הנשים. הבעולות שאף נשים בעולות קבץ עכ"ל, יש לשאול למה גבי הבעולות אמר 'ויאהב' ולגבי הבתולות אמר 'ותשא חן וחסד'. ועוד, מש"כ רש"י שאף בעולות קבץ לכאוו' צ"ב מדכתיב לעיל פסו' ג' ויקבצו את כל נערה 'בתולה', ואח"כ פסו' ד' כתיב 'ויעש כן' והיינו שהכתוב מעיד שלקח בתולות, וגם להלן פסו' י"ט כתיב ובהקבץ 'בתולות' שנית ופי' הגר"א בביאור דהיינו כדי לשולחן חזרה לביתם ולא נזכר גם 'בעולות'. וא"כ איך מצי לפ' שקבץ גם בעולות. ואף מה שנלקחה אסתר ק' כי הי' אשתו של מרדכי כמ"ש רש"י לעיל פסו' ז' וא"כ כבר אינה בתולה. וצ"ב.

ת. הוא ראה כולם^{פב} ונשאה מן מכולם.^{פג}

*

[כד] ש. אסתר ג' א'. אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. מ"ד מעל כל השרים אשר אתו, האם הכונה לשרים דכתיב לעיל א' י' בזה חרבונא כו', או לשרים דכתיב לעיל א' י"ד כרשנא שתר כו'.

ת. לכולם.

*

[כה] ש. אסתר ג' ד'. ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי. הנה מהלשון ויגידו להמן משמע דמבלי שהגידו להמן לא שם לב מעצמו על כך שמרדכי לא השתחוה לו, וכן משמע מדכתיב אח"כ וירא המן כי אין מרדכי כרע ומשתחוה לו שעד שלא הגידו לו הוא לא ראה שמרדכי לא השתחוה לו, ולכאן קצת צ"ב היתכן.

(שוב חשבתי דודאי שם לב וגם ראה שמרדכי לא משתחוה לו, אלא שבתחילה שתק כי הי' סבור שזה בגלל שמכר עצמו לעבד למרדכי וכדפרש"י להלן ה' י"ג שבכל עת מרדכי הראה להמן השטר [ויתכן שהמן אף פחד מהשטר הזה כי הסיבה שהשתחוה לו כי עשה עצמו אלוה וכדפרש"י לעיל פסו' ב', ואם הוא אלוה איך הגיע למצב של חוסר מזונות כדי כך שהוצרך למכור עצמו לעבד ולכן שתק], אבל אח"כ שאמרו להמן (כמ"ש ויגידו להמן וגו') שהסיבה שמרדכי לא משתחוה הוא מצד שהוא יהודי והיהודי מוזהר על ע"א, ולא בגלל השטר שמכר עצמו לעבד למרדכי, אז כעס על זה מצד שהוא עמלק ושונא יהודים, ואפ"ל דזהו מ"ד אח"כ ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו וגו' והיינו כי אם הסיבה שלא השתחוה הי' לא בגלל שהוא יהודי אז הי' חושב לשלוח יד במרדכי לבדו אבל כיון שנודע לו שהסיבה היא מצד שהוא יהודי לכן ביקש להשמיד את כל היהודים. והיינו דשם לב וראה שמרדכי לא השתחוה לו אלא ששתק כי חשב שהוא משום השטר שהראה לו בכל עת ורק כשנודע להמן שזה מצד שהוא יהודי אז בקש להשמידו עם כל היהודים ח"ו).

ת. מתחלה מרוב גאוותו לא הסתכל כלל מי משתחוה ומי לא כאילו^{פד} בטוח שמשתחוים לו.

*

^{פב} היינו גם את הבעולות וגם את הבתולות.

^{פג} אולי צ"ל: ונשאה מכולם.

^{פד} אולי צ"ל: כי היה.

כז] ש. אסתר ג' ט"ו. פרש"י וז"ל, והעיר שושן נבוכה. היהודים שבה עכ"ל, וכתב בשפתי חכמים וז"ל, דקשיא ליה היאך העיר שהיא עצים ואבנים נבוכה לכן פירש היהודים שבה עכ"ל, ולכאו' למה הוצרך לפרש כן, דהא איכא למימר דרשב"י נתכוין לומר היהודים שבה לאפוקי הגוים שבה והוצרך רשב"י לפ' כן כי א"א לומר דכל העיר שושן נבוכה שהרי היו שם גם גוים, ולכאו' צ"ב.

ת. העיר משמע בתי העיר.

*

כז] ש. אסתר ד' א'. פרש"י וז"ל, ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשורוש עכ"ל, ולכאו' צ"ב למה כתב רשב"י ושנהנו מסעודת אחשורוש' והרי טעם זה נדחה בגמ' מגילה י"ב א' כדאמר להם רשב"י לתלמידיו אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו כו'. ולכאו' צ"ב טובא.

ת. כל הטעמים יחד.

*

כח] ש. אסתר ד' א'. פרש"י וז"ל, ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצאר ושנהנו מסעודת אחשורוש עכ"ל, קצת יש לשאול למה נזכר רק מה שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצאר ולא נזכר מה שהשתחוו להמן שעשה עצמו אלוה.

ת. לא השתחוו לו רק הרואים אותו. פה

*

כט] ש. אסתר ד' ב'. ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. יש לשאול למה לא כתיב ויבוא עד רחוב אשר לפני שער המלך וכמ"ש להלן פסו' ו' ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני שער המלך.

ת. ברחוב עד השער מותר ללכת בלבוש שק.

*

ל] ש. אסתר ד' ג'. ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספר שק ואפר יצע לרבים. הנה לכאו' מזה שפסו' זה נ' כאן והיינו לפני שאסתר ומרדכי התענו כדלהלן, והם התענו למחרת שנשלחו הספרים כמבו' ברשב"י

פה ועי' מגילה י"ב א' שאלו תלמידיו את רשב"י כו', שם נתבאר למה צריך לשני הטעמים והיינו גם הטעם של הצלם וגם הטעם של הסעודה יעו"ש.

פסו' י"ז, מבואר דכבר באותו היום ששלחו הספרים הגיעו הספרים למאה עשרים ושבע מדינות, ולכאו' היתכן.

ת. האחשתרנים רוכבי הרכב הגיעו מהם.^{פו}

*

לא] ש. אסתר ד' ח'. ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה. יש לשאול האם ממה דכתיב 'אשר נתן בשושן' מבואר דהכתב שניתן בשושן לא הי' אותו הכתב שנתנו בשאר המדינות, (ומה הי' החילוק שהי' בכתב), דאל"כ למה הוצרך לומר 'אשר נתן בשושן'.

ת. הוא הי' הראשון ושלח לה מיד את הראשון.

*

לב] ש. אסתר שם. לכאו' צ"ב דכיון שאמר מרדכי להתך לומר לאסתר להתחנן ולבקש על עמה א"כ הי' התך מבין שאסתר היא יהודיה ואיך לא חשש שיעביר זאת לאחשורוש שביקש מאוד לדעת מאיזה אומה אסתר. (ומרש"י להלן פסו' י"ד בד"ה ומי לכאו' באמת מבואר שחשש מרדכי מזה. ושוב חשבתי דאולי זה שאחשורוש ביקש לדעת מהיכן אסתר ולא הצליח לדעת, כל זה שהוא ביקש לדעת וכל מה שהוא עשה כדי לדעת, לא ידעו מזה אף אחד (ורק הקרובים אליו ממש ידעו מזה), ויש גם סברא בזה, כי הוא בזיון לאחשורוש שהוא לא יודע מאיזה אומה היא המלכה שלו ועוד יותר בזיון בשבילו שהוא מבקש לדעת ועושה הכל כדי לדעת ולא מצליח אפי' שהוא מלך גדול ולכן סברא הוא שכלל העם לא ידע מזה כדי שלא יתבזה בעיני העם, וכיון שכן, י"ל דלכן לא חשש מרדכי לשלוח האיגרת עם התך ולומר לו שתבקש על עמה, כי התך לא העלה בדעתו שאחשורוש לא ידע שאסתר הסתירה ממנו שהיא יהודיה).

ת. התך הוא דניאל.^{פז}

*

^{פו} אולי צ"ל: מהר.

^{פז} כמ"ש במגילה ט"ו א'. אך צ"ב דהנה אמרי' התם, ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך כו' ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו, לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים, ויגידו למרדכי את דברי אסתר ואילו איהו לא אזל לגבי מכאן שאין משיבין על הקלקלה כו', ופרש"י וז"ל, על הקלקלה. שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך לפיכך לא השיב התראת שליחותו ואסתר שלחה דבריה על ידי אחרים עכ"ל, וכיון דשלחה על ידי אחרים את דבריה למרדכי א"כ יש לשאול איך היא לא חששה שמא הם יעבירו את זה לאחשורוש ועל ידי כן יודע לו שהיא יהודיה, ולכאו' אכתי קצת צ"ב.

לג] ש. אסתר ד' ט'. ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי. יש לדקדק דלא כתיב גם שהראה לה את פתשגן הכתב שנתן לו מרדכי להראות לאסתר כדלעיל פסו' ח'. וצ"ב.
ת. לא הי' צריך לכך.

*

לד] ש. אסתר ה' ב'. ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר נשאה חן בעיניו וגו'. הנה בפשוטו איך נשאה חן בעיניו והרי היא באה אליו מתוך תענית של ג' ימים ולילות וכמ"ש לעיל ד' ט"ז ובכן אבוא אל המלך.

ת. מעשה נסים.

*

לה] ש. אסתר ה' ד'. ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו. יש לשאול האם ממה דכתיב אשר עשיתי לו ל' עבר וכן מדכתיב להלן פסו' ה' הלשון 'עשתה' ל' עבר מבואר בזה דקודם שהיא באה כבר הכינה המשתה דאל"כ למה כ' עשיתי ל' עבר. (ובאמת לכאור' כך גם מסתבר כי איך תקרא למלך לבוא למשתה לפני ומבלי שהמשתה כבר מוכן).

ת. אמרה שהכל מוכן ומזומן ואפשר לבא.

*

לו] ש. אסתר ה' ה'. ויאמר המלך וגו' ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר. הנה לכאור' אסתר לא דרה באותו בית של אחשורוש וכדמשמע מזה שלא נקראה לבוא אליו וכנ"ל, וכיון שכן, לכאור' מדכתיב ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר ש"מ דבאו לבית של אסתר, כי כיון שלא גרו באותו מבנה היכן היתה יכולה להכין משתה. והאם זה נכון. (שוב חשבתי דאי"ז נכון כי כתיב להלן ז' ז' והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן וגו' וש"מ שהי' זה בבית אחשורוש אך א"כ צ"ב מה הכונה שלא נקראה לבוא אליו).

ת. הכל הי' שלו רק זה מיוחד עבורה.

*

לז] ש. אסתר ה' ו'. ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש. הנה לענין 'שאלה' אמר 'זינתן לך', ולענין 'בקשה' אמר 'ותעש'. וכן הוא להלן פסו' ח' לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי. וכ"ה להלן ז' ב' מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש. וכ"ה להלן ט' י"ב ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש. אך לפי"ז צ"ב מה דכתיב לעיל ה' ג' מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך דכאן אמר ל' נתינה לגבי הל' בקשה ואילו בכל הפסו' הנ"ל אמר ל' נתינה רק לגבי ל' שאלה וכנ"ל. וכמו"כ צ"ב מה דכתיב להלן

**שו"ת במגילת אסתר | שו"ת בענין כתיבת מגילה בעל פה, וכיצד קרא רשב"י המגילה |
שו"ת בענין מקרא בלילה [ג]**

ז' ג' תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי דכללה אסתר בלשון נתינה גם את הבקשה והרי לעיל נתבאר דהל' נתינה הוא לגבי שאלה ולא לגבי בקשה. וצ"ב ב' המקומות לכאו'.

ת. שאלה הוא לתת ובקשה על מעשה.

*

לח [ש. אסתר ה' ח'. אם מצאתי חן בעיני המלך וגו' יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם וגו'. יש לדקדק דלכאו' הול"ל 'לכם'. (ואין ליישב דלא אמרה לכם כדי שלא להשוות את המן לאחשורוש שזהו זלזול במלך, כי גם כשאמרה להם הרי דיברה על המן ואחשורוש יחד וגם יכול להיות נשמע זלזול במלך שמשווה את המן לאחשורוש).

ת. לא דיברה עם המן וכנ"פ לא שייך לכם.

*

לט [ש. אסתר ה' י'. ויתאפק המן ויבוא אל ביתו וישלח ויבא את אהביו ואת זרש אשתו. הנה ל' הפסוק דכתיב ויבא אל 'ביתו' וישלח וגו' משמע דלכל או"א הי' בית נפרד שלכן הוצרך לקרוא לאשתו והיינו מבית שלה, וכן משמע קצת מדכתיב להלן ח' א' ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודים דלכאו' איך נתן והרי עדיין הי' שם זרש אשתו ולכאו' ש"מ דהי' להמן בית נפרד וכנ"ל. האם זה נכון, או"ד דאיתרע מילתא וזרש אשתו לא הי' בבית שעל כן הוצרך לשלוח לקרוא לה. (וגבי בתואל ואם רבקה מצינו ברש"י דלכאו"א הי' בית נפרד).

ת. הם היו במקומות אחרים והוצרך לאספן.

*

מ [ש. אסתר ה' י"א. ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך. לכאו' צ"ב דכי עד עתה לא ידעו מכל זה ולשם מה הוצרך לספר כל זאת.

ת. על הכבוד המרובה. פט

*

מא [ש. אסתר שם. מ"ד ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך, יש לשאול דכיון שנשאו על השרים א"כ כ"ש שנשאו על עבדי המלך ולמה הוצרך לומר ועבדי המלך. ועוד מ"ש דאילו גבי השרים לא אמר שרי המלך כמו עבדי המלך ומאי שנא. ת. העבדים משועבדים רק למלך (וקמ"ל דכאן נשאו על^צ עליהם).

פח אולי צ"ל: לכן.

פט עי' דהי"א כ"ט י"ב.

צ אולי תיבת 'על' מיותרת.

*

[מב] ש. אסתר ה' י"ד. ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבוה חמשים אמה וגו' ויעש העץ. יש לשאול למה לא נ' כאן היכן עשה העץ ורק להלן ז' ט' נאמר היכן עשה העץ.

ת. לא יעצוהו היכן לעשות.

*

[מג] ש. אסתר ה' ג'. איתא בתרגום, אפילו אם את בעיא לפלגות מלכותי אתניניה לך לחוד למבני בית קודשא דאיהו קאם בתחום פלגות מלכותי לא אתן לך כו' דדחל אנא מן יהודאי דלמא ימרדון בי הדא בעותא לא אעבד לך כו'. וכן הוא בתרגום להלן פסו' ו'. ויש לשאול, א'. מהו הכונה דאיהו קאם בתחום פלגות מלכותי דהאם מלך אחשורוש על ירושלים. ב'. מ"ש דדחל אנא מן יהודאי דלא ימרדון בי מה הכונה והרי כבר שלח אגרות להשמידם ח"ו ומה פחד שיבנו וימרדו בו וגם איך היו מספיקים לבנות בפחות משנה כל הבית המקדש [וק' זו שוב חשבתי לומר דהרי כבר התחילו לבנות הבית המקדש בזמן כורש והופסק הבניה כמ"ש רש"י לעיל ה' ג' ולכן היו יכולים לגמור השלמת הבניה גם בפחות משנה עד זמן ההריגה ח"ו שהי' כתוב באיגרות, וכיון שהי' בית המקדש היו מקריבים קרבנות ומתכפרים והיתה מתבטלת גזירת ההריגה, ואז כבר היו יכולים גם למרוד באחשורוש, גם על עצם הגזירה, וזהו שפחד שיהודים ימרדו בו אם יתן להמשיך בניית הבית המקדש, ושאלה קמא עדיין צ"ב).

ת. מלך על כל העולם.^{צא}

*

[מד] ש. אסתר ו' ד'. ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו. יש לשאול דלכאוי' הול"ל קודם והמן בא וגו' ואח"כ ויאמר המלך מי בחצר. (ומש"כ אשר הכין לו ולא אמר אשר הכין למרדכי וכמ"ש להלן ז' י' י"ל דאמר הכתוב האמת והיינו אשר הכין לו פי' לעצמו המן).

ת. כ"ה במגילה ט"ז א'.^{צב}

*

^{צא} כן הוא במגילה י"א א' יעו"ש, אמנם לכאוי' מלשון התרגום דאיתא לחוד למבני בית קודשא דאיהו קאם בתחום פלגות מלכותי' משמע שהיו מקומות שלא היו בתחום מלכותו ולכאוי' קצת צ"ב. ואולי י"ל דהנה עוד אמרי' התם אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה יעו"ש ושמא כאן כבר לא מלך על כל העולם רק על עשרים או מאה מדינות וירושלים היתה בכלל המקומות שמלך וצ"ב. ועי' תשו' מרן להלן ט' כ'.
^{צב} הכי אמרי' התם, הכין לו תנא לו הכין ופרש"י וז"ל, לו הכין לצורך עצמו עכ"ל. והנה אף שתלו שם גם את בניו וא"כ הול"ל הכין לו ולבניו מ"מ עיקר התליה הי' שלו ובעבורו תלו גם את בניו.

מה] ש. אסתר ו' ו'. ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני. יש לדקדק למה לא אמר אשר המלך חפץ ביקרו ובגדולתו, וכן לעשות יקר וגדולה יותר ממני, והיינו כמ"ש לעיל פסו' ג' ויאמר המלך מה נעשה יקר 'וגדולה' למרדכי וגו'.

ת. אילו אמר וגדולה הי' מבין שאי"ז אליו שכבר הי' לו גדולה גדולה מה שאפשר. צג

*

מו] ש. אסתר ו' ח'. יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו. יש לדקדק למה לא אמר וכתר אשר לבש אותו המלך (או אשר 'לובשו' המלך) וכמו שאמר לשון זה גבי הלבוש וגבי הסוס.

ת. לא רצה לתת לו הכתר.

*

מז] ש. בהנ"ל. בעניי באמת, לא זכיתי להבין כונת מרן שליט"א, דבשלמא אם פסו' דידן דכתיב יביאו לבוש וגו' היה מדברי אחשורוש א"כ הי' ניהא, אבל הרי פסו' זה הוא מדברי המן, והמן הרי הי' סבור שנתכוין אחשורוש עליו כדלעיל פסו' ו', והמן ודאי רצה הכתר גם לעצמו (וכמבואר ג"כ ברש"י בפסו' ט'). וצ"ב בכונת מרן שליט"א.

ת. הבין שזה המלך לא יתן לו.

*

מח] ש. אסתר ו' י"ב. וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש. פרש"י וז"ל, וישב מרדכי. לשקו ולתעניתו עכ"ל, לכאו' כיון שבכר ראה מרדכי התחלת הישועה למה חזר לשקו ולתעניתו, וזה י"ל כי חשב להיפך שכיון שזמן הגזירה מתקרבת לכן אחשורוש נתן לו את מה שהי' חייב לו לפני זמן ההריגה כדי שלא יאמרו שהצילו ובמקום ליתן לו מתנה הרגו, ולכן חזר מרדכי לשקו ולתעניתו. אך עדיין צ"ב בפסו' מ"ש וישב מרדכי 'אל שער המלך' שהרי בשער המלך הי' אסור לישב בשק וכמ"ש לעיל ד' ב' כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. וצ"ב.

ת. סמוך לשער המלך ורק להכנס אסור. צד

*

צג ומ"מ אע"פ שאחשורוש לא אמר להמן 'וגדולה' אעפ"כ חשב המן בלבו שהכונה אליו כמ"ש כאן ויאמר בלבו למי יחפץ המלך וגו' יותר ממני.

צד היינו דמ"ש וישב מרדכי אל שער המלך היינו סמוך לשער המלך, ומ"ש כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק היינו ליכנס לשער המלך.

מט] ש. אסתר ז' ט'. ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ וגו'. ויאמר המלך תלהו עליו. הנה כאן משמע דהיו בבית המשתה עם אסתר ואחשורוש והמן עוד אנשים דאל"כ מה עשה שם חרבונה, וגם אחשורוש אמר 'תלהו עליו' ל' רבים ומשמע שהיו שם עוד, וכ"מ ברש"י לעיל פסו' ה' שאחשורוש דיבר עם אסתר ע"י תורגמן ומבואר דהיו עוד אנשים שם, אלא דא"כ צ"ב ממה דכתיב לעיל ה' י"ב ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה 'כי אם אותי' וגם למחר 'אני' קרוא לה, וכן צ"ב ממה דפרש"י לעיל ה' ד' שזימנה אסתר את המן כדי לקנאו במלך והשרים שהמלך יחשוב שהוא חשוק לה ויהרגנו ואיך יהרגו אם יש שם עוד שרים.

ת. היו שם לשמש. צ"ה

*

נ] ש. אסתר ח' א'. ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודים ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה. הנה לכאו' מ"ש 'ביום ההוא' ה"ז ביום שנתלה המן, וזה הי' ביו"ט ראשון של פסח (כדאי' בפיוט בסוף הגדה של פסח), וכיון שכן צ"ב איך קיבלה אסתר הבית, והרי אסור לקבל מתנה בשבת ויו"ט. (ושמא לכן העבירה אסתר הבית למרדכי כמ"ש כאן מיד ותשם אסתר את מרדכי על בית המן). וצ"ב.

ת. לצורך מצוה מותר ליתן מתנה בשבת כמש"כ בשו"ה סי' ש"ו דין י"ב. צו

*

נא] ש. אסתר שם. פרש"י וז"ל, מה הוא לה. איך הוא קרוב לה עכ"ל, לכאו' צ"ב איך אמרה לו שהוא בעלה (וכמ"ש רש"י לעיל ב' ז'), והרי הי' יכולה להסתכן בכך.

ת. לא אמרה שהוא בעלה רק דודה.

*

נב] ש. אסתר ח' ה'. ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים וגו'. יש לדקדק דלכאו' הול"ל קודם וטובה אני בעיניו ואח"כ לומר וכשר הדבר לפני המלך.

צ"ה היינו דמה שקראה אסתר רק להמן, היינו מבין כל השרים והחשובים קראה אסתר רק להמן אבל ודאי שהיו שם אנשים ולא סתם היו שם אלא כדי לשמש והם לא היו אנשים חשובים. אך קצת צ"ב כי חרבונה כן הי' שר חשוב.

צו ז"ל מרן שם: מקח וממכר א' בפה וא' במסירה ומשיכה אסרו חכמים גזרה שמא יבא לכתוב (וע"ל סי' שכ"ג) ואסור ליתן משכון לחברו אא"כ הוא לצורך מצוה או לצורך שבת (וע"ל סי' ש"ז דין מ') וכן אסור ליתן מתנה לחברו אלא לצורך מצוה או לצורך שבת ויו"ט (וע"ל סי' שכ"ג דין י"ד) ומה שנהגו ליתן כלים לחתן הדורש אינו נכון מיהו מה שמחייבין קצת לו דמים אפשר דמותר כיון שבידו לחזור (סקל"ג וע"ל סי' שכ"ה דין י"ד) ולעשות קנין בע"ש שיחול בשבת או למכור על תנאי בע"ש והתנאי יתקיים בשבת בתשו' רעק"א סי' קנ"ט דעתו דאסור אבל בחזו"א הוכיח להיתר (דמאי סי' ט' סקי"ב וכ"נ במ"ב סי' של"ט סקכ"ז), עכ"ל מרן שם.

ת. אם כשר לפניו ג"כ אין מוכרח לתת לה בקשתה שיש דרכים אחרים.^{צו}

*

[נג] ש. אסתר ח' ז'. ויאמר המלך אחשוורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים. יש לדקדק דהא קודם תלו את המן על העץ ואח"כ נתן את בית המן לאסתר וא"כ הול"ל קודם ואתו תלו על העץ ואח"כ לומר הנה את בית המן נתתי לאסתר.

ת. זה נתפרסם יותר ולכן הקדימו.^{צח}

*

[נד] ש. אסתר שם. פרש"י וז"ל, הנה בית המן וגו'. ומעתה הכל רואים שאני חפץ בכם וכל מה שתאמרו יאמינו הכל שמאתי הוא לפיכך אין צריכין אתם להשיבם אלא כתבו ספרים אחרים כטוב בעיניכם עכ"ל, וצ"ב דהא להלן פסו' ח' פרש"י וז"ל, אין להשיב. אין נאה להשיבו ולעשות כתב המלך בזיון עכ"ל, ומבואר דהסיבה שלא להשיב הספרים היא משום שאין נאה כו', ולא משום שהכל רואים שאני חפץ בכם כו'. וצ"ב.

ת. רצה להסביר לה שאין צורך בזה.

*

[נה] ש. אסתר ח' ט'. ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי וגו'. לכאן צ"ב כך, דהנה את המן תלו בט"ו בניסן (כמ"ש בהגדה של פסח) וכאן כבר הי' חודש סיון, וא"כ מהו בעת ההיא, שהרי כל המו"מ כאן של מרדכי ואסתר הי' בט"ו בניסן כמ"ש לעיל פסו' א' ביום ההוא וגו'. ולכאן אין ליישב דהכונה בתקופה ההיא דא"כ למה קראו לסופרי המלך לכתוב רק ב' חודשים אחרי שהמלך אישר לכתוב ספרים אלו והרי מיהרו בזה מאוד וכמ"ש רש"י להלן פסו' י"ד.

ת. כל תקופה נקראת עת עי' ב"מ ק"ו ב'.^{צט}

*

[נו] ש. אסתר ח' י"א. אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמוד על נפשם וגו'. לכאן צ"ב למה הוצרכו לעמוד על נפשם מאחר שכבר הגיע כתב המלך החדש. וכן צ"ב להלן ט' ט"ז דכתיב שם ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם

^{צו} היינו, ולכן אמרה דוקא אח"כ 'וטובה אני בעיניו' שע"י כך יהי' מוכרח לתת לה בקשתה.

^{צח} לכאן הוא חידוש כי מן הסברא הי' מקום יותר לומר שזה שתלו את המן השר החשוב ביותר של אחשוורוש תלו במצות אחשוורוש ואילו מה שאחשוורוש נתן הבית לאסתר למה יתפרסם כל כך וקצת צ"ב בכוננת מרן שליט"א.

^{צט} ז"ל רש"י שם, מתחילת תשרי. מתחיל למנות שני חדשים בכל עת עכ"ל. וערש"י שם לעיל מיניה בסוף ד"ה עד. יעו"ש.

וגו', ובפרט שהגוים כבר פחדו אז מהיהודים כמ"ש ט' ב' ואיש לא עמד לפנייהם כי נפל פחדם על כל העמים.

ת. המלך לא נתן להם רק להקהל ולעמוד על נפשם ומן השמים נפל עליהם פחד.

*

[נז] ש. אסתר ח' י"ג. פתשגן הכתב וגו' להנקם מאיביהם. יש לשאול דכיון שהגוים עדיין לא הספיקו לגעת ביהודים, א"כ מהו הל' 'להנקם', דהרי לשון נקמה שייך על דבר שכבר עשו ולא על דבר שעדיין לא עשו.

ת. שרוצים להרגם.

*

[נח] ש. אסתר ט' י"ב. ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים וגו' ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש. יש לדקדק למה כאן אמר 'עוד' ותעש, דלא ככל המקומות (ה' ג', ה' ו', ה' ח', ז' ב') שלא נ' בהם עוד.

ת. רמז להם קא שכבר נתן הרבה.

*

[נט] ש. אסתר שם. לכאוי צ"ב למה כאן לא אמר לה ומה בקשתך 'עד חצי המלכות' ותעש, דלמה כאן לא אמר לה שלא יתן לה לבנות בהמ"ק מפחד שהיהודים ימרדו בו וכנ"ל בתרגום ה' ג'. ובפרט כאן שנודע לו שאסתר היא יהודיה איך לא אמר כן. וביותר אמאי באמת אסתר לא ניצלה ההזדמנות לבקש זה כעת כשלא התנה שלא תבקש.

ת. רמז לה שעד ולא עד בכלל.

*

[ס] ש. אסתר ט' י"ט. על כן היהודים הפרזים וגו' שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו. יש לשאול למה לא נ' כאן גם מתנות לאביונים. וכמ"ש להלן פסו' כ"ב ימי משתה ושמחה ומשלח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ושם צ"ב למה לא נ' יום טוב כמו שנ' כאן פסו' י"ט.

ת. יו"ט לא קיבלו עליהו עי' מגילה ה' ב'. קב

ק היינו נקמה על מה שרצו להרגם.

קא אולי צ"ל: לה.

קב הכי אמרי' התם, רבה בריה דרבא אמר אפי' תימא ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב בו. ופרש"י ז"ל, אפי' תימא בר יומיה הוהגרסי' רבי שנטע נטיעה ביום שקראו בו נטע ודקא קשיא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב כתיב מעיקרא קודם קבלה אבל בשעת קבלה לא קבילו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרין בהספד ותענית 'אבל י"ט לא קיבלו עליהן' עכ"ל.

*

סא] ש. אסתר ט' כ'. ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים. פרש"י וז"ל, ויכתב מרדכי. היא המגלה הזאת כמות שהיא עכ"ל, הנה לכאורה נמצא בזה דכתב המגילה לפחות קכ"ז פעמים, מגילה לכל מדינה, [ומסתמא אפי' יותר מקכ"ז כי מגילה א' לכל מגילה לא מספיקה כדי כך שכולם יקראו המגילה בפורים], והאם זה נכון.

ת. כתבם שיעתיקו.

*

סב] ש. בהנ"ל. אם זה נכון, האם מרדכי כתב בעצמו את כל הקכ"ז (לפחות וכנ"ל) מגילות (כי מצד א' כך מסתבר והיינו כדי שיהי' נכתב כדין בכל הלכותיה של המגילה אמנם מאידך כיצד אפשר להיות כן ע"י אדם אחד בשנה אחת).

ת. שלוחו של אדם כמותו.

*

סג] ש. שם. הנה במגילה י"א א' אמרי' דאחשורוש מלך בכיפה והיינו ע"כ העולם, וכיון שכן, צ"ב מה דכתיב 'אשר בכל מדינות המלך אחשורוש' דזה משמע שיש מקומות שאינם מדינות המלך אחשורוש, והרי מלך על כל העולם.

ת. לאפוקי מדבריות.^{קד}

*

סד] ש. אסתר ט' כ'. ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים. לכאו' צ"ב דהרי פורים הוא לכל כלל ישראל בכל העולם ולא רק ליהודים שהיו במדינות אחשורוש, וא"כ למה שלח מרדכי ספרים רק ליהודים שהיו במדינות אחשורוש, דהי' צריך לשלוח לכל היהודים שבכל העולם כי פורים הוא לכל כלל ישראל.

ת. אחשורוש מושל בכיפה הי' עי' מגילה י"א א'.^{קד}

*

סה] ש. אסתר ט' כ"ג. וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם. חשבתי לפ' כך, דבתחילה ביום י"ג וי"ד כשהיהודים שבשאר המדינות ושבשושן הרגו

^{קד} עי' מגילה ט"ז א' במ"ש מרדכי להמן שהוא עבד שלו, כידוע המעשה [עי' ילקוט ועוד] שהלכו 'במדבר' וכו'.
^{קד} ואמנם לכאו' עדיין צ"ב כי כיון שאחשורוש מושל בכיפה היה א"כ למה הוצרך הכתוב לומר 'אשר בכל מדינות המלך אחשורוש' שהרי בלא"ה כולם היו במדינות שלו מאחר שהי' מושל בכיפה. ולכאו' צ"ב. ועי' מש"כ לעיל ה' ג' בהערה.

הגוים באותו יום הם עשו מעצמם את היום ליום משתה ושמחה וכמ"ש לעיל פסו' י"ז י"ח, ואח"כ מרדכי שלח להם שימשיכו לעשות כן בכל שנה ושנה כמ"ש לעיל פסו' כ' כ"א, רק הוסיף להם שיעשו גם משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים באותו היום שהם עשו אותו ליום משתה ושמחה וזהו מ"ש לעיל פסו' כ"ב, וזהו כאן 'וקבל היהודים' את מה ששלח להם מרדכי שיעשו, 'את אשר החלו לעשות' היינו את מה שהם עשו מדעת עצמם את היום ליום משתה ושמחה, וגם קבלו ממרדכי 'את אשר כתב מרדכי אליהם' דהיינו להוסיף ביום הזה גם משלוח מנות ומתנות לאביונים. (אבל פסו' י"ט צ"ב למה כתיב גם ומתנות לאביונים וכמ"ש לעיל ט' י"ט בשאלה).

ת. אולי.

*

[סו] ש. אסתר ט' כ"ה. ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ. בפשוטו מה דכתיב הכא הוא חלק ממה שכתב מרדכי ושלח ליהודים כדלעיל פסו' כ', דאל"כ אין מובן מה נכנס פסו' זה כאן דהא זה כבר הי' קודם וגם נכתב כבר, אמנם ברש"י לעיל פסו' כ' מבואר לא כן דפרש"י שם וז"ל ויכתב מרדכי. היא המגלה הזאת כמות שהיא עכ"ל ומבו' דשלח להם המגילת אסתר כולה כמות שהיא ולא ששלח רק שיעשו יום משתה ושמחה ומשלו"מ ומתנות לאביונים כפי שמשמע בפסו' כ"א ולהלן וכמו שכתבנו בשאלה קודמת, אך צ"ב מה כונת הפסו' הזה כאן.

ת. מפרש הטעם.

*

[סז] ש. אסתר שם. לכאן צ"ב דהא קודם תלו את המן ורק אח"כ כתבו הספרים והו"ל להקדים ותלו אתו וגו' ואח"כ לומר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה וגו'. ונהי דכתיב גם ואת בניו וזה הי' אחרי כתיבת הספרים מ"מ הרי את המן עצמו שהוא העיקר בכל הסיפור תלו קודם כתיבת הספרים וא"כ הו"ל להקדים תלייתו וכנ"ל.

ת. עיקר הנס שבטלה הגזירה. קד

*

[סח] ש. אסתר ט' ל'. וישלח ספרים אל כל היהודים וגו'. לכאן צ"ב דהו"ל וישלחו ל' רבים דהרי כאן שניהם כתבו וכמ"ש לעיל פסו' כ"ט.

ת. רק מרדכי שלח שהי' ממונה ע"ז. קו

קד היינו ולא מה שתלו את המן ובניו ולכן הקדים כאן ענין הספרים לתליית המן.
קי היינו דנהי ששניהם כתבו מ"מ לשלוח רק מרדכי שלח ולכן כתיב וישלח ל' יחיד.

*

שו"ת בענין כתיבת מגילה בעל פה, וכיצד קרא רשב"י המגילה

[טט] ש. מגילה י"ח א'. קראה על פה לא יצא כו'. הובא בגליון דברי שי"ח ממרן שליט"א שרשב"י כשהי' במערה קרא המגילה בעל פה, ולכאור' מה הועיל לרשב"י לקרות בע"פ והא תנן קראה על פה לא יצא. ק"ק

ת. כשיכול. קט

*

[ע] ש. בהנ"ל. האם ניתן לומר שרשב"י כתב המגילה במערה וקרא מתוכה, (כמו שכתב שם הזוה"ק וכמו שכתב תשובה לרבי יוסי, דחזינן מכך, שהי' לו אפשרות לכתוב. ואף שאסור לכתוב כתבי קודש שלא מתוך הכתב מ"מ ודאי רשב"י ובנו רבי אלעזר הי' מיקיים בהו ועפעפין יישירו נגדק"י וכמבואר [כל] זה להלן ע"ב ק"א).

ת. אולי.

ק"ישוב חשבנו בעזה"י דכוונת מרן שליט"א שבאמת קריאת המגילה כדינא לא היה ליה לרשב"י ובנו האפשרות לקיים, ומ"מ הועיל להם לקרותה בעל פה משום 'קריאתה זו הלילה'. ועי' בתשובה.

ק"כמו כן יל"ע כיצד הניח תפילין וכן אם נימא שהי' חיוב מזוזה בפתח המערה מנין היו להם כל זה וכיו"ב. ואפשר שהרי בתחילה היו מתחבאים בבית המדרש ואשתו דרשב"י הי' מביאה להם דברי מאכל ויתכן שהביאה להם או גם כל חפצי הקודש, וממילא גם אח"כ שברחו מבית המדרש למערה הי' להם הכל. או נימא שכבר כשברחו להתחבאות בבית המדרש כבר אז לקחו הכל וא"כ ק' מעיקרא ליתא.

ק"היינו, אם אין ברירה מותר. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

ק"ושעת הדחק הוה ליה לרשב"י יותר משעת הדחק דר"מ.

והנה כתב הש"ך ביו"ד סי' רע"ד ס"ק ג' וז"ל, שאסור לכתוב כו'. וכ' הר"ן בפ"ב דמגילה דמוכח בירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק והר"ר מנוח כ' דוקא לכתחלה אבל אם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל וצ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בספר תורה שלא מן הכתב כיון דגריסן ע"כ עכ"ל ב"י ומביאו ד"מ ועיין בא"ח סי' ל"ב סעיף כ"ט ונ"א, עכ"ל הש"ך. והיינו דאם עבר וכתב שלא מתוך הכתב אין זה נפסל ואמנם לקרות בזה מותר רק בשעת הדחק.

ומש"כ הר"ר מנוח שאם עבר וכתב שלא מן הכתב לא פסל, לכאור' יש להק' ע"ז ממש"כ הגרע"א בגליון הש"ס (כאן במגילה י"ח ב') וז"ל, שם שאני ר"מ. עיין מ"ר בראשית ס"פ ל"ו שתירץ ששתי מגילות כתב גנו הראשונה וקיים השניה עכ"ל, וק' למה הוצרך לגנוז הראשונה והרי אם עבר וכתב לא פסל, דבשלמא אם הי' פסול ניחא למה הוצרך לגנוז אבל כיון שאי"ז פסול למה גנוז אלא על כרחך לכאורה מבואר שאם עבר ופסל ה"ז פסול לגמרי, וק' להר"ר מנוח שכתב שאם עבר לא פסל.

וי"ל שהרי אליבא דאמת ר"מ הוה שרי ליה לכתוב לכתחילה שלא מן הכתב משום ועפעפין יישירו נגדך ומשום דהוה שעת הדחק וכמבואר בגמרא, ולכן המגילה הראשונה שכתב בעל פה הי' ג"כ כשר לגמרי ולא היה צריך לגנוז אותה מדינא, ומה שכתב מגילה שניה (וגנוז את הראשונה) אפשר שהוא משום שהחמיר על עצמו שיהיה לו מגילה שכתבה מתוך הכתב ממש (ואפשר שגנוז את הראשונה, כדי שהעולם לא יטעה שמותר מן הדין לכתוב מתוך מה שנכתב בעל פה גם למי שלא מיקיים ביה ועפעפין יישירו נגדך אי"נ גם למי שלא הוה ליה שעת הדחק אע"פ שמיקיים ביה ועפעפין יישירו נגדך שבהאי גוונא אסור לכתוב שלא מתוך הכתב), ולגבי ר"מ ה"ז חשיב מתוך הכתב אע"פ שהראשונה עצמה נכתבה בעל פה (שלכאורה מה הועיל לו לר"מ במה שכתב ראשונה בעל פה כדי כך שיהיה לו אח"כ כיצד לכתוב פעם שניה מתוך הכתב והרי כל מה שצריך לכתוב מן הכתב הוא כדי שלא יהיה טעויות וא"כ שמא בראשונה גופא היו טעויות ומה הועיל ליה, אלא שגבי ר"מ הוה כמו מתוך הכתב ממש משום ועפעפין יוגו' ומשום דהוה שעת הדחק וכנ"ל) כי לר"מ הי' מותר לכתחילה בהאי גוונא לכתוב בעל פה.

ק"י שהותר לר"מ מב' סיבות הא' משום ועפעפין יישירו נגדך והב' משום דהוה שעת הדחק, יעו"ש.

*

<<< עיין עוד תשובות לפורים, בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות
תתשכ"ט - תתשנ"ה. ובספרנו תשובות הגר"ח על מסכת מגילה (מהדורת תשפ"ג) כמה
עשרות תשובות בעזה"י.

*

שו"ת בענין מקרא בלילה [ג]

כיצד נחשב מקום המטוס בגובה הרקיע

עו"ש. או"ח רל"ח. מקרא בלילה. כשנסענו מא"י לחו"ל, התחלנו לנסוע במטוס כשהי'
בא"י אחד בלילה והיינו אחר חצות הלילה, ונסענו י"ב שעות וכל אותם י"ב שעות היו רק
לילה, ובחלק מהשעות הנ"ל הי' זה כשבא"י הי' זה אחר חצות ובחו"ל קודם חצות, ובאותן
השעות הי' המטוס בגובה עצום של יותר מאחד עשר אלף מטר מעל הקרקע (כך הי' כתוב
בתוך המטוס בעת הנסיעה). והשאלה, איך הדין שם. האם מתייחסים למקום הגבוה ההוא
לפי השעות של א"י והיינו אחר חצות הלילה וא"כ אפשר לומר שם מקרא וכגון תהלים
(וכמ"ש לן מרן שליט"א, הודפס בס' תשובות הגר"ח ח"ב תתת"ע). או"ד לפי
השעות של חו"ל והיינו קודם חצות הלילה וא"כ א"א לומר שם מקרא. או"ד אין מתייחסים
למקום הגבוה ההוא לא לפי א"י ולא לפי חו"ל כי סוף סוף כעת אינו נמצא לא בא"י ולא
בחו"ל (ומה שכ' קודם צדדים לומר שהוא כא"י או כחו"ל, הוא משום שנמצאים במקום
לא מוגדר היכן נמצאים). או"ד אין למקום הגבוה ההוא כלל מושג של 'זמן' וא"כ אף שהי'
כל הזמן חושך והיינו לילה מ"מ אפשר לומר מקרא. וצ"ב.

ת. זו שאלה ישנה ויש להחמיר בשניהם בדאורייתא ולהקל בדרבנן.

*

מקרא בלילה בחודש ניסן

עו"ש. או"ח רל"ח. איתא (או"ח סי' תכ"ט ס"ב) שאין אומרים תחנון בחודש ניסן כי רובו
קודש, ויש לשאול האם כיון שרובו קודש ממילא אפשר לומר מקרא בלילה, דומיא דשבת
ויו"ט וימי חוה"מ שאומרים מקרא בלילה כי הם ימים קדושים.

ת. לא.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

השער הראשון - נחיצות השמחה

נפתח בע"ה בדבר פלפול וחידוד, 'מילתא דשמחתא' לחדש בו את החודש שמרבים בו בשמחה.

הגמרא במסכת עירובין (דף יג ע"ב) מביאה ברייתא: "תנו רבנן. שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו".

יש לשאול כמה שאלות על דברי חז"ל הללו: מה היה עומק מחלוקתם במשך שתי שנים ומחצה? ומה הביא אותם בסופו של דבר למסקנה שנוח לו לאדם שלא נברא? וכן במה שהוסיפו 'ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו', רש"י מבאר שיפשפש היינו על העבירות שכבר עשה ואילו ימשמש היינו על העתידים, ויש לעיין במה תלויות שתי השיטות, אם הדגש יהיה על העבר או על העתיד? כמו כן יש להתבונן, מדוע נחלקו דווקא 'שתי שנים ומחצה', אולי טמון בזה משהו?

ונראה ליישב את דברי הגמרא בעירובין הללו, על פי דברי הגמרא במסכת תענית (דף כט ע"א): "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, פשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבים בשמחה". נוסף על זה, שיש לדעת שחודש אב היה מוכן לפורענות מימות עולם, וההפך בחודש אדר שהוא זמן שמחה, והוא במהותו חודש שמחה, ובשורשו הפנימי הנו מוכן לישועה כבר מעת בריאת העולם קיי.

כמו כן בבואנו ליישב, יש להקדים בזה את המחלוקת המובאת במסכת ראש השנה (דף י ע"ב - יא ע"א) מתי נברא העולם: "תניא, רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם ... רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם".

לפי דברי חז"ל אלו, כבר נבין היטב את דבריהם במסכת עירובין:

קיי לשון רש"י: "יפשפש מעשיו. שעשה כבר ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב: ימשמש במעשיו. כגון אם בא מצוה לידו יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ולא יניח לעשותה בשביל ההפסד שהרי שכרה עתיד לבוא ואם באת לידו עבירה יחשב שכרו שמשכתרה בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו".

קיי ראה בזהר חדש (מדרש איכה קיב ע"ב), שאדר הוא מהחדשים שיש שמירה עליונה ונסים, לעומת חודש אב שהוא מהחדשים שנקראים 'ימי הרעה'.

השער הראשון - נתיבות השמחה

'הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא' - הם היו סבורים שהעולם נברא בניסן, ואם כן החודש הקרוב שממעטין או מרבים בו שמחה יהיה חודש **אב** שממעטין בו שמחה, ומעתה כאשר נברא האדם הרי היה נוח לו שלא נברא, שהרי אחר בריאתו הגיע חודש **אב** שבו ממעטין בשמחה, ומה יתן כח לאדם להחזיק מעמד שלא יחטא ח"ו? הלא בלי שמחה אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת?

"והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא" - הם היו סבורים שהעולם נברא בתשרי, ואם כן החודש הקרוב שממעטין או מרבים בו שמחה יהיה חודש **אדר** שמרבים בו שמחה, ומעתה כאשר נברא האדם הרי היה נוח לו שנברא, כי בכח ההתחזקות ו'מוחין דגדלות' שהשיגו בזמני השמחה אפשר להחזיק מעמד גם בזמנים החשוכים ו'מוחין דקטנות', חודש **אב** שאחרי כן.

והנה, לפי דברינו שמחלוקת זו קשורה עם המחלוקת מתי נברא העולם, מסתבר לכאורה שהמחלוקת התחילה לפני חודש ניסן, בחודש **אדר**. כי מסתבר שאז אמרו את המימרא, כשעסקו בענייני דיומא של מעלת חודש ניסן, שאז בא המחדש לומר שבניסן נברא העולם קיי. ובפרט לפי דברינו שהמחלוקת היתה תלויה גם בענין 'מרבים בשמחה' של חודש **אדר**, שגם זה מוסיף להסתברות שעמדו אז בחודש **אדר**.

במשך שתי שנים ומחצה מהעת שנחלקו בזה, עברו עליהם שלשה זוגות של חדשי **אדר** ואב [אדר אב אדר אב אדר אב].

אז בחדשי **אדר** ואב בדקו את אופן השפעת חודש **אדר** על חודש **אב**, והבחינו בין שני מצבים: הן מה קרה בחדשי **אב** לאלו שעמלו בחדשי **אדר** להשריש את ההתחזקות באופן שיועיל גם לחודש **אב** שאחריו, והן מה קרה לאלו שלא עמלו, ורק ציפו שההתחזקות תבוא מאיליה.

והנה, בחדשי **אב** אלו נוכחו לראות, שגם אחרי שיש את חודש **אדר** מקודם - לולא היגיעה המתאימה בזמן הנכון, עדיין נשארת גדולה ועצומה מאוד סכנת מיעוט השמחה שיש בחודש **אב**, והזמן עלול מאוד ליפול רח"ל!

לכן נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא - הגיעו למסקנה, שגם אחרי שיש קודם את **אדר** חודש השמחה, עדיין אחר שיש גם את החודש שממעטים בשמחה, שוב נוח לו לאדם שלא נברא, כי בבוא זמני החשכות עלול הוא לבוא לידי נפילה רח"ל.

ומהי אפוא העצה היעוצה למעשה? איך יחזיק האדם מעמד אחרי שנברא, הגם שיש זמני חשכות, יש חודש **אב** שממעטין בו בשמחה? מהי העצה שנוכל להתחזק ולהחזיק מעמד בזמן כזה שאדם עלול בו לנפילה?

ק"ד ולפני חודש תשרי פחות מסתבר, כי המושכל הראשון של כל אחד הוא שהעולם נברא בראש השנה, יום הזכרון - זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון. לכן מסתבר יותר שהיה זה כשדיברו על מעלת חודש ניסן.

השער הראשון - נחיצות השמחה

העצה לזה היא על ידי התבוננות ותשובה בזמני השמחה. אמנם בלי יגיעה נוח לו שלא נברא, אבל עם היגיעה הנכונה יכול יהודי להאיר מהימים המאירים על הימים החשוכים. החיזוק לא בא מאיליו בחודש אדר, אלא צריך לעמול על כך על ידי התבוננות המחשבה. אכן, בעצם התבוננות המחשבה ייתכנו שני אופנים - להתבונן על תיקון העבר או להתבונן על תיקון העתיד, ומה נכון יותר? במה צריך להתמקד? האם בעיקר צריך להתבונן ולשוב על העבר, או בעיקר להתבונן ולשוב כלפי העתיד?

התשובה היא, שגם זה תלוי בשאלה איך היה מקדם, בשנה הראשונה לבריאה. לכן, גם אחר שנמנו וגמרו שנוח לאדם שלא נברא, תבחר כל אחת מהדעות לתת את העצה באופן המתאים יותר לשיטתה! וזה שורש ומקור מסורות האמוראים, שנחלקו אם לגרוס בברייתא 'פשפש' או 'משמש':

זה שאחז גם מתחילה שנוח לאדם שלא נברא, כי לפי שיטתו בניסן נברא העולם, אמר במסקנתו בנוסח 'ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו', אשר כפירוש רש"י הכוונה לפשפש בעבירות שעשה כבר. כי לדעה זו חודש אדר הגיע מאז ומעולם אחרי חודש אב, אם כן העולם בנוי כך שאם נפל האדם בחודש אב, באה לו אחר כך ההזדמנות לחזור למעמדו ולשוב בתשובה על מעשיו שעשה כבר, בכח השמחה של אדר הבא אחריו.

ולעומת זאת, זה שאחז תחילה שנוח לו לאדם שנברא, כי לפי שיטתו בתשרי נברא העולם, אמר במסקנתו בנוסח 'ועכשיו שנברא ימשמש במעשיו', אשר כפירוש רש"י הכוונה לפשפש בעבירות העתידות לבוא. כי מאחר שבתשרי נברא העולם, מוכרח שעיקר הדגש שצריך לשים בחודש אדר הוא על העתיד, כגון לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, שהרי חודש אב הגיע מאז ומעולם אחרי חודש אדר. לכן בחודש אדר עליו לקבל עול על להבא, שגם כשיבואו ימי אב עדיין יבחר בטוב. מחשב"ה אותיות בשמח"ה - על ידי השמחה שבחודש אדר יוכל לחשוב ולהתבונן נכון, ובכח זה לבחור את הבחירה הראויה גם בימים החשוכים ומעוטי השמחה של חודש אב הבא אחריו.

ודו"ק ותבין.

*

תוספת נופך לפלפול הנזכר

נוסיף נופך:

ידועה השאלה, איך ייתכן שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, והלוא בעבודת השמחה מחויבים בכל השנה, שהעצבות יכולה להביא לכל הדברים הרעים, ומבארים זאת, שבחודש אב רק ממעטין את אותה שמחה שהוסיפו בחודש אדר, שממשיכה עד חודש אב. נשאלתי על ידי ידידי, בדרך החידוד: הניחא לפי הדעה שבתשרי נברא העולם, יהיה חודש אדר קודם חודש אב, אבל לפי הדעה שבניסן נברא העולם, איזו שמחה מיעטו בחודש אב הראשון לבריאה?

השער השני - שמחת הזולת

נסיק אפוא לפי שאלה זו, שאכן לדעה שבניסן נברא העולם, אין הפירוש ב'ממעטין' למעט בשמחה שהרבו בחודש אדר, אלא במדת-מה יש למעט בחודש אב גם בשמחה הבסיסית. ובוזה נקבל נופך חדש על האמור לעיל: אכן לפי הדעה שבניסן נברא העולם, נוח לו לאדם שלא נברא, מסיבה זו עצמה: כי לדעה זו מיעוט השמחה של חודש אב אינו רק למעט מהשמחה שהרבו בחודש אדר, אלא גם מהשמחה המקורית שנדרש להחזיק בה בכל עת, לכן לדעה זו שנברא היה נוח לו שלא נברא.

*

פירוש חדש למאמר 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא'

אגב גררא, נביא כאן משמעות נוספת בדברי חז"ל 'נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא', בדרך הרמז וההתחזקות:

העצה שיהיה 'נוח לו לאדם', שיתנהלו חייו במנוחה וטוב לבב, היא: שישים דגש על העתיד, על הזמן 'שלא נברא' עדיין, כי העבר אין ומאי דהוה הוה. להיות מוסיף והולך, להתקדם בעבודת השי"ת יותר ממה שהיה אצלו בעבר, שהעתיד שלא נברא עדיין, יהיה 'יותר משנברא' - יותר מהעבר שכבר נברא.

*

השער השני - שמחת הזולת

מרבנים בשמחה - הולדת שמחה אצל הזולת!

נביא כאן פירוש נוסף לענין 'מרבנים בשמחה', אותו נעתיק מתוך מכתב שנכתב לאחד מתלמידי 'בנתיבות החיים':

בענין השאלה שתמיד צריך להיות בשמחה ומהו אפוא ענין 'מרבנים בשמחה' שיש משנכנס אדר, וכן מהו הלשון של 'מרבנים' בשמחה?

יש לבאר זאת, על פי מה שראיתי בשם הרבי מגור שליט"א, שעמד על דיוק הלשון 'מרבה תורה מרבה חיים', הלא יש חיוב 'והגית בו יומם ולילה', והיכן אפשר להרבות על כך? היש לך שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה? קטו ופירש, ש'מרבה תורה' היינו להרבות ולהפיץ תורה גם אצל אחרים, כלשון 'פרו ורבו', להוליד תורה אצל אחרים ('מוליד זיין תורה מיט אנדערע') וזהו 'מרבה חיים'. תורה כזו עליה נאמר שמי שמרבה אותה מרבה חיים. עכתו"ד.

קטו ראה במסכת מנחות (דף צט ע"ב) "שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה' □ צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, ולמוד בה חכמת יונית", ועי"ש דברי הגמרא.

השער השני - שמחת הזולת

בדרך זו יבואר גם ענין 'מרבית בשמחה', שמלבד הצורך להיות בשמחה וטוב לבב בכל השנה, יש באדר גם חיוב מיוחד - לשמח את חבירו, להרבות רעות - 'איש לרעהו', ולהכניס אורה ותקוה בקרבו של הזולת.

*

'בשבילי נברא העולם' - לשון שביל ודרך

חז"ל אומרים 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם', ולכאורה מה הפירוש בזה? לכאורה זו מדת אגואיסט שחושב רק על עצמו? זו מדה רעה של 'אנוכיות' ק"י?

אלא יש לבאר, ש'בשבילי' הוא מלשון שביל ודרך, הבורא יתברך ברא הרבה אנשים, והוא מוליך את כולם דרך השביל שלי, אשר דרכו הם יוכלו להגיע להצלחה בחייהם. ההצלחה של כולם צריכה לעבור דרכי, ולכן אעשה הכל כדי לעזור לזולת, וכמובן - גם אם הצלחת השני עוברת דרכי לא אקלקל ח"ו את הצלחתו מחמת קנאה ושנאה, לא אסתום בעדו את הדרך, שהרי בדרך זו מונח התפקיד האישי שלי, זה מה שעלי לתקן בזה העולם. ק"י

*

"אין פנאי למלחמות כי צריך לבנות הנהרסות"

אסיים נקודה זו במוסרו של הרבי ה'צמח צדק' זצוק"ל: ... להאיר, ובמילא אין פנאי למלחמות, כי צריך לבנות הנהרסות.

לכן התנהג בני כפי החינוך שהקניתי לך, שאב ממקור מים חיים של מעיינות 'בנתיבות החיים' להשכיל כיצד למלאות תפקידך ושליחותך, ואיך לשים את הדגש על המטרה להאיר את סביבתך באורה ותקוה, להשפיע טובה לכל מי שבא עמך במגע, מנער ועד זקן.

הכלל הוא, שלנוכח האמת בטלים לבסוף כל המפריעים, ומה שלוקח זמן עד שהם מתבטלים - אין להבהל מזה, שהלא גם שכינתא עמנו בגלותא... אדרבה, צריכים אנו להודות להשי"ת על חסדיו שב"ה נחלשו ההעלמות וההסתרים ביחס לעבר, ושרואים ב"ה קצה חוט של רווח והצלחה.

לפעמים רוצים להתקדם, ונחסמים בגלל סיבות מסוג 'מה יאמרו הבריות', אמנם כלל נקוט בידינו, שאין לעסוק כלל בחשבון זה, שכולו אך דמיון גדול, ו'אנן פועלי דיממא'.

^{קט"ו} אגב גררא נביא כאן את לשון השם משמואל (תרומה ור"ח אדר שנת תרע"ג): מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה בענין ענוה, שאין הפירוש שלא ידע את מעלת נפשו, אדרבה שזה מחובת האדם, אלא המשכיל בגדלות הש"י שכל הנמצאות אינם תופסים מקום כלל, כקטן כגדול, מצד זה יהיה ענו ושפל בעצמו, והדברים מדברים בעד עצמם, ודי בזה.

^{ק"י} אדאתינן להכי נציע פירוש נוסף: 'בשבילי' היינו בשביל השי"ת, לשם שמיים. אם אדם נוהג כראוי, בשמחה באמונה ובבטחון, הריהו בורא ומקים את עולמו הפרטי, עולם חי ומאיר, וההפך בהפך רח"ל. בידינו לבחור איזה עולם להקים לעצמנו.

השער השלישי - שליטה עצמית

נפנה כל תשומת לבנו להרבות שמחה אצל אחרים, ונדע כי המציאות מלמדת שמי שמרבה שמחה אצל אחרים הוא גם 'מרבה חירות'.

הדברים כפשטם קלי הבנה, ואמנם יש בהם עומק אחר עומק, ואשרי חלקם של המתנהגים לאור זה.

חשוב לדעת שלא תמיד החירות היא ה'הסבה', ולפעמים דווקא הביטול לרב היא היא החירות. בדיני הסבה בליל הסדר מצאנו שאשה לפני בעלה ותלמיד לפני רבו פטורים מהסבה, ומבאר הרשב"ם שזאת מפני שאימת הבעל והרב עליהם. יבואר בזה, שאין הכוונה שחובת מורא דוחה את חובת הסיבה, אלא שבאופן זה לא שייך במציאות לקיים את דין ההסיבה, כי בעבורם הישיבה באופן זה אינה חירות כלל.

אף על פי שעבור שאר אנשי העולם ההסיבה היא דרך חירות, עם זאת, באשה ותלמיד ההפך הוא הנכון, ההסיבה הופכת מחירות לצער. האשה והתלמיד מצטערים בישיבת הסיבה לפני הבעל והרב, אחר שה'חירות' עבורם היא דווקא המורא והכניעה אל הבעל והרב.

אפשר להשוות לזה את דברי חז"ל 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה' - המשועבדים לתורה הרי הם בני חורין משעבוד הנפש. אכן, לפי האמת, גם זה תלוי בהנהגת עוסקי התורה ביניהם לבין חבריהם, בהיותם מרבים שלום בעולם, מתוך הכנעה זה לזה. בעת ששוררות ביניהם אהבה, אחוה ורעות, זה עצמו גורם להם להיות 'בני חורין', זוהי 'חירות' של בן תורה.

*

השער השלישי - שליטה עצמית

וכי יפה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם (שמות כא, כ) קי"ח

איתא בספר החינוך (מצוה נ): משרשי מצוה זו, שרצה הא-ל לעקור מתוך אומתו הקדושה רוע הלב והאכזריות הגדולה, ועל כן צוותה שכל מי שיגבר עליו כעס גדול כל כך שיכה הכאת מות עבדו שהוא בביתו ואין לו מושיע, שיומת העושה זה. אף על פי שהעבד קנין כספו ואיבד את ממונו במותו, אף על פי כן יהרג, אחר שהגביר כעסו על נפשו כל כך, ודין ראוי וכשר הוא, משפטי ה' אמת צדקו. עד כאן.

אקדים, שהנני חש חובה לשתף, ששאלתי על הבנת פרשה זו בבית המדרש להרבה ילדים מכתות ח' וט', ואף אחד לא ידע לחזור לי על הטעם המבואר בספר החינוך. כולם ענו לי

קי"ח אגב גררא, נביא כאן ביאור נוסף לפסוק, שכאשר נלחם האדם עם יצרו, ייזהר שלא ייפגע בו עצם כח התאוה להיות כעץ יבש □ כפי שנתפרש בשפתי כהן: 'וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם. פירוש, הכה היצר הרע שלו שהוא נקרא עבד, כמו שאמרו ז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) על 'מִפְּנֵי מִזְעָר עֲבָדוֹ' (משלי כט, כא), והכהו בעינויים ובסיגופים עד שבטל ממנו לגמרי, 'נָקָם יִנְקָם' (שמות כא, כ) □ לפי שלא תהו בראיה לשבת יצרה (ישעיהו מה, יח), ואין לו שכר בעמלו, כי יהיה מוכרח במעשיו, ולא כן כוונת הבריאה, וד"ל.

השער השלישי - שליטה עצמית

פחות או יותר את אותה תשובה: שכעת לומדים את החלק השני של הפרשה, וכבר אינם זוכרים מהשנה שעברה... או ילדי הכיתות הנמוכות אמרו שמעולם לא למדו את פרשה זו... זהו פלא! הרי את פרשיות תרומה ותצוה כן לומדים, למרות שאת פרשיות אלו הרבה יותר קשה לילדים צעירים להבין, אחר שאין מפותח אצלם עדיין כח הציור, לעומת פרשתנו שלא צריך כל כך את כח הציור כדי להבינה, שהלוא על בעיטה ומכה - כולם מבינים היטב... ומדוע מדלגים אותה? הרי אלו דיני בין אדם לחבירו הצריכים תיקון! [בכלל, עצם הדבר שלא חוזרים על הפרשה 'למעשה' - זו ממש בכיה לדורות. נניח שצריכים לגמור את כל הסדרא, אבל למה לא חוזרים ונבחנים בכל שבוע על פסקי ההלכות של הפרשה הקודמת, שיזכרו אותם ויגם פי יזקין לא יסור מִמְּנָה' (משלי כב, ו)?! בפרט בעניינים של בין אדם לחבירו שבפרשה זו, שנאמרו כהקדמה למתן תורה וכן בענייני המצוות המעשיות וכדומה. זו ממש מכה שאינה מוזכרת בתורה].

לכאורה, ראשית כל, מובן מדברי בעל החינוך שמצד עצם מציאותו של עבד היה יכול כל אדון להרוג את עבדו, והדבר נכלל במשמעות 'כספו הוא' - שהעבד נחשב כמו חפץ של האדון ויכול לעשות בו כרצונוקט. אחר שמבינים זאת, יש להתפלל, וכי בגלל כעס

ק"ט אכן, עצם הדבר שבמקור הדבר היה כל אדון יכול להרוג את עבדו הכנעני מצד שהוא קניין כספו, תלוי בכמה הסברים, כמבואר ב**מפרשי התורה ומפרשי הרמב"ם** [על דברי הרמב"ם בהלכות רוצח ושמירת נפש (פ"ב ה"י) שהביא את דין זה: 'אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל או הַהוֹרֵג עֶבֶד פְּנֵעֵי הָרִי זֶה נִהְרָג עָלָיו']. נעתיק כאן אפוא כמה לשונות וביאורים: אבל עכו"ם וגר תושב פטור, דכתיב 'איש על רעהו' להוציא גר תושב דלאו 'רעהו' הוא. שעבד כנעני כיון שנתחייב בהרבה מצות מקרי 'רעהו' (מזרחי).

שעבד רק קנין כספו ובידו להכותו אך דרך תוכחה, ולא שימית אותו (חזקוני). אסור לו להכותו יותר, כי מצד עצמו ושורשו הוא נעשה אדם שמחויב במצות כאשה, שדינו כרעהו, משא"כ בן נח אם הורגים אותו דינו בידי שמים (כסף משנה שם).

כל זמן שהאדון מכהו בשבט הרי זה סימן שכל כוונתו היא רק להוכיחו להיטיבו, ולכך יש לו במה להצטדק, ונפסק דינו 'אם יום או יומים יעמד לא יקם' (כא, כא). אבל אם מכהו בחרב או באבן, הרי זה סימן שההכאה היא מתוך כעס או תאוות נקם, מחמת חשבונות אישיים ולא בשביל להוכיחו בשבט מוסר. לכן, כיון שכעסו גבר עליו בלי שליטה עד שקם על הזולת שהוא בבחינת 'רעהו' והרגו, מזה נראה שכלל לא דאג לטובת הזולת, ועל זה אין לו שום הצטדקות, ולכן אפילו אם חי העבד שנים רבות לאחר מכן, בא האדון על עונשו (על פי דברי האור החיים הקדוש לפי שיטת הרמב"ם).

הרבי מקאצק זצוק"ל (אהל תורה □ שיח שרפי קודש, בשם הגאון ר' משה שלמה זצ"ל אבד"ק פארציווע בעל 'חשק שלמה' ששמע מהרבי מקאצק זי"ע) מפרש לפי דברי חז"ל (גיטין לח) 'המפקיר עבדו □ יצא לחירות', כיון שהכה אותו מכה רבה שיש בו כדי להמית אותו מיד, הרי מתייאש ממנו ומפקירו, ושוב אינו קנין כספו, ולכן חייב מיתה על הריגת העבד. ולפי פירוש זה הדבר תלוי בכוונת האדון, שאם נתכוין להרגו אז הוא הפקר, ולכן חייב עליו. עכתו"ד.

[אבל לדברי הרמב"ם (שם הל' יד) כל זה לא יתכן, דאם נתכוין להורגו אינו נידון כלל בדין יום או יומיים, אם כן גם בזה שמת תחת ידו מדובר באופן זה, ואם כן לא הפקירו כלל, ועל כרחק צריך לומר שכל זה הוא גזירת הכתוב].

ולפי זה יש לדון, אם הרג האדון את עבדו בשבט בשוגג ונהרג מיד, האם האדון חייב לגלות, שהרי לא נתכוין להורגו וכספו הוא. ועוד ששנינו בגמרא (מסכת מכות) יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין, שהרג, שאינו גולה, כיון שעושה מצוה. ואף אם מלמדו אומנות והרגו □ פטור, כמבואר בגמרא שם בשוליא דנגרי: 'שוליא דנגרי חיותא היא', וכן כתב הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש שם): 'הבן שהרג את אביו בשגגה □ גולה, וכן האב שהרג את בנו בשגגה □ גולה על ידו. במה דברים אמורים? בשהרגו שלא בשעת לימוד, או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה, אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אומנות, ומת □ פטור. וכן הרב המכה את תלמידו, או שליח בית דין שהכה את בעל דין, שנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה □ פטורין מן הגלות, שנאמר: 'לְחֹטֵב עֵצִים' (דברים יט, ה) לדברי הרשות, יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה.

השער השלישי - שליטה עצמית

בלבד מגיע לאותו אדון עונש מיתה? בעל החינוך מעיד 'ודין ראוי וכשר הוא', ועלינו להבין זאת היטב.

אכן, התשובה היא: **כן!** כל כך מגונה היא מדת הכעס, שמי שכועס ומעניש עד כדי המתת אדם - הריהו חייב מיתה עבור הכעס עצמו!

למדים אנו מכאן דברים פשוטים: כמה חייב האדם לשמור את עצמו ומדותיו הרעות, חס ושלום לא להעניש מתוך כעס!

לכן יזהר אדם מאוד, לערוך בינו לבין עצמו חשבון נפש פרטי לפני שמעניש את בנו או תלמידו, לברר ולאמת בקרבו, האם המטרה שלו בנתינת העונש והעמדת פני כעס היא כדי להוכיח את הבן או את התלמיד ולהעמידו על האמת, או שמא פעולתו נובעת רק מרצונו להשקיט איזו פגיעה אישית שספג. אכן, ברוב הפעמים העונש נובע מכעס גרידא, ויש לכך ראייה מוכחת: שאם לא כן היה יכול לשלוט על עצמו!

כאשר אדם מאבד את השליטה העצמית, הריהו מסוגל להגיע לכעס כה מסוכן, שיהיה מסוגל אף להמית רח"ל, וכדברי בעל החינוך.

ולפי האמת, גם אם לא יגיע להרוג בידיים, הרי מבחינה מסוימת לבייש ולדכא זה עוד יותר קשה מלהרוג! לבייש את הזולת זוהי הריגה ממש, כאילו שופך דמים קט.

גם אם יש מקרים בהם יכול להועיל קצת בדיעבד אם יפייסו אחר כך, מכל מקום חשוב לדעת שבאופן כללי מלה שנשלחה אי אפשר להחזירה! כמאמר הכתוב 'חַץ שְׁחוּט לְשׁוֹנֵם' (ירמיהו ט, ז) - מלה היא כמו חץ, שאחר שנשלח אי אפשר לבטל את הפגיעה.

*

עוד יש להדגיש נקודה חשובה בענין זה:

התורה הקדושה כותבת בפרשה זו של הממית את עבדו: '... וּמַת תַּחַת יָדוֹ - נָקָם וְנָקָם', ושואלים בעלי המוסר מדוע נאמרה כאן לשון 'נקמה' ולא 'מות יומת', שהרי עונשו הוא במיתה?

מבארים **ספרי המוסר**, שבעבד נאמרה לשון 'נקמה' כי אין לו קרובים שיהיו לו 'גואלי דם' לנקום את נקמתו, שהרי גר שנתגייר נחשב 'כקטן שנולד'. זאת לעומת כל יהודי אחר שאם הרגוהו יש לו 'גואלי דם' שדורשים את נקמתו. לכן אומרת התורה כאן לשון 'נקמה', לומר שמשמיים ינקמו את נקמתו וישיבו רעה למי שהרגו!

בדומה לכך, על כל הורה ומלמד לזכור היטב, כי ילד קטן שמזיק לו מלמדו או הורה שלו ואין מי שינקום את נקמתו, הריהו כעבד או יתום שאין לו 'גואל הדם', והשי"ת עצמו ינקום

ק"כ כמו שמצאנו בגמרא (בבא מציעא דף נח ע"ב): 'תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים, אמר ליה: שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חורא'.

השער השלישי - שליטה עצמית

את נקמתו! ה"י. 'החכם עיניו בראשו' לשקול היטב במאזני צדק לפני כל ענישה, אם זהו המעשה הראוי והנכון, ואם כעת הוא הזמן הנכון והמתאים לכך.

*

נגע כאן בנקודת מבט נוספת, שתוסיף להבהיר לנו כמה חמור ונורא זה כאשר אדם מעניש מתוך כעס, ומאשמה זו לא יוכל אף אב ומלמד שנוהג באכזריות לפטור את עצמו:

כאשר אדם נוהג כלפי בנו או תלמידו באכזריות, זה משאיר בנפשו רושם ממעשה האכזריות שנהגו כלפיו, וזה עלול לגרום למיתת נפשו בידיים רח"ל! אם תיחקק בנפש התלמיד מדת האכזריות, הרי שמלבד גנות מדת האכזריות בפני עצמה, בסופו של דבר גם עתיד דבר זה לגרום לו ולמשפחתו לבכיה לדורות, ה' ישמרנו. כי מי שמדותיו מקולקלות נעשה מקולקל גם במצוות שבין אדם למקום קבא.

ומדה טובה מרובה, מי שיחזק את בנו או תלמידו, או את כל אדם אחר, זה גורם להוסיף חיים ארוכים ושפע קודש וכל טוב סלה.

*

עתה נבוא לעסוק מעט בשאלה: מהי הדרך להנצל ממדה מגונה זו, מדת האכזריות, וכן משאר המידות הרעות?

התשובה הכללית על כך היא: שהדרך היא על ידי שיגיע האדם להכרה אמיתית על מצבו ועל מהותו. זה עצמו יכול לעזור לו להחליץ ממצבו.

ומהי הדרך להגיע להכרה האמיתית הנדרשת?

נענה גם על כך בקצרה, ואידך זיל גמור: על ידי שיחזיק בלימוד המוסר! קבא.

קבא וכמו שכתב החזון איש (אמונה ובטחון, פרק ד'): "... כי תיקון המדות מתייחס לאלה המצוות שהן בין אדם לחברו, וחובת היראה בשביל מצוות שבין אדם למקום ית'. ומן המונח הזה קיימת הדעה כי יש בני אדם שלמים במצוות שבין אדם למקום ית' וחסרים בתיקון המדות, והן רעים בין אדם לחברו ... כי באמת זה שמדותיו כבריינתן ולא הותקנו על פי המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצוות שבין אדם למקום".

קבא נעתיק כאן את מספר 'אור יחזקאל' (מכתב רמ"ז): "... מה נורא הוא, כמה צריך האדם לפחד תמיד מפני מידותיו, אם בתלמיד רבי עקיבא יתכן חששות כאלו, מה יאמרו אנן, וכמה לראות אמונה והשגחה חוש עונשן של מדות רחמ"ל ... הנה רצוני ביותר שיהיה בידי להיות ממזכי את האנשים בלימוד ובהרגל לימוד המוסר, כי בלי לימוד המוסר כמדומני כי אין אפשרות תיקון המדות.

שאדם הוא גן החיות, כפי שאיתא בקובץ מאמרים ואגרות (דף פ') וז"ל... והוא מבואר על פי הכתוב 'נעשה אדם' (בראשית א, כו), ופירשו בילקוט ראובני (שם) בשם מדרש, שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה: נעשה כולנו יחד אדם, שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו. שהשור יתן בו תכונת שור, והארי יתן בו תכונת ארי, והנחש תכונת נחש וכו'. ונמצא כי אדם אחד הוא עולם קטן, הכולל בתוכו תכונת כל הנבראים העליונים והתחתונים. ואם כן כחותיהן של כל חיות רעות שבעולם נכללו באדם, ואין לך חיה רעה נוראה כזו. ולבד זה, הלא יש לאדם כלי משחית אשר אין לשום חיה בעולם, והן הדעה והדיבור. ומאחר שלחיה אחת טורפת צריך לקושרה בשלשלת של ברזל, כמה שלשלאות צריכות לעצור בעד חיה נוראה כהאדם. וכשברא הקב"ה את האדם ודאי ברא גם השלשלת לקושרו שלא יחריב העולם, ומה היא השלשלת הזאת? זוהי יראת ה', אשר רק היא לבדה בכוחה לעצור את האדם שלא יהא כחיה טורפת, וזולתה לא תועיל שום תחבולה בעולם לשמור את האדם מלהזיק, עכ"ל. ולכן, אם לא יתעסק במוסר, בתיקון עצמו, לא ימלט שלא יבוא להזיק לזולתו!"

השער הרביעי - ישוב הדעת

למען לא יטעה האדם בהכרעה מתי נכון להעניש, ושלא יכשל בפעולה מתוך כעס ח"ו, העצה היעוצה היא: **ישוב הדעת**. זוהי מדה נחוצה ועצת זהב בכל ענין שעוסקים בו.

בענייננו, ירגיל האדם את עצמו, לדון ביישוב הדעת ובמנוחת נפש על כל שאלה הבאה לפניו. לפני שמדבר או עושה כל מעשה שהוא, יניח לעצמו להמתין ולישון על זה לכל הפחות לילה אחד. זה נחוץ כדי שלא יפעל מתוך התעוררות כוחות הרגש, טרם יתברר הדבר בשכלו ויתיישב על לבו. רק אחרי הדיון המיושב יש מקום להביא ביטוי לרגש, כאשר השכל נותן את הכח להשתמש ברגש באופן הדרוש והנכון.

כמו שכתב בתורת המנחה שמכירת יוסף היתה תוצאה של פעולת כעס בלא ישוב הדעת קב. *

אפשר להמליץ זאת בדברי חז"ל "כל שאינו בדרך ארץ - אינו מן הישוב": מי שאינו מתנהג בדרך הארץ, שאינו שולט על עצמו - הרי זה סימן שאינו מבני יישוב הדעת, שאין לו לב להתבונן בטרם יעשה מעשה. ואכן - גם כפשוטו - אינו מן הישוב... מסוכן לעמוד במחיצתו. ומדה טובה מרובה, בעת שאדם מתחזק לכון מעשיו ביישוב הדעת ומתוך שיקול הדעת, אז יתברך בכפליים לחיים ארוכים.

נציין כאן, כי אף הקב"ה עצמו מתנהג כביכול במדת ישוב ושיקול הדעת, כדברי מורי זקני ז"ל בקדושת לויקבד. וכמו כן, אחת משלש עשרה מדות הרחמים של השי"ת היא מדת 'ארך אפיים'.

עלינו להדבק במדותיו יתברך, ואחר שגם אצל הקב"ה נראית לפנינו הנהגת מידותיו בדרך זו, כביכול, הרי שאף הנהגת האדם צריכה להיות כן, כפי שאנו מצווים 'הדבק במדותיו'.

קבד זו לשון 'תורת המנחה' (דרשה יד): "... וכל זה גרם לראובן ושמעון ולוי מיעוט ישוב הדעת, כי מהרו באפם ובחמתם לעשות הרעה, והאף והחמה גרם להם הפשיעה ולא נתנו לב למה שעשו, דכתיב (משלי כט כב) ובעל חמה רב פשע. ואם היו מתישבים בדעתם עד שיעבור זעם ויחול עליהם רוח הרצון, לא היו דורשים הרעה כי אם הטובה, כי רוח הרצון לעולם דורש הטובה והיושר. הדא הוא דכתיב 'שוחר טוב יבקש רצון', כלומר: הרצון יבקש לבקר ולשחר הטוב, או מי שהוא רוצה לשחר הטוב ימתין עליו הרצון".

קבד זו לשון ה'קדושת לוי' (פרשת כי תשא): "... מי שעושה עסקיו ביישוב הדעת ובשקול הדעת שוקל דעתו איך לעשות ובוודאי יעשה כסדר, לאוהב יעשה טוב ולשונאו לא יעשה טוב ... אבל כשישראל זוכין בגודל מעשיהם הטובים שעל ידם יבא השפע לכל העולמות, ואז הבורא ברוך הוא כביכול שוקל, לעושי רצונו, אלו ישראל עם קדושו □ ישפיע, ולא לו שאינם עושים רצונו □ לא ישפיע, כיון שיש לפניו זכות ישראל. והנה זה הבחינה שעושה הכל בשיקול הדעת, נראה דעתו כחולק לשנים, לעושים רצונו להשפיע ולא לו שאינם עושים רצונו לא ישפיע. והנה כשישראל עם קדושו רוצים לעשות נקמה בשונאיהם ולכבוש מלחמתם, אז צריכין לעורר מדה הזאת שהבורא יתברך כביכול ישקול בדעתו, לזה להשפיע ולזה לא ישפיע, ובוזה לא יבא השפע רק לישראל, וממילא יהיה המפלה לשונאיהם, כיון שלא יבא השפע רק לישראל ולא להם".

השער הרביעי - ישוב הדעת

האדם נברא בצלם ודמות ה', ועליו להתאים את עצמו עם ההנהגה העליונה, כדוגמת "שיעור קומה".

*

חסרון יישוב הדעת יכול להביא טעות בהלכה, שהיא הרעה הגדולה מכל - כמובא בגמרא (בבא קמא דף ע"ב): 'והאי דלא אמרי לך באורתא - דלא אכלי בשרא דתורא'.

כמו כן ראה בספר **שם משמואל** (תרומה תרע"ב) שאפילו התעוררות בעבודת השי"ת צריך שתבוא מתוך ישוב הדעת: "... כמו שביאר כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה [ה'אבני נזר'], ... שאף שהתפעלות ורגש הנפש בעבודת השי"ת הוא טוב, מכל מקום צריך שיבוא מחמת ישוב הדעת, אבל בלי ישוב הדעת 'לשמחה מה זו עושה'. ואף שמדמה בנפשו שהוא רגש והתפעלות בדרכי השי"ת, אין זה אלא דמיון בעלמא. וזקני זצוקלה"ה [הרבי מקאצק], דבוריו האחרונים קודם הסתלקותו, אמר: כל מי שיניח את ראשו בתורה, הנני ערב בעדו שיהיה ממנו בזה ובבא, ומה שהוא "לייטשי מטשוטשים" (פירושו רגש ריקם) ילך לנוקבא דתהומא רבה, עכ"ל ... ויבין, כי מי שאין לו הרגש בזה המדה, אינו מן הישוב ממש למבין".

על פי דבריו יש לבאר את הנאמר בפרשת תרומה: 'דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי' (שמות כה, ב), שיש לשאול, מהו הדיוק 'מאת כל איש', הלא ברור מאליו שמדברים לאנשים ולא לבהמות?

אכן, על פי המציאות בימינו נבין היטב את אור נצחיות התורה הקדושה. בימינו, אם רוצים לעורר לתרום עבור קופת צדקה כלשהי או עבור כל דבר שבקדושה, למשל - לחזק את נושא 'קביעת עתים לתורה' וכדומה, מכינים כל מיני מודעות צבעוניות ומנוסחות באופן שיעורר את רגשי הלב. התורמים נעשים כמין חתיכת רגש, או אלו שבאים להשתתף בסדר קביעת עתים בין כותלי בית המדרש בכח ההתפעלות הרגשית שנגרמה להם, ולמעשה מאבדים את צורתם האנושית שתלויה בבחירה! האדם אינו מחובר באמת בשכלו לפעולת התרומה או עם המעשה הטוב, אלא עושה כמי שכפאו שד, מתנהג רק עם הרגש ושכלו בל עמו כלל. למעשה זו תשובה לשאלה המנקרת: מפני מה באה עלינו הבכייה שכל כך הרבה צעירים נופלים ועוזבים את כל החינוך שקיבלו, יורדים עד התהום רח"ל. ההסבר לכך: כי מעולם הם לא התחברו בחיבור פנימי אמיתי עם מעשיהם שעשו, אלא הרגש בלבד גרר אותם, ולכן, באותו רגע שהכח המדמה שלהם נסע מענייני הדת - הכל התפוצץ. כמעט לא נמצא כאלו שהרגילו את עצמם להתחבר עם מעשיהם, שעזבו לאחר זמן את יהדותם, וזאת אפילו אם עברו קשיים גדולים. כפי ששמעתי מאחד מגדולי החסידים, שאמר לחסיד אחר שנפל ונעשה 'משכיל': ההבדל בינינו הוא, שאני חושב מה לאהוב ואילו אתה אוהב מה לחשוב, וזהו מרחק עצום כרחוק מזרח ממערב, ודי למבין.

לכן מצווה התורה הקדושה 'דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה' - תצייר בנפשך איזו התעוררות נעשית בין היהודים לתת תרומתם לה' יתברך, כולם מתעוררים בהתלהבות גדולה לתרום נדבת לבם למען משכן ה', בחפץ ורצון עד כלות הנפש. לכן הקדים השי"ת

השער החמישי - כלי קיבול

להזהיר: הנני רוצה דייקא 'מאת כל איש', כפי שמלמדנו ב'שם משמאל' ש'כלי ישוב הדעת' לשמחה מה זו עושה, ואף שמדמה בנפשו שהוא רגש והתפעלות בדרכי הש"י, אין זה אלא דמיון בעלמא". אין לקדוש ברוך הוא נחת רוח מרגשי דמיון הנעדרים חיבור שכלי, שכל כח האדם הוא מעלת שכלו שמחבר אותו למעשיו. כידוע, כל תענוג ה' הוא חיבור אליו, שרגשותינו יבואו על ידי כח שכלינו, שהחיבור אליו צריך להוליד את הרגש משכלינו, ובעת אשר אדם מתחבר למעשיו אז הוא נכנס בגדר 'איש', אשר ידבנו לבו וזה מוליד בו התעוררות, דייקא מאדם כזה תקחו את תרומתי.

חז"ל הקדושים כללו במלותיהם הקצרות היקף רב כל כך של משמעות, ויש להבינה באר היטב, כי דבריהם כוללים את כל התורה כולה להפליא. הנושא הזה נוגע מאוד למעשה, ומי שאין לו הרגש בזה המידה אינו מן הישוב ממש למבין, והמבין יבין.

*

השער החמישי - כלי קיבול

מהר"ל: מי שמפסיק להיות 'בית קיבול' מפסיק להיות 'אדם', וזהו ביאור רציעת אוזן העבד (ב) והגישו אדניו אל האלקים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה, ורצע אדניו את אָזְנוֹ בַּמְרִצֵּעַ וְעָבְדוּ לְעֵלָם (כא, ו)

וברש"י: 'ומה ראה אֶזְנִי לְהִרְצֵעַ מִכָּל שָׂאֵר אַבְרָהִים שְׁבִגוּף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי (קְדוּשִׁין כ"ב ע"ב): אֶזְנִי זֹאת שִׁמְעָה עַל הַר סִינִי לֹא תִגְנוֹב, וְהִלֵּךְ וּגְנוֹב - תִּרְצַע. וְאִם מוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֶזְנִי שִׁמְעָה עַל הַר סִינִי (ויקרא כה, נה): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, וְהִלֵּךְ וּקְנָה אֶדְוָן לְעַצְמוֹ - תִּרְצַע'.

*

המהר"ל בחידושי אגדות (קידושין כב.) מקשה, וזו לשונו:

'יש להקשות, אם כן, כל מי שעושה עבירה יאמר עליו 'אוזן ששמע בהר סיני שאל יעשה זה ועשה יהיה נרצע?', מדוע אין רוצעים על כל שאר העבירות?

ומיישב המהר"ל [ראה להלן העתקת לשונו], ששורש חסרון העבדות הוא שמאבד את 'כח השמיעה', שאינו יכול לקבל ולהכניע את עצמו להשי"ת, ובכך אף יוצא מגדר 'אדם'. שכל זמן שאדם משועבד תחת עול התורה והמצוות, אפילו אם עבר על מה שציווה המלך אינו נרצע, כי מאחר שלא קלקל את כח השמיעה שלו נשאר עדיין בחזקת 'אדם', הוא נחשב לכלי קיבול שנפל אבל לא נפגם כלל. לעומת זאת, מי שמכר עצמו לעבד והפקיר את עצמו מתחת עול מלכות שמים, הוא נחשב לכלי פגום, וביטל את חוש שמיעתו, ולכן צריכים שתרצע אוזנו.

והדבר מתאים עם מה שכתב בשפת אמת (חיי שרה תרמ"ט. נעתיק דבריו בשילוב ביאור): ... שצריך האדם שלא יתערב ע"י העסק ולא יתקשר בכל העסקים אשר לא לה' המה - שאפילו אם יש לו כל מיני עסקים, יראה שלא יגרום לו הדבר לבלבול, ושלא יהיה לו קשר

השער החמישי - כלי קיבול

נפשי עם עסקיו באופן שירגיש תלוי בזה. **וכן בעול מלכות** - גם הטרדות ששייכות עם עול המלכות, חוקיהם ומיסיהם, יראה שלא להתקשר עם נושא זה בנפשו. **דאיתא** בזהר הקדוש^{קב}: **מאן דכפית באחרא** - מי שכפות וקשור עם אחר חוץ מעול מלכות שמיים אי אפשר לו לקבל עול מלכות שמים.

(אחר דבריו אלו היה מקום לסבור שאין להתעסק כלל בענייני העולם, וכמובן שזה קלוקל גדול, כי אדם יכול לחשוב שהוא פטור מהשתדלות לפרנסתו וכדו', ולכן ממשיך ומסביר): **ומאן דכפית דייקא** - דווקא מי ש'כפות' לעסקיו וכדו' ונעשה מוכרח להם כעבד נרצע, אבל מי שזוכה, הגם שהוא נתון בפועל באיזה עבדות או בדבר אחר, מכל מקום אינו כפות ומשועבד לזה, ממשיך להיות משוחרר מעבדות לעסקיו ונשאר עבד ה', והוא נקרא 'עבד משכיל', כלומר: שהגם שהיה 'עבד' - שנאלץ להתעסק בענייני העולם הזה, במשא ובמתן, אעפ"כ השכיל יחסו אל העבדות בחכמה, וזאת על ידי ההכרה שידע והאמין כי הקב"ה נתן לו זה העבדות, במטרה שמשם יתקדש שם שמיים. אדם צריך להיות 'עבד משכיל' ולקיים בעצמו כמאמר הכתוב **בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ, וק"ל**.

מי שיש לו כח שמיעה הריהו משיב אל לבו 'כי לי בני ישראל עבדים', והוא תמיד קשור בנפשו רק לעבדות השי"ת ולא לעבוד אדונים אחרים.

אנו מוכרחים לדעת את האמת הזאת, שאנו עבדים ולא שחררו אותנו! איננו בני חורין לעשות כרצוננו. אם כאשר אדם מניח תפילין בבוקר, הוא מרגיש שמגיע לו שכר על כך - הגישה שלו מוטעית! יהודי שמרגיש שיש לו ברירה שלא ללמוד או לא להתפלל - חסרה לו הנקודה המהותית והיסודית ביותר של היהודי!

עלינו לדעת שאנחנו בעבדות, ובתור עבדים הרינו מחויבים לקיים את המצוות. העבדות הזאת באה לידי ביטוי בכל מצוה כמו תפילין וכוונה, וגם בכל תחומי החיים.

המשך הכתוב: **'פִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם'** (ויקרא כה, נה). עבדות זו היא אחד מהיסודות הגדולים של היהדות, וכלפיה אנו מתכוונים באומרנו על כל מועדי ה' שהם 'זכר ליציאת מצרים'. גם כשיצאנו משעבוד מצרים, עדיין נשארנו עבדים. לא קבלנו שטר שחרור, רק עברנו מבעלים לבעלים. אמנם, ישנו שינוי מהותי בין עבדות מצרים לעבדות ה': בעוד שהמצרים כפו עלינו דברים בצורה המנוגדת לטבענו, הרי שהקב"ה כביכול סגר אותנו בתוך העולם הנכון שלנו עצמנו. לכן אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ב) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', כי זהו העולם שלנו, מכאן שואבים אנו את כל חיותנו.

*

^{קב} זוה"ק פרשת בהר (דף קח ע"ח): 'והאי עול לא שריא במאן דאיהו כפית באחרא'.

השער החמישי - כלי קיבול

להשלמת הדברים נעתיק כאן את לשון המהר"ל: 'אבל דבר זה ענין מופלג בחכמה, כי האדם הוא אדם על ידי האוזן בפרט ולא על ידי שאר דברים. וזה, כי כמו הכלי - כאשר הוא גולם אין לו שם כלי וכאשר יש לו בית קיבול הרי נחשב כלי, ואין האדם בעל הקבלה רק על ידי האוזן, ולכך כל שמיעה מתורגם קבלה, וכאשר האדם חרש הרי האדם נחשב כמו גולם, אשר אינו מדבר, ולא נגמר צורתו האחרונה כלל, רק הוא חומר מוכן לקבלה'.

ודבר זה רמזו חכמים הנאמנים בפרק החובל (בבא קמא פה ע"ב) 'חרשו נותן לו דמי כולו', שמזה תראה כי החרש אינו אדם, ולכך נותן לו דמי כולו.

וכן אמרו חכמי מחקר, שאמרו כי האדם הוא 'נפשי כלי', ר"ל שהוא כלי נחשב. וכל עבודת בעולם הוא ענין חמרי. גם זה רמזו חכמים בחכמתם: 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור' (קדושין סח ע"א) ובארנו דבר זה במקומות הרבה בחבור גבורת ה' (פ"ד).

וטעם זה, כי העבד מקבל עליו האדם בעל חומר וגוף להיות אדון שלו, הנה בזה נעשה העבד חמרי, לא כמו שאר אדם שהוא תחת רשות הש"י. ולפיכך ראוי שיהיה נרצע העבד, מפני שנתקלקל האוזן שהוא הקבלה שלו, שעל ידי קבלה זאת היה ראוי להיות אדם גמור כאשר ראוי, והוא מבטל קבלתו כאשר ירצה להיות עבד, וזהו טעם הרציעה, עכ"ל מהר"ל.

וראוי לציין לדברי המדרש (דברים רבה, פרשת האזינו), ששמע שם שגדול כח השמיעה שהוא כל בנין האדם: אמר רבי חנינא בר פפא, כל מי שמסיר אזנו משמוע תורה - תפלתו נמאסת, שנאמר (משלי כח, ט) 'מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמֹעַ תּוֹרָה - גַּם תִּפְלְתוֹ תוֹעֵבָה'. רבי לוי אמר: האוזן לגוף כקינקל לכלים, שכן הקינקל כמה כלים ניתנין עליו ואת נותן מוגמר תחתיו וכולם מתעשנים, כך מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה, על ידי האוזן כולן חייין'.

ובעבודת ישראל (פרשת ראה) כתב על דברי המדרש: 'זביאור הענין, כי על ידי האזנת קול הנשמע מתהווה ומצטייר הדבר הנשמע במוחין, ולכן נקרא אָזְן, כענין שנקרא יד הכלי בשם אָזְן, כי כל הכלי ניטל ומטולטל על ידי הַיָּד, כן האדם על ידי חוש השמע'. עי"ש.

כמו כן לעצם הדבר שהשמיעה הופכת את האדם ל'כלי קיבול', יש להביא מלשון התרגום, שתרגם 'וישמע אברם לקול שרי' - 'וקביל', ודו"ק.

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלוש בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

נר תמיד שבלב

"אוי! קשה לי!" שומעים מפי ילדינו ותלמידינו, קרובינו ואף מעצמנו. "כל כך קשה לי, למה רק אני סובל, למה נגזר עלי לחיות חיים כה מורכבים". שאלה רצינית. לא פשוט לחיות בצער ובקושי. אך התשובה לכך רצינית עוד יותר.

פרשתנו פותחת במצוות נרות המקדש. התורה פוקדת ויקחו אליך שמן זית זך פתית למאור להעלות נר תמיד. בעלי הדרוש לימדו, כמו שבבית המקדש האיר 'נר תמיד', כך יש בקרבנו, בלבנו, 'נר תמיד', נשמת האדם המאירה לכבוד שמים. את הנשמה מטיבים ומאירים באמצעות שמן פתית למאור. משמים כותתים ולוחצים אותך, וכך מפיקים שמן מיוחד וזך. ככל שהשמן יותר 'כתית', כך הוא מעלה בך נר תמיד, הנשמה שלך. ככל שכתית יותר - מאיר יותר!

"יש לך קשיים? כותתים אותך? כי הנר בקרבך מיוחד ביותר, ועשוי להאיר את העולם!" התמודדויות וקשיי החיים מכשירים את הנפש ומעבדים אותה ליעוד גדול יותר, לבעור ולהאיר את הסביבה באש של מעלה. כאשר מפנימים שהאש ואישיות משתבחות בכוח 'כתיתות' שחווים, הנפש מתפתחת, מתעצמת ומאירה, כך מקבלים אותם באהבה.

נלמד עם ילדינו ותלמידינו, קרובינו ואף עם עצמנו, את הפיוט המרומם שכתב הג"ר יצחק הוטנר [בהשראת 'בעל החרדים'] "בלבבי משכן אבנה להדר כבודו, ולמשכן מזבח אשים לקרני הודו, ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה, ולקרפן אקריב לו את נפשי, את נפשי היחידה". אש העקידה, אש של ניסיון, הנה האש והעצים ואיה השעה לעלה? ... אלקים יראו לו השעה לעלה - בני! אש שליבתה ניסיון, בערה בחושך וערפל - אש זו נקח לנר תמיד' שבמשכן לבנו!

שומעים ל"ע על שכול ויתמות, משברים ונפגעים. למה?! הקב"ה בעל-הרחמים כותת ומפיק שמן זך, כתית למאור! הוא בוחר את המובחרים שבעדרו, מחשל ומחזק נפשם, ובכך מכשירים ומטפחים להאיר את העולם. מי שגדל עם 'כפית כסף בפיו' ומעודו לא טעם מרורים, יתקשה לעלות בעצמו - ולהעלות אחרים אתו. נזכור קריאת רבי פנחס בן יאיר לחתנו רשב"י בצאתו מן המערה, כשראה פצעים וחתכים בגבו "אוי לי שראיתך בכך!". השיבו רשב"י "אשריך שראיתני בכך! שאילמלא לא ראיתני בכך - לא מצאת בי כך!" שלהבת רשב"י לבנה מתוך צער וקושי! גם רבי עקיבא סבל רבות בחייו, ולכן הוא מתבטא "כל גל וגל שבא עלי - נענעתי לו ראשי", קיבלתי ניסיונות באהבה!

הבה נגלול, ונגלה את ההסתר שבמגילת אסתר. נעמיק מעבר לסיפור המקראי שמכירים מילדות. הנה דמותה של אסתר: איזה חיים קשים היו לה! אין לה אב ואם... ובמות אביה ואמה - דרש רב חסדא (מגילה יג) 'עפרתה אמה - מת אביה. ילדתה אמה - מתה אמה'.

לא סתם יתומה, אלא יתומה ממש! היא מצאה מנוח בבית בן-דודה מרדכי, הכל שקט וְשָׁלוֹ, עד שלפתע נלקחה בעל-כרחו לבית המלך! "למה זה קורה לי?!" מבית נקי וקדוש אסתר מועברת לבית מסואב ומגושם. אסתר אינה נכנעת, היא שומרת שבת ונוהרת ממאכלי גוים, לא מנסה לרצות ולהתחבר, שומרת על היבדלות, 'חיה בתוך סבל'. נגזר עליה להיות מלכה למלך רשע, עליה לבוא לפניו ולסכן את חייה. אך היא יודעת שהכל לטובה! היא למדה ממרדכי [שבעצמו גלה מארצו ומקומו] שמעומק החשכה בוקעת אורה! אסתר מתפללת: לְמַנְצֶחַ עַל אֵילַת הַשָּׁחַר, 'זריחה קטנה' תעלה ותתרחב! א-לי א-לי לְמָה עֲזַבְתָּנִי... אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוֹמְיָה לִי... וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל! מתוך הקושי משבחת ומהללת לה! היא מצפה לטוב, ובוטחת ש'הסיפור האישי שלה עוד יִהְיֶה להיות אות ומופת לרבים, מקור לחיזוק והשראה: לא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבִשְׂעוֹ אֵלָיו שָׁמַע. מֵאַתָּךְ - תְּהִלָּתִי בְּקֹהַל רָב! היא יודעת ומודיעה לעולם כי ללא 'כתית' - לא היתה כה מאירה! זו הַתְּכֵנִית האלוקית!

ילדות מבקשות להתחפש לאסתר המלכה. על ילדים ללמוד (אמנם לא בגיל גן ילדים) כי דְרָכָה למלוכה היתה דרך חתחתים. נס פורים 'צמח' מתוך העלטה. כאשר מלמדים את המגילה נתעכב ונעמיק בפסוק 'לְקִיָּם אֵת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה... כַּאֲשֶׁר קִיָּם עָלֵיהֶם מֶרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמְּלָכָה, וְכַאֲשֶׁר קִיָּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרָעַם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וְזַעֲקָתָם'. רוממות מתחילה מעומק גיא צלמות. קִיָּמוּ עַל נַפְשָׁם צוּם וזַעֲקָה, בטחו בה', ומשם, מתוך הקושי, העפילו לרום ימי הפורים.

אנשים חרוצים ופּוֹרְיִים 'עברו משהו בחיים'. החיים מכשירים ומפתחים. מהקשיים תעשה כלי טיפוס! דרכך חסומה בקרשים? עשה מהם סולמות! לפניך סלעים? עָרַם מהם מגדל ומצפה ועלה לגובה! לפניך ים סוער? לְמַד לחתור, חָתוּר למטרה! זכור, הקב"ה הוא הסולל דרכך בחיים, וכאשר הניח מכשולים, הם למענך! זְכוּר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלְק... אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ. עמלק טען 'אין יד מכוונת בדרך החיים, הכל מְקִרִי!'. מְחָה זְכוּרוֹ בִּידֵיעָה שֶׁהַקֶּב"ה תַּכְנֵן אֵת 'מסלול המכשולים'! לא תקלות יַעַד לך אלא הזדמנויות ואתגר. הַעֲלֵה נר התמיד שבקרבתך, כתית למאור!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

פולמוס / הרב נחום אריה ברנט

ענף א' - בענין משיחה אחר משיחה (והאיך היתה משיחת בני אהרן)

וְאֵת בְּנֵי תַקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתֶּם כִּתְנֹת (כט, ח)

א. דברי בעל הטורים והמהר"ם רוטנבורג

כתיב בפרשה (כ"ט, ח) ואת בניו תקריב והלבשתם כותנות, וכתב בעל הטורים, הלבשתם, ב' במסורה. והלבשתם כתנת. והלבשתם את אלעזר [במדבר (כ' כ"ו)], איכא מאן דאמר [הוריות (י"א ע"ב)] כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, וזהו והלבשתם את אלעזר, שנתמנה להיות כהן גדול, צריך משיחה כשם שוהלבשתם כותנות היו במשיחה, [כריתות (ה' ע"ב)] שאז נמשחו, כך והלבשתם את אלעזר במשיחה.

וחזר ושנה דבריו פ' חוקת (כ' כ"ו), עה"פ והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו, שכ', והלבשתם. ב' במסורה. והלבשתם את אלעזר בנו. והלבשתם כותנות [שמות (כ"ט, ח)], דאיכא מאן דאמר [הוריות (י"א, ב')] כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, כשם דוהלבשתם כותנות דהתם היה במשיחה אף והלבשתם דהכא היה במשיחה.

גם המהר"ם מרוטנבורג ס"ל הכי, עיין תוספות השלם פ' תצוה עה"פ והלבשתם כותנות (כ"ט, ח) (אות ד') שכ' והלבשתם ב', ואידך בפ' חוקת [במדבר (כ' כ"ז)] והלבשתם את אלעזר בנו, והטעם מפורש בפ' חוקת.

וז"ל בטעמי מסורת המקרא פ' חוקת, והלבשתם את אלעזר, והלבשתם, ב' והשני והלבשתם כותנות, דאיכא למ"ד כריתות (ה' ע"ב) כהן גדול בן כ"ג טעון במשיחה, זהו והלבשתם את אלעזר נתמנה להיות כהן גדול, כשם שוהלבשתם כותנות הוי במשיחה דאז נמשחו, כמו כן והלבשתם את אלעזר פירוש משיחה.

הרי דסברו רבותינו הראשונים דאע"פ דנמשח אלעזר בשמונת ימי המילואים לכהונה, מ"מ כשנסתלק אהרן ונכנס תחתיו לכהונה גדולה, נצטרך אלעזר למשיחה שנית.

הרי דסברו דיש משיחה אחר משיחה.

והנה דבר זה חקר החקרי לב או"ח (סי' קי"ח) חקר לגבי כהן משיח המתמנה לכהן גדול, אי צריך משיחה חדשה, וכתב, ומ"מ נראה דבעי משיחה אחרת כשנתמנה לכהן גדול, כך דעתי נוטה.

והביא סמך מתוס' זבחים (ק"א ע"ב) ד"ה ההוא בברכה, שכ' שברכו הקב"ה [לפנחס] שיהיה כהן ומיד היה יכול להיות כהן, כהן אלא שבתחילה צריך להלבישו ולמושחו ולחנכו בחביתין כדין הדיוטות המתחנכים בחביתין וכו', אבל שמא לא נתרצו לו כל ישראל באותה שעה מפני שהרג נשיא שבט, עד ששם שלום בין השבטים בימי יהושע ואז נתרצו לו והלבישוהו ומשחוהו וחנוכהו בחביתין.

ויש להביא קיבו נמי דברי הדעת זקנים מבעלי התוס' פ' פנחס (כ"ה, י"ג) עה"פ והיתה לו ולזרעו, וז"ל, ועל זה הקשה הר"ר שמואל שהרי משמיני למלואים היה פנחס משוח מלחמה, שכן מונה שמחה זו בשבע קיבו שמחות שהיתה אלישבע אשת אהרן יתירה על האחרות שהיה בן בנה משוח מלחמה, ושמה משם נתן לו להיות משוח מלחמה, אבל לעבודה ולדורות לא, וכאן ניתנה לו הכהונה לכל מילי ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם.

הרי שפנחס היה משוח מלחמה וכן מבואר בזבחים (ק"ב ע"א), ונמשח לזה בימי המילואים, כמו כל כהן משוח מלחמה שנצרך לזה משיחה, ואפ"ה פשיטא להתוס' זבחים דנמשח שוב בשעה שנתכהן, ולא סגי במשיחה שנמשך למשוח מלחמה, ומינה יש ללמוד דמשיחת משוח מלחמה לא סגי ליה למינוי כהן גדול ובעי משיחה אחרת, ולפי"ז נמצא שפנחס נמשח ג' פעמים, פעם אחת למשוח מלחמה בשמונת ימי המילואים, פעם שניה שנתכהן, ופעם שלישית שנהיה לכהן גדול כדכתיב דברי הימים א' (ט', כ'), ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני ה' עמו, זת"ד החקרי לב, ועיין באבות הראש קונטרס שמן ראש (אות ו') (כ"ב ע"ב) מה שהאריך בזה.

ועיין מהרש"א בחי' אגדות תענית (ה' ע"ב) דקאמר בגמ', דאמר שמואל לפני הקב"ה, רבונו של עולם שקלתני כמשה ואהרן דכתיב [תהילים (צ"ט, ו')] משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי, ופי' המהרש"א בד"ה משה ואהרן, ונראה לפרש שלא בטלו מעשה ידיהם היינו שנמשח אלעזר להיות כ"ג ע"י משה ואהרן קודם שמתו.

וכתב באבות הראש [כ"ב ע"א] דאע"פ שלא נזכר בכתוב משיחתו, אין בכך כלום, דכיון דגזירת הכתוב הוא שכהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה כדאיתא הוריות (י"א ע"ב) וכריתות (ה' ע"ב), א"כ בידוע שעשה משה כן, והביא מספר אמרי נועם קכ"ח פ' תצוה (אות מ"א) עה"פ והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו אתו ומשחת, שהקשה רבינו יצחק דלמה אומר [שמות (כ"ט, ז')] ולקחת משמן המשחה ויצקת על ראשו, וכתיב ואת בניו תקריב ואינו מזכיר משיחה, וכן בפרשת צו את אהרן מזכיר [ויקרא (ח', י"ב-י"ג)] משיחה באהרן ואינו מזכיר משיחה בבניו, ותירץ הר"ם אף על פי שאינו מזכיר י"ל שנמשחו, כמו שדרשו רז"ל לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, פירוש לא נמשח, ש"מ בני אהרן נמשחו, ואף על פי שלא הוזכרה בהם משיחה, וכללן הכתוב בפסוק כי שמן משחת ה' עליהם, בפרשת שמיני (י', ז').

ק"ב כן הביא באבות הראש ח"א, קונטרס שמן ראש (אות ו') (כ"ד ע"א) בהסבר דברי זקנו החקרי לב, ובזה יתיישב מה שהקשה ביד דוד זבחים שם, ובאבות הראש שם.

ק"ב עיין זבחים (ק"ב ע"א) דאיתא חמש שמחות, ובאבות הראש האריך בזה האיך הגיע למנין שבע, ועיין בזה בעיני כל חי להגר"ח פאלאג'י זבחים שם שכ', ובדיק בשמה אלישבע דהיתה מצפה אלי ז' שמחות עם נדב ואביהו, והיו חמש דאבלה על ב' בניה, ובגלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו (סי' קכ"ז) הביא דקמחית היא אלישבע, דקמחית ראתה שבע בנים, והיינו אלישבע ראתה שבע שמחות.

קכ"ח להגר"ר יעקב דילייקשקאש, ובו גם קיביץ מחי' רבותינו בעלי התוס' חכמי צרפת ואשכנז.

והביא נמי דברי הרמב"ן פ' צו (ח', י"ב), שכ', ולא הזכיר בכאן משיחת בניו, כי בידוע שעשה להם כאשר עשה לאביהם, כאשר נצטווה [שמות (מ', ט"ו)] ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, וכלל זה במה שאמר בבנים (לקמן י"ג) כאשר צוה ה' את משהקבט.

וציין נמי לשפתי חכמים פ' ויגש (מ"ד, כ') שהכריח מש"כ רש"י שם, שאע"פ דלא כתיב בתורה, מוכח דכך היה.קל

וכתב אבות הראש, אף אנן נמי תנינן להא גבי אלעזר כי בודאי נמשח פעם שנית בשביל כהן גדול, אע"פ שלא הוזכרה בתורה משיחה זו שהרי הוא כמבואר במה שאמר והכהן המשיח תחתיו מבניו, וזה כלל גדול בתורה לכל כהן גדול הנכנס מחדש, וכי תימא דזה תינח בשאר כהנים כהני הדורות שלא נמשחו מעיקרא, לא כן גבי אלעזר דנמשח עם אביו ויתר אחיו בימי המילואים בכהן הדיוט, וכיון שהיה משוח מעיקרא הרי המשיח אמור, הא לא משמע, מאחר דהכתוב והכהן המשיח בכהן גדול איירי, אין חילוק אם נמשח מקודם בכהן הדיוט או לא, דבגזירת הכתוב אין לנו לחלק כל שלא מצינו מפורש להדיא להפך דחילקו בזה משעה לדורות.

ואף גם זאת דאתמר במדרשא במדבר רבה (פי"ב ט"ו) אהרן ובניו נתקדשו בשמן ובדם שנאמר [ויקרא (ח', ל')] ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן וגו', מעלה נטל אהרן יותר מבניו לפי שהיה כהן גדול שיצק על ראשו משמן המשחה מה שלא עשה לבניו, ע"כ, הראת לדעת דמשיחת בני אהרן לא היה כמשיחת אהרן אביהם דמשיחת אביהם שהוא אהרן היה עדיפא מכולהו על שהיה כהן גדול, וכן היו עושים לכל כהן גדול שבא אחריו, וכמו שאמר הכתוב בפ' אמור (כ"א, י') והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה וכו', וזה לא היה לאלעזר מקודם כשנמשח לכהן הדיוט, כי לא היה נעשה כסדר הזה, כי אם דוקא לכהן גדול כדבר האמור.

עוד כתב באבות הראש, דאין להוכיח מדלא כתיב משיחה, דגבי ירבעם לא הזכיר בו הכתוב שנמשח, ומצינו גדולי הראשונים שכתבו שנמשח, עיין דברי הרמב"ן פ' ויחי עה"פ לא יסור שבט (מ"ט, י') שכתב שאחיה השילוני משח לירבעם, ועיין בשער יוסף הוריות (י"א ע"ב) ד"ה מלכי ישראל.

*

ב. דעת החולקים.

ומאידך הביא באבות הראש [כ"ד ע"ב] סיעת אחרונים דסברו דאין משיחה אחר משיחה, בספר נחלת בנימן [להג"ר יצחק בנימין זאב וולף אב"ד מדינת מרק] (מצוה קל"ב) [קס"ט ע"ב] כ', דלא יכלו לחנך אלעזר בשמן המשחה ככהן המשיח תחתיו מבניו, הואיל וכבר נמשח בתחילת כהונתו לכהן הדיוט לא אפשר עוד למשוח אותו לכהן גדול, דאטו משיחה

קבט ועיין לקמן בס"ד בהרחבה בדברי הרמב"ן.

קל ועיין נמי דברי הפנים יפות פ' צו (ח', י"ב) עה"פ ויצק משמן המשחה, מובא בסימן הבא.

יתירה יגרום לו מעלה זו, דדוקא כהן גדול אשר יעמוד תחתיו מבניו אשר לא נמשח כלל לסתם כהונתו, הואיל והוא כהן בן כהן יתרבי במשיחה לכהונה גדולה, מה שאין כן אלעזר אשר כבר נמשח.

גם בספר מנחה בלולה פ' חוקת [להג"ר אברהם מנחם הכהן רפאפורט] כ', וילבש את אלעזר מכאן שנתקדש כהן גדול בלבישת בגדים בזולת משיחה, כי כל לא מצאנו משיחה באלעזר לכהן גדול.

וכן בספר תורת יוסף פ' תצוה (אות י"ט) כ', דברי רבינו בעל הטורים והלבשתם כאן ובחוקת שרוצה לראות דכהן בן כהן צריך משיחה בשמן המשחה, כשם דהלבשתם דכאן היה ע"י משיחה התם גם כן אצל אלעזר דהיה בטרם לבישה שמן המשחה עליו, עכ"ד, ודברי רבינו צריכן ביאור למה הוה צריך אלעזר משיחה בשמן המשחה, דארז"ל דכהן גדול בן כ"ג צריך משיחה בשמן המשחה לדורות, משא"כ אלעזר כבר היה נמשח בז' המילואים וק"ל.

וכ"כ השפת אמת כריתות (ה' ע"ב) ד"ה כ"ג, שכ', ונראה דמ"מ אלעזר ואיתמר כשנעשו כ"ג לא בעי משיחה דכבר נמשחו, אף על גב דמשיחה ראשונה לא היה לשם כ"ג מ"מ שפיר מתקיים כהן המשיח כנ"ל, דהא כ' סתם קח כו' והלבשתם את אלעזר ולא כ' משיחה.

ועיין נמי בפנים יפות פ' צו (ח', י"ב) עה"פ ויצק משמן המשחה, שכ' דלא הוזכר במיתת אהרן שנמשח אהרן, ועל כרחין היינו משום שכבר נמשח בתחילת כהונתו. - ונראה דסבר דאין משיחה אחר משיחה.

*

ג. דעת הגר"ח והגרי"ז.

הנה בירושלמי יומא (פ"א ה"א) [ה' ע"א], הוריות (פ"ג ה"ב) [ט"ז ע"ב] מנין למשוח מלחמה שהוא מתמנה לכהן גדול, שנאמר [דברי הימים א' (ט', כ')] [ו]פנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו, ופי' בקרבן העדה ביומא דסד"א כיון שהוא משוח מלחמה אינו ראוי לבוא אל אהל מועד לשרת בקודש לעולם.

והקשה בחי' הגרי"ז סוטה (מ"ב ע"א) ד"ה בירושלמי [ע' ק'] דפי' זה צריך ביאור וכי משום שהיה משוח מלחמה הפסיד, ולמה גרע מכהן הדיוט שיכול להתמנות לכהן גדולקלא.

קלא בביאור הגר"ח ק יומא, כתב דנצרך לימוד זה, מחמת שלפני כן מיעטו לכהן משוח מהפסוק אשר יבוא באהל מועד, שאינו בכלל הבא לאהל מועד, והו"א דכיון דאינו בכלל הבא לאהל מועד לשרת בקודש, אינו ראוי כלל לשרת בקודש, קמ"ל דלאו שאינו ראוי כלל לבוא באהל מועד לעולם אפילו מת כהן גדול.

ויש להוסיף דהו"א דכיון דכהן שהרג את הנפש אינו נושא כפיו כדאיתא ברכות (ל"ב ע"ב), וכיון שכן הו"א דכהן משוח מלחמה לא יוכל להיות כהן גדול, קמ"ל דיכול, ועיין בתורת משה למרן החתם סופר פ' תצוה [ע' ק"ג] ד"ה באופן, שמשה רבנו לא היה יכול להיות כ"ג כיון דהרג המצרי, ועיין שו"ת התעוררות תשובה או"ח (סי' נ"ח) דדין כהן שהרג את הנפש דאינו נושא את כפיו היינו אף בהורג גוי.

לכן פי' הגרי"ז דספק הירושלמי הוא אי משיחת משוח מלחמה יועיל גם להיות כהן גדול, ואין צריך להימשח שנית כשנתמנה לכהן גדול כיון שנמשח כבר, ועתה די במינוי בלבד לעשותו כהן גדול.

הרי דלפי דברי הגרי"ז חקירתו של החקרי לב, הוא קושיית הירושלמי, ולפי"ז הירושלמי פושט, דאין צריך עוד משיחה נוספת.

עוד הביא בחי' הגרי"ז, דבנו הגרי"ד הקשה לו דלפי ביאורו צ"ע מאי ראיא מקרא, דבשלמא לולי דבריו, אם נפרש הירושלמי כפשוטו דדנים אם משוח מלחמה כשר להתמנות לכהן גדול, שפיר הוכיחו מקרא דמצינו דפנחס שהיה משוח מלחמה נתמנה לכהן גדול, אך לפי הגרי"ז צ"ע מנלן דלא נמשח פנחס שנית כשנתמנה לכהן גדול.

והשיב לו הגרי"ז, דאין משיחה ב' פעמים, ואי לא היה סגי לכהונה גדולה במשיחתו הראשונה כמשוח מלחמה, לא היה אפשר לעשות בו פעם אחרת משיחה לכהן גדול, דהרי הוא כבר משוח, ואי אפשר להיות משוח ב' פעמים, ולכך הסתפקו בירושלמי אם המשוח מלחמה יכול ליעשות כהן גדול, או דאין אופן איך למנותו.

ועל זה הביאו ראיא מפנחס דכיון דמצינו דהיה כהן גדול, ע"כ דסגי במשיחה דמשוח מלחמה, לעשותו אחרי זה כהן גדול, דאם לא כן לא היה יכול לעולם להתמנות לכהן גדול, כיון שצריך עוד משיחה, וב' משיחות לא שייך, וכמו שנתבאר. ודוחק לומר דפנחס היה רק מרובה בגדים ולא היה משוח כלל, ולפי"ז מיושב מה שהשמיט הרמב"ם הך דינא דהירושלמי דמשוח מלחמה מתמנה לכהן גדול, דעל כרחק דדעת הירושלמי הוי רק למ"ד דמשוח מלחמה משמש בח' בגדים, וא"כ כבר אין אופן למנותו כהן גדול, באם משיחתו הראשון לא מועיל לזה, אבל הרמב"ם בפ"ד מכלי המקדש הכ"א שפסק דמשמש בד' בגדים, א"כ אפילו אם לא תועיל משיחתו הראשונה לעשותו כהן גדול, הרי יכולים לעשותו כהן גדול בריבוי בגדים, וא"כ אין נפק"מ בספק הירושלמי, וע"כ השמיטו.

ואמר הגרי"ד דעצם הסברא דאין משיחה ב' פעמים נקט גם הגר"ח זצ"ל (בסטנסיל סי' נ"ט) בענין משוח מלחמה, דאמר ליישב השמטת הרמב"ם הך דינא דהירושלמי, דיש לפרש דספק הירושלמי הוא אם משוח מלחמה נעשה כהן גדול ע"י מינוי בלבד בלא ריבוי בגדים, כיון דכבר יש בו ריבוי של ח' בגדים מקודם ואינו חסר אלא מינוי ולענין המשיחה לא קמיבעיא לן דפשיטא שכבר אין צריך עוד משיחה דכבר חל בו תורת כהן משוח לעולם, ורק בהא דצריך ריבוי בגדים קא מיבעיא לן. וע"ז מביא ראיא מקרא דאין צריך ריבוי בגדים מחדש ומהני הרביה הקודמת בהיותו משוח מלחמה להצטרף למינוי דעכשיו, ונמצא דכל השאלה היא רק אליבא דמ"ד דמשוח מלחמה משמש בח' בגדים, אבל להרמב"ם דפסק דמשוח מלחמה משמש בד' בגדים, א"כ לא היתה בו רביה מעולם, ואין כלל מקום לספק הירושלמי דבוודאי שצריך עכשיו רביה מחדש, ומשו"ה השמיטה הרמב"ם.

ועי"ש שהעיר הגרי"ד דלפי הגרי"ז אין צריכים בני אהרן משיחה כשנתמנה אלעזר לכהן גדולקלב, כיון דנמשחו בז' ימי המילואים לדין כהונה, ואף דמשיחתו לא היה לכהונה גדולה, רק סתם משיחה לכהונה, דכמו דאמרינן דמשיחה דמשוח מלחמה מהני לכהונה גדולה, ה"ה נימא גם לעשותו אח"כ כהן גדול (ואפשר דבאלעזר היה הלכה מיוחדת ע"י הציווי של והלבשתם דלא בעי משיחה לכהן גדול).

אך אמר בדברי הגר"ח בספרו על הרמב"ם בפ"ב מביאת מקדש ה"ה מבואר דזהו שני עניני משיחות נפרדות, משיחה לכהן הדיוט בבני אהרן, ומשיחה לכהן גדול, וא"כ ע"כ דנמשחו שוב לאלעזר כשמינוהו לכהן גדול, וזהו שלא כדברי הגרי"ז הנ"ל דלא שייך משיחה ב' פעמים.

עוד העיר הגרי"ד לפני הגרי"ז ממשחת מלך, וכי נימא דמי שנמשח למשוח מלחמה תו לא שייך למושחו למלך כשיתמנה למלך, הרי הו' ב' דיני משיחה נפרדים, דלא שייכי זה לזה, וא"כ ה"ה כאן, י"ל דזו משיחת משוח מלחמה וזו משיחת כהן גדול והו' ב' משיחות נפרדות ולא שייכי זו לזו, ולא השיבו הגרי"ז (כל זה הוא לדוגמא בעלמא, דבמציאות לא יתכן דבר זה, דהרי לא שייך מלך במשיחה כי אם מלכי בית דוד וכמבואר בכריתות (ה' ע"ב) ורמב"ם פ"א מכלי המקדש ה"ז, ומשוח מלחמה הרי הוא כהן, ומלכי בית דוד לא היו כהנים). - ע"כ מספר חי' הגרי"ז.

*

ד. דקדוקים בדברי הגרי"ד.

ועתה נבוא בס"ד להתבונן בדברי הגרי"ד, תחילה במה שהעיר מדברי הגר"ח על הרמב"ם ה' ביאת מקדש (פ"ב ה"ה) דמבואר דזהו שני עניני משיחות נפרדות, משיחה לכהן הדיוט בבני אהרן, ומשיחה לכהן גדול. - הנה כבר הבאתי בהערה מדברי הגר"ח עצמו שכתב במפורש שלא כך. ועוד שכבר הגרי"ד הביא מהגר"ח דאין שתי משיחות.

והמעין בדברי הגר"ח ה' ביאת המקדש, יראה דלא מבואר כמו שהביאו בשמו דהם שתי משיחות נפרדים, רק מבואר שענין משיחה הוא אחד, וענין כהונה גדולה הוא אחד, ונראה דהוא עפ"י יסודו המבואר בחי' הגרי"ז שם ד"ה יומא [ע' ק"ג], שיש ב' עניינים בכהונה גדולה קדושת כהונה דהוא ע"י משיחהקלב, וענין השררה שהוא ע"י המינוי, והדברים שהביאו מהגרי"ד הם מרשימות תלמידים, ונראה שהם לא בדקדוק.

קלב וכן כתב במפורש הגר"ח שם, וז"ל, וביותר נראה דגם בני אהרן המשוחים כגון אלעזר אם יתמנה להיות כה"ג אין צריך בו משיחה מחדש, אך שמשחוהו לכהונת הדיוט ולקדושת דורות מ"מ כיון שחל בו תורת כהן משוח אין שייך להיות נמשח עוד דע"י המשיחה חל בו דין תורת כהן משוח בהחפצא לעולם (וצ"ב לשונו מש"כ אם יתמנה, דאלעזר ודאי נתמנה לכהן גדול).

קלב ואביא דבר זה בקיצור מחי' הגרי"ז זבחים (י"ח ע"א) בתוד"ה אתי חוקה, וז"ל: וי"ל דכהן גדול נתמנה בפה ומסתלק בפה, ע"כ, והקשה על זה בטורי אבן במגילה דף י' מהא דאמרינן בהוריות (י"ב ע"ב) שמשוח שעבר חלוק בכמה דינים מכהן הדיוט, ואי נימא דמסתלק בפה, הלא כיון שהעבירוהו נעשה הדיוט, וכתב שם דמיירי שלא סלקוהו רק מנו אחר תחתיו.

ומה שהקשה ממשיחת מלך לכהונה, לפי מה שהשווה ביניהם, במחכת"ה עד שמקשה מהיכי תמצוי שמלך ימשח לכהן, יש להקשות ממלך עצמו, שמצינו במלך שנמשך כמה פעמים, והיינו דוד המלך שנמשך ג' פעמים, וכן שלמה המלך שנמשך פעמיים.

דוד המלך נמשך תחילה ע"י שמואל כדכתיב שמואל א' (ט"ז, י"ג) ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו, ושוב כתיב שמואל ב' (ב', ד') וימשחו שם את דוד למלך על יהודה, וכתב הרד"ק ואעפ"י שכבר היה נמשח ע"י שמואל אעפ"י כן בעת שקבלוהו עליהם למלך משחוהו. ושוב נמשח כדכתיב שם (ה', ג) וימשחו את דוד למלך על כל ישראל, וכתב הרד"ק, ובאו אל דוד ומשחוהו למלך, ואף על פי שהיה נמשח תחלה ביד שמואל, ומשחוהו אחר כן בית יהודה, משחוהו גם עתה ישראל כי עתה מלך על כל ישראל.

וכן שלמה המלך נמשך פעמיים כדכתיב דברי הימים [א' (כ"ט, כ"ב)] וימליכו שנית לשלמה בן דויד וימשחו לה', ופרש"י, כבר המליכוהו פעם אחד כדכתיב במלכים [א' (א', ל"ט)] ויקח צדוק הכהן את קרן וגו'.

ובשם הגר"ח זצ"ל אמר דהנה בתוס' כתבו דכהן גדול נתמנה בפה, והלא אמרינן דבעי משיחה וריבוי בגדים, ובאמת הא והא בעי, בעי מינוי ומלבד זה יש עליו קדושה יתירה מכהן הדיוט, והיא קדושה בגופו, ועל זה מהני משיחה, דע"י המשיחה לשם כהן גדול נתקדש גופו בקדושה יתירה וכמו כלי שרת, ולזה הוא דמהני המשיחה, וכשנתקדש גופו מהני אז המינוי למיחל עליו קדושת כהן גדול, דכיון דנתקדש גופו ע"י המשיחה ראוי הוא למיחל עליו קדושת כהן גדול ע"י המינוי.

והנה מה שכתבו התוס' דכהן גדול מסתלק בפה הוא רק לבטל המינוי, אבל הקדושה שחל עליו ע"י המשיחה שהיא הקדושה בגוף אי אפשר להתבטל.

וכל זה לגבי כהן גדול שקדושת כהונתו תלוי במינוי, אבל משוח מלחמה קדושתו שנתוספת לו הוא רק ע"י המשיחה, אבל המינוי אינו פועל כלום בקדושתו, וכיון שכל קדושתו הוא מהמשיחה אי אפשר להתבטל קדושה זו, אבל בכהן גדול שקדושת כהונה שלו חלה ע"י המינוי, וכיון שבטל המינוי בטלה קדושתו.

וצריך לומר לפי"ז שכל כהן גדול שעבר יהיה עליו דין משוח מלחמה שעבר שאי אפשר לבטל. □ עכ"ד הגרי"ז.

והנה בחי' הגרי"ז סוטה שם הערה (18) הביאו מספר יהגה האריה הביאו להקשות על יסוד זה, וז"ל, ושאלתי להרב שליט"א, הא כהן משוח שעבר מצווה עוד בששה דברים יתר על ה' דברים האמורים בפרשה הנוהגים במשוח מלחמה, ואלו הן, פר הבא על כל המצוות, משמש בשמונה כלים, עובד עבודת יוה"כ, מקריב אונן, מקריב חלק בראש, נוטל חלק בראש, וכולם אינם במשוח מלחמה כמו דאיתא לקמן בברייתא ד' י"ב ע"ב דתניא דברים שבין כה"ג לכהן הדיוט אלו הם פר הבא על כל המצוות ופר יוה"כ וכו' וכולן נוהגים במשוח שעבר חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה, וכולן אין נוהגין במשוח מלחמה חוץ מה' דברים האמורים בפרשה, ע"כ.

ואמר לי דמשום הסתירה הזאת מה שאין משוח שעבר ומשוח מלחמה שוין כדיניהם, לא נכתבה החד"ת הנ"ל בין כתבי יד חד"ת של אביו ז"ל, ואמר לי שלא נסתרה אלא התירוץ על קושיית הטו"א, אבל מ"מ הפי' בכוונת הירושלמי והתירוץ על מסכת נזיר הוא אמת. ע"כ שמעתי. □ עכ"ל יהגה האריה הוריות.

ויש לתרץ בפשיטות סברת הגר"ח, דאמנם משיחת כהן משוח מלחמה פועלת רק לה' דברים, ולגבי החזרת הרוצח הוא מחלוקת תנאים, אבל משיחת כהן גדול הוא משיחה אחרת שפועלת יותר.

ואין ללמוד לגמרי משיחת כהן משוח מלחמה למשיחת כהן גדול, כיון דידיניהם שונים, אלא נלמד מדין כהן שעבר, וכיון דמצינו שדינו בפר הבא על כל המצוות, ודינו שמחזיר את הרוצח, ואסור בה' דברים, וכן משמש בשמונה כלים, עובד עבודת יוה"כ, מקריב אונן, מקריב חלק בראש, נוטל חלק בראש, הרי שכל אלו פועל משיחת כהן גדול, ואילו המינוי פועל רק לגבי הקרבת חביתין ולגבי עבודת יום הכיפורים.

והגר"ח שמיאן בזה, כיון דס"ל דאין משיחה אחר משיחה, ולכן ס"ל דכהן משוח מלחמה שנמשח, ושוב נתמנה לכהן גדול, אין צריך שוב משיחה אחרת, הרי דס"ל דהמשיחה הראשונה מועילה לכהן גדול, וא"כ על כרחך צ"ל דמשיחת כהן משוח מלחמה ומשיחת כהן גדול שווים הם.

אבל אי נימא דיש משיחה אחר משיחה, ומשיחת כהן משוח מלחמה, אינה מועילה למשיחת כהן גדול, וצריך משיחה נוספת, הרי שמשיחת כהן משוח מלחמה, אין בה את הקדושה, ואינה פועלת לגמרי כמשיחת כהן גדול, ולכן צריך למושחו שוב, ואי אמרינן הכי, א"ש מש"כ לתרץ עפ"י דרכו של הגר"ח, דמשיחת כהן גדול פועלת יותר, ואוסרת הכהן גדול ביותר דברים, וא"ש.

הרי שכל עליה בגדולה, כמו דוד שנמשח תחילה בסתר, ושוב נמשח כשמלך על יהודה, ושוב נמשח כשמלך על ישראל, וכן שלמה נמשח שוב.

ומדהוצרך במלך עצמו משיחה כמה פעמים, והיינו משיחה במלכות עצמה, א"כ י"ל דמשיחה אחר משיחה לצורך אחר משיחה ממשוח מלחמה לכהן גדול, שהוא משיחה שעולה במעלה אחרת, ודאי דבעינן משיחה נוספת.

ואין להשיב דמשיחת המלכים היתה באפרסמא דכיא, כדאמרינן בהוריות (י"א ע"ב) לגבי משיחת יהוא ועוד, דאי מיירי באפרסמא דכיא, הו"ל לגמ' להקשות דאין מושחין ב' פעמים, ולהשיב דמיירי באפרסמא דכיא, כדמקשה התם לגבי כמה מלכים, ולכל הפחות לירושלמי דמקשה לגבי משיחה אחר משיחה (אליבא דהגרי"ז) להקשות כן, ולהשיב הכי, כדמתרץ הירושלמי עצמו (פ"ג ה"ב) [ט"ו ע"ב] כן לגבי יואחז דבאפיבלסמון נמשח קלד.

רק דאולי יש לחלק בין משיחת מלך למשיחת כהן גדול, והיינו שלא כסברת הגרי"ד שהשווה ביניהם.

*

ה. דקדוק בדברי הרמב"ם.

ובעיקר סברת הגר"ח והגרי"ז דלרמב"ם אפילו אי לא מועיל משיחתו לכהן משוח מלחמה להיותו כהן גדול, מ"מ יכול להיות כהן גדול ע"י רבוי בגדים, צ"ע מלשון הרמב"ם ה' כלי המקדש (פ"ד הי"ב) שכתב, וממנין כ"ג הוא ראש לכל הכהנים, ומושחין אותו בשמן המשחה וכו', ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד וכו'. - ומשמע מלשונו, דדוקא אם אין שמן המשחה שייך לרבותו בבגדים, אבל אם יש שמן המשחה, לא שייך לרבותו, ולכן אי לא מועיל משיחתו הראשונה, לא יועיל ריבוי בבגדים, כיון דיש שם שמן המשחה.

ועיין בספר המפתח שם אי הוי לכתחילה או בדיעבד, ואכמ"ל, אבל לכתחילה בודאי לא הוי, ומדבריהם משמע לכתחילה נעשה המשיח מלחמה כהן גדול, דיש ללמוד כן מפנחס, ולכן השמיט הרמב"ם הלכה זו, וצ"ע.

*

ו. עוד ראיות אי שייך משיחה אחר משיחה.

באבות הראש קונטרס שמן ראש (אות ו') [כ"ד ע"ב] הביא ראיה דיש משיחה אחר משיחה, דהנה כתיב שמואל ב' (ח', י"ז) וצדוק בן אחיטוב ואחימלך בן אביתר כהנים, ופי' במצודות דוד, כהנים, רצה לומר שרי הכהנים, צדוק היה משוח מלחמה ואחימלך סגן, ולא חשב את אביתר לכהן גדול, כי לא הועמד עתה כי אם מאז מלך על יהודה וכו', או על

שחזר דוד והעמיד את צדוק לכהן גדול, לזה לא חשב את אביתר כי לא היה דבר המתקיים. וכן פי' בדברי הימים א' (י"ח, ט"ז) עה"פ וצדוק בן אחיטוב ואבימלך בן אביתר כהנים. ועיין נמי שמואל ב' (כ', כ"ו) עה"פ וגם עירא היאירי היה כהן לדוד, שפי' המצודות, או שהעמידו למשוח מלחמה במקום צדוק כשישמש בכהונה גדולה בימי שלמה.

ועיין נמי מלכים א' (ד', ב') ואלה השרים אשר לו עזריהו בן צדוק הכהן, ופי' המצודות, אולי העמידו למשוח מלחמה תחת צדוק שהועמד לכהן גדול, ואף שדוד העמיד את עירא להיות במקום צדוק כמ"ש בשמואל ב', אולי מת עירא עד לא הועמד. הרי דצדוק נתמנה מתחילה למשוח מלחמה.

וכתיב בדברי הימים א' (כ"ט, כ"ב) וימליכו שנית לשלמה בן דויד וימשחו לה' לנגיד ולצדוק הכהן, ופי' הרד"ק, וימשחו לה' לנגיד, פירוש וימשחו אותו לה' לנגיד וצדוק משחו להיות כ"ג.

וכ"כ הרד"ק שמואל ב' (ט"ו, כ"ד) וז"ל, אבל לא נמשח צדוק לכהן גדול עדיין אלא שנתמנה לכהן גדול עד יום מלוך שלמה שמשחוהו, כמו שכתוב [דברי הימים א' (כ"ט, כ"ב)] וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן.

וכ"כ במלכים א' (א', ל"ט), ועוד המליכו שלמה ומשחו אותו פעם שניה כמו שכתוב בדברי הימים וימליכו שנית לשלמה מפני וכו', ואז משחו גם כן לצדוק לכהן גדול.

וכ"כ האברבנאל שמואל ב' (שם), אבל לא נמשח צדוק ולא נתמנה לכהן גדול עד יום מלוך שלמה כמו שאזכור במקומו, והוא בפירושו במלכים א' (סוף פרק א', בהודעה האחת) וכן שם (ב', ל"ה)].

עוד ציין באבות הראש לילקוט שמעוני פ' שופטים (רמז תתקט"ו) שמביא את הפסוק בדברי הימים, בזו הלשון, וימליכו שלמה ואת צדוק משחו לכהן עליהם.

וכתב באבות הראש, הנה נא עיניך רואות ראייה מהימנא דמשוח מלחמה שנעשה כ"ג בעי משיחה מחדש, הגם שנמשח כשנמנה למשוח מלחמה, שהרי צדוק ודאי נמשח כשנמנה למשוח מלחמה.

וראיתי בשו"ת באר שרים (סי' מ"א, אות ז') שהביא מאחיו גאב"ד שטרסבורג שליט"א ראייה זו בקיצור, וכתב נמי על הפסוק בדברי הימים א' (כ"ט, כ"ב) שנאמר וימליכו שנית לשלמה בן דוד וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן, דבתרגום שם מתרגם לכהנא רבא, וכתב, הרי שצדוק שהיה משוח מלחמה בזמן דוד נמשח שנית להיות כה"ג, וזו ראייה גדולה, עכת"ד.

ודחה שם הבאר שרים וז"ל, כאשר נדקדק במפרשי הנ"ך נלענ"ד שאין הראייה ראייה דראיה במצודת דוד בדברי הימים שם, וז"ל, וימשחו לה', ע"פ מצות ה' משחוהו למלך, וקאי על שלמה, ובהמשך המצודת דוד כתב, ולצדוק, ואת צדוק מנו לכ"ג, עכ"ל, הרי שלדעת המצודת דוד בספר שמואל ב' הנ"ל דצדוק היה משוח מלחמה, יש ראייה הפוכה דאין צריך בעת שממנים אותו לכ"ג משיחה שנית, שהרי כתב מנו לכ"ג, ולא כתב משחו, וא"כ מה

דנאמר בקרא וימשחו לה' לנגיד קאי רק על שלמה, דאילו את צדוק כבר משחו פעם, ולכן בדקדוק כתב מנו, ולמעין יראה דבעזה"י נכון הוא. מאידך הרד"ק בדברי הימים כתב, וצדוק משחו לכ"ג, אך גם ממנו אין ראייה, דהוא פירש בספר שמואל (שם) וצדוק בן אחיטוב וגו' כהנים, שרי כהונה, כי הוא מינה צדוק להיות כהן גדול מבני אלעזר ומשנהו וכו', הרי שלפי הרד"ק לא היה צדוק משוח מלחמה, ופשוט. והמעין במצודת דוד (שם בשמואל) יראה דדבריו גם שם מזוקקים שבעתיים, וז"ל, ולא חשב את אביתר לכהן גדול וכו' או על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכהן גדול, לזה לא חשב את אביתר כי לא היה דבר המתקיים, עכ"ל. הרי שכתב והעמיד את צדוק לכהן גדול, ולא כתב משח, וכמ"ש בדברי הימים הנ"ל מנו לכ"ג, דהרי כבר נמשח פעם בשמן המשחה כמשוח מלחמה, הרי שמדברי המצודות באם יש ראייה להאי ספק, הראייה היא דאין צריך משיחה אחרינא ודו"ק, וראה ברש"י דברי הימים וז"ל, ולצדוק לכהן לפי שמשח אביתר את אדוניהו, עכ"ל, משמע דגם מפרש כהרד"ק שם דגם את צדוק משחו, אך שוב גם ממנו אין ראייה להאי ספק, דהרי טעמו בצידו, שמשחו אותו רק מפני לתת משקל למנוי מאחר שאביתר משח את אדוניהו, מה גם דרש"י לא פירש בספר שמואל ולא כלום, ואולי כהרד"ק שם יסבור דלכ"ג משחו, עכ"פ מדברי המצודת דוד בב' המקומות הראינו לדעת לענ"ד דמשוח מלחמה כאשר מתמנה לכ"ג אין צריך משיחה אחרת.

והוסיף עוד הבאר שרים בענין זה שם (סי' מ"ב, אות ה') בתשובתו לאחיו הנ"ל, וז"ל, הרי הרד"ק בשמואל ב' (ח', י"ז) כתב כי הוא מנה צדוק להיות כהן גדול וכו', וא"כ לדעת הרד"ק לא היה צדוק מעולם משוח מלחמה ולא כמו שכתב (שם) המצודות, ולכן שפיר כתב הרד"ק בדברי הימים א' (כ"ט, כ"ב) דמשחו את צדוק, אך הכל הוא רק לכה"ג והמנוי היה כבר בזמן דוד, כך שמהרד"ק אין שום ראייה לספק האם משוח מלחמה שנתמנה לכה"ג האם בעי משיחה חדשה, דהרי כאמור לפיו נתמנה צדוק לכה"ג בימי דוד, ונמשח לשם זה בימי שלמה, ופשוט.

ובהמשך אדון בס"ד בדעת הרמב"ן ובדעת הרלב"ג בענין משיחה אחר משיחה.

*

ענף ב' - בדעת הרמב"ן במשיחה אחר משיחה

א. דברי רבותינו הפנים יפות והגרי"ז בביאור הרמב"ן.

בתחילת הדברים דנתי בענין משיחה אחר משיחה, והבאתי בזה מחלוקת אחרונים. והבאתי דעת רבותינו הראשונים, המהר"ם רוטנבורג ובעל הטורים דכתבו מפורש דמשחו לאלעזר ב' פעמים, אחת בשמונת ימי המילואים, ושנית בעת פטירת אהרן והתמנותו לכהן גדול.

ועתה אבוא בס"ד לדון בדעת הרמב"ן בזה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

בפנים יפות פ' צו (ח', י"ב) הביא דברי הרמב"ן שם שלא נזכר משיחת בניו ונכלל בכאשר צוה ה' אותו, וכתב, אך מ"ש הרמב"ן דאפשר שלא היו צריכין יציקה כיון שלא הוזכר בהם אלא משיחה, אין זה ראייה דהא כתיב [ויקרא ו', ט"ו] [והכהן המשיח תחתיו מבניו, ואחז"ל [הוריות (י"א ע"ב)] שכל כהנים גדולים היו צריכים משיחה ואפ"ה היו צריכין יציקה כדכתיב [שם (כ"א, י')] [והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו, ועוד דמשמע במיתת אהרן דכתיב [במדבר (כ', כ"ו)] [והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו, משמע שנעשה כהן גדול מיד בחיי אביו ולא הוזכר שם שום משיחה. ועל כרחין היינו משום שכבר נמשח בתחילת כהונתו.

ברם בשפתי צדיק פ' צו (אות ט"ז), כתב דיש להביא ראייה לדברי הפנים יפות שם, מדכתיב בפרשת פקודי (מ', ט"ו) ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם שד' תיבות אלו באים רק ללמד שיעשה לבניו ממש כמשיחת אביהם גם היציקה, דאי לא תימא הכי קשה למה באו ד' תיבות אלו, ואולי לדברי הרמב"ן ז"ל הכוונה בעת שיכנסו לכהונה גדולה כגון אלעזר שהוצרך משיחה על ראשו, ובפרשת חוקת לא נזכר משיחה. - הרי דלמד בדברי הרמב"ן דיש משיחה אחר משיחה.

ואילו בחי' הגרי"ז זבחים (ק"א ע"א) בתוד"ה ההוא, הביא דברי הרמב"ן פ' חוקת (כ', כ"ו) עה"פ והפשט את אהרן את בגדיו, שכ', הם בגדי כהונה גדולה שנתרבה בהם אלעזר בנו עתה. וכתב הגרי"ז בהסבר דעת הרמב"ן, דלא הוצרך שנית למשיחה דכיון דכבר היה משוח בשעה שנעשה כהן הדיוט, לא שייך בו עוד משיחה, ואין צריך רק לבישת בגדים.

הרי דלמדו הפנים יפות והגרי"ז בהסבר דברי הרמב"ן, דלא היו ב' משיחות באלעזר. ואמנם אין אני כדאי להשיב על גדולי תורה וענקים, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, לכן אכתוב הנלענ"ד בהבנת דברי הרמב"ן, ותחילה אביא דברי הרמב"ן בכמה מקומות, לגבי משיחה, ומשיחת אהרן ובניו בימי המילואים.

*

ב. דברי הרמב"ן לגבי משיחת בני אהרן.

א. פ' צו (ח', י"ב) ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו: ולא הזכיר בכאן משיחת בניו, כי בידוע שעשה להם כאשר עשה לאביהם, כאשר נצטווה [שמות (מ',

ט"ו] ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, וכלל זה במה שאמר בבנים (שם, י"ג) כאשר צוה ה' את משה.

והנראה בעיני, כי לא היתה משיחת הבנים ביציקת שמן על ראשם, כי לא נאמר זה אלא באהרן, ויצקת על ראשו ומשחת אותו [שמות (כ"ט, ז)], ולא הזכיר שם משיחת הבנים כלל, שלא היתה ביציקה כמוהו.

ויתכן שלא היתה בבנים משיחה זולתי ההזאות שהזה משמן המשחה על בניו ועל בגדיהם, וכן תראה בפרשת וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם (שם, א'), שצוה למשוח האב, ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו, ולא צוה למשוח הבנים כלל, לא ביציקה ולא במשיחה. אבל בפרשת הקמת המשכן [שם (מ', ט"ו)] אומר ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, שלא הזכיר שם הזאות כלל. וכן בפרשת השמן [שם (ל', ל')]. ולא הוזכרו משיחה והזאות בבנים במקום אחד, לכך אני אומר שלא עשה בהם אלא אחת מהן, והן ההזאות.

ב. פ' שמיני (י', ו') ד"ה והנה: והנה בני אהרן הכהנים המשוחים, אף על פי שהם כהנים הדיוטים עשה דינם בימי המלואים כדין משוח מלחמה לדורות שהוא אינו פורע ואינם פורם ולא מיטמא לקרובים ככהן גדול, אבל אינו מקריב אונן וכו'. ואפשר שיהיה זה כל ימיהם באלעזר ואיתמר שיהיה דינם כמשוח מלחמה, בעבור שנמשחו בשמן המשחה, ויהיה זה טעם (שם, ז') כי שמן משחת ה' עליכם.

וכ"כ בהשגות לספר המצוות (ל"ת קס"ה): והנה עשה הכתוב דין בני אהרן שנמשחו בשמן המשחה כדין משוח מלחמה לדורות, שהוא אינו פורע ואינו פורם ואינו מקריב אונן ואינו מיטמא לקרובים.

ג. פ' במדבר (ג', ג'-ד'), אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מלא ידם לכהן. וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם: ואין הענין להגיד שכהנו בחיי אביהם, כי כל איש מבני אהרן הכהנים יכהן בחיי אביו, רק בעבור שאמר הכהנים המשוחים, שהיו גם הם ככהנים גדולים נמשחים כמוהו בחייו ולא יעשה כן לדורות.

ד. פ' חוקת (כ', כ"ו), והפשט את אהרן את בגדיו: הם בגדי כהונה גדולה שנתרבה בהם אלעזר בנו עתה.

וכ"כ פרשת עקב (י', ו') עה"פ שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו: בד"ה ובני ישראל, ועוד כי בהר ההר כהן אלעזר כשמת אביו כאשר הלבישו הבגדים, כי מיד היה מרובה בבגדים, וזה משפט הכהנים הגדולים אפילו לדורות.

*

ג. דקדוקים בדברי הרמב"ן.

יש לתמוה על הפנים יפות, שכתב בדעת הרמב"ן דעל כרחין אלעזר נתכהן לכהונה גדולה, היינו משום שכבר נמשח בתחילת כהונתו. ונעלמו ממנו דברי הרמב"ן שכתב בפירוש שאלעזר נתרבה בבגדים לחוד.

וכן מש"כ בשפתי צדיק, דהיתה משיחה שניה, נסתר מכח דברי הרמב"ן.

ומצד שני, הנה דייק הגרי"ז מדברי הרמב"ן בפ' חוקת דמדבעי רק לבישת בגדים, משמע דאין משיחה אחר משיחה, והיינו שלא לעזר היה דין כהן משוח.

ויש להקשות, דהנה כתב הרמב"ן בפ' עקב, כי מיד היה מרובה בבגדים, וזה משפט הכהנים הגדולים אפילו לדורות. - הרי דכתב דהיה מרובה בבגדים, משמע דדינו ככהן מרובה בגדים, ולא ככהן משוח, וכתב עוד וכן משפט הכהנים לדורות, והיינו דין כהן מרובה אפילו בלא משיחה.

והיינו דהרמב"ן ס"ל דשייך דין מרובה בגדים אפילו בזמן שיש שמן המשחה, עיין דברי הרמב"ן פ' אחרי (ט"ז, ל"ב), מכות (י"א ע"ב).

וכ"כ בפירושי התורה לרלב"ג פ' חוקת (כ', כ"ב), ונתקדש אלעזר להיות כהן גדול בלבישת בגדי אהרן, ומזה המקום אפשר ללמוד שבזולת משיחה יתקדש כהן גדול בלבישת בגדי כהונה לבד, וכבר נתבאר זה ג"כ במה שקדם.

הרי שכתב שבזולת משיחה, וכבר נתבאר, וכוונתו לכאורה על מה שכתב בפ' אחרי מות (ט"ז, ל') שכהן גדול הוא גם המרובה בגדים, ומתעלם הרלב"ג וכן הרמב"ן הנ"ל ממשיחתו הראשונה של אלעזר, ומכנים אלעזר רק מרובה בגדים.

ולדברי הגרי"ז, הרי שלא היה לאלעזר דין מרובה בגדים, אלא דין משוח, מפני משיחתו הראשונה, ולא היה לראשונים אלו ללמוד מכאן למרובה בגדים לדורות.

ונראה דס"ל דיש משיחה אחר משיחה, ולכן כיון דלא נמשח אלעזר שוב, לא היה לו דין כהן משוח, אלא כהן מרובה בגדים.

ואפילו אי נלך בדרכו של הגרי"ז שעיקר היא המשיחה הראשונה, הרי כתב הרמב"ן בפ' במדבר, שהיו גם הם ככהנים גדולים נמשחים כמוהו בחייו ולא יעשה כן לדורות. - ויש לפרש דבריו שהיו נמשחים ממש לקדושת כהונה גדולה.

וכמו שכתב באבן עזרא במדבר (ג', ג') המשוחים, בשמן המשחה שהיו כהנים גדולים. ועיין נמי בהעמק דבר שם, הבאתי דבריו לקמן (אות ז').

האמנם יש לפרש דבריו שהיו נמשחים, היינו עצם המשיחה, והיינו משיחה ככהנים גדולים, כמו שכהן גדול נמשח אותו דבר נמשחו בני אהרן, והיינו ולא יעשה כן לדורות, דהוא חידוש שהיה בתוך זמן, שנמשחו כהנים הדיוטות, ולא מצינו זאת בשום זמן שכהנים הדיוטות ימשחו, דבכל הדורות רק כהנים גדולים נמשחו.

ברם המעיין בדבריו בפ' צו יראה מפורש, שבני אהרן לא נמשחו כמשיחת כהנים גדולים, דז"ל, ולא הזכיר בכאן משיחת בניו, כי בידוע שעשה להם כאשר עשה לאביהם, כאשר נצטווה ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, וכלל זה במה שאמר בבנים כאשר צוה ה' את משה. והנראה בעיני, כי לא היתה משיחת הבנים ביציקת שמן על ראשם, כי לא נאמר זה אלא באהרן, ויצקת על ראשו ומשחת אותו, ולא הזכיר שם משיחת הבנים כלל, שלא היתה ביציקה כמוהו. וממשיך הרמב"ן, כמו שהבאתי לשונו לעיל, דבני אהרן לא נמשחו אלא רק הוזה עליהם שמן המשחה.

הרי מפורש בדבריו על פי הפירוש הראשון שנמשחו כאהרן, ושוב כתב הנראה בעיניו, שלא יצק על ראשם, ויתכן שרק הוזה אליהם, ולא נמשחו, וא"כ מה שכתב בפ' במדבר שהיו גם הם ככהנים גדולים, כוונתו על קדושתם ממשקלה.

שו"ר שכ"כ בסוכת דוד במדבר שם (אות ע"א), שהביא לשון הרמב"ן שהיו גם הם ככהנים גדולים ומשוחים, וכתב, ולכאורה הכונה דלא רק שנמשחו כמותו בחייו, אבל היו כהנים הדיוטים, ורק שהוצרכו למשיחה משום דלא מכוחו, דאהרן לא היה עדיין כהן כשנולדו ולכן הם הוצרכו למשיחה אבל היו כהנים הדיוטים.

וכתב על זה, דקשה לומר כן, דא"כ מהו הרבותא בזה, ורק כנ"ל שהיו כהנים גדולים וכמו שכתב הראב"ע שהיה להם דין כה"ג במשיחתן דהא לא מצינו משיחה בכהן הדיוט, והביא לשון הראב"ע, וכתב, וזהו החידוש ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם, ויכהן שהיה להם כהונה גדולה וזהו כונת הרמב"ן הנ"ל, ונהי דרק אהרן היה הכה"ג, מ"מ ג"כ להם היתה המעלה של כ"ג וכמו סגני כהן גדול שאם נטמא הכ"ג עובד תחתיו, היינו שהיה להם ג"כ מעלת כ"ג, אבל בפועל היה אהרן הכה"ג, ועיי"ש בהמשך דבריו.

ואם אכן נתקדש אלעזר בקדושת כהונה גדולה מיד במשיחה ראשונה, י"ל דלכן לא נצטרך למשיחה שניה, דכבר נמשח לקדושת כהונה גדולה, ובפטירת אהרן נתמנה לכהונה גדולה בריבוי בגדים בלבד, ואין מכאן ראייה לדין משיחה אחר משיחה.

ועיין נמי בתרגום ירושלמי במדבר שם (ג'), בני אהרן הכהן המשוחים, אשר מלא ידם לכהן, שמתרגם לכהן, למשמשה בכהנתא רבתה.

ושם (ד') על ויכהן אלעזר ואיתמר, מתרגם הירושלמי, ושמש בכהונתא רבתה. ומדייק מזה בתורה שלמה, שגם הירושלמי ס"ל כשיטת האבן עזרא שהיו ככהנים גדולים.

והנה כתב בספר שארית נתן פ' חוקת, אחר שהביא דברי הרמב"ן, דהלשון דנקט דנתרבה בבגדים הוא מיומא ה' ע"א, אבל אם נמשח כעת לכהונה גדולה יש לי ספק, כי כבר נמשח ז' ימים אבל אז לא היה כ"ג ולא היתה משיחתו לכהונה גדולה, אבל בפ' תצוה [שמות (כ"ט, כ"ט)] כתוב למשחה בהם, היינו דכהן גדול חייב להמשח, א"כ ברור שנמשח.

קלה ובאמבואה דספרי פ' נשא (ז' א', הערה ה') [צ"ז ע"א] הקשה היאך חלה עליהם קדושת כהן משיח ללא יציקת שמן המשחה.

ובפרשת עקב, גם הביא דברי הרמב"ן, וכ', יש ללמוד מכאן כי מתרבה בבגדים אפילו חוץ למקדש, ועיין יומא ס"ט ע"א אי מותר ללבוש בגדי כהונה חוץ למקדש, וכאן היה ע"פ הדיבור [במדבר (כ', כ"ה)], אבל פשוט דנמשח ג"כ שבעה כמבואר ביומא ה' ע"א, נמצא דנמשח י"ד יום, בינה זאת.

הרי דלמד בדברי הרמב"ן, דאמנם נתרבה בבגדים להיות דינו ככהן גדול, ומ"מ כיון שהיה בזמן שהיה שמן המשחה, חייב להמשח גם בשמן המשחה, ונראה שהוא כמו שכתב הרמב"ם ה' כלי המקדש (פ"ד הי"ב), וממנין כ"ג הוא ראש לכל הכהנים, ומושחין אותו בשמן המשחה וכו', ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד וכו'. דרך אם אין שמן המשחה מועיל ריבוי בגדים לבד, ואמנם אלעזר נהיה כהן גדול מיד ע"י ריבוי בגדים, וכמו שכתב הרמב"ם שם (הי"ג) הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דבר. ומ"מ נצטרך שוב להמשח.

ואע"פ דכבר נתבאר לעיל דמבואר ברמב"ן דגם בזמן שהיה שמן המשחה היה כהן מרובה בבגדים, שאינו משוח בשמן המשחה, י"ל דס"ל הטעם כמו שכתב הריטב"א במכות (י"א ע"א) דהטעם הוא דאין מושחין ב' כהנים גדולים בדור אחד, וא"כ באלעזר שלא היה עוד כהן גדול משוח, דאהרן נפטר, לא שייך טעם זה, וחייב משיחה.

שו"ר בערוך לנר מכות שם ד"ה במתני' ואחד המרובה, שכתב כן בדעת הרמב"ן, וכתב דאם אין כהן גדול אחר, משיחה מעכבת. - ויש להעיר על דבריו דבפשטות מדברי הרמב"ן אלו לא משמע כן, אי לא נאמר כדברי הגרי"ז, או השארית נתן].

והא דהוצרך מיד להיות כהן גדול בריבוי בגדים ומחוץ למשכן, ולא המתינו עד שיחזור למשכן, וימשח ואח"כ יתרבה בבגדים כסדר, וכמו שכתב הרמב"ם שם, ומשמע דהעיקר הוא השמן, ועיין בגמ' יומא (ה' ע"א) וברמב"ם שם דלכתחילה צריך משיחה וריבוי ז' ימים, ולא סגי בריבוי בלבד, ובגמ' מבואר דצריך שיעבוד בבגדים.

עיין בפנים יפות פ' צו הנ"ל שכ', ואפשר שהיה הטעם, כיון שנעשה כהן גדול בחייו לא הוצרך ליטמא לאביו ולנהוג אנינות. וכ"כ בפ' אחרי (ט"ז, ל"ב), וכע"ז כ' בפ' חוקת (כ', כ"ה) ד"ה והנה, דדעת הפוסקים דצדיקים גמורים אינם מטמאין, וכו', צריך לומר הטעם כדי שלא ידחה מהקרבה באותו יום, משום אנינות ואבילות אותו יום דאורייתא, וכיון שנעשה כהן גדול קי"ל [הוריות (י"ב ע"ב), יומא (י"ג ע"ב)] דכהן גדול מקריב אונן. - ויש להטעים בדבריו, דציווי זה דוקא היה באהרן, דכל הכהנים היו מטמאין לו, דאלעזר ואתמר היו בניו, ופנחס עדיין לא נתכהן עד שהרג לזמרי, ולכן הוצרך אלעזר להתכהן בכהונה גדולה קודם, משא"כ לדורות, דכבר יש כהנים אחרים שאינם מחויבים להטמא. ושו"ר שכ"כ במהרי"ל דיסקין עה"ת בפ' חוקת, שתי' כן.

ומ"מ דברי הרמב"ן צריכים הסבר, דבפ' במדבר כ' שנמשחו לכהונה גדולה, ובפ' שמיני כתב שיש להם דין דכהן משוח, ובפ' צו כתב בפ' ראשון שנמשחו, ובפ' שני שרק הוזה עליהם הדם, ואילו בפ' חוקת ובפ' עקב, מתעלם ממשחתם הראשונה שהיתה ככהונה גדולה, וכתב שאלעזר נתרבה בבגדים.

ד. דברי הגאון בעל כלי חמדה.

בקובץ קול תורה תרפ"ו (ג'ד-ד'), (סי' ל"ט, אות ה') כתב הגאון בעל הכלי חמדה זצ"ל, וז"ל, והנה יש לי עיון בענין זה דנראה דאלעזר נעשה כהן גדול בחיי אהרן ע"י הבגדים, וכלשון הספרי ורש"י ז"ל שראה [אהרון] בכבודו [של אלעזר] בחייו, והא כל זמן שהיה משיחה היה משיחה מעכבת, ולא נזכר כלל שנמשח בשמן המשחה (וא"ל כיון דהא בהא דקיי"ל דכהן גדול בן כ"ג טעון משיחה ואין דומה למלך בן מלך משום דכ"ג כשמת לא נפקע ממנו קדושתו, לזאת כהן גדול בנו טעון משיחה, משא"כ מלך שביום המיתה בטל מלכותו, לזאת בנו אין טעון משיחה, כמ"ש האחרונים בזה, וא"כ הכא שאהרן מסר הכהונה גדולה לבנו בחייו, לא הוי טעון משיחה, דאהני ליה משיחת אביו, ויהיה מתורץ בזה מה דפשיטא ליה לרמב"ן ז"ל בספר המצות (שורש ג') דאהרן יהיה צריך לעתיד לבא משיחה מחדש, כיון דמסר הכהונה הגדולה שלו בחייו לאלעזר. זה אינו, חדא מדברי הרמב"ן ז"ל מבואר דכל המשיחות בטילות בשעת מיתתן. ב' דהרי הספורנו כ' להדיא דאהרן נשאר כ"ג, כמו שנכנס לפני ולפנים קלי והארכנו בזה בחי' ואכ"מ). ומה שנראה להעיר בדבר חדש מאד לפי מ"ש לפרש דברי המדרש [רבה פ' במדבר (ב, כ"ו)] דמבואר בהא דויכהן אלעזר ואיתמר ע"פ אביהם, נטמא אהרן שימש אלעזר נטמא אלעזר שימש איתמר דתמוה מאד קלי הא בכל השנה לא צריך כ"ג ודוחק לומר דקאי על יו"כ ושניהם נטמאו ביו"כ קליח.

אמנם נראה לפמ"ש הספורנו סו"פ אמור דכל זמן שהיו ישראל במדבר היה לו להיכל דין קדשי קדשים והיה אסור שם לעבוד עבודה לכהן הדיוט רק הכ"ג קלי עייש"ה, וכיון שכן הרי מוכרח היה הרבה פעמים שיעבוד אלעזר או איתמר, מצד שאהרן ואלעזר לא פירשו

קלי כוונתו לדברי הספורנו חוקת שם ד"ה והלבשתם את אלעזר, שכ' שאלעזר היה לבוש ד' בגדי כהן, ואהרן הפשיט ד' בגדי כהן גדול, והלביש אותם משה לאלעזר, וכתב בזה"ל, ובכן נשאר אהרן בד' בגדי כהן הדיוט לבוש הבדים כמו שהיה ענינו בהכנס לפני ולפנים וכענין הראות מלאכי אלקים לעבדיו. □ והיינו שאהרן נשאר לבוש בד' בגדי לבן, כנכנס לפני ולפנים מפני שנכנס לפני הקב"ה. הרי שנשאר בכהונתו.

קלי בהערות מהעורך (הגרי"ז יוסקוביץ) כ', לענ"ד הכונה פשוטה לפי"מ דמבואר בירושלמי פ"ב דחגיגה ה"ד דבכל יום הי' הכה"ג מתלבש ומקריב כל קרבנות היום עייש"ה. ובתוס' חגיגה י"ז ע"א ד"ה אין ובטו"א שם. ומבואר דלכתחילה יש מצוה שיקריב הכהן גדול כל העבודות (וטעם הדבר נראה לדעת רש"י ז"ל נדרים ס"ב והר"ן פ"ד דמגילה דקרא דוקדשתו קאי אכה"ג, והיינו דהמצ"ע היא לקדש כה"ג לעומת שאר כהנים עייש"ה. וא"כ י"ל דעל כן מקריב הכה"ג כל העבודות משום המצ"ע דוקדשתו, וכן הא דכה"ג מקריב חלק בראש בלי פייס וכן נוטל חלק בראש ג"כ-- נראה דהיא משום המצ"ע דוקדשתו. אך בעיקר הדבר עיין באר שבע הוריות י"ב ע"ב וצידה לדרך פ' אמור שהאריך מאוד לתמוה ע"ד רש"י ז"ל וע"ע במנ"ח מ' רס"ט ואכמ"ל יותר). וא"כ י"ל דכונת המדרש רבה נטמא אהרן שימש אלעזר היינו שאלעזר עשה אז כל העבודות דהמצוה בכהן גדול וכנ"ל לענ"ד.

קלי כ"כ במנחת חינוך (מצוה ת', סוף אות י').

קלי (כ"ד, ג') עה"פ יערוך אותו אהרן, וז"ל, אף על פי שהיתה הדלקת הנרות וכן קטורת התמיד כשרה בכהן הדיוט לדורות כפי מה שקבלו ז"ל, מכל מקום נאמר בשניהם אהרן, כי אמנם כל ימי המדבר היה ענין המשכן בכל יום כענינו לדורות ביום הכפורים שנאמר בו כי בענן אראה על הכפרת [ויקרא (ט"ו, ב')] וזה כי בכל ימי המדבר נאמר כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו [שמות (מ', ל"ח)], ולכן היה מן הראוי שיהיו מעשה הקטרת והדלקת הנרות בו הנעשים בפנים נעשים על ידי כהן גדול כמו שנעשים לדורות ביום הכפורים.

ומדברי הכלי חמדה נראה דסבר דלמשכן עצמו היה דין קדשי הקדשים, וכן מבואר בדבריו בדברים אחדים בפתיחת ספרו חמדת ישראל.

ועיין בספר הדרש והעיון במדבר (סי' ע"ב, אות ה') שדייק שדעת האבן עזרא פ' בהעלותך כהספורנו, עייש"ה.

מנשותיהן, א"כ שפיר אמר המדרש נטמא אהרן שימש אלעזר וכן בנטמא אלעזר שימש איתמר.

והנה באמת כבר הארכתי בספרי בהא שכ' הרמב"ן^{קמ} על שלא היה צריך הכ"ג האחר משיחה בשמן המשחה אם נטמא הראשון, עיקר הטעם משום איבה כמ"ש בירושלמי, ומעתה כיון דבכל אדם מתקנא חוץ מבבנו וכו' ולא שייך איבה בזה, א"כ נראה פשוט באם נטמא אהרן ושימש אלעזר היה צריך משיחה, וכיון שכן לדעת הספורנו הרי אלעזר כבר היה נמשח לכ"ג, רק שהיה ככ"ג שעבר ועתה נעשה כ"ג לגמרי והתחיל לשמש בכה"ג, עכ"פ לא הוי צריך משיחה מחדש שכן לא נזכר כלל משיחה באלעזר. - ועיי"ש מה שכתב עוד לפי זה.

ברם בכלי חמדה פ' אמור (סוף אות א') מאריך בענין הדיוק בפסוקים [ויקרא (כ"א, ב')] [[לכהן הדיוט כתב לאמו ולאביו לא יטמא, ואילו לכהן גדול מקדים אביו (שם, י"א) לאביו ולאמו לא יטמא, עיי"ש, ובין הדברים כותב לענין ירושה בכהונה גדולה ות"ד, דמבואר ברמב"ם דכהונה גדולה היא בירושה, וא"כ בבן ראוי הוא קודם לכל אדם, וא"כ סתם כהן גדול הוא בן כהן גדול, ומפורש בתוס' יומא (י"ב ע"ב) ד"ה כהן גדול, דכהן גדול מתמנה בפה, ונראה דלענין כהונה גדולה סגי במינוי בפה בעלמא, ובזה מתקדש בכהונה גדולה וחלו עליו דיני כהן גדול ונאסר ליטמאות לקרוביו ולצאת מהמקדש וכו', והא דצריך משיחה וריבוי בגדים היינו לעבודה, וכ"כ בחקרי לב או"ח ח"ב (סוסי' קכ"ד), ומוכיח כן הכלי חמדה דמבואר במשנה במנחות (נ' ע"ב) דחביתי כהן גדול לא היו באין חצאין וכו', כהן שמביא מחצה שחרית ומת ומינו כהן אחר תחתיו, לא יביא חצי עשרון וכו', ומבואר דממנין כהן גדול באותו יום והכהן מביא חביתין לערב, וקשה דהרי בעינן משיחה וריבוי בגדים ז' ימים כדאיתא יומא (ה' ע"א) והיכי משכחת דכהן גדול יביא כבר לערב חביתין, אלא ודאי דבמינוי נעשה כבר כהן גדול.

וכיון דכהונה גדולה הוי בירושה, א"כ הו"ל כמינוי כיון שהתורה מינתה את בנו תחתיו, ואפי' אי נימא דאין זה מינוי, מ"מ כיון דמבואר בירושלמי [יומא (פ"ג ה"ח)] דכל כהן גדול צריך שיהיה סגן מקודם, וסגן היינו שאם יארע פסול בכהן גדול יהיה הוא מתמנה תחתיו, א"כ ממנים בנו לסגן קמא, א"כ כשמת האב הרי הוא נעשה כ"ג מיד, דאין לך אירע בו פסול גדול מזה, וכתב הכלי חמדה, די"ל דזה הפירוש דכתיב [ויקרא (כ"א, י')] [[והכהן הגדול אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבש את הבגדים את ראשו לא יפרע ובגדיו

^{קמ} פ' אחרי (ט"ז, ל"ב).

^{קמא} כ"כ נמי בפנים יפות פ' אחרי (ט"ז, ל"ב). וכ"כ באבני נזר יו"ד (סי' ש"ב, אות פ"ו), ולמד כן נמי מדברי הרשב"א בתשובות (סי' ש') לגבי ש"ץ שהבן קודם לשמש תחתיו לפרקים, וכן פסק הרמ"א או"ח (סי' נ"ג סכ"ה).

ברם בחזון יחזקאל יומא (פ"ד ה"א) בחידושים על התוספתא פיסקא כל מצות כהונה, ד"ה לכאורה, מדייק דהסגן הוא לא בן הכהן הגדול, וכן מדייק נמי ברמב"ם, וכתב דשאני הכא מדברי הרשב"א, די"ל שהסגן כבר ממונה מקודם, או דמשום שהסגן משמש תחת הכהן הגדול רק בעת שנפסל הכהן גדול, ואח"כ חוזר הכהן גדול, אי אפשר שגם האב וגם הבן יהיו בקדושת כהונה גדולה.

ועיין נמי בגחלי אש (סי' י"א) שדן למה לא נאמר דהסגן צריך להיות בן הכהן גדול, וכתב דאם ימות אביו ביוה"כ יהיה בנו אונן, ואף אם לא יהיה אונן, מ"מ מיטרד.

לא יפרום, דנכתב לשון עתיד, דעדיין לא נמשח, ומ"מ יש לו דין כהן גדול דאסור לו ליטמאות לאביו ולאמו.

עיי"ש באריכות, ומה שחזר בו הכלי חמדה, וס"ל דבמינוי לבד אינו נאסר באיסורי כהן גדול, אלא רק לאחר ריבוי ומשיחה, וכתב דלפי"ז יכל אלעזר להטמאות לאהרן, דבמינוי לבד לא נתמנה, וכתב דלפי"ז א"ש בדקדוק הפסוק בפ' עקב (י', ו') ובני ישראל נסעו וגו' שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו, דנראה דאפי' אלעזר הכהן לא נעשה כהן גדול עד אחר קבורת אהרן.

וכתב דאמנם למ"ד דאלעזר בחיי אביו כבר נהיה כ"ג, צ"ע לומר שבמינוי לבד לא נעשה כ"ג, וצ"ע.

הרי שבכלי חמדה למד דהעיקר הוא דלמ"ד דאלעזר נהיה כהן גדול בחיי אהרן נעשה כהן גדול מכח המינוי והיינו ירושה, ולא כמו שכתב בקול תורה, דמכח משיחה נעשה אלעזר כהן גדול.

*

ה. יישוב דברי הרמב"ן.

ועתה נבוא בס"ד ליישב דברי הרמב"ן, ונראה עפ"י המבואר לעיל (בענין משיחה אחר משיחה) דהבאתי מדברי הגר"ח דיש ב' עניינים בכהונה גדולה, האחד קדושת משיחה והאחד שררה.

ואהרן הכהן היתה לו כהונה גדולה שלמה, דהיינו גם קדושת כהונה ע"י המשיחה וגם ענין השררה, אבל בניו אע"פ שנקדשו במשיחה לא היה בהם ענין שררה, ולכן ענין המשיחה שהיה בהם הוא כמו כהן משוח מלחמה, כמו שנתבאר בדברי הגרי"ז והגר"ח שם, שזה ההבדל בין כהן משוח מלחמה לכהן גדול, עיי"ש.

וזה הכוונה בדברי הרמב"ן פ' שמיני, ובספר המצוות שהיה להם דין משוח מלחמה לדורות, דכיון דלא היה בהם דין שררה, אלא דין משיחה לחוד, לכן כתב בדקדוק, והנה עשה הכתוב דין בני אהרן שנמשחו בשמן המשחה כדין משוח מלחמה לדורות, שהוא אינו פורע ואינו פורם ואינו מקריב אונן ואינו מיטמא לקרובים. - הרי שדקדק בלשונו וכתב שדינם כדין משוח מלחמה, והיינו דמחמת משיחה דינם דומה לדין כהן משוח מלחמה.

ומש"כ בפ' במדבר שהיו גם הם ככהנים גדולים נמשחים, היינו דנמשחו ממש ככהן גדול, רק מחמת דלא היה להם החלק השני של השררה, ממילא מחמת דין משיחה היו רק בדרגה של כהן משוח מלחמה.

ושו"ר במשנת חיים במדבר (סי' צ"ג, אות ב') דכתב נמי ממש כעיי"ז, וכתב דלקבל כח כהן גדול אישי, היינו ללא כח השררה, לא הוצרכו למשיחה ממש בשמן המשחה, דאף ע"י

הזאת שמן המשחה בלבד כבר היה להם אותו מעמדקמב, והא דמשוח מלחמה בעי משיחה ממש ולא מהני הזאה (כמו שכתב שם במשנה חיים, ועיין נמי באמבוהא דספרי פ' נשא (ז' א', הערה ה') [צ"ז ע"א] ובחלקת שמחה (פי"א ס"ט)), משום דמשוח מלחמה יש לו מינוי לצאת למלחמה ולדבר דברים מעורכי המלחמה, והיינו דלכח המינוי דרוש משיחה ממש, אבל לקדושה בלבד סגי בהזאה.

והנה לעיל (שם, הערה ח') כתבתי בעניי דלא כהגר"ח והגרי"ז, דהגאונים זצ"ל ס"ל דאין משיחה אחר משיחה, וס"ל דהמשיחה כוחה אחת, ואני בעניי כתבתי דיש משיחה אחר משיחה, ולכן כתבתי לחלק בין משיחת כהן משוח מלחמה למשיחת כהן גדול, דמשיחת כהן גדול פועלת קדושה יתירה לדברים היתירים בכהן גדול, ואין דברים אלו מחמת השררה כסברת הגאונים זצ"ל אלא מחמת קדושת המשיחה היתירה.

וכתבתי לעיל (אות ג') דנראה דהרמב"ן ס"ל דיש משיחה אחר משיחה, וא"כ לפי סברתי דמשיחה דכהן משוח מלחמה שונה ממשיחה דכהן גדול, אי אפשר לפרש כן בדברי הרמב"ן כנ"ל, דיקשו דברי הרמב"ן מש"כ דבני אהרן הם ככהנים גדולים הנמשחים, ואע"פ כן כתב דהיה להם דין משיחה רק ככהן משוח מלחמה.

ונראה להסביר בס"ד כמו שכתב בכלי חמדה פ' אמור הנ"ל דצריכין מינוי קודם (וכמו שביאר הכלי חמדה דמוכח מהבאת חביתין המבואר במנחות (נ' ע"ב)), ובלי מינוי קודם, היינו השררה, אפילו אי ימשחו הכהן לכהונה גדולה, היינו לקדושה, לא יחול עליו קדושת כהונה לכל הדברים.

ועיין נמי בחזון יחזקאל יומא (פ"א ה"ד) בחידושים ד"ה שמא, שהבין שהמינוי מעכב, ואפילו אי ימשחו את הכהן או ילבש הבגדים לא חל עליו קדושת כהונה, דחסר מעשה המינוי.

וכיון דלא נתמנו לכך, לכן לא הוצרכו אלעזר ואיתמר למשיחה ממש, אלא סגי בהזאה, אבל באמת אפילו אי משחו לאלעזר ואיתמר כמו שמשחו לאהרן ממש (וכדברי הספרי זוטא פ' נשא (ז' א') עיי"ש, ולא כמו שכתב הרמב"ן שהיה רק הזאה), כיון שלא נתמנו לכך, לא מועיל משיחתן לקדושת כהונה גדולה, והרי דינם כדין כהן משוח מלחמה וכנ"ל, ודו"ק.

ובזה א"ש היטב לשיטת הרמב"ן דבעי משיחה שוב, דס"ל להרמב"ן דמשיחה דכהן משוח מלחמה אינה מועלת למשיחה דכהן גדול, ואע"פ שנמשח אלעזר בתחילה ככהן גדול, מ"מ מחמת דלא נתמנה לכך, לא פעלה המשיחה הראשונה כוחה ככהן גדול, אלא דינו ככהן משוח מלחמה, וכיון דלא נתקדש ע"י המשיחה הראשונה בקדושת כהונה גדולה, וכיון דבעי משיחה שוב, וס"ל להרמב"ן דלא נמשח אלעזר בפטירת אהרן, כמו שכתב בפרשת חוקת, ושנה דבריו בפ' עקב, לכן ילפינן מהכא לדורות דכהן גדול נתרבה בבגדים.

קמב והוא קושיית האמבוהא דספרי, פ' נשא (ז' א').

ואפילו אי נימא כדעת השארית נתן דפשיטא ליה דנמשח אלעזר אח"כ, מ"מ כיון דנחשב ככהן גדול מיד אחר שנתרבה בבגדים, ילפינן מכאן לדורות.

*

ו. לרמב"ן מינוי אלעזר הוא מכח הריבוי, ולרש"י ותוס' מכח המינוי.

הנה הכלי חמדה כבר כתב דלמ"ד דנעשה אלעזר כהן בחיי אהרן צריך לומר דע"י המינוי חלו כל דיני כהונה גדולה, ולא נטמא אלעזר. - והמ"ד הזה נראה כוונתו להרמב"ן, והיינו דס"ל דלרמב"ן נתמנה אלעזר מכח ירושת הכהונה של אהרן, והיינו המינוי, כמבואר בדברי הכלי חמדה.

והנה הרמב"ן כתב שאלעזר נתמנה לכהן גדול מיד בלבישתו את הבגדים, ומשמע דהוא מכח הריבוי, ולא מכח המינוי, וכמבואר לעיל בס"ד.

והנה רש"י ותוס' ס"ל דבזמן דיש שמן המשחה, לא מועיל ריבוי בגדים לבד עיין רש"י פ' אחרי (ט"ז, ל"ב) ד"ה וכפר, וכ"מ מתוס' נזיר (מ"ז ע"א) ד"ה וכן, ועיין תו"י יומא (י"ב ע"א) ד"ה במה, ותוס' ר"י הלבן שם, ואילו הרמב"ן ס"ל דמועיל ריבוי לבד כמבואר לעיל (אות ג').

ונראה דס"ל להרמב"ן כמו שכתב הכלי חמדה דעיקר קדושת הכהן הגדול הוא ע"י מינוי, וע"י שמן המשחה או ריבוי הבגדים, הוא מוכשר לעבודה, ומשיחתו וריבוי הוא רק הכשרו לעבודתו, והיינו שכל כח הכהונה וקדושתו הוא ע"י המינוי, וכיון דעיקר פעולת הכהונה הוא ע"י המינוי, לכן אין חילוק גדול בין אם הכשר העבודה הוא ע"י שמן המשחה או לא, דשמן המשחה הוא למצוה בלבד, ולכן מחמת דאיכא לימוד גם לריבוי בגדים, גם ריבוי בגדים מועיל להכשר העבודה.

ברם להתוס' המינוי אינו פועל קדושת כהונה ואינו גורם לאיסורי כהונה, אלא המשיחה פועלת דברים אלו, ולכן המשיחה היא הפועל הכהונה, והיא העיקר, ואי אפשר לוותר עליו, ורק כשאי אפשר כי נגנו שמן המשחה, אז אמרינן דמתרבה בבגדים, אבל כשיש שמן המשחה לא אמרינן הכי, דלא ילפינן אפשר משאי אפשר.

*

ז. בני אהרן ככהנים גדולים ממש.

כיון דאיירי בשיטת הרמב"ן אי היה לבני אהרן דין כהנים גדולים ממש, אביא בזה השיטות בזה.

א. היה להם דין כהנים גדולים: שיטת התרגום ירושלמי במדבר (ג', ג') עה"פ בני אהרן הכהן המשוחים אשר מלא ידם לכהן, שמתרגם לכהן, למשמשה בכהנתא רבתה.

ושם (ד') על ויכהן אלעזר ואיתמר, מתרגם הירושלמי, ושמש בכהונתא רבתה. ומדייק מזה בתורה שלמה, דס"ל שהיו ככהנים גדולים.

ועיין נמי תרגום יונתן פ' אחרי (ט"ז, א') שמתרגם אחרי מות שני בני אהרן, בתר דמית ותריין בנוי דאהרן כהניא רברביא. - ומשמע דקאי אבני אהרן.

וכ"כ האבן עזרא במדבר שם, המשוחים, בשמן המשחה שהיו כהנים גדולים.

ועיין במדרש רבה פרשת אחרי מות (כ' ט'), ר' מני דשאב ורבי יהושע דסכנין ור' יוחנן בשם ר' לוי אמרו בשביל ד' דברים מתו בני אהרן ובכולן כתיב בהם מיתה על שהיו שתויי יין וכתוב בו מיתה וכו', ועל ידי שהיו מחוסרי בגדים וכתוב בו מיתה וכו', ומה היו חסריין מעיל שכתוב בו מיתה וכו', וע"י שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים שנאמר וכו', וע"י שלא היו להם בנים וכתוב בו מיתה וכו', אבא חנין אומר ע"י שלא היה להם נשים דכתיב [שם (ט"ז, ו')] וכפר בעדו ובעד ביתו ביתו זו אשתו. - וכן הוא בתנחומא שם (ח').

וכתב המהרז"ו דמדמייתי פסוק וכפר בעדו ובעד ביתו, ופסוק זה כתוב אצל כהן גדול בלבד, הרי שדעת המדרש שהיה להם דין כהן גדול.

ועיין בסוכת דוד פ' אחרי (אות ו'-ז') שמאריך בזה, ומוכיח נמי מדהיו חייבין על חיסור בגדים, הרי דהיה להם דין כהן גדול, עיי"ש, ועיין בדברי הרא"ש בתשובות (כלל י"ג סי' כ"א) שדחה דעה זו, וכתב דלפי טעותם היו מחוסרים בגדים קמגי, אבל לא הביא סיפא דהמדרש דהיו חייבים מיתה משום וכפר בעדו וכו'.

ובספר תורת המקדש ימי המילואים (פי"ב, הערה קפ"ד) מציין לבמדבר רבה (ב' כ"ו) ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם, רבי יצחק אמר בחייו, ור' חייא בר אבא אמר במותו, והובא בילקוט שמעוני פרשת שמיני (רמז תקכ"ה) ופי' בזית רענן במותו, דבחי אביהם שמשו ככהן הדיוט ורק אחר מותו שמשו ככהן גדול, וכתב בספר ימי המילואים לדייק, דלפי"ז רבי יצחק דאמר בחייו, הכוונה דגם בחייו היו כהנים גדולים. - וא"כ דבר זה הוא מחלוקת במדרש.

ועיין נמי בהעמק דבר שם, שכ', אשר מלא ידם לכהן, האי לכהן משמעו בכהונה גדולה, כמו לשון המקרא בסמוך ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם, ואין זה רבותא אם לא בכהונה גדולה וכמו שיבואר, ולשון זה עצמו כתיב בפרשת אחרי (ט"ז, ל"ב) ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, וכן הפירוש בפינחס ברית כהונת עולם שיהיה מזרעו כהנים גדולים, וכאן הפירוש שבשעת משיחה מלא ידם שיכולים להיות כהנים גדולים, אבל עוד לא הרגישו אז במעלת כה"ג שהרי אהרן לבדו היה כהן גדול, עד שהגיע, (ד) וימת וגו', אז ויכהן אלעזר ואיתמר, שהרגישו במעלת כהן גדול גם על פני אהרן אביהם, במה שהוזהרו גם המה ראשיכם אל תפרעו, וגם אכלו קדשים באנינות, עד שמזה הבין משה שיכולים לאכול אפילו קדשי דורות, ואם שמכל מקום לא נשתוו לאהרן באמת כמו שאמר אהרן הן היום הקריבו וגו', בכל זאת טעמו טעם מעלת כהן גדול, ומשום הכי כתיב ויכהן אלעזר

קמגי ובשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרט"ז) כ' על דברי הרא"ש שיש בהם כמה גמגומין, וכתב מי הוא אשר יבוא אחר המלך, ועיין ביפה תואר על המדרש ד"ה ומה היו חסרים, שכתב על דברי הרא"ש, וחולשת תשובותיו מבואר, עיי"ש מה שמקשה על הרא"ש.

ואיתמר ולא ויכהנו, דבאמת אי אפשר להיות אלא כהן גדול אחד, אלא כל אחד נחשב כאלו הוא ראוי להיות האחד, אלא שאין השעה נצרכת לו. - ולדברי ההעמק דבר שבפועל לא היה להם דין כהן גדול, יכולים להשוות שיטות אלו לדברי הרמב"ן, וכמו שבארתי שיטתו לעיל שהיה להם דין בפועל בדומה לכהן משוח מלחמה.

ועיין נמי במהרז"ו על המדרש רבה הנ"ל שכתב דפשטא דקרא בריש פ' תצוה (כ"ח, ד') ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד וגו' לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי, ובסוף הענין (שם, מ"א) והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו אתו, ומשחת אותם וגו', ושם (מ"ג) והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אוהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש וגו', הרי דפשוטות הכתובים מורים שגם בני אהרן מלובשים ח' בגדים בימי המילואים, אלא שעל אהרן המצוה לדורות, ומאריך בזה עוד המהרז"ו, וכתב דמדברי המדרש מוכח שעשו להם בגדים, דאי לא עשו להם בגדים מנין היה להם בגדים, שכתב המדרש שהיו מחוסרים רק המעיל.

ב. היה להם דין כהנים משוחים: הרמב"ן הנ"ל שכתב פ' שמיני (י', ו') ד"ה והנה, והנה בני אהרן הכהנים המשוחים וכו'. ואפשר שיהיה זה כל ימיהם באלעזר ואיתמר שיהיה דינם כמשוח מלחמה, בעבור שנמשחו בשמן המשחה, ויהיה זה טעם (שם, ז') כי שמן משחת ה' עליכם.

וכ"כ בהשגות לספר המצוות (ל"ת קס"ה), והנה עשה הכתוב דין בני אהרן שנמשחו בשמן המשחה כדין משוח מלחמה לדורות, שהוא אינו פורע ואינו פורם ואינו מקריב אונן ואינו מיטמא לקרובים.

וביארתי בס"ד דבריו לעיל.

עוד יש להזכיר דברי הספורנו ויקרא (י', ו') [[ראשיכם אל תפרעו, אף על פי שהיו המתים מהקרובים שמטמא להם כהן הדיוט, החמיר על אלה מפני שהיו משוחין כאמרו (שם, ז') כי שמן משחת ה' עליכם.

ועיין נמי בדבריו במדבר (ג', ג'), הכהנים המשוחים, ולא קרה כן לדורות, כי אמנם לא נמשח אחריהם שום כהן הדיוט בחיי הכהן הגדול, והטעם היה אשר מלא את ידם לכהן, שהוצרכה אז המשיחה כי זולתה לא היו כהנים כלל, בהיות שנולדו קודם שנבחר אהרן לכהן, כמו שקרה לפינחס קודם שהרג את זמרי. - וכ"כ שם (ד').

מבואר בספורנו דדין בני אהרן היה יותר מכהן הדיוט מפני שהיו משוחין, אבל לא כתב דעתו עד כמה היה מעלתם מחמת זה.

ג. היה להם דין כהנים גדולים בימי מילואים: הראב"ד בפ"י לתורת כהנים פ' שמיני, מכילתא דמילואים (הכ"ו), וז"ל התו"כ, מיכן [שמשה קרא למישאל ואליצפן לשאת את נדב ואביהו מחוץ למחנה] אמרו אין מטמאים לכהנים, שהרי אלעזר ואיתמר הכהנים לא נטמאו להם, מי נטמאו להם, הלויים.

וכתב הראב"ד, פירוש, נרמז להם מעט מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים, מיהו כבר אנו רואין שכהן מטמא לאחיו [ויקרא (כ"א, ב')] אבל עתה ימשלו לכהן גדול, שאינו מטמא לשום מת.

ובה' ביאת המקדש (פ"ב ה"ה) כתב הרמב"ם, כהן שיצא מן המקדש בשעת העבודה בלבד חייב מיתה בין כהן גדול בין כהן הדיוט שנאמר [ויקרא (י', ז')] ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו, וכתב ע"ז הראב"ד, א"א תימה גדול הוא זה שלא נאמר אותו פסוק אלא לאותה שעה בשביל שנמשחו בניו.

ועיין חבר הכהנים על התורת כהנים שם (פרק ב', ה"י) שכ' בדעת הראב"ד, נ"ל דודאי אע"ג דדינן היה ככ"ג, לא היו ממש בדין כ"ג שהרי לא הותר להקריב לאותו יום השמיני אלא לאהרן לבדו בלבד, אלא היו דוגמא בעלמא לכ"ג כדי למילף מינייהו בעלמא.

ובאבי עזרי על הרמב"ם שם, כתב בדעת הראב"ד דס"ל כהרמב"ן, דדינן ככהנים משוחין. - והיינו כפי' הראשון של הרמב"ן פ' שמיני הנ"ל שעשה דינן בימי המלוואים כדין משוח מלחמה לדורות.

והריטב"א מו"ק (י"ד ע"ב) ד"ה ת"ש, כתב, אבל כהן הדיוט פשיטא שהרי פורע ופורם על מת, ואף על גב דלבני אהרן אמר רחמ' [ויקרא (י', ו')] ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם אל תפרומו, והנהו הדיוטות הוו, י"ל דשמיני למילואים שמשו בו כהונה גדולה.

וכ"כ הרשב"ם פ' שמיני (י', ו') הרי אתם היום ככהן גדול לדורות.

והרא"ם פ' שמיני (י', י"ט) עה"פ הן היום הקריבו, כ', והלא ביום השמיני הושו ההדיוטות לכהן גדול לכל דבר וכו', יש לומר, שיש לחשוב שמה שהושו ההדיוטות לכהן גדול אינו אלא להחמיר, ולא להקל להקריב אוננים ככהן גדול.

וביפה תואר על המדרש רבה פ' אחרי (כ' ט') ד"ה ומה היו חסרים, כ', דהיה להם דין כהן גדול בלבישת שמונה בגדים בעבודתם.

ד. כל כהן ביום משיחתו, היינו יום חניכתו, דינו ככהן גדול: בדעת זקנים מבעלי התוספות פ' שמיני (י', ד') כתבו, אתמר בת"כ מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים שהרי אלעזר ואיתמר לא נטמאו להן, ותימה שהרי במקום אחר מצינו כפי' שהכהנים מוזהרין על טומאת מת דכתיב [שם (כ"א, א')] לנפש לא יטמא בעמיו, ועוד אלעזר ואיתמר כהנים הדיוטים היו, ולמה לא נטמאו, וי"ל דהא דקאמר מכאן שהכהנים אין מטמאין למתים היינו כהנים הדיוטים ביום משחתם שאין מטמאין לקרובים שיש להם דין כהנים גדולים. וכן פי' הרב בכור שור גבי ראשיכם אל תפרעו, דאע"ג דכהנים הדיוטים לא הוזהרו על פריעה ופרימה דמטמאין הן לקרוביהן, ביום משחתם הרי הן ככהנים גדולים, ונ"ל דהיינו האי דקאמר בסיפיה דקרא כי שמן משחת קודש עליהם.

וכן איתא בבכור שור, ואף לבני אהרון אע"פ שהם הדיוטים, אמר כן, לפי שעתה נמשחתם תחילה, הרי אתם ככהנים גדולים היום.

גם בהדר זקנים ובפענח רזא כתבו כן בשם בכור שור, ורבינו חיים פלטיאל הביא כן גם בשם רבי אהרן הכהן, ובמושב זקנים בשם הרא"ש^{קמ"ד}, והביאו נמי בפ"י הטור עה"ת. וכ"כ החזקוני (שם, ט'), ועיין נמי בדבריו שם (ג') עה"פ הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש, היכן דיבר, וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו' [שמות (י"ט, כ"ב)], בכהנים גדולים הקרבים אלי וכו', כדכתיב [ויקרא (כ"א, י')] והכהן הגדול. - הרי שקרא החזקוני לנדב ואביהו כהנים גדולים.

ובקרובן אהרן הביא זאת בשם חידושי צרפת, ותמה דדוחק שא"כ דיני יום המשיחה העיקר חסר מן הספר, ועוד שאין אנו צריכים ללמוד זה לדורות, דלא נמשחו עוד כהנים הדיוטים. ולענ"ד נראה דיום משיחתו, היינו יום חניכתו, וכוונת הראשונים דכל כהן הדיוט לדורות דינו הכי, מדלא סתמו ואמרו בני אהרן דנמשחו, אלא כתבו כהנים הדיוטים, וודאי שלא היו עוד כהנים הדיוטים שנמשחו ממש, אלא כוונתם ליום חניכתם, ולשון החזקוני הוא שאף כהנים הדיוטות ביום משיחתן יש להם דין כ"ג, שהרי מצינו אלו שהוזהרו ביום משיחתן בכל דיני כהן גדול. - הרי דלמד דיני כהן הדיוט מכאן.

שו"ר שכ"כ בספר מגילת ספר על הסמ"ג (לאוין רל"ד) [ק"י"ד ע"א] ויישב את תמיהת הקרבן אהרן, וכתב, ואף שהוא קצת דחוק, מ"מ כדי להנצל מקושיא עצומה שהוא סותר למ"ש בפ' אמור [שמצוה להטמא לקרובים] נסבול קצת דוחק, ונאמר דכוונת התו"כ הוא מכאן אמרו דפעמים יש שאין הכהנים מטמאים לקרובים ואין שם מצוה, והיינו בההוא גוונא שהיה בעת משיחתם, ולא דוקא משיחתם אלא בעת חינוכם קאמרי, וה"ה לכל כהנים הדיוטים בעת זמן חינוכם שעולין להתחנך לעבוד עבודה הם חשובים ככ"ג, שאיננו מן הראוי ולא מסמנא מלתא דבזה היום שנתרבו ונתחנכו לעבוד עבודה שיטמאו למתים, ובפרט שכתב רבינו הרמב"ם ספ"ה הלכות כלי המקדש דמביא עשירית האיפה ועובד בידו, ואם הוא מטמא למתים, הרי הוא מפסיד העבודה, וצריך להמתין ז' ימים, ולהיות דמעשה אלעזר ואיתמר היה משיחה נקטו משיחתם, אבל לא דוקא, ובזה נתיישב גם מה שתמה עליהם עוד הרב קרבן אהרן.

אח"כ כתב במגילת ספר, שאולי צריך לכתוב במקום יום משיחתם יום שמחתם, ונתחלפה הגירסא לקרבן אהרן, ושוב מביא דברי החזקוני, וכתב, ונ"ל דמשיחת לאו דוקא משיחה בשמן ממש אלא לריבוי ומינוי שררה, משיחה קרי לה, וכמו שמצינו בכמה מקומות, וכדפי' רש"י^{קמ"ה} וכמ"ש רד"ק בשורש משח, יע"ש. - גם מדברי הידי משה מבואר שלמד דכוונת הראשונים היינו לדורות, וכדלקמן.

^{קמ"ד} ברם עיין בשו"ת הרא"ש (כלל י"ג, סי' כ"ב) שכתב על נדב ואביהוא, ולא מצינו הקטורת לפני ולפנים אלא כהן גדול, ולפי טעותם וכו'. □ הרי דכתב הרא"ש דלא היה להם דין כהן גדול, אלא רק טעו בכך, ועיין הערה בהמשך.
^{קמ"ה} פ' תצוה (כ"ט, כ"ט) למשחה, להתגדל בהם.

בידי משה על המדרש רבה פ' אחרי (כ' ט') דמבואר שם, דנדב ואביהו מתו משום שהיו מחוסרין מעיל [עיינן לעיל (אות א')], למד עפ"י דברי הראב"ד הנ"ל, דכהנים הדיוטים ביום חניכתם לובשים ח' בגדים, רק דהמעיל אין בו אימרא, עיי"ש הטעם קמו.

עוד יש לציין לדברי רבותינו דלא נמשחו כל בני אהרן בבת אחת, דאיתא בתורת כהנים פ' צו, מכילתא דמילואים (הל"ג) עה"פ (ח', ל') ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח, ויו על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו אתו. דג' דמים נאמרו בפרשה, היינו דם הפר, ודם ב' אילים, ואינם דומים זה לזה, הראשון טעון שש מתנות, השני שתיים, והשלישי שלש עשרה.

שש מתן בהונות, שלוש באהרון ושלוש בבניו, וזריקה לגבי מזבח. - היינו שלוש באוון ביד וברגל, וחשיב לשלוש דהבנים, כמתנה אחת.

וי"א תשעה, שלוש באהרון, ושש בבניו. - כנ"ל, רק דמחשיב כל בן לחוד כמתנה נפרדת, וחשיב רק ב' בנים.

וי"א חמשה עשר שלוש באהרון ושתיים עשרה בארבעה בניו. - כנ"ל, רק דמחשב ארבעה בנים.

וכתב הראב"ד דלמ"ד הראשון חשב כל הבנים כחדא, ולמ"ד השני, ס"ל דלא נמשחו אלא נדב ואביהו בלבד.

עוד פי' כתב הראב"ד, דנמשחו כל הבנים, ורק מתן בהונות ניתן לנדב ואביהו בלבד מפני שהיו גדולים וחשובים.

גם בזית רענן להמג"א סוף פ' צו [כ"ח ע"א] הביא דברי התו"כ, והביא פי' הקרבן אהרן דלקמן, וכתב ולי נראה איפכא, שס"ל שנדב ואביהו נמשחו, ואלעזר ואיתמו לא נמשחו, והביא לזה ראיה מהפסוק [במדבר (ג', ד')] וימת נדב ואביהו וגו' ויכהן אלעזר ואיתמר, משמע שרק לאחר מיתת נדב ואביהו התחילה כהונת אלעזר ואיתמר^{קמ}, ועוד הביא ראיה מהמדרש רבה במדבר (ב' כ"ו) דדריש אילו היה בנים לנדב ואביהו היו קודמין לאלעזר ואיתמר, הרי דלא נמשחו לכהונה אלעזר ואיתמר, אי היו להם בנים לנדב ואביהו. - ועיינן נמי גדולי צבי רבא [ל"ט ע"א] שמביא דברי הזית רענן, וכתב ראיות נוספות דנדב ואביהו נמשחו.

ברם בקרבן אהרן פי' להיפך דרק אלעזר ואיתמר נמשחו, וכתב דגם הת"ק דאמר שלוש בבניו ס"ל דרק אלעזר ואיתמר נמשחו, ודייקו זאת מהפסוק במדבר (ג', ד') המובא בתורת כהנים שם, אלה שמות בני אהרן המשוחים, משמע דבא למעט דרק חלק היו משוחים.

^{קמ} עיינן שו"ת עצי ברושים להגאון בעל הבנין שלמה (סי' נ"ט) דכתב בשם הרא"ש (כלל י"ג, סי' כ"ב) דכהנים הדיוטין ביום חנוכה דינם ככה"ג, והיו צריכים לשמש בח' בגדים, ובזה יישב הרא"ש המדרש רבה הנ"ל, ותמה על הרא"ש. □
 וכבר העירו עליו בהערות דלא נמצא כן ברא"ש שם, ברם כ"כ הידי משה ויישב קושיות הרא"ש, ועיינן הערה לעיל.
^{קמ} גם החפץ חיים בביאורו הביא ראיה זו, וכ"כ בעשירית האיפה.

גם בקרבן מנחה להגרי"י חאגיז (סי' ת"ח) כתב דנדב ואביהוא לא נמשחו, עיי"ש. ובעזרת כהנים בתוספות העזרה מפרש דלכל השיטות נמשחו כל בני אהרן, ונפק"מ מתי נעשה הדם שיריים, ולהצריך טבילה על כל הזאה, עיי"ש.

וסמך לשיטות שלא נמשחו כל בני אהרן, י"ל עפ"י מש"כ האבן עזרא, פ' תצוה (כ"ח, א') שכ', ופירש שמות בני אהרן, אולי בנים אחרים היו לו חוץ מאלהקמח.

ועיין יומא (פ"ז ע"א) שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהוא שנאמר [ויקרא (י', י"ב)] הנותרים, אלא שעמד להם זכות אביהם, וכתב ר"ח, הרבה בנים היו לו לאהרן שראויין להשרף כנדב ואביהוא. וכן הוא בילקוט שמעוני פ' שמיני (רמז תקל"ב) חוקת (רמז תשס"ג) הרבה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף. - ולשון הרבה קשה להולמו רק על ב' בנים נוספים.

ולפי"ז י"ל דמתחילה משחו ב' בנים הגדולים נדב ואביהו, וכשמתו אלו משחו ב' הבנים אחריהם אלעזר ואיתמר, והיינו דכך גזרה חכמתו דיהיו ב' כהנים יחד עם אהרן, אבל לא דוקא כל בני אהרן.

ועיין נמי זבחים (קט"ו ע"ב) זו פרישות נדב ואביהוא, ופרש"י שנעשו בסיני כהנים, והן הכהנים הנגשים אל ה' להקריב קרבנות. - ולהשיטות הנ"ל א"ש בדקדוק, דדוקא נדב ואביהו נעשו כהנים בסיני, ולא אלעזר ואיתמר.

*

קמח בתורה שלמה, הביא דברי רי"א שכ' כי רחוק הוא שהיו לו בנים אחרים, ועיין נמי פי' רבי ישעיה בן מאיר, שכ' על הראב"ע אבל דעת רז"ל, כי לא היו לו יותר מאלה. □ ונראה כוונתו למדרש ויקרא רבה (י' ה') תפלה עשתה מחצה, ממי אתה למד מאהרן שבתחילה נגזרה גזירה עליו שנאמר [דברים (ט', כ')] ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אין השמדה אלא כלוי בנים כמד"א [עמוס (ב', ט')] ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת, כיון שהתפלל משה עליו נמנעה ממנו חצי הגזירה מתו שנים ונשתיירו שנים הה"ד [ויקרא (ח', ב')] קח את אהרן ואת בניו אתו.

ענף ג' - בדברי הרמב"ן שלא נמשחו בני אהרן

א. המקומות שזכרו משיחת בני אהרן והשינויים ביניהם.

הנה משיחת בני אהרן נזכרת בתוה"ק תשעה פעמים.

פ' תצוה (כ"ח, מ"א), והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו איתו ומשחת אותם ומלא את ידם וקדשת אותם וכהנו לי.

שם (כ"ט, כ"ט), ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחהקמט בהם ולמלא במ את ידם.

פ' כי תשא (ל', ל'), ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אותם לכהן לי.

פ' פקודי (מ', ט"ו), ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם וכהנו לי והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם לדורותם.

פ' צו (ז', ל"ה), זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' ביום הקריב אתם לכהן לה'.

(שם, ל"ו), אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם מאת בני ישראל חוקת עולם לדורותם.

פ' שמיני (י', ז'), כי שמן משחת ה' עליכם.

פ' במדבר (ג', ג'), אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים.

פ' קרח (י"ח, ח'), ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתם למשחה ולבניך לחק עולםק.

ומצינו פעמיים לשון הזאה, פ' תצוה (כ"ט, כ"א), ולקחת מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה והזית על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו איתו וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו איתו.

פ' צו (ח', ל'), ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויוז על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו איתו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו איתו.

ויציקה נאמרה רק אצל אהרן, פ' תצוה (כ"ט, ז') ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אותו.

פ' צו (ח', י"ב), ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו.

קמט אמנם רש"י פי' למשחה, להתגדל, ברם עיין רמב"ן שכ', אבל בכאן הנכון הוא למשחה בהם, למשוח בבגדים הכהנים הגדולים מבניו, ולמלא במ את ידם להקריב הקרבנות. ועיין טעם הצבי פ' תצוה על פסוק זה דמדברי רש"י יומא (ה' ע"א) משמע דשם פי' נמי כוונת הפסוק, על משיחה בשמן.

ק' עיין רמב"ן פ' תצוה (כ"ט, כ"ט) הנ"ל בהערה, שכ', וכן לך נתתם למשחה, שנתתם להיות שלך בעבור שמשחתך לכהן לי.

עוד נאמר לשון יציקה אצל כהן גדול פ' אמור (כ"א, י'), והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה.

*

ב. הסבר רבותינו בשנויים שנאמרו בין אהרן ובניו.

הרמב"ן פ' צו (ח', י"ב) כתב, והנראה בעיני, כי לא היתה משיחת הבנים ביציקת שמן על ראשם, כי לא נאמר זה אלא באהרן, ויצקת על ראשו ומשחת אותו, ולא הזכיר שם משיחת הבנים כלל, שלא היתה ביציקה כמוהו.

ויתכן שלא היתה בבנים משיחה זולתי ההזאות שהזה משמן המשחה על בניו ועל בגדיהם, וכן תראה בפרשת וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם, שצוה למשוח האב, ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו, ולא צוה למשוח הבנים כלל, לא ביציקה ולא במשיחה. אבל בפרשת הקמת המשכן אומר ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, שלא הזכיר שם הזאות כלל. וכן בפרשת השמן. ולא הזכירו משיחה והזאות בבנים במקום אחד, לכך אני אומר שלא עשה בהם אלא אחת מהן, והן ההזאות.

הנה מש"כ הרמב"ן שלא היה יציקה בבנים, כן מפורש במדרש רבה פרשת נשא (י"ב ט"ו) אהרן ובניו נתקדשו בשמן ובדם שנאמר [ויקרא (ח', ל')] ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן וגו', מעלה נטל אהרן יותר מבניו לפי שהיה כהן גדול שיצק על ראשו משמן המשחה מה שלא עשה לבניו. - ומדברי המדרש נראה נמי דמשיחת הבנים היתה בהזאה.

וכ"כ האבן עזרא פ' תצוה (כ"ט, ז') על ראשו, על ראש אהרן לבדו כי הוא הכהן המשיח. ועיין נמי במשך חכמה פ' אחרי (ט"ז, ג') בסוף דבריו עה"פ בזאת יבא אהרן, שכ' דרק אהרן נמשח בשמן המשחה לבדו, על הבנים נמשחו עם הדם יחד, ועיי"ש מש"כ בטעם הדבר.

*

ג. דברי החולקים וטוברים דגם בבנים היה יציקה.

הפנים יפות פ' צו שם כתב על דברי הרמב"ן, דמ"ש דאפשר שלא היו צריכין יציקה כיון שלא הזכיר בהם אלא משיחה, אין זה ראייה דהא כתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו, ואחז"ל [הוריות (י"א ע"ב)] שכל כהנים גדולים היו צריכים משיחה אפ"ה היו צריכין יציקה כדכתיב [ויקרא (כ"א, י')] והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו, ועוד דמשמע במיתת אהרן דכתיב [במדבר (כ', כ"ו)] והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו, משמע שנעשה כהן גדול מיד בחיי אביו ולא הזכיר שם שום משיחה, ואפשר שהיה הטעם כיון שנעשה כה"ג בחייו לא הוצרך לטמא לאביו ולנהוג אנינות, וע"כ היינו משום שכבר נמשח בתחילת כהונתו.

הנה מש"כ הפנים יפות משמע שנעשה כהן גדול מיד בחיי אביו ולא הזכיר שם שום משיחה, ואפשר שהיה הטעם כיון שנעשה כה"ג בחייו לא הוצרך לטמא לאביו ולנהוג

אנינות, וע"כ היינו משום שכבר נמשח בתחילת כהונתו. - משמע דס"ל דבזמן שהיה שמן המשחה לא מועיל ריבוי בגדים בלא משיחה קנא, או דס"ל דאין נעשה כהן גדול רק בריבוי בגדים, וצריך לזה גם עבודה, ולכן לא נעשה אלעזר כהן גדול רק בלבישת הבגדים קנב.

ברם נראין דברי הרמב"ן לפי דבריו בפ' אחרי (ט"ז, ל"ב) עה"פ ואשר ימלא ידו, שכ', אבל בכל הזמנים אם נתרבה בבגדים כשר לעבודת יום הכפורים, שהרי לעולם מתקנין כהן אחר ביום הכפורים ואין מושחין אותו, ואם אירע פסול בכהן גדול משמש זה תחתיו שהוא כשר בריבוי הבגדים בלא משיחה.

ולמדנו מדבריו דריבוי בגדים לבד כשר, דלא נקט דצריך עבודה יחד איתם, וכמו שכתב בדבריו בפ' עקב (י', ו') עה"פ שם מת אהרן, על אלעזר, כי מיד היה מרובה בבגדים, וכן מבואר בדבריו בפ' אחרי, דאפי' בזמן שהיה שמן המשחה, כמו שכתב, בכל הזמנים, מועיל ריבוי בגדים. - ולפי"ז לא תקשי האיך נהיה אלעזר כהן גדול רק בריבוי בגדים, דלהרמב"ן א"ש.

ומש"כ הפנים יפות דאין להוכיח מהפסוקים, כבר הבאתי מהמדרש רבה דמבואר כהרמב"ן.

וכתב בשפתי צדיק פ' צו (אות ט"ז), דיש להביא ראיה לדברי הפנים יפות מדכתיב בפרשת פקודי (מ', ט"ו) ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, שד' תיבות אלו באים רק ללמד שיעשה לבניו ממש כמשיחת אביהם גם היציקה, דאי לא תימא הכי קשה למה באו ד' תיבות אלו, ואולי לדברי הרמב"ן ז"ל הכוונה בעת שיכנסו לכהונה גדולה כגון אלעזר שהוצרך משיחה על ראשו, ובפרשת חוקת לא נזכר משיחה (ועיין באור החיים פרשת תצוה כ"ט, ז').

ואלו דברי האוה"ח הק' שציין השפתי צדיק, עה"פ ויצקת על ראשו ומשחת, פירוש צריך יציקה על ראשו, וצריך משיחה בפני עצמה, וכמו כן לבניו, כי הכתוב השוה אותם יחד, דכתיב (כ"ח, מ"א) ומשחת אותם, וכמו כן בפרשת פקודי (מ', ט"ו) כתוב ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, וכן הוא מפורש בתורת כהנים (פרשת צו).

וציין בפ' ישמח משה (הערה ז') על האוה"ח לדברי התו"כ (פרק י"ח ה"א) זאת משחת אהרן ומשחת בניו, א"ר שמעון יכול עד שנצטרפה זכות אהרן ובניו כאחת לא זכו בשמן המשחה, תלמוד לומר זאת משחת אהרן ומשחת בניו כדאי אהרן בעצמו וכדי בניו בעצמם.

ויש לציין עוד לדברי התו"כ שם מכילתא דמילואים (ה"ט) ויקח משה את שמן המשחה, רבי יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר וכו', ממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים. - הרי שמפורש שנמשחו אהרן ובניו, ועיין בדברי המלבי"ם לקמן (אות ג').

ועוד בתו"כ שם (ה"י) לא כמשחת אהרן ובניו וכו'.

קנא עיין בזה בספר המפתח ה' כלי המקדש (פ"א ה"ח).

קנב עיין בזה בספר המפתח ה' כלי המקדש (פ"ד הי"ב).

ושם פ' שמיני (המ"ג) כי שמן משחת שמן עליכם, מה ת"ל, יכול אין לי אלא אהרן ובניו שנתרבו בשמן המשחהקניג.

מ"מ סברת האוה"ח הק' והפנים יפות דגם בבני אהרן היה משיחה ויציקה.

והנה גם בספרי זוטא פ' נשא (ז' א') מבואר דאהרן ובניו נמשחו, דזה לשון הספ"ז, משיחת אהרן כיצד כל שבעת ימי המלוואים היה משה מושח את אהרן היה מפשיטו ומרחיצו וסך בין עיניו כמי כי וחוזר ומלבישו וכו', משיחת בניו כיצד כל שבעת ימי המלוואים היה משה מושח את בניו היה מפשיטן ומרחיצן וסך בין עיניהם כמין כי. - הרי דמשח משה גם לאהרן וגם לבניו.

ברם לגבי יציקה לא מבואר בפ' בספרי זוטא ובתו"כ האיך היה בבנים.

*

ד. דברי המלבי"ם.

ובמלבי"ם פ' צו (אות מ"א) עה"פ (ו', י"ג) זה קרבן אהרן ובניו וגו' ביום המשח אותו, כתב, המשח אותו, ר"ל ביום חנוכם, ויען שרק אהרן נמשח, לא בניו, תפס לשון יחיד שכן בפ' תצוה (כ"ט, ז') צו (ח', י"ב) לא נזכר משיחה רק באהרן, שמ"ש בפ' פקודי (מ', ט"ו) ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, היא ההזיה שהזה עליהם מן הדם ומשמן המשחה כמ"ש בפ' תצוה, וכן מ"ש [במדבר (ג', ג')] אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים, קורא להזייה בשם משיחה. וכן מבואר ברבה במדבר (פ' י"ב) אהרן ובניו נתקדשו בשמן ובדם, מעלה נטל אהרן יותר מבניו לפי שהיה כ"ג יצק על ראשו שמן המשחה, משיחת אהרן כיצד וכו'. - הרי דסבר כרמב"ן בפ' השני דבני אהרן לא היה בהם משיחה ויציקה, אלא רק הזייה.

ושם (אות קע"ג) על הברייתא בספרא, דאמר ר' יהודה שמן השמחה מעשה ניסים נעשה בו וכו', כתב המלבי"ם, דברי הספרא מובאים בש"ס בבלי הוריות (י"א ע"ב) כריתות (ה' ע"ב), ובירושלמי [שקלים (פ"ו ה"א) [ט"ז ע"א], סוטה (פ"ח ה"א) [ל"ה ע"ב] שר' יהודה חולק על ר' יוסי שסובר שהיו שולקים העקרים במים והוא [רבי יהודה] סובר שבא בו ברכה בדרך נס. אמנם מ"ש שממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים הוא הפך ממ"ש בשם המדרש (למעלה (סי' מ"א)) שרק אהרן נמשח לא בניו, וכבר בארתי שם שהפסוקים סותרים את עצמם, שבפ' תצוה (כ"ח, מ"א) אמר והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו איתו ומשחת אותם, ובפ' פקודי (מ', י"ג-ט"ו) והלבשת את אהרן את בגדי הקודש ומשחת אותו, ואת בניו תקריב והלבשת אותם כותנות, ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם, ובפ' במדבר (ג', ג') אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים, וכן בפ' תשא (ל', ל') ואת אהרן ואת בניו תמשח [שכלל הבנים עם אהרן].

קניג שתי המראי מקומות האחרונים הם מתורה שלמה חלק ל"ה (פרק י"א) [ע' קע"ה].

אולם בצוואה דמלואים וכן פה בעשיה לא נזכר משיחה רק באהרן לבד, ורק הזיה נזכר באהרן ובניו, ולכן תופס המדרש שאהרן לבדו נמשח, ומ"ש בבניו ומשחת אותם הוא ההזיה שהזה עליהם.

וי"ל שגם מ"ש ר' יהודה ממנו נמשחו אהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, משום שהזה [ולא משח] משמן המשחה גם על בניו כל שבעה.

וי"ל דמשיחת אהרן חל גם על בניו כמו שנקדשו בגדיו ע"י משיחתו, ובוזה יש לפרש מ"ש בפ' פקודי ואת בניו תקריב והלבשתם כותנות, ומדוע לא הזכיר יתר הבגדים, רק שמשמיענו שסדר הקרבתם ללבישת הכתונת הוא אחר כתונת אהרן (כפי מ"ש בסימן הקודם שחגר אבנט אהרן ובניו בבת אחת), ולפי"ז בעת גמר לבישת אהרן היו הם לבושים הכתונת, ובעת משיחת אהרן נתקרבו לעבודה וחל גם עליהם.

וראיתי בירושלמי (פ"ק דיומא) (ה"א) [ד' ע"א] על זה ועל זה מזין עליו מכל החטאות שהיו שם כדי שיכנסו המים תחת הדם דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר תחת הדם ותחת שמן המשחה, מבואר שדעת ר' יהודה שלא היו מושחין אותם כל שבעה, וכפי הקרוב שבני אהרן לא נמשחו רק ביום שמיני למלואים, וע"ז אמר ומשחת אותם. ואהרן לבד נמשח שבעה ימים, ויז מן השמן עליו ועל בניו כל שבעה, ולכן בסדר המלואים לא הזכיר משיחת בני אהרן כי הם נמשחו [רק] ביום השמיני, שמ"ש בפ' פקודי ומשחת אותם מבואר שם שזה יהיה בא' לחדש שבו נגמר הקמת המשכן שהוא ביום שמיני למלואים, ועל זה אמר ומשחת אותם וכהנו לי כי ביום ההוא התחיל לכהן לא קודם.

ור' יוסי בירושלמי דסובר שנמשחו כל שבעה, י"ל דאזיל בשיטת ר"ע שסובר שהמלואים התחילו בא' לחדש וכמשי"ת בפ' שמיני (סי' א'), ולדידיה מ"ש ביום החודש הראשון בא' לחדש תקים את המשכן וכו' ומשחת אותם, היה בהתחלת ימי המלואים, הרי צוה למשוח את בניו בימי המלואים ג"כ, ובוזה י"ל שמ"ש ר' יהודה פה שנמשחו אהרן ובניו כל ימי המלואים אמר כן לשיטת ר' יוסי בר פלוגתיה שס"ל שהיו שולקים את העקרים והשיב לו לפי שטתו, כמבואר בגמ' (הוריות שם וכריתות שם) שהשיב לר' יוסי, רק שקשה ע"ז דבסדר עולם מבואר שימי המלואים התחילו בכ"ג אדר וסתם סד"ע הוא ר' יוסי. - עכ"ל המלבי"ם.

הרי כתב המלבי"ם שיש סתירה בפסוקים, ומדברי הגמ' משמע שסבר רבי יהודה שנמשחו גם בני אהרן, ותחילה כתב שמכח אהרן נחשב שנמשחו גם בניו, ושוב כתב דביום שמיני ודאי נמשחו גם בני אהרן, ותלה אם נמשחו בני אהרן כל שבעה, במחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה, דהוא היתה כל שבעה והיתה על אהרן ובניו, ולרבי יהודה נמשח אהרן כל יום, ובניו רק ביום שמיני, ולרבי יוסי נמשחו גם בני אהרן כל שמונה.

*

ה. קושיות בדברי הרמב"ן

הפנים יפות הנ"ל כתב דאלעזר הוצרך ליציקה והיינו למשיחה בכל דינה, דהלא נעשה כהן גדול מכח משיחתו הראשונה, וחייב משיחה שלימה.

וקושיא זו קשה נמי בדברי הגרי"ז המובאים לעיל (סי' ??, אות א') דסבר דנמשח מכח משיחתו הראשונה, ולא עמד בדברי הרמב"ן האלו שלא היתה משיחה כראוי.

עוד כתב הרמב"ן פ' שמיני (י', ו') ד"ה והנה, דבני אהרן היה דינם ככהנים משוחי מלחמה, והקשה באמבוהא דספרי פ' נשא (ז', הערה ה') דלדברי הרמב"ן שלא נמשחו ולא יצקו על ראשם שמן משחה, האיך נמשחו לכהנים משוחי מלחמה, הלא גם כהן משוח מלחמה דינו ביציקה, עיי"ש [ועיין לעיל (שם, אות ה')].

ויש להוסיף, דהרמב"ן פ' במדבר כ' דהיו ככהנים גדולים, והוכחתי לעיל (שם, אות ג', ועיי"ש אות ז'), והבאתי שכ"כ בסוכת דוד דהכוונה לקדושת כהנים גדולים, וגם בזה קשה האיך נתקדשו לכך בלא משיחת שמן המשחה.

*

ו. יישוב דברי הרמב"ן.

הנה כתב המלבי"ם הנ"ל (אות ד') דמשיחת אהרן חל גם על בניו כמו שנקדשו בגדיו ע"י משיחתו, ודרך זו מבואר ברמב"ן פ' צו (ח', ל') עה"פ ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח, שכ', וכן לא נתברר לי מה טעם איחר הזאות הללו לאחר הקטרה של מלואים, וכ', ואולי בעבור שאמר שם [שמות (כ"ט, כ"א)] וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו אתו, למד משה כי הוא הדבר המאוחר הנעשה בהם, שבו יהיו קדושים לגמרי וכו'. ואמר בהן ויקדש את אהרן ואת בניו, והנה השלים קדושת האב והבנים כאחת בהזאות הללו. וכך אמרו בת"כ [צו מלואים (ל"ד)] ויקדש את אהרן [ויקרא (ח', ל')], הא למדת שלא שלם קידוש אהרן והבנים אלא בהזאת דם.

וכ"כ המשך חכמה פ' צו שם (י') עה"פ וימשח את המשכן וגו' ויקדש אותם, שבזה נגמר כל הקידוש, וימשח את המזבח וגו' לקדשם (שם, י"א), ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו (י"ב), שבזה לא נגמר הקדושה, שהזה מן הדם עליהן והוא התחלת הקידוש, ולכן כתיב וימשח וכו' לקדשם. וזה כוונת התורה כהנים [מכילתא דמילואים (הל"ד)] על הפסוק (ל') ויו על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו, ויקדש את אהרן ואת בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו איתו, הא למדת שלא נשלם קידוש אהרן ובניו אלא בהזאת הדם ופשוט.

ובדברים אלו יש לומר דכוונת הרמב"ן הנ"ל (אות ב') שכתב דלא היתה משיחה בבני אהרן, לא היתה להמעט קדושתם כפי הנראה בפשטות הדברים, דמחמת שלא נמשחו לא התקדשו לגמרי, אלא רק לומר מה שהיה במציאות, אבל אה"נ דלא חסרו בקדושתם כלום, דמחמת שנמשח אהרון חל עליהם נמי קדושת המשיחה לגמרי, וכמו שחל על הבגדים,

וכמו שפרט אחד מעכב, דאי לא נמשח אחד מכלי הקודש, לא נגמרה קדושת הכלים קדי, הוא הדין נמי לקדושת הבנים, דאי לא היו קדושים לגמרי, היה מעכב את קדושת אהרן.

וכעין שמצינו נמי במדרש ספרי זוטא הנ"ל דבני אהרן מעכבין זה את זה, ובאמבוהא דספרי (אות ו') ובספרי אפרים ציינו לספרי נשא (מ"ד) וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש ת"ל וימשחם ויקדש אותם. מגיד שלא קידש אחד מהם עד נמשחו כולם, דה"נ י"ל מדכתיב ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו איתו, דמשמע שאיתו נתקדשו יחד, שלא נתקדשו כי אם במשיחת כולם.

ועיין שפתי צדיק פ' צו (אות ט"ו) שכ', דבענין שהלביש מרע"ה את אהרן ואת בניו לא נזכר מכנסים, משמע שמרע"ה לא הלבישן מכנסים רק הלבישו בעצמן (וכן נראה באור החיים פרשת תצוה (כ"ח, מ"ב), וברש"י יומא (ו' ע"ב) כתב שהלבישן המכנסים, אך מלשון הכתוב ומכנסי בד יהיו על בשרו משמע כמו שכתבתיו, ומסופק אני מה דכתיב (ח', ל') ויקח משה משמן המשחה וגו' ויז על אהרן על בגדיו וגו' אם לא היה קפידא שתגיע ההזאה גם על המכנסים שכבר היה מלובש, והכתונת היה מכסה המכנסים.

ברם לפי המבואר כאן שמכח קדושת אביהם נקדשו בני אהרן, וכולם, היינו אהרן ובניו, וכלי המשכן כולם תלויים זה בזה, י"ל דהמכנסים לא היו צריכים משיחה בפני עצמם, ומכח לבישתם על אהרן ובניו, נתקדשו יחד עם כל הכלים.

וראיתי בתו"כ פ' צו מכילתא דמילואים (ה"י) עה"פ (ח', י') וימשח את המשכן ואת כל אשר בו, לא כמשחת אהרן ובניו משחת כל הכלים, משחת אהרן ובניו מאחר שהוא מלבישן חוזר ומושחן שנאמר [תהלים (קל"ג, ב')] כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, או יכול שהו מושחן עד שלא ילבשם, ת"ל שיורד על פי מדותיו, מלבישן ואח"כ מושחן, משחת כל הכלים כל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו.

ופי' הראב"ד, כלומר ולא היתה משיחה מיוחדת לבגדים, אלא שהמשיחה שלהן יורדת מעליה על הבגדים כדמפרש ואזיל, יכול שמושחן עד שלא ילבישם, כלומר שתי משיחות עשה להם, לבגדים בפני עצמן ולא אהרן ולבניו בפני עצמן, ומשיחה אחרת משהלבישן ועלתה לשניהם והיא הכתובה בפרשה, ת"ל כשמן הטוב וכו' שיורד על פי מדותיו, מדותיו כמו מדו בד [ויקרא (ו', ג')], על פי, כמו והיה פי ראשו בתוכו [שמות (כ"ח, ל"ב)], כלומר בשעת משיחתו היה השמן יורד מראשו לזקנו ומזקנו לפתח בית הצואר על בגדיו, נמצא שלא היתה משיחה לאהרן ולבניו אלא לאחר לבישה, ולא לבגדים משיחה כמו כן אלא במשיחה שלהם נמשחים גם כן לבושיהם, שאילו היתה לבגדים משיחה בפני עצמן, למה הזכיר הכתוב השמן היורד על פי מדותיו, אלא ש"מ שלא היה עליהם שמן זולתי היורד עליהם מזקנו של אהרן. וכמו כן אילו נמשחו אהרן ובניו קודם לבישה, כשהזכיר כאן השמן

ק"ד בספרי נשא עה"פ שם (ז', א') וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, איתא וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש ת"ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם, וכן איתא במדרש רבה שם (ל"ב ט"ו).

שירד על פי מדותיו, כמו כן היה משמן משיחתו על שאר מקומות, שאי אפשר שלא יקבלו הבגדים דרך לבישתן מן השמן שעל ראשיהם, אלא ש"מ שלא היתה שם שום משיחה קודם לבישה לא על הבגדים ולא עליהם, אבל משיחת כל הכלים כל כלי וכלי טעון משיחה בפני עצמו, כלומר שלא נתן הכלים על המזבח ומשיחת המזבח תעלה עליהם וכו'. - וכ"כ בקרבן אהרן.

הרי שכתב הראב"ד שהשמן שהגיע לבגדים הגיע דרך הזקן, ואע"פ שכתב שירד דרך בית הצואר לבגדים, ודאי שלא הגיע לכל הבגדים, כמו שכתב אח"כ שלא היה לבגדים משיחה אלא דבמשיחה דאהרן ובניו נמשחו ג"כ לבושיהם, וכמו דכתב לגבי מזבח, שלא נתן הכלים על המזבח ומשיחת המזבח תעלה עליהם. - הרי שזכיתי בס"ד לכוין מסברא לדברי הראב"ד והקרבן אהרן.

ובדרך זו שכתבתי דאע"פ שלא נמשחו בני אהרן, אין זה מגרע קדושתם, כי נקדשו מכח משיחת אביהם, א"ש הקושיות הנ"ל דאפי' אי נימא דאלעזר נתכהן מכח משיחה ראשונה, הוא משום שנתקדש לגמרי משיחת אהרן, וכן א"ש האיך היה דינם ככהנים משוחי מלחמה, וככהנים גדולים דמכח אביהם הגיעו לקדושה זו.

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

בראשונה שני לרביעי

בשניה שני לרביעי

בעניינא דיומא רביעי

*

יונה תבקש בו מנוח

דוממת תחשוב במוח

מזרחית לפועל מכח

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון:

הפתרון: 'תרשיש' (תצוה, שמות כה, כ)

בראשונה שני לרביעי - בפעם הראשונה נזכר 'תרשיש' כבן השני ל'יון', שהיה בן רביעי ל'יפת' (בראשית י, ד)

בשניה שני לרביעי - בפעם השניה הוזכר בפרשה שלנו, שהוא האבן השניה בטור הרביעי בעניינא דיומא רביעי - במגילת אסתר 'תרשיש' הוא השר הרביעי שהוזכר בפסוק.

*

יונה תבקש בו מנוח - יונה הנביא תבקש (בלשון נוכח) מנוח בארץ תרשיש.

דוממת תחשוב במוח - יונה הפליג באוניה לכיוון תרשיש, ונאמר בו שהאוניה 'חישבה להישבר'

מזרחית לפועל מכח - לעומת זאת בתהילים מצאנו שרוח קדים תוציא לפועל את פעולת שבירת האוניה - 'ברוח קדים תשבר אניות תרשיש'.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף לט. מתני' גילח או שגילחיהו ליסטים סותר ל' יום. ועי' בתוס' דהא דסותר ל' יום היינו רק כדי לקיים תגלחת של מצוה של וגלח ראש נזרו דבענין גידול שער של ל' יום אבל לא הוי כטומאה דסותר ימיו הקודמים ומה"ט כתבו התוס' שאם קיבל נזירות לק' יום ולאחר ל' יום גילחיהו ליסטים אינו סותר כלום מכיון שיש לו בעת תגלחתו גידול שער של ל' יום, ולכאו' צ"ב דהא בכל קבלת נזירות נכלל בקבלתו שלא יגלח שערו לאותן ימים שקבל, וא"כ למה לא יהא חייב לקיים נדרו ובאמת מלשון התוס' בק' יום נקטו גילחיהו ליסטים דהוי אונס ומשמע שאם גלח בעצמו צריך לקיים נדרו וצ"ב בזה, והנה בגמ' יש ספק אם מלתחת רבי או מלעיל רבי ואז אם יש שערות של ז' ימים דהיינו כדי לכוף ראשן אז אינו סותר כלום דיש לו שער ראש נזרו וצ"ב דהא בעינן גידול פרע של ל' יום ובחזו"א כתב דליכא שיעור באורך שער שיהא גידול של ל' יום אלא דבעינן דבעת גילוח יהא לו שער שהיה על ראשו ל' יום של ימי הנזירות ומש"ה אם מלעיל רבי אז השער התחתון היה על ראשו ל' יום של ימי נזירותו וסגי בהכי וצ"ב דא"כ אם נזר לק' יום למה לא בעינן שער שהיה על ראשו ק' יום דהא לדבריו בעינן שער שהיה מונח על ראשו ימי נזירותו ויל"ע בזה, ועי' לקמן בעמוד ב' בנטמא ביום מלאת דצריך גידול שער של כדי לכוף ראשן ועי' בתוס' שהמצוה של קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו כבר קיים מכיון שהיה כאן גידול של ל' יום אבל חוץ מזה יש עוד דין שבשעת תגלחת בעינן וגלח הנזיר את ראש נזרו ובזה סגי מה שיש לו שם שער ומבואר דלשי' ר"א מתחלק השני דינים ובתוס' שם מבואר שגם לרבנן לאחר מלאת הדין כן אבל אעפ"כ בתוך מלאת לכו"ע צריך ל', וע"ע לקמן מו: דיש צד שאפילו נזיר ממורט יכול להעביר תער על ראשו ויל"ע בכל זה.

דף מ. לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער. והמפרש לומד כפשוטו שרק בתער סותר ולכאו' צ"ב דהא כל הטעם דסותר היינו כדי שיהא אפשר לקיים דין תגלחת וא"כ גם לא הוי כתער רק בפחות מכדי לכוף דאין לו שם שער לא יהא יכול לקיים דין תגלחת, ומה"ט לכאו' למדו התוס' דבתער קאי על הרישא לענין מלקות אבל לענין לסתור אם לא שייר כדי לכוף סותר או לפי המסקנת הגמ' דלמתחת רבי אז גם אם השאיר כדי לכוף יסתור ועי' ברעק"א, והנה לדברי התוס' מבואר שהאיסור של תער לא יעביר על ראשו אינו מצד שצריך השער לתגלחת רק זהו איסור בפנ"ע ואינו לוקה אלא כעין תער וכתבו התוס' שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו, וכוונתם לכאו' דבעינן שני דברים שהוא עוקר השער ושיהא באופן של השחתה ולפ"ז אם מעביר שער לא יהא לוקה מכיון שהוא לא עשה העקירה אלא נעשית ממילא וכן מבואר בר"מ ובשפ"א תמה על זה, ולענין מצות גילוח מבואר בגמ' שס"ד דהא שהתורה הוצרך תער אינו כדי שלא יהא שום שער ואז הו"א שאפילו בסם מהני קמ"ל, ובאמת היה הגמ' יכול לומר שבעינן דוקא תער לקיום המצוה ולא שאר מעבירים והגם שלענין מלקות עובר גם בשאר מעבירים, ולפ"ז לשי' רבי שלומד

מהלאו דתער לא יעבור על ראשו עד מלאת שביום מלאת צריך תער, וגם לומד שעובר על הלאו בכל מעבירים מוכרח לומר כמו שכתבו התוס' לעיל דהוי כאילו כתיב שני לאוין תער לא יעבור, ועוד לאו על לא יעבור דמרבה שאר מעבירין, והעד מלאת שילפי' דין תער בגילוח קאי רק על תער ויל"ע .

דף מא: ואכתי בתער מנ"ל. ומזה הוכיח התוספת ד"ה ואי שלענין הקפת הראש עובר אפילו שלא בתער ואפילו במספרים דבפיאות הראש כתיב לא תקיפו, וכ"כ בד"ה השתא אבל כתבו דאינו עובר בשאר דברים רק כעין תער, ולבסוף כתבו דכן נהגו העולם כשמגלחים התינוקת לשייר בצדעיהן הרבה שערות, והנה לענין נזיר שאסרו שאר דברים כעין תער כתבו לעיל לט: ד"ה כל שהוא שבשאר מעבירין אינו אסור רק כעין תער שעוקר משרשו לגמרי, ושם הטעם הוא דכתיב תער ובענין דומיא דתער אבל לענין הקפת הראש למה בעינן דומיא דתער וצ"ל שכיון שהאיסור הוא לא תקיפו דמשהו הצדעיו שיהא חד עם המקום שלפני האוזן ולאחורי האוזן דשם ליכא שער כלל וממילא אינו אסור רק בכה"ג וכן מבואר ברא"ש, אבל הר"מ בפ"ה נזירות יא' כתב לענין נזיר שאסור בשאר מעבירין שאם הניח כדי לכוף הראש אינו לוקה ומבואר שבפחות מזה דאין לו שם שער נחשב כעין תער ועי' בדרכי תשובה סי' קפא' שהביא בשם הכת"ס שגם בהקפת הראש השיעור הוא כדי לכוף ולכאו' זהו כדברי הר"מ שבפחות מכדי לכוף נחשב כעין תער, אבל לכאו' לפמ"ש דהכא הטעם הוא משום דבעינן דומיא דהמצח דשם ליכא שער בכלל יש לדון בזה .

דף מב. הא בעלמא רובו ככולו. ובפשטות זהו מקור לכל התורה כולה דרוב הוי ככולו כגון רוב סימנים בשחיטה או רוב כוס, והנה הגמ' לא הביא ראייה מרוב של בי"ד דרובו ככולו ומבואר דשם אינו מדין רובו ככולו רק מדין ביטול ברוב דהא מבואר ברש"י שהמקור של ביטול ברוב הוא מאחרי רבים להטות, והנה האחרונים הקשו למה לא סגי במקוה אם נכנס רוב לתוך המקוה מצד רובו ככולו ובפשטות היה אפשר לומר שרק היכן שהתורה צוותה לעשות מעשה כגון מעשה גילוח או מעשה שחיטה אז אם עשה רוב המעשה נחשב כאילו עשה כל המעשה אבל במקוה ליכא דין עשייה שגם אם נפל עליו גל נטהר ורק שיש דין שאם הוא נמצא במי מקוה נטהר לא שייך דין רובו ככולו, והנה יש לעיין למה באמת בבי"ד לא היה מהני מצד רובו ככולו, ולמ"ש אולי אפשר לומר שאין כאן מעשה שיהא שייך רובו ככולו, ומה"ט ניחא דבכל ביטול באיסורים לא היה מותר מצד רובו ככולו, ובר מן דין אפשר לומר עפ"י מה שידוע דברי החת"ס בשו"ת או"ח סי' קמ' דלא שייך רובו ככולו אלא רוב מתוך כולו כגון רוב מתוך כוס רביעית אבל אם יקח כוס שמחזיק רק רוב דליכא רוב מתוך כולו לא שייך רובו ככולו וממילא בתערובת שכל דבר הוי דבר לעצמו ליכא כולו שיהא שייך רובו מתוך כולו, ועי' בתוס' דכתבו דלענין הלאו דלא תשחית פאת זקנך אין אומרים שעובר ברובו אם השחית רוב פאת הזקן דפאת משמע פורתא והיינו אפילו בשני שערות נולענין נזיר מבואר לעיל שחייב אפילו בשער אחת אבל כ"כ דבנזיר כתיב ותער לא יעבור על ראשו דמשמע אפילו כל דהון ולענין פיאות הראש על הלאו דלא תקיפו פאת ראשכם לפי דבריהם יהא חייב לפי דבריהם ג"כ בשני שערות אבל בעצם יש לומר דשם בעינן שיהא הקפה שיהא שוים כל הצדעים אבל בשו"ע יו"ד סי' קפא' איתא שכל אותו

מקום לא תגע בו יד ועיי"ש בביאור הגר"א, וידועים דברי החת"ס בת' יו"ד קלט' לענין סורק פאת הראש ואכמ"ל.

לכבוד פורים

והנה יש לעיין דבמגילה איתא שהגם שמגילה שחסר תיבה כשירה אבל צריך לשמוע בעל פה כל תיבה ואם לא שמע אפילו תיבה אחת לא יצא עי' בפרמ"ג סי' תרצ' ובמ"ב ס"ס תרצ' דבשעת הכאת המן יהא נזהר שישמע כל תיבה ואם לא יגיד מתוך חומש, ולכאו' יש לעיין למה לא נימא מכיון ששמע רובו מתוך כולו יצא.

דף מג. לענין טמויי עד דנפקא נפשיה לענין אתחולי הא איתחל. ומבואר בגמ' דכהן אסור לטמא עצמו לגוסס הגם שאינו נטמא, ועי' ברא"ש שכתב דהוי כאילו כתיב כאן שני לאוין לא יטמא ועוד לאו שלא יחלל, והנה הקו"ש בח"ב סי' מא' כתב ליישב קושית המג"א בסי' שמג' שהביא דברי הרוקח דהא שמותר לאשת כהן מעוברת ליכנס לאהל המת היינו מצד ס"ס ספק נקיבה ספק נפל [ויש לדון דבזה"ז דאפשר לידע אם הוא זכר ליכא הך היתר] והקשה דהא אינו מקבל טומאה דהא הוי בלועה, וכתב הקו"ש לתרץ דמסוגין מוכח דיש איסור לכהן לטמא עצמו אפילו באופן דלא מקבל טומאה, וכעין זה כתב בחולין אות לא' דאולי ליכא דין של ספק ברה"ר טהור לענין כהן דהא אינו תלוי בטומאה והוי ספק איסור [ועי' במנ"ח מ' רסג] ולפ"ז גם בנוזיר הדין כן דאסור לטמאת עצמו לגוסס [ועי' בתוס' לעיל ד:] דהא הגמ' מדמה אותן ולפ"ז יעבור על איסור טומאה אבל בודאי לא יסתור נזירותו מכיון שלא נטמא ועי' לקמן נו.. והנה לדבריו דהאיסור לטמאות עצמו אינו מצד שנטמא צ"ב דא"כ מהו ההיתר לעיל שאם כבר נטמא ליכא איסור לטמאות עצמו עוד פעם אם הוא בחיבורין או אולי לרבה אפילו כשאינו מחוברין ועי' ברא"ש לעיל [ובזה תלוי מ"ח הר"מ והראב"ד אם בזה"ז דכולנו טמאי מתים אם יש איסור לכהן ליכנס לאהל המת] וצ"ל דהגם דהאיסור אינו מצד שמקבל טומאה אבל זהו דוקא על כהן שאינו מחולל אבל אם הוא כבר מחולל כל אחד לשיטתו מה נקרא מחולל אז ליכא שום איסורים עליו, וכן מוכח דהא מבואר לעיל דיש עוד איסור ביאה ואינו מצד שנטמא דהא אינו עובר אלא כשנכנס ברובו ובדרך ביאה והגם שנטמא מיד [או כשהוא נמצא שם כולו כגון בפרע מעזיבה ועי' בחי' הגר"ח] [ובאמת היה אפשר לתרץ קושית המג"א גם באופן זה דהאיסור ביאה אינו תלוי אם נטמא] ואעפ"כ מבואר לעיל שאם כבר נטמא ליכא איסור ביאה ובשפ"א נתקשה בזה, ולכאו' מוכח דאם הוא כבר מחולל מקדושתו ליכא כל הנך חיובים [ובאמת לדברי הרא"ש דיש כאן שני לאוין יש לומר דהאיסור לטמאות עצמו הוא רק מצד שנטמא וחוי' מזה יש עוד איסור של להחלו או איסור ביאה וכמ"ש וזהו אפילו אם אינו נטמא].

לכבוד פורים

דף מג: נקטע הראש של אביו אינו מטמא לו מ"ט א"ק לאביו בזמן שהוא שלם. והנה ידוע דברי התרגום שבני המן נתלו קטועי ראש ומובא גם בתוס' פסחים קט: ובפשטות דעמלק לוחם נגד עזות דקדושה היש ה' בקרבנו, ועמלק בגמי' ספק, ומפני זה הקדים הקב"ה שקלים דכתיב כי תשא ראש ובמדרש זקוף ראשן נגד שקלי המן, וידוע דאיתא דר"ת של ישראל

הוא יש לי ראש, ונענשו מדה כנגד מדה קטועי ראש, ואפשר עוד ע"ד דאיתא בסוגין דקטועי ראש חסר בשלם ועמלק שגרם דאין שמו שלם ואין כסאו שלם נענש שימות במצב של אי שלימות.

דף מד. ותגלחת אינה סותרת אלא ל' יום. ועי' בגמ' דהטעם הוא דבעינן גידול שער והתוס' הוסיפו דכיון שסתם נזירות ל' יום בעינן גידול שער של ל' דזהו סתם נזירות שיהא בשעת תגלחת של מצוה, ועי' בתוס' לעיל לט: דבעצם כדי לכוף סגי שיהא עליו שם שער ואם נטמא לאחר מלאת גם לרבנן אינו סותר ל' יום וצ"ב ממה שכתבו כאן, ובעצם מדברי המשנה והגמ' משמע שזהו דין סתירה לענין תגלחת דלענין תגלחת עדיין לא נגמר נזירותו ואולי אם יגלח בתוך אותו ל' יום עוד פעם ילקה מכיון שנשאר נזיר לענין תגלחת וצ"ב בזה, והנה בגמ' מבואר שיש חומר עוד בתגלחת דגם המגלח עובר ועי' בקרן אורה שהקשה דא"כ למה לא תנא במתני' הך חומרא וכתב דלא תנא אלא חומרא דשייכא לנזירות וזהו חומרא על המגלח, אבל מדברי התוד"ה ומה מבואר דהסיבה שמהגלח עובר היינו מצד שמצינו שתגלחת סותר, ולכאוי' הכוונה דכמו שמצינו לענין פיאות הראש שגם המקיף עובר והיינו ע"ד דאיתא בר"מ שהאיסור של הקפת הראש שכן היה דרכן של הגלחים והגוים ופיאות הראש זהו שעושה ההיכר והבדל בין גוי ליהודי ומה"ט מי שמגלח הפיאות בזה מאבד צורת היהודי חייב, וכמו כן בנזיר ההיכר שהוא נזיר הוא ע"י השערות כדכתיב נזר אלקיו על ראשו וכפשוטו ובזה שמגלחו מאבד צורת נזיר מהעולם ומש"ה חייב, ומה"ט ביין דאינו סותר אז אינו נחשב כאילו איבד צורת נזיר מעולם אינו עובר המשקהו [ולענין טומאה צ"ל שאינו ניכר בכלל על האדם] ולפ"ז גם האיסור של המגלח הוא מצד פרשת נזירות שמוזהר שלא יאבד צורת הנזיר ועי' בתוס' רעק"א מ"ש לתרץ קושית הקרן אורה.

לכבוד פורים

לאסור יין מצוה כיון הרשות. ועי' במפרש שהקשה דהא לשי' לעיל ד. מותר בקידוש והבדלה דנשבע ועומד וכתב שאין זה הותר מכללו משום דלא נאסר מעולם ביין של מצוה, ויש לדון לדבריו אם נזיר יהא מותר לקיים מצות חייב אינש לבסומי בפוריא, דהא הבדלה לכאוי' הוי רק מדרבנן, ועי' יומא עד. ושבועות כ: לענין אם הוי מושבע ועומד במצוה דרבנן, וגם יש לדון עפ"ד החת"ס בהגהות על מסכת מגילה דף ה. דבעצם יש קיום מצוה דאורייתא כשעושה זכר לנס והגם שיכול לקיים בשאר דברים, ועי' בשאג"א סי' ס' שהקשה על דברי המפרש מכל סוגיתנו דמבואר שטומאה ותגלחת חלוק מיינן דהא לדבריו גם ביין הותר לאיסור מה"ת, ובברכת ראש וכן בחי' רמ"ש לעיל דף ד. שגם לדברי המפרש אינו אלא במצוה קבוע כמו קידוש והבדלה אבל לא מצוה שבאה במקרה, ובחי' ר' מאיר שמחה האריך שבודאי כשהתורה אסרה עליו יין מצד פרישות לא אסרה התורה גם דברים המוטל עליו חובה וחובת היום, וגם דן שגם מצד האדם עצמו לא קיבל עליו פרישות על חשבון לבטל מצוות, ולפ"ז אולי גם הוא רק מדרבנן שייך הך סברא, אבל יש לדון אם זה נחשב לדבר קבוע שנוהג רק פעם אחת בשנה, ובירושלמי בסוגין איתא דקאי על ד' כוסות דהוי מדרבנן ועי' בקרן אורה לעיל ג:, ובאמת בקידוש והבדלה יכול לקיים המצוה בפת או חמר

המדינה אבל בפורים איתא בגליוני הש"ס במגילה דף ז: דצריך דוקא יין, נכתב לכבוד שמחת היום.

דף מה. אמאי קא קרי ליה אהל מועד. והנה לפי התוס' הגמ' מסיק דטבול יום דזב לא הוי כזב אבל אעפ"כ אסור ליכנס אפילו למחנה לוייה מהך דרש אבל רק בזב בעל ג' ראיות דהוי טבול יום ומחוסר כפורים, והנה התוס' לעיל כתבו שני מהלכים למאי נ"מ אם טבול יום דזב הוי כזב מכיון דלענין איסור ליכנס עזרה לכו"ע אסור וכתבו שנוגע או בזב בעל שני ראיות אם מותר ליכנס למחנה לוייה, או בזב בעל ג' ראיות אם אפשר לשחוט עליו קרבנותיו אם טבל רק ביום ח', והגם שטמא יכול לשלוח קרבנות אבל בזב מכיון שהתורה כתבה שיטבול ביום ז' וביום השמיני יביא קרבנותיו מוכח מזה שטבול יום אינו משלח קרבנותיו, ולפי אביי צריך לומר דמה שהתורה כתבה הטבילה ביום ז' והבאת קרבן ביום שמיני היינו זהו הזמן דביום שביעי יכול כבר לטבול אבל זמן הקרבן אינו אלא ביום שמיני, אבל לענין נזיר כתבו התוס' דשם לא קשה מהא דכתיב פתח אהל מועד דהא מותר ליכנס למחנה שכינה שרק מחוסר כפורים מטומאה היוצאה מגופו אסור במחנה שכינה ועי' בתוס' לקמן נה:; ובאמת היה אפשר לומר שאינו קרוי מחוסר כפורים מכיון שאין הקרבן בא בתורת גמר הטהרה רק למיחל נזירות טהרה וכן מוכח דהא בכל טומאת מת ליכא דין קרבן לגמר הטהרה ועי' בכריתות דף כז. ובמשחת שמן ח"א סי' עח שהאריך בזה.

*

תמצית מסכת נזיר פרק ד' - הרב אהרן פוטולסקי, גני איילון לוד

באופני קבלת נזירות ועקירתה, ובדין מעות וקרבנות נזיר שאי אפשר להקריבן

מפתח הסוגיות

הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (דף כ' ב' - כ"א א')

בעל מיעקר עקר או מיגז גיזו (דף כ"א ב' - כ"ב א')

בעיקרא מתפיס או בצננא, הריני בעקביך, הריני נזיר ואת (דף כ"ב ב')

נזירה ששתתה יין ולא ידעה שבעלה היפר (דף כ"ג א')

לוט ובנותיו ועניין מצווה שלא לשמה (דף כ"ג)

נזירה שהפרישה קרבנותיה והפר בעלה. (דף כ"ד)

ארבעה אילי נזיר שאינם טעונים לחם (דף כ"ד ב')

מעות סתומים יפלו לנדבה (כ"ה א' - כ"ח א')

חטאת ואשם המתות והרועות (דף כ"ה)

עד מתי הבעל מפר נזירות אשתו (דף כ"ח)

האב מדיר בנו בנזיר (דף כ"ט)

האיש מגלח על נזירות אביו (דף ל')

*

תמצית נזיר פרק רביעי

דף כ' ב' הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני

משנה א: מי שאמר הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ואני, כלם נזירין. הותר הראשון, הותרו כלן. הותר האחרון, האחרון מתר וכלם אסורין

אמר הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר, פי כפיו ושערי כשערו, הרי זה נזיר.

מתלבשת בהריני נזיר, ושמעה אשתו ואמרה, ואני, מפר את שלה, ושלו קים. הריני נזירה, ושמע בעלה ואמר, ואני, אינו יכול להפר:

משנה ב: הריני נזיר, ואת, ואמרה אמן, מפר את שלה, ושלו קים. הריני נזירה, ואתה, ואמר אמן, אינו יכול להפר:

*

דף כ"א א' ואני צריך תוכ"ד, האם ואני על הראשון או השני, פי כפיו, בעל מיעקר או מיגז

• מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ושהה כדי דבור ואמר ואני הוא אסור וחבירו מותר (לתוס' מוכיח גם שמיד אחר כדי דיבור לא מהני, ולמפרש לא נחלקו בזה).

• איבעיא להו חד בחבריה נתפס או בראשון נתפסים (בעי למפשט מג' בבי דמתניתין ודחי).

• פושט מברייתא דחד בחבריה, "הותר אמצעי הימנו ולמטה מותר הימנו ולמעלה אסור".

• עמוד ב'

• ידי נזירה ורגלי נזירה לא אמר כלום, אבל דבר שהנשמה תלויה בו ה"ז נזיר.

• מתניתין באמר יעשה פי כפיו מיין ושערי כשערו מלגוז.

• איבעיא להו בעל מיעקר עקר או דלמא מיגז גיז.

נפקא מינה לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה.

• ת"ש דמיעקר עקר, הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר, ואי מיגז גיז ליפר לאשתו והוא ליתסר (ורק אי מיעקר אינו יכול להפר דיתיר גם את שלו).

• דוחה: לא, לעולם מיגז גיז, וכיון דאמר לה ואני כמאן דאמר קיים.

• ת"ש דמייגז גיז, האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה ואח"כ הפר לה בעלה, אם שלה היתה הבהמה החטאת תמות, ואי בעל מיעקר עקר תצא לחולין.

- **דוחה:** לעולם מיעקר עקר, והיינו טעמא כיון (דלא) צריכה כפרה הות כחטאת שמתו בעליה וגמירי דחטאת שמתו בעליה תמות.
- **ת"ש דמייגז גייז,** האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמאה למתים הרי זו סופגת את הארבעים. אי דלא היפר לה בעל פשיטא, אלא ודאי בהיפר לה בעל, ואי מיעקר עקר אמאי סופגת ארבעים.
- **דוחה:** לעולם אימא לך בעל מיעקר עקר ולא היפר לה וקתני רישא אגב סיפא.
דף כ"ב לחכמים בעל מייגז. אם בעיקרא מתפיס. הריני בעקביך. הריני נזיר ואת
- **ת"ש דמיעקר עקר,** האשה שנדרה בנזיר ונטמאת ואח"כ הפר לה בעלה מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף, ואי מיגז גייז תביא אף עולת העוף.
וטעם שאף שמיעקר מביא עולת העוף, אליבא ר' אלעזר הקפר דנזיר חוטא על שציער עצמו מן היין.
- **ת"ש דלחכמים מייגז גייז,** דתניא בהדיא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חבירתה ואמרה ואני ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחבירתה אסורה^{קנה}.
- רבי שמעון מוסיף, אם אמרה לה הריני כמותיך שתיהן מותרות.
עמוד ב'
- **מר זוטרא בריה דרב מרי אמר ברייתא זו,** היינו בעיא דרמי בר חמא ונפשוט לה דבצנא מתפיס.
- דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבח שלמים מהו, כי מתפיס איניש בעיקרא מתפיס או בצנא מתפיס.
- **דוחה:** אמרינן כן דווקא בשלמים דאף דלאחר שנזרק דמו קדוש הוא, אבל הכא ל"ש לומר בצנא מתפיס דכיון דהפר לה בעלה אין כלום.
- **איכא דאמרי** היינו דרמי בר חמא ודאי, אלא בעי למפשט ספק אחר מברייתא אחרת דלעיל (כ"א ב').
- אמרה לחברתה הריני נזירה בעיקביך והיפר לה בעלה מהו, הריני בעיקביך בכולא מילתא ואף חברתה מותרת, או כוונתה כשעת הנדר ואסורה.
- **ת"ש דבכולא מילתא מתפיס** "האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר", ואם הריני בעיקביך בעיקרא מתפיס, מיפר לה ונזירותו קיימת. אלא ש"מ בכולא מילתא מתפיס והלכך אינו יכול להפר (דמתיר גם לעצמו), אבל אשה דאמרה הריני בעיקביך, גם היא ניתרת.

^{קנה} לתוס' ד"ה תא שמע, ברייתא דמתרץ לה אליבא דר"א הקפר פליגא וס"ל מיעקר עקר, אך בפ"י הרא"ש מתרץ לה אליבא דמ"ד מייגז גייז.

- דוחה: לעולם בעיקרא מתפיס והכא כיון דאמר לה ואני כאומר קיים ליכי דמי ואי מתשיל אהקמתו מצי מיפר ואי לא לא.
 - הריני נזיר ואת ואמרה אמן מיפר את שלה ושלו קיים, ורמינהו הריני נזיר ואת ואמרה אמן שניהם אסורין ואם לאו שניהם מותרין מפני שתלה נדרו בנדרה
 - אמר רב יהודה תני מיפר את שלה ושלו קיים.
 - אביי אמר, ברייתא באומר "הריני נזיר ואת" שתלה נדרו בנדרה, ומתניתין שאמר "הריני נזיר, ואת?"
- דף כ"ג נזירה ששתתה יין ולא ידעה שהיפר בעלה. ישרים דרכי ה'. לוט ובנותיו. מצווה שלא לשמה**
- משנה ג: הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנֹזֵיר, וְהִיתָה שׁוֹתָה בֵּינָן וּמִטְמְאָה לְמֵתִים, הָרִי זֶה סוֹפְגָת אֶת הָאֲרָבָעִים.**
- הִפֵּר לָהּ בְּעֵלָהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהִפֵּר לָהּ בְּעֵלָהּ, וְהִיתָה שׁוֹתָה בֵּינָן וּמִטְמְאָה לְמֵתִים, אֵינָה סוֹפְגָת אֶת הָאֲרָבָעִים. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אִם אֵינָה סוֹפְגָת אֶת הָאֲרָבָעִים, תִּסְפָּג מִכַּת מִרְדּוּת:
- "אישה הפרם וה' יסלח לה" - באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה, שהיא צריכה כפרה וסליחה.
- כשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה.
- כיוצא בדבר אתה אומר " ולא ידע ואשם ונשא עונו", ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב, וכו'.
 - איסי בן יהודה אומר, ולא ידע ואשם ונשא עונו, כגון שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ונשא עונו, וכו' (ומצריך לכולהו).
 - "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" א. משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה. (ר"ל מקשה דרק לא עביד מצוה מן המובחר).
 - ב. אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו, לזה נזדמנה לו אשתו ולזה נזדמנה לו אחותו. (מי דמי הכא שני דרכים).
 - ג. אלא משל ללוט ושתי בנותיו עמו, הן שנתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם הוא שנתכוין לשם עבירה ופושעים יכשלו בם. ולוט נתכוין לשם עבירה, שכל הפסוק 'וישא לוט' נדרש כן. כיון שבקומה ידע דלפניא אחרינא לא איבעי למישתי חמרא.
 - "אח נפשע מקרית עוז" - זה לוט שפירש מאברהם, "ומדינים כבריא ארמון" - שהטיל מדינים כבריאחין וארמון.
 - "לתאודה יבקש נפרד" - זה לוט, "ובכל תושיה יתגלע" - שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דתנן עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם

- אמר עולא תמר זינתה זמרי זינה תמר זינתה יצאו ממנה מלכים ונביאים זמרי זינה נפלו עליו כמה רבבות מישראל.
 - גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה, מיעל.
 - והא קא מתהניא מבעילה דיליה כל טובתן של רשעים מיעקב ולבן.
 - לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן. מבלק הרשע שבזכות הקרבנות זכה ויצאה ממנו רות.
 - אין הקב"ה מקפח אפי' שכר שיחה נאה, דצעירה שקראה בן עמי ואף לא מצערים את זרעם.
 - א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות.
 - דף כ"ד נזירה שהפרישה קרבנותיה והפר בעלה. ארבעה אילי נזיר שאינם טעונים לחם משנה ד: האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה ואחר כך הפר לה בעלה, אם שלו היתה בהמתה, תצא ותרעה בעדר. ואם שלה היתה בהמתה, החטאת תמות, ועולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונים לחם. היו לה מעות סתומים, יפלו לנדבה.
 - מעות מפרשים, דמי חטאת, ילכו לים המלח, לא נהנים ולא מועלים בהן. דמי עולה, יביאו עולה, ומועלים בהן. דמי שלמים, יביאו שלמים, ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונים לחם: מאן תנא דבעל לא משתעבד לה
 - רב חסדא: רבנן, דלרבי יהודה משתעבד.
 - רבא: אפילו ר' יהודה, ומה שמשתעבד לה הוא רק במילתא דצריכא.
 - איכא דאמרי, אמר רב חסדא: רבי יהודה היא, דמה שמשתעבד לה הוא רק במילתא דצריכא. דאילו לרבנן לא משעבד לה כלל, אלא במקום שהקנה לה ואז הוא אף שלא צריכא.
 - רבא: אפילו רבנן, גם כשמקנה לה הוא רק במילתא דצריכא לה.
- עמוד ב'**
- אם שלה היתה בהמתה, הרי מה שקנתה אשה קנתה בעלה.
 - א. אמר רב פפא שקמצתה מעיסתה. ב. שהקנה לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בהן.
 - ארבעה אילים שאינן טעונים לחם א. שלו, בקטן שמיחה (משנה) ב. ושלה (משנה דידן) ג. ושלאחר המיתה. ד. שאחר כפרה.
 - האיכא ושאר כל שלמי נזיר ששחטן שלא לשמן, שלא כמצותן לא חשיב.

דף כ"ה מעות סתומים יפלו לנדבה. חטאת ואשם המתות והרועות

- היו לו מעות סתומים יפלו לנדבה, והלא דמי חטאת מעורבין בהן
- רבי יוחנן: הלכה היא בנזיר. ריש לקיש: "לכל נדריהם ולכל נדבותם" התורה אמרה מותר נדר יהא לנדבה.

- בשלמא לר' יוחנן, סתומין אין מפורשין לא, אלא לר"ל אפי' מפורשין. אמר רבא מפורשין לא מצית אמרת, כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דלמיתה.
- תנא דבי רבי ישמעאל "יכול יעלם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון בשביל שימותו" ת"ל ועשית עולותיך, אמאי הא דווקא ולד חטאת גמירין בה מיתה, אי לאו קרא ה"א ולד חטאת בכל מקום וולדי קדשים ימותו בבית הבחירה קמ"ל.

• עמוד ב'

- "יכול אף ולד חטאת ותמורת אשם כן ת"ל רק", דאי מהילכתא הוה אמינא הילכתא, ואם עבר והקריב לא ליחייב עליה ולא כלום קמ"ל קרא דאם מקריב עובר בעשה.
- ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר אשם הוא בהוייתו יהא. אשם שניתק לרעייה ושחטו לשם עולה כשר, דווקא ניתק, אבל לא ניתק לא.

דף כ"ו מעות סתומים יפלו לנדבה, באילו קרבנות, ומתי חשובות סתומות

- אמר מר הלכה היא בנזיר, תנא נזיר וכל דדמי ליה, ולאפוקי מב' חיובים נפרדים.
- מעות מפורשים ילכו לים המלח - אמר רב אשי אפי' אמר אלו לחטאתי ולעולתי ולשלמי.

- איכא דאמרי אפילו אמר אלו לחובתי הרי הן כמפורשין.
- אמר רבא מעות סתומין, אם נפלה דמי חטאת מביניהן הרי הן כמפורשין וחציו לעולה וחציו לשלמים.

• עמוד ב'

- תניא כוותיה דרבא.
- א"ר הונא אמר רב לא שנו אלא מעות אבל בהמה כמפורשת, אמר ר"נ אבל בעלת מום הרי היא כסתומה אבל נסכא לא, ור"נ בר יצחק אמר אפי' נסכא אבל סואר של קורות לא.

- א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא, אם כן נמעט מעות ולא עופות, ול"ש לומר כן דקינין שלא נתפרשו בלקיחה הן סתומות.

דף כ"ז קושיא מעופות דאף הם כמעות סתומין, ב' קושיות על דין דבעלת מום כסתומים

- אמר ליה רב פפא: ליטעמיך אף בהמה לא תהיה כמפורשת, יקשה הא דתנן רשב"ג אומר הביא שלש בהמות ולא פירש הראויה לחטאת תקרב חטאת לעולה תקרב עולה לשלמים תקרב שלמים.

- אמר ליה בקינין ילפינן "ולקח ועשה" אי בלקיחת בעלים אי בעשיית כהן, אבל התם הבהמות מבוררות ועומדות דכל קרבן ממין אחר.

עמוד ב'

- **מקשה רב המנונא, ומי אמרינן בהמה בעלת מום כסתומה ת"ש** האיש מגלח על נזירות אביו, היו לו מעות סתומות יפלו לנדבה, היתה לו בהמה מופרשת חטאת תמות וכו'. מאי לאו אפי' בעלת מום, לא תמימה אבל בעלת מום כסתומה דמיא, א"כ למה מדבר בהניח מעות יאמר היתה לו בהמה בעלת מום יפלו לנדבה.

- **מיישב:** אין הכי נמי, בעלת מום קדושתה לדמים, והיינו מעות.

- **מתיב רבא ומי אמרינן בהמה בעלת מום כסתומה** קתני מיהת בהמה מאי לאו אפי' בעלת מום וכו' בדף כ"ח א' מקשה ומתרץ כדרב המנונא.

- קרבנו קרבנו קרבנו - ג' פעמים, "על חטאתו" - ב' פעמים.

- "קרבנו" - בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו.

- "קרבנו" שני - אינו יוצא בקרבן שהפריש אביו מן הקלה על הקלה או מן החמורה על החמורה.

- "קרבנו" שלישי - שאינו יוצא במעות שהפריש אביו. אע"פ שזויר מגלח על מעות סתומות שהניח אביו בנזירות

דף כ"ח א'

- "על חטאתו" עד שיהא קרבנו לשום חטאו.

- "על חטאתו" שני - שיכול יצא במעות שהפריש לעצמו לחטא אחר, שכן אם הפריש לעצמו מעות מן החלב והביא על הדם מעל וכיפר, קמ"ל.

המשך דף כ"ח עד מתי הבעל מפר נזירות אשתו

משנה ה': נזרק עליה אֶחָד מִן הַדָּמִים, אֵינוּ יָכוֹל לְהַפֵּר.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֶפְלוּ נִשְׁחָטָה עָלֶיהָ אַחַת מִכָּל הַבְּהֵמוֹת, אֵינוּ יָכוֹל לְהַפֵּר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּתַגְלַחַת הַטְּהָרָה. אֲבָל בְּתַגְלַחַת הַטְּמֵאָה, יִפֵּר, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר אֵי אֶפְשִׁי בְּאַשָּׁה מְנוּלָת.

רַבִּי אוֹמֵר, אֵף בְּתַגְלַחַת הַטְּהָרָה יִפֵּר, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר אֵי אֶפְשִׁי בְּאַשָּׁה מְנוּלָת:

- מתני' דלא כרבי אליעזר, שסובר תגלחת מעכבת, ועדיין אסורה ביין, עדיין יש לה ניוול ויכול להפר.

עמוד ב'

- תנא דידן סבר כיון שנזרק הדם מיד מותרת ביין.

- רבי עקיבא סובר אפי' נשחטה הבהמה אינו יכול להפר משום הפסד בשר קדשים.

- בשאר קרבנות יכול לזרוק דמן שלא לשמן ויתיר בשר באכילה, ומיירי ששחט החטאת ראשונה.
- בד"א בתגלחת טהרה, אבל בתגלחת טומאה יפר (מפני שיכול לומר אי אפשרי באשה מנוולת).
- ור"מ אומר אפי' בתגלחת טהרה יפר מפני שיכול לומר אי אפשרי באשה מגולחת.
- ת"ק - אפשר בפאה נכרית, לר"מ בפאה נכרית איידי דזוהמא לא ניחא ליה.

דף כ"ט האב מדיר בנו בנזיר

משנה ו: הַאִישׁ מְדִיר אֶת בְּנוֹ בְּנִזְיָר, וְאִין הָאִשָּׁה מְדַרְתָּ אֶת בְּנָהּ בְּנִזְיָר.

פִּיּוּד, גִּלְחָה אוֹ שְׁגִלְחוּהוּ קְרוֹבִיו, מְחָה אוֹ שְׁמַחוּ קְרוֹבִיו, הִיָּתָה לוֹ בְּהֵמָה מְפֹרָשֶׁת, הַחֲטָאת תָּמוֹת וְעוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה וְהִשְׁלָמִים יִקְרְבוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאִינָן טְעוּנִין לְחָם. הָיוּ לוֹ מַעוֹת סְתוּמִין, יִפְלוּ לְנִדְבָה. מַעוֹת מְפֹרָשִׁין, דְּמֵי חֲטָאת יִלְכוּ לְיוֹם הַמִּלָּח, לֹא נִהְנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. דְּמֵי עוֹלָה, יָבִיאוּ עוֹלָה וּמוֹעֲלִין בְּהֶן. דְּמֵי שְׁלָמִים, יָבִיאוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאִינָן טְעוּנִין לְחָם:

טעם האב מדיר בנו בנזיר וז' קושיות על ריש לקיש

- רבי יוחנן: הלכה היא בנזיר
- רבי יוסי ברבי חנינא אמר ריש לקיש: כדי לחנכו במצות, וקסבר אין האשה חייבת לחנך את בנה.
- בשלמא לרבי יוחנן: בנו אין בתו לא.
- לריש לקיש: קסבר בנו חייב לחנכו בתו אינו חייב לחנכה
- בשלמא לרבי יוחנן: בנדרים לא.
- לריש לקיש: קאמר לא מיבעיא בנדרים שאין ניוול, אלא אפילו בנזירות שיש ניוול אפילו הכי חייב לחנכו.
- בשלמא לרבי יוחנן: מיחה או שמיחוהו קרוביו.
- לריש לקיש: קסבר כל חינוך דלא חשיב, לא ניחא ליה.
- בשלמא לרבי יוחנן: הכי מגלח ועביד הקפת הראש.
- לריש לקיש: קסבר הקפת כל הראש מדרבנן וחינוך מדרבנן, ואתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן.
- בשלמא לרבי יוחנן: מביא קרבן.
- לריש לקיש: הרי הן חולין לעזרה, קסבר חולין בעזרה לאו דאורייתא.
- בשלמא לרבי יוחנן: אם מיטמא מביא קרבן ציפרין ואכיל כהן מליקה.

- לריש לקיש: הרי אוכל נבילה, קסבר כרבי יוסי בר' יהודה דאין שחיטה לעוף מן התורה וחולין בעזרה לאו דאורייתא.
- וסבר רבי יוסי הכי, והתניא ר' יוסי ברבי יהודה אומר מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה וכו'.

עמוד ב'

- וקאמר "לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד תאמר בנקבה ששני איסורין מאי שני איסורין לאו איסור נבילה וחולין בעזרה".
- דחי רב אחא בריה דרב איקא: הוא דרבנן ומשום ב' איסורין דרבנן.
- לימא כתנאי עד מתי מדיר את בנו בנוזיר
- רבי: עד שיביא שתי שערות.
- רבי יוסי ברבי יהודה: עד שיגיע לעונת נדרים.
- רבי - דאמר הלכה, עד דמייתי שתי שערות.
- ר' יוסי ברבי יהודה - כדי לחנכו במצות וכיון דהגיע לעונת נדרים יצא מרשות אביו.
- דוחה, לכולי עלמא הלכה היא בנוזיר, ונחלקו במופלא הסמוך לאיש.
- רבי - מופלא הסמוך לאיש דרבנן ונזירות דאורייתא דחיא דרבנן.
- רבי יוסי בר' יהודה - מופלא הסמוך לאיש דאורייתא.
- איבעית אימא לכולי עלמא כדי לחנכו במצות ומופלא הסמוך לאיש דרבנן היא.
- רבי - אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש דרבנן.
- רבי יוסי בר' יהודה - לא אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש.
- לימא הני תנאי כי הני תנאי, דתניא מעשה ברבי חנינא שהדירו אביו בנוזיר והביאו לפני רבן גמליאל והיה רבן גמליאל בודקו לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא רבי יוסי אומר לידע אם הגיע לעונת נדרים אם לאו וכו'.
- לרבי יוסי בר' יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים, היינו דקאמר אם קטן אני אהיה בשביל אבא. לרבי דאמר דאמר אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי.

דף ל' א'

- מקשה על דברי רבי ואי אייתי שערות במצעי מאי, אמרי לרבי ליכא תקנתא עד דיתיב דיליה ויתיב דאבוהי.

דף ל' האיש מגלח על מעות סתומין שהניח אביו

משנה ז: האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. כיצד. מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת, ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, אמר רבי יוסי, הרי אלו יפלו לנדבה, אין זה מגלח על נזירות אביו. איזהו שמגלח

על נזירות אביו, מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו ומת, זהו שמגלח על נזירות אביו:

- אמר ר' יוחנן הלכה היא בנזיר, וחידוש שיש לו רק בת מהו, דתימא יורשין גמירין לה קא משמע לן הלכה.
- איבעיא להו פליגי רבנן עליה דר' יוסי או לא פליגי, ואם תימצי לומר פליגי ארישא או אסיפא.
- ת"ש כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות וכו' (לתוס' ארישא פליגי, למפרש בין ארישא ובין אסיפא).

חמש ספיקות דלא איפשיטו

- בעי רבה: יש לו שני בנים נזירים מהו, הילכתא גמירין לה כל דקדים גלח גלח או דילמא ירושה גמירין לה ופלגא הוי.
- בעי רבא: בכור ופשוט מאי הילכתא גמירין לה והילכך לא בעי גלוחי לפום מאי דשקיל או דילמא ירושה היא וכי היכי דשקיל פי שנים הכי מגלח.
- ואם תימצי לומר ירושה היא ולפום דשקיל מגלח ובחולין הוא דאית ליה פי שנים אבל בהקדש לא או דילמא כיון דקני ליה לגלוח לא שנא.
- אביו נזיר עולם והוא נזיר סתם אביו נזיר סתם והוא נזיר עולם מאי כי גמירין הילכתא בסתם נזירות או דילמא לא שנא
- ואם תימצי לומר הכא אידי ואידי נזירות טהרה, בעי רב אשי אביו נזיר טמא והוא נזיר טהור אביו נזיר טהור והוא נזיר טמא מאי תיקו:

*

פרק ד - ענייני הדפים

- דף כ' ב' - הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני
- דף כ"א - ואני על הראשון או השני, פי כפיו, בעל מיעקר או מיגז
- דף כ"ב - לחכמים בעל מייגז. אם בעיקרא מתפיס. הריני בעקביך. הריני נזיר ואת
- דף כ"ג - נזירה ששתתה יין ולא ידעה שבעלה היפר. ישרים דרכי ה'. לוט ובנותיו. מצווה שלא לשמה
- דף כ"ד - נזירה שהפרישה קרבנותיה והפר בעלה. ארבעה אילי נזיר שאינם טעונים לחם
- דף כ"ה - מעות סתומים יפלו לנדבה. חטאת ואשם המתות והרועות
- דף כ"ו - מעות סתומים יפלו לנדבה, באילו קרבנות, ומתי חשובות סתומות
- דף כ"ז - קושיא מדין עופות דהוי כסתומין, מקשה על דין דבעלת מום כמעות סתומים
- דף כ"ח - עד מתי הבעל מפר נזירות אשתו

דף כ"ט - סוגיית האב מדיר בנו בנזיר
דף ל' - האיש מגלח על מעות סתומין שהניח אביו
לתגובות: 1234daf.daf@gmail.com

סיפור

סיפור מיוחד לפורים / הסופר הרב יאיר וינשטוק

צדיק מצרה נחלץ - סיפור לפורים

ישב "הסבא משפולי" הרה"ק רבי אריה לייב במסיבת אנשיו כמה ימים לפני פורים. נתגלגלה השיחה אודות סיפורי מעשיות המסופרים בפי צדיקים. מהם סיפורים ומעשיות שהיו, ומהם שאינם אלא משלים לשבר את אוזני הבריות.

בקשו ממנו החסידים שיספר גם הוא סיפור מעין זה. מעשיה נאה לכבוד ימי הפורים המתרגשים ובאים עלינו לטובה.

נעתר להם הסבא משפולי וסיפר להם אגדת-עם עתיקה, המלמדת כי תמיד, עיני ה' פקוחות להציל את ישראל ממזימות הרשע של אויביהם הקמים עליהם לכלותם. וכמו שבימים ההם, בימי מרדכי ואסתר, כאשר עמד עליהם המן הרשע וביקש להשמיד ולאבד את כל היהודים והקב"ה ברחמיו הרבים הפיר את עצתו וקלקל את מחשבתו והשיב לו גמולו בראשו וכאשר זמם על מרדכי לתלותו על העץ, כן עשו לו ותלו אותו ואת בנו על העץ. כן יאבדו כל אויביך ה' הקמים על עמך ישראל בימים אלו ומבקשים כהמן האגגי בשעתו להשמיד את כל עם ישראל שבארץ ישראל.

וכך סיפר הסבא משפולי:

*

מעשה במלך זיגמונד הגדול שהיה לו ארמון מפואר. אלא שלא הייתה לו נחת מארמונו. לפי שאותו בנאי ואדריכל שבנאו, לא היה מן המסודרים במחשבותיהם. ראשו תמיד המה כגלגל ואלפי רעיונות ותוכניות התרוצצו להם בראשו בעת ובעונה אחת. וכך בנה האדריכל את ארמונו של המלך כליל תפארת מברו - ובוקה ומבולקה מתוכו. חדר השינה של המלך נבנה בקצה השמאלי המרוחק, ליד טרקלין הנשפים, ואם בקצה המלכה לפרוש למנוחה בעוד המלך זיגמונד חוגג ומתהולל עם ידידיו, נגזר עליה לסבול את קולות הזמרה והשירה עד השעות הקטנות של הלילה. צהלות שיכורים וצווחת גילופין היו מעירים אותה מתוך שנתה כמעט מדי לילה למרבה רוגזה וחרונה. המטבח רחוק היה מטרקלין הסעודה כרחוק מזרח ממערב ועד שהסיעו המשרתים את מגשי האוכל, לאורך הארמון הענק, התבשילים היו מצטננים לגמרי. המלך והמלכה ואורחיהם, נאלצו לגמוע מרק צונן ולאכול כרעי צאן שאבד טעמם.

"מה זאת" היה שואג זיגמונד בחרון, "וכי נגזר עלי לעמוד מדי יום במטבח ולגמוע את מרק האורז הישר מתוך הסיר, אם חשקה נפשי במרק חם?! האם כדי לאכול צלעות פרה טעימות, עלי להתגלגל במטבח כאחרון המשרתים?"

"אמנם כן" השיבה לו המלכה מזווית המטבח, והיא מיטיבה את לבה בביצה מטוגנת חמה ועסיסית. "אם לא תרחיק את חבריך השיכורים מחדר השינה, גם לא תאכל אוכל חם

לעולם ועד בטרקלין, כדרך מלכים ובני מלכים, ותצטרך לבלות את סעודותיך עמוק במטבח, סמוך ונראה לדוודים ולהבות האש".

"כלומר?" תהה המלך ורוטב שומן אווזים ניגר מזווית פיו אל זקנו האפרפר המחודד.

"עליך להרוס את הארמון הקיים עד היסוד, ולהזמין אדריכל גדול שיבנה את הארמון מחדש, מן המסד ועד הטפחות" חרצה המלכה ונעצה שיניח בחריץ גבינה מלוח. "בהזדמנות זו יתכנן מחדש בצורה מושכלת וחכמה את הארמון כולו ולא יזווג את מחסן הנשק עם מרתף היינות, ריח הגופרית והדינמיט אינו מיטיב להתמוזג עם ניחוח יין בורגונדי. ולמען השם ינתק סופית את חדרי הילדים מחדר מועצת המלחמה. מדוע בננו ויליאם בן החמש צריך לשמוע את כל דיוני שרי הימייה במקום להקשיב למטפלת שלו, המבקשת להרדימו עם סיפור אמא ברווזה ששטה עם ששת אפרוחיה על פני האגם?"

קיצורו של דבר. המלך, כמו כל אברך כולל ממוצע, שמע בקול מלכתו. פרסם מכרז לבנייתו מחדש של ארמון המלוכה והזמין את מיטב אדריכלי המדינה להגיש את התוכניות הטובות ביותר בתוך תשעים יום.

אדריכלים ובנאים רבים ניגשו אל התחרות. התשלום שהציע המלך העשיר, חרג מכל דמיון.

ברם, זיגמונד פסל את רוב האדריכלים ללא שום נימוק סביר. כמלך, לא היה חייב לנמק את מעשיו באוזני אף אדם, אולם המלכה ידעה גם ידעה, מה הסיבה. המלך והמלכה ששבעו אנדרלמוסיה וחוסר משטר וסדר, רצו את התוכנית המסודרת ביותר. כזו שתשווה לארמון המלוכה תנאי מגורים פשוטים וחמימים כמו בכל בית רגיל. כיון שרוב האדריכלים בקשו להרשים את המלך עם שרטוטים חובקי עולם, שהכל היה בהם, ורק לא מעט סדר וחמימות ביתית, נדחו הללו על הסף.

עד שהגיע האדריכל היהודי...

*

שמריל קופרמן לא נראה כמו אדריכל, מעולם לא למד אדריכלות, וידע לקרוא עיתון סיני ותווי נגינה ביתר קלות משרטוטים של בניני מגורים, ומה גם ארמונות מלוכה. אבל בניגוד לאדריכלים בעלי כשרון בינוני שבילו כמה שנים בהיכלי שן אוניברסיטאיים, בשמיעת הרצאות מלומדות מפי פרופסורים משעממים בעלי דיפלומות, הוא נולד עם כשרון אדריכלות טבעי ובנה בראשו ארמונות ומבצרים עוד בטרם מלאו לו שבע שנים.

כשראה את המכרז המלכותי ניגש גם הוא לתחרות. כאשר נשאל היכן הניירות משך בכתפיו ואמר "אין לי צורך בניירות, הכל נמצא כאן". והוא הצביע אל ראשו.

האיש נזרק ככלי אין חפץ בו ושום גורם מן המקורבים לשלטון לא לקח אותו ברצינות.

עד שאחרי סדרת ראיונות עם כל האדריכלים לא נותר אפילו אחד שימצא חן בעיני המלך, והוא רקע ברגליו בחרון וזעק: שומו שמים! אפילו אדריכל אחד ראוי לשמו אין בכל המדינה?!

מנהל הארמון כחכה בגרונו במבוכה וקרץ אל היועץ הראשון. זה השתעל בקול ותופף קלות על רגלו של היועץ השני, והלה פנה אל המלך בפנים סמוקות ובגמגום כבד: "אדוני המלך, ישנו עוד אדריכל אחד, יהודי, שבא אלינו בלי ניירות, והוא גם נראה לא טוב. שמן ונמוך עם קרחת חלקה למשעי ואף נשרי ארוך טווח".

"מה מעניין אותי איך הוא נראה?" שאג המלך והטיח אגרוף בשרני בטבלת השולחן. "מצדי יכול הוא להראות כהיפופוטם. האם הוא מבין באדריכלות או לא?" היועצים והאחשדרפנים החליפו ביניהם מבטים דאוגים. "הוא דיבר מאד לעניין, אבל איזה מין אדריכל הוא שלא הביא אתו אפילו שרטוט אחד. גרשנו אותו הביתה". "שוטים שבעולם!" צווח זיגמונד במלוא גרונו. "קראו לו תיכף ומיד!".

מרכבת צב רתומה לצמד פרדות יצאה בשעטה מהירה מחצר הארמון אל הרובע היהודי בעיר, ועצרה בחריקת גלגלים ליד בית גוץ ורחב כמתכונת בעליו. משרתי המלך כמעט התפרצו פנימה בבהילותם ובקשו משמריל האדריכל לבוא עמם בדחיפות הארמונה.

שמריל רצה להשיב להם בדבריו של יפתח לזקני גלעד "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני... ומדוע באתם אלי כאשר צר לכם". אולם הוא לא רצה להתקוטט עם עבדי המלך, המייצגים כידוע את המלך עצמו ועלה בדממה על המרכבה המפוארת, כאשר אגב כך מתברר לכל מאן דבעי, כי שנאת ישראל שדברה מתוך גרונו של היועצים ציירה אותו בקווים מכוערים. הוא אמנם היה מעט גוץ ושמנמן אך אפו לא היה ארוך יתר על טפח אחד, וקרחתו אשר מתחת לכובעו לא הייתה כה בוהקת.

כשהגיעו אל הארמון התקבל בכבוד גדול. המלך הושיבו על כורסת קטיפה רכה וסיפר לו את כל תלאותיו. האדריכל היהודי ביקש לסייר בארמון ומשאלתו התקיימה על אתר. הוא עבר על כל האגפים והחדרים מן המרתפים התחתונים, שלוש קומות מתחת לפני האדמה ועד לצריחי מגדלי השומרים. כתום הביקור שאלו זיגמונד, "מה חוות דעתך" ושמריל ענה בצחקוק קליל. "אינני מבין איך יכולת לגור כאן אפילו יום אחד. ארמון מבולבל כזה לא ראיתי מעולם".

"אתה יכול לבנות טוב ממנו?" שאל המלך בנימת תחנונים.

האדריכל המהם. "תן לי שנה אחת, ועל חורבותיו של ארמון אוילי זה יתנוסס ארמון לתפארה. בית חם וטוב מתוכנן בקפידה בטוב טעם ודעת שיניח את דעתך ואת דעת מלכתך לאורך ימים ושנים. אתה תהיה מרוצה עד השמים! כל בני המדינה ידברו רק על הארמון שלך, אדוני המלך. זה יהיה הדבר היפה ביותר במדינה".

"קח לך כמה כסף שאתה צריך" הכריז זיגמונד בהתלהבות. "מיד אתן לך מכתב אל שר האוצר, שיעמיד לרשותך תקציב בלתי מוגבל. עשה כהבנתך. אל תקמץ בהוצאות ואל תחסוך. זכור את הכלל 'אין עניות במקום עשירות'. בבית המלך אין מקום לקמצנות. הכל מן הטוב ביותר".

*

בשעה ששוחח האדריכל עם שר האוצר נתברר לו כי הלה חדש בתפקידו וזה לו בקושי שלושה חודשים מאז החל לשמש בכהונתו הרמה.
"מה קרה לשר האוצר הקודם?" בירר האדריכל.

שר האוצר נאנח קלות. "מלכנו זיגמונד רב החסד הוא הפכפך ומהיר חימה. נוח לכעוס וקשה לרצות. שר האוצר הקודם, קארול, דיבר מעט בחוצפה באחת מישיבות מועצת השרים. המלך קצף וחמתו בערה בו. כלא אותו בבית הסוהר לעשרים שנה בשל התחצפות קלה".

ידיו של שמריל החלו לרעוד. עליו להיזהר ולהישמר לא להרגיז את המלך!

הוא החל בעבודתו. שכר צוות גדול של פועלים שהרסו ראשית כל את הארמון הישן והחריבוהו עד היסוד ואחר כך החלו בבניית הארמון החדש. מדי פעם בא המלך לבקר באתר הבניה ומה שראה מאד מצא חן בעיניו. לנגד עיני רוחו כבר התנוסס הארמון המושלם, כליל תפארת והדר. הוא התגורר בינתיים בארמון קטן וישן והיה מוכן לכל הקשיים ובלבד שיגיע בבוא העת אל המנוחה ואל הנחלה.

האדריכל היהודי הלך לבקר בהיחבא בבית הסוהר את קארול, שר האוצר הקודם, ורקם עמו יחסי חברות עמוקים. בכל ביקור שלו היה מביא לו מתנות קטנות ומיני תרגימה שאין להשיג מאחורי חומות הכלא. קארול הכלוא היה אסיר תודה לאדריכל היהודי, ונפעם לשמוע מפיו כי הוא מתכנן להוציא אותו לחרות בבוא היום.
והיום לא רחק להגיע.

כעבור שנה עמד הארמון בנוי ברוב יופי ונוי. הוא היה גדול מעט יותר מקודמו אבל יפה ממנו עשרת מונים. כל רואיו לא גמרו עליו את ההלל, ולא שבעה העין מן השכלולים והיופי. כל חדר מעוצב היה בצורה שונה, כל אולם וטרקלין נבנה לפי מתכונת אחרת וכולם יחד שלימות הרמונית.

עיקר העיקרים: סדר ומשטר.

הארמון הזה היה היפוכו של קודמו. הקודם היה סמל האנדרלמוסיה וזה היה דוגמה של תכנון קפדני ומושכל, ועדות לסוף מעשה במחשבה תחילה. היו אגפי מגורים, ואגפי אירוח. אולמות לנשפים וטרקליני אוכל הסמוכים מאד אל המטבחים, אך לא בטווח דליפת ריחות. מרתפי היין קבעו ברכה לעצמם והורחקו מרחק רב ממרתפי כלי הנשק. חדר מועצת השרים היה באגף השלטוני, הרחק מאגף המגורים.

רק פרט אחד חסר לארמון כדי להיות מושלם: חלונות.

כיאה וכנאה לארמון מלוכה מפואר - רצה המלך לשבץ בכל חלון זוגית מיוחדת וצבעונית, מעוצבת ומצוירת לפי כל הכללים. ומה לעשות, אדריכלנו דנן, לא התמצא כלל בנושא זה ששמו עיצוב חלונות ושמשות.

"את זה אני תמיד משאיר לאחרים, אמני זכוכית שמלאכתם בכך" הסביר מיודענו למלך בענווה גדולה.

אולם רוחו של המלך לא נעגמה בשל עיכוב זוטר זה. הכל התגמד מול שלמותו של הארמון שהיה יחיד במינו ביופיו. לאחר שהמטיר על ראש האדריכל שיר הלל ושבח, ולאחר שהרעיף עליו זהובים למאות ואלפים, והיו שאמרו, מאות אלפים. שאל אותו בהתלהבות גדולה.

“לאדם כמוך שהניח כך את דעתי בבניית הארמון, חפץ אני להשיב בדורון מיוחד. האם יש לך משאלה מיוחדת? עד חצי המלכות!”

היהודי קד בהכנעה בראשו. “לא אבקש אפילו עד רבע המלכות. את כל המלוכה אשאיר לאדוני זיגמונד רב החסד. ברם, יש לי משאלת לב פעוטה. משהו קטן לגמרי. אם על המלך טוב ואם כשר הדבר בעיניו, ישחרר ממאסרו את ידידי הטוב, שר האוצר הקודם. חושבני שנענש די!”

פניו של המלך קדרו. “יהודי - הקשית לשאול. אילולא התחייבתי לך עד חצי המלכות, כי אז הייתי משיב פניך ריקם. שר האוצר החציף פניו נגדי ועל פי חוקי המלכות צריך הייתי להתיז את ראשו באותו רגע. אלא שחסתי על חייו. עבד נאמן היה לי ולמדינה מאז ומתמיד. חמלתי עליו ושילחתי אותו לבור כלא. ואתה מבקש כי אשחרנו?”

הוא התהלך בחדר הלך ושוב, מפזם ניגונון לא ברור ולבסוף חרץ: “השר ישוחרר, אולם אתה בתמורה תתחייב להשיג לי בתוך חודשיים ימים לכל היותר, אמן זכוכית מומחה בעל מוניטין שיקבע שמשות וזוגיות בכל הארמון, ואם לא - דמך בראשך.”

“על דברתי” החווה היהודי קידה נוספת לפני המלך הרוגז, ובלבו מהדהדים דברי הפסוק “שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו”. הוא עצמו לא ידע מדוע הרהיב עוז להתגרות במלך הכעסן כדי כך, אלא שהרגיש בתוך תוכו כי לשר האוצר קארול נעשה עוול גדול, והלך כסומא לאור צו מצפוננו.

*

לאחר חיפוש ממושך מצא היהודי אמן זכוכית בעל שם עולמי. גוי ערל בשם סטפן שהיה שונא ישראל מושבע משחר נעוריו, ואת דעותיו האנטישמיות הפיץ תחת כל עץ רענן. אולם היהודי לא השגיח בכך ובא אל האומן סטפן לשאול, האם ירצה להפגין את יכולתו באמנות הזכוכית בארמון היפה ביותר בתבל.

סטפן לא הסתיר כי מאז שמע על ארמונו הנבנה של המלך, ראה עצמו כאמן הראוי ביותר למלאכת הזכוכית. הוא הסכים בהתלהבות על אתר למרות שדווקא יהודי מאלו שהיו שנואי נפשו היה המציע.

כאשר הגיע לארמון המלך וטייל בו לאורכו ולרוחבו כמעט שיצאו עיניו מחוריהן מרוב קנאה ושנאה. “היהודי הארור!” עלה קצף של חרון על שפתיו. “מהיכן יש לבן הגזע המקולל כה הרבה כישרון?”

את מילותיו אלו אמר בלחישה. חשש שמא המלך לא יאהב את מי שמדבר סרה באדריכל האהוב עליו. הוא נקב במחיר גבוה מאד, והמלך הסכים ללא ניד עפעף, אלא שדחק בו

להתחיל בעבודה ללא שיהוי של זמן. ברם, אמן הזכוכית הסביר כי כדי שהמלאכה תעלה יפה, עליו לעבוד בכובד ראש ובמתינות ולא בחיפזון. לשרטט את המידות ולשלוח אותם לעיר ונציה שבאיטליה. "אמן בעל שם עולמי כמוני, אינו עובד אלא עם זכוכית ונציאנית שאין כמותה בעולם ליופי".

נאות המלך וסטפן החל באותו יום במלאכתו.

שנתיים ימים התארכה עבודתו ובכל אותו זמן היה מתבונן בטיב עבודתו של קודמו למלאכה, היהודי שמריל, ולבו געש בקרבו. לא יכול היה לסבול שיהודי יעשה עבודה יפה כזו ואט אט בשלה בקרבו ההחלטה:

להגות את היהודי מן העולם! - - -

*

לאחר שהגיעו הזוגיות המושלמות בספינה מוונציה ונקבעו ברוב פאר והדר, כל זוגיות במשבצתה ומסגרתה, היה הארמון כליל שלמות.

שבעה ימים ושבעה לילות חגגה עיר הבירה כולה את שמחת חנוכת הארמון החדש.

רק קומץ חדי עין שמו לב לעובדה התמוהה כי המלך זיגמונד שהיה אמור להיות בגילופין מרוב שמחה, לפי שתאוות לבו באה על סיפוקה, מתהלך במסיבה ופניו חמצמצות מעט. לא ידעו אלו מה דברים החליפו ביניהם המלך וסטפן, אמן הזכוכית.

"אדוני המלך רב החסד" מרח האמן על פניו הבעת חנופה מבחילה. "בכל לב הייתי חפץ להיות שותף לשמחתך. אבל מה אעשה וכאשר חושב אני על העתיד הצפוי לך, מתמלא לבי עצבות".

"וכי חוזה בכוכבים אתה" התבדח המלך, "מלאכתך בזכוכית היא ולא בשמים".

האומן השתחוה מלוא קומתו. "איני מתבונן בשמים אלא בארץ. ארבעים שנה מזגג אני בכל מיני זוגיות שבעולם. ציירתי וזיגגתי בכל ארמונות המלכים והנסיכים".

והוא החל לספור עשרות שמות של מלכי ארץ ושועי עולם בנשימה אחת, "ויכול אני להישבע בהן צדק, כי בכל מלכי מזרח ומערב אין אחד שיופי ארמונו מגיע לקצה קרסולו של יופי ארמונוך. על דברתי. הנה, בימים הבאים תזמין את כל יושבי עיר הבירה לסייר בארמונוך המושלם, ואחריהם יגיעו מכל ערי המדינה. בטוחני כי לאחר שיראו את מלאכתו הנפלאה של שמריל האדריכל היהודי, יגיעו מכל קצווי תבל לבקר ולהתרשם מהיכלך המשוכלל בכל מיני נוי והוד שבעולם. הכל יודו והכל ישבחו והכל יאמרו כי אין שום נברא שבעולם שיוכל לחקות את מלאכתו המושלמת של היהודי.

"רק אדם אחד יוכל לעשות זאת" המשיך האמן, וזיק מרושע מבליח באישונו. "זהו היהודי עצמו. תוכנית הארמון חקוקה ורשומה במוחו, ובטוחני כי לא ירחק היום ושכניך המלכים, יבואו ויבקשו ממנו לבנות להם העתק של ארמונוך. ומה אז? באותו יום תאבד את כל הייחוד והפאר של בית מלוכתך".

”ומה אתה מציע”, שאל המלך וחיוורון עז כמוות פושה בפניו.

האמן עטה הבעת אדישות אם כי רצה לשאוג בשמחה. ”בטרם יעשה מעשה נפשע זה, ובטוחני שיעשה, כי היהודים כולם רודפי בצע המה, השלך אותו אל הים.”
”מה??” התחלחל זיגמונד.

”ממש כך” לא חזר בו המן הרשע. ”ייקחו נא משרתיך סירה קלה. ישיטו אותה ללב ים וישליכו את היהודי בעומק המים, מקום אשר אף אנוש שבעולם לא יוכל להצילו. יטבע היהודי ולך תהא הרווחה.”

כה אמר האמן שהפך עצמו ליועץ. ובגין כך התהלך המלך במסיבו ופניו אינן כתמול שלשום.

הוא חשב על הענין רבות בשעה שכל יועציו שריו ומלחכי פנכתו כרעו ברך לפניו בעת המסיבה ופיהם מלא שירה כים. מחשבותיו נסבו רק על ענין אחד שנגע בציפור נפשו, האם יבגוד בו היהודי ויעתיק את תכנון הארמון עבור מלכים אחרים. ככל שהפך בענין בדעתו הגיע יותר ויותר למסקנה כי אכן, היהודי החמדן בוודאי לא ישמור לו אמונים וימכור את השרטוט המבוקש לכל מלך מתחרה שיעטרנו בזהובים.

”חייבים לבער את הרשע מן העולם ויפה שעה אחת קודם” לחש לעצמו בתום המסיבה וגילה את הרעיון לשלושת השרים הקרובים אליו. שלושת אלו גילו את הסוד לשלושת חבריהם הטובים ביותר, ומכאן דלף הסוד הלאה עד הגיע לאוזניו של קארול, שר האוצר לשעבר שהיה אסיר לשעבר ואסיר תודה בהווה, ליהודי ששחררו מן הכלא. עד עתה לא מצא הזדמנות להשיב לו כגמולו הטוב.

באישון לילה בא קארול לביתו של האדריכל היהודי ולחש לו על דבר המזימה הנפשעת להטביעו בלב ים.

האדריכל היהודי נרעד וכמעט שלא מת משבץ הלב, כאשר נתברר לו כי עומדים להכחידו מן העולם כתגמול על טובתו. אלא שלקארול הייתה תכנית ערוכה לפרטי פרטים כיצד להציל את האדריכל ממוות ודאי. הוא עקב בסתר מי הם הימאים שנבחרו למלאכה הבזויה, שיחדם בכסף מלא (שר אוצר לשעבר!) ובהגיע יום הגזירה - במקום להשליכו בלב ים הורידוהו הללו סמוך לחוף מרוחק. חזרו המשרתים אל הארמון ודיווחו בצהלת צחוק פרוע, כיצד פרפר היהודי בידי וברגליו עד שטבע בלבב ימים.

*

שנתיים עברו על האדריכל היהודי בדירת מסתור שבנה עבורו קארול על חוף הים, נחבאת בין עצי קוקוס וסלעים. בכל יום יצא אל החוף לדוג לו דגי מאכל כשרים ולכבס את בגדיו, עד שנקעה נפשו ורצה בכל מאודו לחזור לביתו ולחיי הקודמים. אלא שידע כי אם ישוב - בן מות הוא.

התפלל לה' שיגאלנו ממאסרו ותפילתו התקבלה.

ללא שום סיבה מוסברת, סר חינו של שר האוצר הנוכחי בעיני המלך. בלי לחשוב פעמיים הדיחו ומינה תחתיו את קארול, שר האוצר הקודם. ותגדל האהבה אשר אהב זיגמונד את קארול מהשנאה אשר שנאו מקודם. ידידותם של המלך ושר האוצר החדש-ישן התהדקה מיום ליום.

יום אחד יצא המלך לרחוץ בים ושר האוצר אתו. שחו שניהם להנאתם ולפתע נשמטה טבעתו של המלך מאצבעו. והייתה טבעת זו חביבה עליו ביותר, לפי שמשובצת הייתה ביהלום שאין כמוהו בעולם. מכל קצווי תבל היו באים להתבונן ביהלום וליהנות ממראהו. בכה המלך "טבעתי, טבעתי".

כבר אמרנו כי עזות מצח הייתה טבועה בקארול. הוא פלט מפיו ביטוי קשה. "רק משוגעים הולכים להתרחץ בים עם יהלום כה יקר".

נעלב המלך מדברי השר שנאמרו בפזיזות. הרעים עליו בקולו, "לא די לך בחוצפתך הראשונה שאסרתך עליה, ואתה שב לסורך ככלב השב על קיאו. אם לא תחזיר לי את הטבעת עם היהלום בתוך שבעה ימים, כי אז אעשה לך כאשר עשיתי לאדריכל היהודי ואשליך אותך לים".

שב השר לביתו ופניו לא היו לו עוד, לפי שהכיר באכזריות המלך ההפכפך יותר מכל אדם אחר. עוד באותו יום חמק בסירה קטנה ליטול עצה מידידו היהודי בדירת מסתורו ומצא אותו צוהל ושמח. "מה לך שמח?" שאל את היהודי. "ומה לך עצוב?" החזיר שמריל בשאלה.

ספרו איש לרעהו את הסיבה ונתברר כי מסבב כל הסיבות זימן לשניהם רפואה למכתם. באותו יום יצא היהודי כהרגלו לדוג דגים למאכלו, וימן ה' לידי דג גדול ובעת שפתח את בטנו מצא בתוכו טבעת יהלום גדולה, ולפי שהכירה שטבעת המלך היא, שמח כי עתה ידע כבר את הדרך איכה יוכל לשוב לביתו ולבני משפחתו.

שמחו שניהם על המציאה כמוצאי שלל רב, והיהודי מצא מקום לגמול טוב למצילו, ולהשיב שבעתיים אל חיקו של שונאו בנפש שביקש לאבדו מן העולם.

"תן לי את הטבעת ואשיבנה אל המלך בטרם תיכרך טבעת החנק סביב גרוני" ביקש שר האוצר בלהיטות.

"לא, לא, יש לי רעיון הרבה יותר טוב", ענה שמריל ולחש לתוך אוזנו של השר את תוכניתו.

*

למחרת בבוקר כאשר ראשוני הדייגים הטילו את חכותיהם הימה שמעו לפתע זעקות שבר בוקעות מתוך ארגז עץ גדול המוטל על החוף. "קחו אותי אל המלך, קחו אותי אל המלך".

מבוהלים ניגשו אל הארגז, פתחוהו ונדהמו לראות אדם שחציו איש וחציו דג, זועק שוב ושוב "קחו אותי אל המלך".

"מי אתה, אדם או דג, ושמה שד?"

"אדם אני" השיב שמריל היהודי, לבוש עורות דגים ממותניו ומטה (הוא צד דגים לרוב במשך שנות גלותו). "ויש לי מסר חשוב ממלך הדגים אל המלך זיגמונד".

הודיעו למלך שמצאו על החוף ספק אדם ספק דג והלה מצווח שיש לו מסר חשוב למסור למלך. "הביאו אותי" פסק המלך, "והוו זהירים בו, שאיני יודע אם מן השדים הוא או מן הרוחות".

הביאו אותו לפני המלך. נשכב היהודי על הארץ, קרטע בסנפיריו כדג זקן ורגיל ואמר "שלום לך מלכי".

"מי אתה?" מצמץ זיגמונד בפליאה. "אדם או שד?"

"אדם אני, אנוש ככל בן אנוש, אלא שנגזר גורלי להתהפך לדג", נאנח היהודי, "האם אין המלך זוכרני? בגלגולי הקודם הייתי אדריכל, ובניתי לכבודו ארמון מלוכה".

נדהם כולו סקר המלך היטב את פניו של האדם-דג והנה, לאט לאט זיהה את פניו של אדריכלו לשעבר. אך התקשה להאמין למראה עיניו. הרי את היהודי בלע הים כבר לפני שנתיים!?

"כיצד נשארת בחיים?" שאל בזעף, "האם בגדו בי משרתי?"

"משרתים נאמנים יש לך" מיהר היהודי להעמיד דברים על (אי) דיוקם. "זרקוני הימה וטבעתי ביון מצולה. שקעתי במים, נזרקתי מגל לגל, ואכן חשבתי שהקיץ עלי הקץ. לפתע הגיע דג גדול, בלע אותי והקיאני אל פיו של דג אחר. השני בלעני ופלט אותי הישר לפיו של דג שלישי. כך התעללו ושיחקו בי הדגים שעה ארוכה, סבל קשה ונורא עברתי עד שלבסוף הגיע דג אחד גדול שבלעני והביאני לקרקעית הים, אל מלך הדגים ירום הודו. המלך קיים עמי שיחה ידידותית ושאלני מה מקצועי, וכאשר סחתי לו כי אדריכל ארמונות אני, ביקש ממני לבנות לו ארמון גדול במעמקי הים. זה עתה סיימתי את מלאכתי, ועתה דרוש למלך אמן זכוכית בעל מוניטין, שיקבע זכוכיות צבעוניות בחלונות הארמון המפואר שבניתי לו. באתי אפוא לבקש ממך שתשלח את סטפן הזגג ברוב חסדך".

"טוב ויפה" השתאה המלך למשמע הסיפור המופלא. "ברם, כיצד אדע האם סיפורך אמת, או שמא בדית אותו מראשך?"

"מלך הדגים חכם גדול הוא" ענה היהודי, "ידע שתחשוד בי ולכן שלח אתי הוכחה חותכת לאמיתות דברי".

והוא פשט את כף ידו הקמוצה והוציא ממנה את טבעת המלך האבודה, המשובצת כזכור ביהלום אגדי. "אצלנו, הדגים, נהוג להביא כל דבר טוב אל המלך". אמר בפשטות. "כשם שהביאו אותי אל המלך, כך אותו דג שבלע את טבעתך, מיד הביאה אל המלך. הכרתיה ובקשתי ששיבנה לך".

שמח המלך שמחה גדולה עד אין שיעור בטבעתו, וכעת האמין בלב שלם בסיפורו של היהודי. מיד קרא לסטפן והודיעו כי לאות תודה למלך הדגים ששיגר לו את טבעתו מן התהומות, רוצה הוא לשלחו אליו כדי שיתקין לו שמשות וחלונות בארמונו החדש שבנה שמריל שהפך לדג.

סטפן לא היה טיפש כמו מלכו. הוא הבין כהרף עין את מהות התחבולה של שנוא נפשו והחל זועק בקול גדול, "אל תאמין לאף מילה שלו, היהודי לא טבע וכעת הוא רוצה לנקום בי ולהרוג אותי".

"אל תהיה כה טיפש" נזף בו המלך. "אתה תחזור כמו שהיהודי חזר. הרי לך ההוכחה, הטבעת שלי חזרה. את הסיפור יכול היהודי לבדות, אבל את הטבעת - לא! רק מלך הדגים יכול היה למצוא אותה..."

ראה הגוי כי כלתה אליו הרעה. בכה ויילל כתינוק, אבל המלך פייסו בכל לשון של פיוס, פקד עליו לקחת את כלי אומנותו אל הים, ולא עוד אלא ציוה ליהודי לקחתו המימה ולשקענו במצולות הים.

"סיפרתי למלך כי סבל רב סבלתי עד שהגעתי אל מלך הדגים, מבקש אני למנוע סבל זה מידידי האמן סטפן" היה שמריל מלא רצון טוב ונדיבות. "אקחנו מעל המקום המדויק בו נמצא ארמון המלך וכך יגיע למטה ללא סבל מיותר".

"כך נאה וכך יאה" נהנה זיגמונד ושיגר עם היהודי והגוי עוד כמה משרתים והללו דאגו להכביד את גופו של סטפן במשקולות עופרת כבדים שנקשרו לרגליו, כדי שלא יסבול וישקע ללא קושי הישר לטרקלינו של מלך הדגים...

*

"כאשר עשה, כן יעשה לו, גמולו השיב בראשו" סיים הסבא קדישא משפולי את סיפור האגדה. "לכשתרצו, הרי זה בדיוק סיפור המגילה. מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר חשב על היהודים להומם ולאבדם ותלו אותו ואת בניו על העץ אשר הכין למרדכי. צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו, כן יקויים בנו עד לדור אחרון. כן יאבדו כל אויביך השם".

(בשולי הסיפור: לסיפור זה יש מספר גרסאות. מעניין לציין כי גם בקרב יהודי תימן סיפור זה מוכר, בשינויים קלים. מה שמעיד ככל הנראה על עתיקותו).

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי

היכן הקלפים!?

סח הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א:

סיפר הרה"ח רבי מענדל פוטרפאס זצ"ל, מעשה שהיה לו עד בעצמו בעת היותו חבוס בבית האסורים שברוסיה, בטרם נחרץ משפטו לגלות לסיביר.

שם בין חומות הכלא היו סדרים וחוקים שונים, ונאסר על האסירים בתוקף להכניס 'קלפים' אל בית הסוהר. משחק הקלפים היה נפוץ ברחבי רוסיה והביא אנשים רבים להפסדים גדולים, כששיחקו על סכומי כסף גדולים. וביותר היה מצוי משחק זה בבתי הסוהר, שם היו האסירים המשוועממים מעבירים את זמנם לריק במשחקי הקלפים, ומתחייבים על סכומים שאין בידם לשלם. בעקבות משחקים אלו נוצרו מלחמות קשות בתוככי הכלא, כשהמרוויחים רודפים את הנושעים להסדיר את חובותיהם, ומשכך הוחלט לאסור לגמרי את משחק הקלפים בבית הסוהר.

וברוסיה כמו ברוסיה, מרגע שהתקבל החוק ונכנס לספר החוקים, תיכף יצאו קלגסי הכלא לאכוף את החוק בנאמנות, השומרים סובבו תדיר בין האסירים כדי לוודא שהחוק מיושם ככתבו וכלשונו, ואוי לו למי שיימצא בתאו 'משחק קלפים' תמים.

ברם, מספר רבי מענדל, אצלנו בכלא נמצא בשופי משחק הקלפים האהוב על האסירים, לאחר שהצליחו להערים על השוטרים והקצינים ולהבריא פנימה את המשחק הנחשק, והרחק מעינם הבוחנת של השומרים היו ממשיכים במשחק הקלפים כפי שהורגלו תדיר.

אך לא לעולם חוסן, וכעבור תקופה מסוימת נודע הדבר במפקדה הראשית שבדרך לא דרך הוברח 'משחק קלפים' שלם אל הכלא כשהאסירים מצפצפים על החוק ומבלים שעות במשחק האסור.

כששמעו זאת מפקדי הכלא חרה אפם מאוד על השוטרים שומרי בית הסוהר שאינם עושים את מלאכתם נאמנה, ואינם אוכפים את החוק, ויצאה הפקודה לגלות מיידית היכן מסתתר משחק הקלפים שבבית הסוהר, ולחקור היטב כיצד הוכנס פנימה. הנאשמים היו צפויים כמובן לעונשים כבדים וחמורים. השוטרים האחראים על סדרי בית הכלא שהתייראו ממכתבי פיטורים מידיים, החליטו לעקוב ולבלוש היטב כדי למצוא את הקלפים בכל מחיר, הם הפתיעו את האסירים בביקורי פתע, ואף התקינו חורים מיוחדים להצצה מבחוץ אל תוככי התאים כדי לגלות את תעלומת הקלפים הנעלמים!

למרבה הפלא, מספר רבי מענדל, גם השמירה ההדוקה הזאת לא הצליחה להפחיד את האסירים פורעי החוק, השוטרים בשלהם והאסירים בשלהם... המשחק בקלפים המשיך כהרגלו, כשהשוטרים המיומנים מעלים חרס בידם. התעלומה היתה גדולה, כיצד מצליחים

היכן הקלפים?!

אותם אסירים להערים שוב ושוב על השומרים, כשבכל פעם שנכנסים בחרי אף בפתאומיות בחיפוש נואש אחר הקלפים, הם נעלמים כמי שבלעה אותם האדמה.

בראותם כי כן, החליטו מפקדי הכלא להעמיד באותם חורים נסתרים שוטרי חרש צמודים אל החור כל העת ברצף ללא ההפסקה, כדי שברגע שיראו את משחק הקלפים עולה על שולחנם של האסירים יפרצו מיידית פנימה לתפוס אותם על חם... ואכן הועמדו שוטרים במשמרות כשעינם צמודה במעקב נחוש אל תוך הכלא, כשהם עומדים דרוכים לקפוץ היישר פנימה, מיד כשיתגלו הקלפים על השולחן.

אולם, הפלא ופלא, במלחמה הזאת שבין האסירים לשוטרים דוקא ידם של האסירים גברה... הקלפים המשיכו לעלות על שולחנם בכבוד, כשהם ממשיכים במשחקיהם כמימים ימימה, ובכל פעם שפרצו השוטרים בפתאומיות פנימה, תוך רגע אחד נעלמו הקלפים ואינם... כעסם של השוטרים חמורי הסבר התגבר שבעתיים, כשתיכף כראות השוטר דרך החור שהאסירים משחקים בקלפים ניתנה האות והשומר זינק פנימה לתפוס את הקלפים. אך האסירים פשוט צחקו וגיחכו עליהם כשהשומר מחפש בכל פינה ופינה, הופך את כל השולחנות, ומחפש בדקדוק ובעיון בתוך כל הכיסים של בגדי האסירים, ובכל מקום שרק ניתן להחביא, ואף על פי כן המטמון לא נמצא...

בראותי כל זאת מן הצד, מספר ר' מענדל, גברה פליאתי לגילוי הסוד הכמוס המסעיר את כל אלפי האסירים ומאות השוטרים, כיצד יתכן שעם כל החיפושים הנחרצים אחר הקלפים רגע לאחר שנראו בבירור על השולחן הם נעלמים כהרף עין? והנה באחד הימים יצרתי קשר טוב עם אחד מחבורת משחקי הקלפים שבכלא, שסמך עלי ועל נאמנותי וגילה לי את הסוד הגדול.

דע לך, המתיק האיש את סודו באוזני, שיש בינינו כאן בבית הסוהר 'כייס' מומחה בשליפת ארנקים וגניבות מתוך כיסים ללא שהנגנב מרגיש בכלום... הכייס העלום דנן יושב על מקומו דרוך ומוכן לכל ביקורת פתע של פריצת השומר פנימה, תיכף ומיד עם כניסת השומר תוחב הכייס את הקלפים אל כיס מעילו של השומר עצמו... וכך עורך לו השומר עם עוזריו חיפושים קשים ודקדקניים אחר הקלפים בכל חור ובכל מקום ואף בכל בגדי האסירים, כשאינו מעלה על דעתו שהקלפים המבוקשים כל כך עומדים מן המוכן תחת ידו בכיס שלו עצמו! בטרם צאת השומר החוצה, מתקרב אליו בלא משים ה'כייס' האומן שולף כלאחר יד את הקלפים בחזרה החוצה, וכך מיד עם צאת השומר נפרשים הקלפים שוב על השולחן, לסבב משחק נוסף.

המוסר השכל שלמדתי מזה המעשה, סיים רבי מענדל את שיחתו הנוקבת, שפעמים רבות נמצא האוצר שהנך מחפש ודורש אחריו כל כך, בתוך הכיס שלך בעצמך... עליך רק לגלות ולהאיר את הנקודה הפנימית, חלק אלקי ממעל, השוכן וקיים בקרבך מאז ומעולם, שיזריח אורו בלבבך ובנפשך, וממילא תמצא ותגלה את מי שאמר והיה העולם, על דרך שמעיד בנו הכתוב לאמר (דברים ל, יא-יד): "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך וגו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו". (טיב הקהילה)